Mehmet Ali Aslan

KÜRT MÜLTECİLER

DEMOKRASİ YAYINLARI

KÜRT MÜLTECİLER

TUR 1781 (2)

Kürt Mülteciler — Mehmet Ali Aslan
Kasım/1988 - Kapak, Sait Maden - Dizgi
ve Baskı, Teknografik Matbaası - Cilt,
Nesil Mücellithanesi - Demokrasi Yayınları
Karanfil Sokak No: 39/9 Bakanlıklar/Ankara

Yazışma Adresi: Mehmet Ali Aslan
Avukat - Karanfil Sok. No: 39/9
Bakanlıklar/Ankara Tlf. 117 78 51

MEHMET ALİ ASLAN

LIV.TUR.1781
27/10/2016
440 ASL KUR

KÜRT MÜLTECİLER

Demokrasi Yayınları

İÇİNDEKİLER

Vahşet 7
Kimyasal Silahlar 17
Kimyasal Silahlarla Soykırım Girişimi 19
Génocide (Soykırım) 29
Türkiye Kürt Mültecileri Kabul Etmek Zorundaydı 32
Kürt Mülteci Olayı Basında 35
Irak'a Baskı 75
Siyasal Partiler ve Liderler Nasıl Karşıladı 81
Başbakan Turgut Özal'ın Güçlüğü 83
ANAP'ta Kürt Kavgası 95
SHP Kürt Mültecilere Sahip Çıkıyor 111
DYP'nin de Tutumu Olumlu 115
Hukuki Durum 123
Sığınma Bir Haktır 125
Mültecilerin Hukuki Durumu 128
Eşitlik 135
Sınırdışı veya İade Etme Yasağı 141
Mültecilere Tanınan Rejim 149
Seyahat Belgeleri 153
Mültecileri Yerleştirme 155
Halkın Mültecilere Yardımı Engelleniyor 161
Özel Kişi ve Kuruluşların Yardımı 169
Hükümet Uluslararası Yardımları Engelliyor 171
Hükümet Irak'ı Kolluyor mu? 179

Kürtçe Yasaklanmış Diller Arasında 191
Son Söz, Konuyla İlgilenen Yazarların 201
(Sami Kohen, M. Ali Birand, Uğur Mumcu, Cüneyt Canver)

ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR

Génocide'in önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme 223
Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ... 229
Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol 262
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Statüsü 271
Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silahların Geliştirilmesi, Yapımı ve Stoklanmasının Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme 278
Boğucu, Zehirleyici ya da Benzeri Etkisi Olan Gazlarla Bakteriyolojik Araçların Savaşta Kullanılmasını Yasaklayan Protokol 287

KANUNLAR

2510 Sayılı İskân Kanunu 290
2641 Sayılı Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun 318
5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun 321
2527 Sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun 331
2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu 334
2932 Sayılı Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun 345

VAHŞET

Auschwitz toplama kamplarını, Treblinka Cehennemini, gaz odalarını insanlık unutmayacak.

Dünya tarihinin en büyük cinayet örgütü, en geliştirilmiş öldürme tekniklerini burada uyguladı. Çocuk, kadın, genç, yaşlı ayrımı gözetilmeden milyonlarca insan öldürüldü.

Bu bir Nazi vahşetiydi. Bütün insanlığı dehşete düşüren bir vahşet.

40 milyon insanın ölümü ve dünyanın önemli bir bölümünün yıkımıyla sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı'nı Hitler başlatmıştı.

Nazizmin ve Faşizmin saldırganlığına ve cinayetlerine karşı bütün Dünya güçleri birleşti. İnsanlık değerlerinin kurtarılması için savaştı. Ve de başardı.

Nazi Almanyası yenildi. Hitler intihar etti. Nürnberg Mahkemesi, insanlık suçu işleyen Nazi devlet adamlarını ve askeri şeflerini cezalandırdı.

Dünya, insanlık tarihinin bu en korkunç olaylarını bir daha yaşamamak ve binlerce yıllık gelişmenin ve mücadelenin ürünü olan insanlık değerlerini korumak için bir takım önlemler almaya çalıştı. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşu, İnsan Hakları Evrensel Be-

yannamesi'nin kabulü, barış ve silahsızlanma için gösterilen çabalar gibi...

Nazi liderlerinin bir kısmı intihar etmiş, bir kısmı ağır cezalara çarptırılmış ve tümüyle etkisiz hale getirilmişlerdi. Nasıl olursa olsun, bir daha geri gelemiyecekleri umuluyordu.

Ne yazık ki bu umut gerçekleşmedi. Onların insana düşman, insanlığa ve bütün insani değerlere düşman ruhları, bu kez yeni bedenlerde, hem de Nazilerin geri ırklar arasında saydıkları bedenlerde ortaya çıkmıştı.

Bu, yıllardır Irak Halklarını ezen, iç barışa engel olan Irak yöneticileriydi.

Şahın zulmünden kurtulmanın sevincini henüz yaşayan kardeş İran Halkı, 1980 de Irak'ın saldırısına uğradı. Nazilerin saldırgan ruhu, Irak yöneticileriyle tekrar tarih sahnesine çıkıyor ve Ortadoğu'yu kan ve ateşe boğuyordu.

Sekiz yıllık savaşta bir milyondan fazla insan öldü. Milyonlarca insan yaralandı ve sakat kaldı. Savaşın her iki ülkeye verdiği zarar ise 400 milyar doları aştı.

Bu, barışa karşı işlenen bir suçtu. Sorumluların yargılanıp cezalandırılmaları gerekirdi.

Oysa İran İslam Devrimi'nin Ortadoğudaki etkilerinden çekinen ve Ortadoğuda mevcut dengelerin değişmesini istemeyen büyük güçler, Irak'ı desteklediler, gerekli her türlü yardımı sağladılar.

Suçlu Irak Yönetimi, bundan cesaret alarak yeni suçlar işledi. İran birliklerine karşı kimyasal silah kullandı. Sivil hedeflere ve kentlere hava akınları düzenledi. Bu şekilde savaş suçu da işledi.

Dünyanın büyük güçleri, Nazi Almanyası'nın cinayetleri kendilerini de hedef aldığı için ona karşı birleş-

mişlerdi. Ortadoğudaki halklar için Nazi vahşetinden farklı olmayan Irak'ın saldırganlığına ise karşı çıkmadılar. Onu desteklemekte birleştiler.

Irak Yönetimi bu kez bir adım daha ileri giderek kimyasal silahları, sınırları içindeki halka karşı kullandı.

Dünyada ilk kez bir yönetim, kimyasal silahları kendi sınırları içinde, kendi vatandaşlarına karşı, sivil halka karşı kullanıyordu.

17 Mart 1988 günü Irak Hava Kuvvetleri, Kürtlerin yaşadığı Halepçe, Düceyde, İnab, Hurnal ve Sirva kasabalarına kimyasal bombalar attı. Siyanid, sinir ve hardal gazının kullanıldığı bu bombardımanda, sivil halk neye uğradığını şaşırdı. Kaçamadı, korunamadı. Çocuklar oynarken, analar bebelerini emzirirken öldüler. Sokaklar çocukların, kadınların, genç, yaşlı sivil halkın cesetleriyle doldu. Hiç bir canlı kalmadı. Ölü sayısı 5000 idi.

Katliam bölgesinden gazete ve dergi sayfalarına, televizyon ekranlarına yansıyan görüntüler korkunçtu. Olay yerine gidenler dehşete düşüyor, izlenimlerini ifade edecek kelime bulamıyorlardı.

30 Mart 1988 tarihli Güneş'te Faruk Ölçücü anlatıyor.

«Daha düne kadar normal yaşamın sürdüğü sokaklar harabe görünümündeydi. Yine bu yıkıntıları kadın ve çocuk cesetleri savaşın acı görüntüsü olarak süslüyordu.»

«Savaşın bütün vahşetini ve iğrençliğini gösteren bu tür manzaralar gezdiğimiz her üç kasabada da vardı. Hardal bombası çok yakına düştüğü za-

man insanları böyle feci şekilde yakarak öldürüyor, bombanın düştüğü yerlerin uzağında bulunan insanların ise ilk anda gözleri kör oluyor, ayrıca vücudunun açıkta bulunan bölümleri feci şekilde yanıyordu. Etrafta hardal gazının yakarak öldürdüğü kadın ve çocuk cesetlerinin resimlerini çekerken kusmamak için kendimi güç tutuyordum.»

«Halepçe'nin bütün sokakları Irak uçaklarının attığı kimyasal bombaların etkisiyle katledilmiş Kürt kadın ve çocukların cesetleriyle doluydu. Atılan sinir ve siyanit gazlarının etkisiyle iç solunum sistemleri tahrip olan bu zavallı insanlar boğularak ölmüşlerdi. Dış görünümlerinde hiç bir şey olmayan bu insanlar sokaklarda uyur gibi yatıyorlardı. Koca kasabada atılan kimyasal bombaların tesiriyle hayvan da dahil hiç bir canlı kalmamıştı. İnsanlık adına utanarak tanık olduğumuz bu manzara savaşın acımasızlığını ve vahşetini bir kez daha gösteriyordu.»

«Atılan kimyasal bombalar düştüğü yerlerdeki uzak noktalarda rüzgarın etkisiyle gaz bulutu şeklinde yayılarak evlerin içindeki odalarda saklanmış insanların da boğularak ölmesine neden olmuştu..»

«Tabii bütün bunları bilmeyen bu zavallı insanlar gaz maskeleri de olmadığından, birbirlerine sarılarak korunmaya çalışmış ama sonuçta boğularak ölmekten kurtulamamışlardı.»

«Soykırımdan kurtulabilen yaşlı bir Kürt sürekli ağlıyordu. Halepçe'de Irak uçaklarının kimyasal bomba saldırısından kurtulabilen bu gözü yaşlı insan nasıl kurtulduğunu hatırlamıyordu. Sokaklarda yatan yüzlerce yakınının cesedini göstererek «keşke bende ölseydim. Şimdi ben ne yapacağım.

Bu vahşete hiç kimse dur demeyecek mi? Saddam biz zavallılardan ne istiyor? Bizim günahımız ne?» diyerek insanların bu şekilde yok edilmesine neden olan savaşa lanetler yağdırıyordu.»

Halepçe'ye kimyasal bomba atan Irak uçaklarından biri düşürüldü. Pilot esir alındı.

Hürriyet'ten Hami Alkaner esir pilot ile konuştu. Bu konuşmayla ilgili aşağıdaki yazısı 8 Nisan 1988 tarihli Hürriyet'te yayımlandı.

«Esmer, uzun boylu, 31 yaşında, üç çocuk babası, Iraklı pilot Binbaşı Ahmet Shaker, ağlıyordu: «Korkunç şey. Biz, kimyasal bomba attığımız 5 kasabamızı İranlıların ele geçirdiğini sanıyorduk. Oysa vatandaşlarımızı bombalamışız.»

«Iraklı Binbaşı Ahmet, 17 Mart günü, Irak'ın Halepçe, Düceyde, İnap, Hurnal ve Sirva kasabalarına kimyasal bomba atan filoda görevliydi. İran ateşi ile uçağı düşürülmüş, paraşütle atlamış, esir alınmış ve Tahran'a getirilmişti...»

«5 bin insanın korkunç şekilde ölümünün sorumluluğunu taşıyan Iraklı Pilot, konuşmakta zorluk çekiyor,» Emir verildi, emir aldık, acı çekiyorum...» diyordu.

«Daha önce de hiç kimyasal bomba attınız mı?»

«1983 yılında İran'ın güneyindeki Hor el Huveyze bölgesine attım. İran birliklerinin bu bölgeye girmesini önledik.»

17 Nisan 1988 tarihli 2000'e Doğru'dan,

«Halepçe'de bulunan Sabah muhabiri Ramazan Öztürk izlenimlerini 2000'e Doğru'ya anlattı.

— Siz Halepçe'ye katliamın hemen sonrasında giden ilk gazetecilerdensiniz. Gider gitmez nasıl bir manzarayla karşılaştınız ve neler hissettiniz?

— Halepçe 15 Mart 1988 günü Kuzey Irak Kürt örgütü, Kürdistan Yurtseverler Birliği peşmergelerinin eline geçmiş. 16'sında kente İran birlikleri giriyor. 17 Mart günü de Iraklılar, Halepçe kentini bombalıyorlar. Tabii atılan bombalar kimyasal bombalar. Hardal bombası, sinir gazı bombası diğeri ise siyanürün çoğunlukta olduğu siyanit gazı. Halepçe, İnad, Duceyde kasabalarıyla çevre köylerde yaşayan insanların tamamı ölüyor. Biz 21 Mart günü oraya vardık. 4 gün geçmişti aradan ve aynı vahşet gözleniyordu. Bütün sokaklar, caddeler insan ve hayvan ölüleriyle doluydu. Gördüğümüz bütün insan cesetleri kadın, genç kız, çocuk ve bebeler ile çok yaşlılardı. Yani öyle savaşacak yaşta genç bir peşmerge ya da Kürt erkeğine rastlayamadık. Tamamen ıssız bir kent. Böyle bir manzarayla karşılaşınca pek duygusal olmaya gerek yok. En katı insan bile dayanamaz. Ben tarif edemiyorum. Katliam demek, facia demek, hafif geliyor. Vahşet... Vahşet de hafif geliyor ve doğrusu ben ad bulamıyorum. Bana göre Hiroşima'nın küçüğüdür bu.

— Orada kimler öldü?

— Bu üç kasabada ve çevre köylerde yaşayanların tamamı Kürttür. Bu Kürtlerin soykırımıdır. Bana göre Saddam rejimi, cephede kaybettiği sa-

vaşın intikamını, acısını kendi halkını bombalayarak alıyor. Halepçe, bunun canlı örneğidir. Bu, Saddam'ın kendi halkına karşı giriştiği ilk kimyasal katliam değil. Geçen yılda ben oradaydım. Irak uçakları Sergalu, Bergalu, Surdaj ve Yeksanar yerleşim birimlerine napalm ve kimyasal bombalar attılar. Ben de ölebilirdim. Yine yüzlerce kadın, çocuk yanarak öldüler. Bunu kendi gözlerimle gördüm ve yaşadım. Video çekimleri de yaptım, bende duruyor. Gazetemde yazdım bunu. Gerçi Irak yazmamam için çok ısrar etmişti ama ben bir gazeteciydim. Üstelik olayı da yaşamıştım, her şeyden önce de bir insandım. Kurtardığım Türk teknisyeni Ali Selvi'de bu kimyasal bombardımandan yaralanmıştı.»

Halepçe'ye giden Ramazan Öztürk, gördüklerini 30 Mart 1988 tarihli Sabah'ta da yazmıştı.

«Kimyasal gaz bombası atılan kasabalar ölü şehir gibi. Sadece ceset toplamak için gelen askeri araçların sesi duyuluyor... Her taraf kadın ve çocuk ölüleriyle dolu.»

«Oyun oynarken ölüme yakalanan bu çocukların günahı neydi?»

«Hardal gazı, sinir bombası, siyanit gibi çeşitli bombaların atıldığı bu yerlerde ölenlerin hemen hepsi kadın ve çocuklar. İnsanın tüylerini ürpertecek bir görüntü; bütün sokaklar ve evlerin içleri sivil insanların kokmuş cesetler...»

«Hitlerin bile kullanmaya cesaret edemediği

kimyasal bombalarla yerle bir edilen köy ve kasabalarda, cesetlerden tepecikler oluşmuş.»

«Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelmiş TV ekipleri ve gazeteciler yüzyılın en korkunç katliamını hayretler içerisinde izlemeye başlıyor.»

«Sokaklar, caddeler, evlerin içleri her yer cesetlerle dolu. Aman Allah'ım, ne korkunç bir manzara... Günahsız bebekler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar hepsi birer toprak yığını gibi yatıyor. Adım atılacak yer yok... Adım başı kokmuş insan ve hayvan cesetleri... Irak savaş uçaklarının acımasızca attığı kimyasal bombalarla bu günahsız insanlar can vermiş. Kimi anne çocuklarına sarılı, kimi kaçmaya çalışırken kapının eşiğinde, kimi sokakta koşarken bir duvarın dibinde, kimi de henüz 4 aylık torununu korumak için üstüne kapanmış halde hayatlarını kaybetmişler.»

«Bizimle birlikte dolaşan İran'lı askeri yetkililere soruyoruz: Bu insanlar neyle öldürülmüş? Aldığımız cevaplar korkunç tüyler ürpertici... İkinci Dünya Savaşında Hitler'in bile kullanmaya cesaret edemediği kimyasal bombalarla katledilmiş bu insanlar... Üstelik Irak'ın kendi vatandaşları, yani bu bölgede yaşayan Kürt Halkı.»

«Zaten Saddam Hüseyin rejimi öteden beri kendisine karşı savaşan Kürt'lere karşı kimyasal bomba kullanıyor. Irak'ın savaş boyunca kimyasal silah kullandığı defalarca canlı örnekleriyle belgelenmişti, ama bu son katliam gerçekten de içinde yaşadığımız yüzyılın en korkunç katliamıydı.»

«HİROŞİMA 88» Saddam rejiminin eseriydi.

Bunun, Nazilerin toplama kamplarında işledikleri cinayetlerden hiç bir farkı yoktu.

Bu cinayetlere karşı duyarlı olan Dünya Kamuoyunun Halepçe Katliamına da aynı tepkiyi göstermesi beklenirdi.

Ne yazık ki gösterilen tepkiler, devletlerin Irak ile olan ilişkilerini etkiliyebilecek düzeye erişmedi. Büyük güçler, İran'a karşı Irak'ı destekleme politikalarını sürdürdüler.

Bu bir savaş suçuydu. 1925 Cenevre Protokoluyla yasaklanan kimyasal silahlar kullanılmıştı.

Aynı zamanda bir Genocide (Soykırım) suçuydu. Halepçe ve civarındaki Kürtler, hiç bir ayrım gözetilmeden yok edilmişlerdi.

Kimyasal Silahlar

Savaşta zehirlerin silah olarak kullanılmasının tarihi eskidir. İçecek ve yiyeceklerin zehirlenmesi düşmana karşı etkili araçlardı.

1899 ve 1907 tarihli Lahey Konferanslarında zehirlerin savaşlarda kullanılmaması kabul edildi. Fakat kimse bu antlaşmaya uymadı. Birinci Dünya Savaşında tarafların kullandığı zehirli gazlarla yüzbine yakın insan öldü.

4 Mayıs 1925 tarihinde Cenevre'de toplanan 47 devletin katıldığı uluslararası konferansta, «Boğucu, zehirleyici ya da benzeri etkisi olan gazlarla bakteriyolojik araçların savaşta kullanılmasını yasaklayan protokol» imzalandı.

Türkiye 7 Ocak 1929 tarih ve 1380 sayılı kanunla bu protokolu onaylamıştır. Protokolu onaylayan 100 kadar ülkenin arasında Irak ve İran da vardır.

Irak bu yasağı çiğnedi. Defalarca çiğnedi. Uluslararası tepkiler cılız kaldı. Etkili yaptırımlar uygulanmadı.

Bu durum hem Irak'ın cür'etini artırdı. Hem de elinde kimyasal silah bulunan 20 kadar ülkenin ilerde bu silahları kullanma tehlikesini getirdi.

Kimyasal silahların yapımı kolay. Üstelik ucuz. İle-

ri teknoloji gerektirmiyor. Eskimiş ve modası geçmiş füzelerle de atılabiliyor. Ahlaki sorumluluğunu düşünmeyen geri kalmış bir ülkenin yöneticileri, bu silahlara kolayca sahip olup kullanabiliyor.

Dünyamızı nükleer silahlardan arındırma girişimlerinin olumlu yönde geliştiği bir dönemde, kimyasal silahların geliştirilmesi ve yaygınlaşması insanlık için büyük bir tehdit oluşturuyor.

Bu silahların üretimini, geliştirilmesini ve depolanmasını yasaklayıcı uluslararası etkili ve ciddi önlemleri gecikmeden almak gerekiyor.

Kimyasal Silahlarla Soykırım Girişimi

Büyük güçler Irak'a sağladıkları destekle bir canavar yaratmışlardı. İyi eğitilmiş deneyimli orduları, üstün hava ve silah gücü, kimyasal silah üreten fabrikaları ve en önemlisi hiç bir insani kurala ve değere bağlı olmayan bir dikta rejimi.

Irak, dış yardımlarla büyüyen gücüne güvenerek, uluslararası hiçbir hukuki kurala, insani ve ahlaki kurala kendini bağlı saymıyordu.

Ateşkes kararının uygulanacağı 20 Ağustos'tan önce Dünya kamuoyunda ve Ankara dahil çeşitli başkentlerde büyük bir tedirginlik başladı.

Irak, İran cephesinden çekeceği askeri birliklerle Kürtlere karşı büyük bir saldırıya geçecekti. Acaba Irak yönetimi, 1925 tarihli Cenevre protokoluyla yasaklanan kimyasal silahları kullanarak Kürdistan'da bir soykırıma girişir miydi? Dünya kamuoyunun tedirginliğine yolaçan bu durumdu.

Irak yönetiminin sicili temiz değildi. Sabıkalıydı. Daha önce hem İran birliklerine karşı, hem de Halepçe ve civarında Kürtler'e karşı kimyasal silah kullanmıştı. Dünya kamuoyunun tepkisi, büyük güçlerin uyarıları

yönetimi etkilememiş, bildiğince hareket etmekte kendisini serbest görmüştü.

Bu kez ne olabilirdi?

Ateşkes kararının uygulanmasından önce 16 Ağustos 1988 tarihli Cumhuriyet «Ankara'da Kürt Mülteci Tedirginliği» başlığıyla verdiği haberde:

> «Ankara'daki yetkili çevrelerin şu aşamada üzerinde durdukları konuların başında 'Kürt mülteci' sorunu geliyor. Irak'ın, İran güçleri ile çarpışmalara fiilen son vermesinden sonra kuzeydeki Kürt ayrılıkçı unsurlara yönelmesi ve bölgede düzenlediği operasyonlardan kaçan Peşmergelerin küçük gruplar halinde aileleri ile Türkiye'ye geçici olarak sığınmaları, Ankara'da, olası yeni bir sorunun habercisi olarak değerlendiriliyor. Bu arada, Irak'ın Kürtlere karşı yürüttüğü askeri operasyonun Türkiye'ye askeri açıdan ne şekilde yansıyacağı konusunun da Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nda değerlendirmeye alındığı belirtiliyor. Değerlendirilen konuların arasında ise Türkiye ile Irak arasında imzalanan ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin geçmişte Irak topraklarına ve hava sahasına girmesini sağlayan 'sıcak takip' anlaşmasının Bağdat tarafından da kullanılıp kullanılmayacağı sorusu yer alıyor.»

Bu haberde gösteriyor ki, diğer Merkezler gibi Ankara da olayları yakından izliyor ve bu olayların yol açacağı gelişmeleri zamanında değerlendiriyordu.

Ateşkes kararının uygulanmasından sonra Irak, askeri birliklerinin önemli bir kısmını kuzeye kaydırdı ve beklenen «topyekun saldırı» ya geçti.

Kimyasal silahlar ve napalm bombalarının kullanıldığı saldırıda sivil yerleşim merkezleri hedef alındı. Daha Halepçe katliamının dehşetinden kurtulamayan Kürdistan'daki sivil halk, evlerini barklarını terk ederek Türkiye sınırına doğru çekilmeye başladılar. Zehirli gazlardan kurtulamayıp yollarda ölen kadın ve çocukların sayısı az değildi.

Irak yönetiminin amacı, Kürtleri yok etmekti. Soykırımı gerçekleştirmek için de kimyasal silahlar ve napalm bombalarıyla çocuk, kadın, genç, yaşlı ayrımı gözetmeden toplu bir kıyıma girişti.

Türkiye sınırında yüzbinden fazla insan birikti. Soykırımdan kaçıp kurtulmak isteyen çoğunluğu kadın ve çocuk olan bu insanlar Türkiye'den sığınma hakkı istiyorlardı.

Türk sınır birlikleri geçmelerine engel oldu. Geçenler geri gönderildi.

Irak ateşkesten yararlanarak İran sınırını kapatmıştı. Türkiye sınırını ise kendisi için güvenli görüyordu. Bunun için bir takım nedenleri de vardı.

Hükümet, «aktif tarafsızlık politikası» adı altında, savaş süresince Irak'ı kayıran bir politika izlemişti.

a) Türkiye'den geçen petrol boru hattı sayesinde Irak, petrol ihracatını sürdürebilmişti. Türkiye petrol boru hattının Irak'taki bölümünün de güvenliği ile ilgilenmiş. Boru hattını tehdit eden İran'a ve Kürtler'e karşı caydırıcı bir rol oynamıştı.

b) 17 Nisan 1988 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin manşeti dehşet vericiydi.

Irak'a, Kimyasal Silah Hammaddesi Sevkiyatında, Mersin «Kilit Liman»

«KATLİAMA ALET OLDUK»

«Bilsem taşır mıydım? Bir bilseydim hiç TIR' lara yükletir miydim? Benim de ailem var. Bak bak; işte bu da kızımın fotoğrafı! Ah, ellerim kırılsaydı da girmeseydim bu işe!...»

Ağlamaklıydı; yaptığı işin korkunçluğunu yeni yeni anlamaya başlamıştı. Nakliyeciydi ve TIR'lara yüklenip Irak'a gönderilen «kimyasal» maddeler işinde aracı olarak çalışıyordu. Eğer televizyonda, gazetelerde, Irak'ın 17 Mart 1988'de Halepçe ve çevresinde kullandığı kimyasal silahlarla yaşamlarını yitiren 5 binden fazla insanın o korkunç, tüyler ürperten görüntülerine tanık olmasaydı, hâlâ taşınmasına aracılık ettiği «mal»ların bu sonucu doğurduğundan belki hiç kuşkulanmayacaktı. Çünkü, bir kasabanın tüm insanlarının, bebeklerin, çocukların, anaların, babaların ıstırap içinde kıvranarak, çırpına çırpına, öldükleri sahnelerin mimarlarından birinin de kendisi olduğu, hiç aklına gelmeyecekti. «Lanet olsun; lanet olsun aldığım paraya!»

Anlatıyordu... O korkunç fotoğrafları görünce, içine kurt düşmüştü. Gemiler dolusu kimyasal madde, Mersin'e Avrupa ülkelerinden getiriliyor, limana indiriliyordu. Bazen fıçılar, bazen de torbalar içinde getirilen bu maddeler bir başka torbanın içine konuluyor, üzerine de bir Türk firmasına ait etiket yapıştırıldıktan sonra TIR'lara yüklenerek Irak'a gönderiliyordu.

Halepçe'de 5 bin kişinin kimyasal maddelerle hunharca öldürülmelerinden sonra kuşkulanmıştı:

«Irak 100 binlerce ton kimyasal maddeyi ne yapıyordu? Avrupa ülkelerinden gelen bu fıçılar, neden torbalara sokuluyordu; üzerlerine neden Türk firmalarının etiketleri yapıştırılıyordu? Yoksa...»

Araştırmalarımız sırasında karşılaştığımız bu nakliyeci, utanç ve pişmanlık duyan tek kişi değildi. Buna karşılık, ülkeye döviz kazandırdıklarını söyleyerek, «Benden sonra tufan» diyenler de vardı.

Hürriyet olarak bizim saptadığımız gerçekler ise şunlardı:

Irak'ın kimyasal silah yapımında kullandığı maddeler başta İsviçre, Belçika, Federal Almanya olmak üzere, Avrupa ülkelerinde üretiliyor; deniz yoluyla Türkiye'ye, Mersin Limanı'na indiriliyordu. Mersin'de bazı Türk firmaları tarafından ambalajları değiştirilen bu maddeler, yine bazı Türk nakliyecileri tarafından Irak'a götürülüyordu. Bu işten de, Türk firmaları gerçekten de «döviz» kazanmış oluyorlardı. Ayrıca, bu maddeleri kendi ihracatımız gibi gösteriyor ve «İhracatımız ne kadar da arttı» diye de seviniyorduk!

İşin püf noktası, silah yapımında kullanılan kimyasal maddelerin içine konuldukları fıçının ya da torbanın üzerine bir torba daha geçirilerek, yeni bir etiket yapıştırılmasıydı. Kimyasal maddeler, Mersin Limanı üzerinden Irak'a, doğrudan doğruya, yani transit olarak gönderilmiyordu. Mersin Limanı'na indirilip yeniden ambalajlanıyor, bundan sonra Türk firmaları aracılığıyla Irak'a ulaştırılıyordu.

Bu dolambaçlı yönteme başvurulmasında herkesin kendine göre bir nedeni vardı. Her şeyden

önce, Arapların oluşturduğu «İsrail'i Boykot Komitesi»nin listesinde bulunan Avrupalı firmalar, araya Türk şirketlerinin girmesiyle, bir Arap ülkesi olan Irak'a mallarını satma olanağına kavuşuyordu. Böylece, Irak da Arap ülkelerinin boykot listesini çiğnememiş oluyordu.

Nitekim, Irak'a bu tür kimyasal maddeleri satan şirketlerden «Tredecorp SA»nın imza yetkisine sahip ortaklarından Jak Levi Yahudi olduğu gibi, yine imza yetkisine sahip olan Tony Ezra Ventura da Cenevre'de oturan Türkiyeli bir Yahudi.

Bu yönteme başvurulmasının bir başka nedeni de, Batılı firmaların dünya kamuoyu önünde yıpranmak istememeleriydi. Kimyasal silahlar dünya kamuoyu tarafından nefretle karşılandığından, bu firmalar «Kimyasal katliam»a bulaşan ellerini gizlemiş oluyorlardı.

Aracı Türk firmalarının bu işten kazancı ise şöyleydi: Bu kimyasal maddeleri ihraç kaydıyla Türkiye'ye ithal ediyorlar; ambalaj ve etiket değiştirerek Irak'a sattıklarında, bunlar Türkiye'de yeniden işlenmiş gibi gösterildiği için, küçük bir çabayla milyonlarca dolar kâr sağlıyorlardı. Aynı mal Mersin Limanı'na indirilse, buradan transit olarak TIR'larla Irak'a gönderilse; sağlanacak gelir, etiket ve ambalaj değiştirerek yapılan ihracatın yanında devede kulak kalırdı. Ayrıca, «ihraç» kaydıyla ithalat yapan firmalar, hem Türk Hükümeti'nden «teşvik» elde ediyor, hem de «döviz tahsisi» sağlayabiliyorlardı.

Bu işlemler kuşkusuz, hükümetin de işine geliyordu. Nereden, nasıl geldiği bilinmese de, Türkiye döviz kazanmış oluyordu.

1925 yılında yapılan Cenevre Anlaşması ile yapımı ve kulanımı yasaklanmış olan kimyasal silahları sık sık kullanan Irak, «ekonomik» açıdan hiç de «kârlı» olmayan bu tür pahalı ticareti kabulleniyor Irak'ın transit ticaret yerine, daha pahalıya malolan «yeniden ihracat»ı kabullenmesinin önemli bir nedeni daha bulunuyor. Mersin Limanı (ya da İskenderun) savaş nedeniyle, Irak'ın Avrupa'ya açık en önemli kapısı durumunda. Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle «iyi» ticarî ilişkiler içinde bulunması, Mersin'in, Irak'la Batı ülkeleri arasında «sağlam köprü» olmasını sağlıyor. Bazı Türk firmalarının Irak'ın zor durumundan yararlandıkları ve daha çok kâr sağlayacak anlaşmalar yapma yoluna gittikleri anlaşılıyor.»

Hükümet, en azından gerekli özeni göstermediği için kimyasal silah yapımında kullanılan maddelerin Irak'a gitmesi, Türkiye kanalıyla gerçekleşmişti.

c) Hükümet, Irak'a üç milyar dolardan fazla kredili mal verdi. Halkın boğazından kesilen gıda ve ihtiyaç maddeleri, Irak'a savaşın sürdürülmesi için gönderilirken, buna aracılık eden ihracatçılara ödenen para da enflasyon oranını, Sayın Özal'ın ifadesine göre, yüzde 15'den fazla artırmıştı.

d) Irak - İran savaşı sürerken Irak, Kuzeyde denetimi kaybetmiş ve bölge büyük ölçüde Kürtlerin denetimine geçmişti. Bu durum Irak için büyük bir tehdit oluşturuyordu.

Türkiye ile Irak arasında, her iki ülke askeri birliklerinin, diğer ülke topraklarına girmesine imkan veren bir sözleşme imzalandı.

Türkiye iki kez sınırı geçti. Irak'taki Kürt köyleri bombalandı. Bunun Musul ve Kerkük'ü işgal provası olduğu da ileri sürüldü.

Türkiye'nin müdahale ihtimalini her an canlı tutması, İran ve Kürtler'e karşı Irak'a güven sağladı.

Sözleşme Irak askeri birliklerine de Türkiye sınırlarından içeri girme imkanını tanıyordu.

Bu nedenlerle Irak, Türkiye'nin sınırdan geçişleri engelleyeceğini, Irak ve Türk askeri birlikleri arasında sıkışacak Kürtleri yok edebileceğini hesaplıyordu.

Türkiye'ye geçebilecek olanları da «sıcak takip» veya «sınır ötesi harekat» olarak bilinen, iki ülke arasındaki sözleşmeye dayanarak Türkiye sınırını geçip yok edeceklerini düşünüyordu.

Türkiye sınırına dayanan Kürtler'in sayısı gittikçe artmaya başladı. Bir tarafta 1925 tarihli Cenevre Protokoluyla yasaklanan kimyasal silahların kullanılması, diğer tarafta soykırım girişimi Dünya kamuoyunu dehşete düşürmüştü.

Olay dünya basınında, radyo ve televizyonlarında, Kürtlerle ilgili olarak şimdiye kadar görülmemiş geniş boyutlarda yer aldı.

İnsan haklarıyla ilgili uluslararası kurumlar ve bir çok devlet harekete geçti. Irak'a söz geçirmek mümkün değildi. Canavar kana susamıştı, doymak bilmiyordu. Kürtler'i kadın ve çocuklara varıncaya kadar yok etmeye kararlıydı.

Türkiye sınırına biriken sivil halkı kurtarmanın bir tek yolu vardı. O da Türkiye'nin sınırı açarak Kürtlere sığınma hakkı tanımasıydı.

Oysa Türkiye sınırı açmıyordu. Irak'taki olayları en yakından izleyen ülke Türkiye idi. Irak'ın Kürdistan'da

bir soykırıma girişeceği ve sivil halkın Türkiye sınırını zorlayacağı Türk yetkilileri tarafından olaydan çok önce biliniyordu. Bu durum iktidar için sürpriz değildi.

Fakat Irak ile olan ilişkiler ve Kürt sorununa karşı gösterilen duyarlılık nedeniyle iktidarın sınırı kapatma ve sığınmak isteyenleri geri çevirme kararına vardığı anlaşılıyordu.

Çoğunluğu çocuk ve kadın olan yüzbinden fazla insanın, Irak'ın toplu kıyım girişimine rağmen sınırdan içeri bırakılmaması, iktidarın bu konudaki tavrını açıklıyordu.

Günümüzde iletişim araçlarının gelişmesi ve dünya kamuoyunun insan haklarına gösterdiği ilginin artması, insanları ve halkları kaba gücün zulmüne karşı yalnız kalmaktan kurtarıyor ve dünya kamuoyunun desteğini sağlıyor.

Çağımız bir bakıma insan hakları çağıdır. İnsan hakları bütün insanlar içindir. Bu hakların başında da yaşama hakkı gelir.

Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal düşünce, ulusal veya toplumsal köken, servet, doğuş veya herhangi bir ayrım gözetilmeksizin bu haklardan ve özgürlüklerden yararlanır.

Hiçbir devletin, zümre veya kişinin, hiçbir gerekçeyle bu hak ve özgürlükleri yoketmeye yönelik bir girişimde bulunma hakkı yoktur.

İnsan hakları evrenseldir. Başta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere uluslararası birçok sözleşmelerle de güvence altına alınmıştır.

En önemlisi, insan hakları devletlerin içişleri değildir. Hiçbir devlet, hiçbir iktidar «vatandaş benim, istersem döverim, istersem söverim, size ne» diyemez.

Vatandaş insandır. Bizden biridir. Onun onuru bizim onurumuzdur. İnsanlığın onurudur. İnsan onuruyla bağdaşmayan bir davranışla karşılaşanların kişiliğinde biz de onurumuzdan kaybederiz. Birine yönelen tehdit, hepimize yönelmiş demektir.

Bu nedenle de nerede ve hangi ülkede olursa olsun insan hakları ihlallerine karşı dünya kamuoyu ve bu bilinçte olan herkes tepki gösterir. Devletler de «bu bizim içişlerimizdir» diyemez ve diyememektedir.

Dünya basını ve televizyonları olayları yerinde inceleyip okuyucu ve izleyicilerine duyurdu. Irak Kürdistanındaki dram kamuoyunda tartışıldı ve yoğunlaşan tepkiler Devletleri, toplu bir kıyımı önlemek için harekete geçmeye zorladı.

Türkiye'nin sınırı kapatması ve sığınma isteklerini kabul etmemesi, dünya basınında ve kamuoyunda Türkiye'ye karşı sert eleştirilere yol açtı. Türkiye, soykırım girişiminde Irak ile işbirliği yapmakla suçlandı. Birçok ülke Türkiye'nin sınırı açması ve Kürtlere sığınma hakkı vermesi için girişimde bulundular.

İktidar karar vermek durumundaydı. Eski kararında israr eder, sınırı açmamakta direnirse, çocuk, kadın, yaşlı yüzbinden fazla insan öldürülebilirdi. Böyle bir durumda iktidar ve onun emrini uygulayan sorumlular Génocide (Soykırım) suçu işlemiş olacaklardı.

Génocide (Soykırım)

Génocide (Soykırım): Millî, etnik, ırksal veya dinsel bir insan topluluğunun tamamen veya bir bölümünün yok edilmesi amacıyla işlenen cürümdür.

Nazi Almanyası, hayali bir «üstün ırk» efsanesi adına aşağı saydığı ırkları sistemli bir şekilde yok etmeye çalıştı. 6 milyon yahudi ve birkaç milyon çingene ghettolarda, toplama kamplarında ve gaz odalarında yok edildi.

Diğer halkları da boyunduruk altına almak için insanlık dışı metotlar uyguladılar. Kötü yaşam koşullarına ve sürgüne mahkum etmek suretiyle zayıf düşürme, çocukları ailelerden alma, kısırlaştırma ve toplu kıyım bunlardan birkaçıdır.

İkinci Dünya Savaşı Nazizmin ve Faşizmin yenilgisiyle sonuçlandı ve uluslararası alanda soykırımın bir daha tekrarlanmaması için girişimlerde bulunuldu.

«Génocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme» 9 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edildi.

Sözleşme Türkiye tarafından 23 Mart 1950 tarih ve 5630 sayılı kanunla onaylanmıştır. Anayasanın 90. maddesine göre kanun hükmündedir.

Sözleşmenin 2 inci maddesiyle soykırım'ın tanımı yapılmıştır.

«İşbu sözleşmede, jenosit, millî, etnik, ırkî veya dinî bir grupu kısmen veya tamamen imha etmek maksadiyle aşağıdaki fiillerden her hangi birinin irtikap olunması demektir.

a) Grup azalarının katli;

b) Grup azalarının bedenî ve aklî melekelerinin ciddi surette haleldar edilmesi;

c) Grupun, bedeni varlığının kısmen veya tamamen imhasına müncer olacak hayat şartlarına kasten tabi tutulması;

d) Grup içinde doğumları sekteye uğratacak tedbirler alınması;

e) Bir grup çocuklarının diğer bir grupa zorla nakledilmesi;

3 üncü madde ise cezalandırılması gereken fiilleri sayıyor.

Cezalandırılması gereken fiiller soykırım suçu ile sınırlanmıyor.

Soykırım için gizli anlaşma, soykırımın doğrudan ve açıkça kışkırtılması, soykırıma teşebbüs ve soykırıma katılma da aynı şekilde cezalandırılması gereken fiiller olarak sayılıyor.

6 ıncı maddeye göre soykırımla ya da 3 üncü maddede sayılan diğer fiillerden biriyle suçlananlar, suçun işlendiği ülkenin yetkili Mahkemesi ya da yetkili Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılanır.

Bu suçlar, suçluların geri verilmesi bakımından siyasal suç sayılmaz.

Sözleşmeye taraf ülkeler suçluları geri vermek zorundadırlar.

Sözleşme, soykırımı «uluslararası hukuk suçu» saymıştır. «Savaş ve İnsanlık Suçlarına Zamanaşımı Uygulanamazlığına İlişkin Sözleşme» ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun «Savaş Suçlarıyla İnsanlığa Karşı Suç İşleyenlerin Aranması, Tutuklanması, Geri Verilmesi ve Cezalandırılması Konusunda Uluslararası İşbirliği İlkeleri»ne göre, bu suçlara zamanaşımı uygulanmaz. Bu suçları işleyenlere sığınma hakkı tanınmaz.

Devletler, bu suçları işlediklerine dair aleyhine kanıt bulunan kimselerin aranması, tutuklanması ve geri verilmesi, suçlu bulunursa cezalandırılması için işbirliği yaparlar.

Suçu işleyen Devlet Başkanı, Başbakan veya bir diğer Devlet görevlisi de olsa aynı şekilde en ağır cezaya mahkum edilir. Nürnberg Askeri Mahkemesinin Nazi Devlet Adamlarına idam cezası verdiği unutulmamalıdır.

Hükümetin veya üstlerinin emrine uyarak, suç olarak tanımlanan fiili gerçekleştirenler de sorumluluktan kurtulamaz, aynı cezaya çarptırılırlar.

Bu fiillerin ulusal hukuka göre cezalandırılmaması, uluslararası hukuka göre cezalandırılmasına engel değildir.

İktidar, sınırı mülteci geçişlerine kapatsaydı, soykırım suçuna katılmış olacaktı. Bu suç zamanaşımına tabi olmadığı, sanıklar siyasi sığınma hakkından yararlanamıyacakları ve bulundukları ülkelerden iade edilecekleri için ileride demokratik bir iktidar bütün sorumluları yargılayıp cezalandırabilecekti.

Sınırdaki birkaç günlük tedirgin bekleyişin olumlu bir sonla noktalanması, sadece Kürt Mültecileri değil, Hükümeti ve bütün sorumluları da kurtardı.

Türkiye Kürt Mültecileri Kabul Etmek Zorundaydı

Türkiye «Avrupa Konseyi Statüsü» ile «İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme»yi onaylamıştır. Bu sözleşmeye uymak zorundadır.

Sözleşmenin başlangıcında, âkid hükûmetler (aynı telâkkiyi taşıyan ve ideal ve siyasi ananeler, hürriyete saygı ve hukukun üstünlüğü hususlarında müşterek bir mirasa sahip bulunan Avrupa Devletleri hükûmetleri sıfatıyla) bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

(Siyasi ananeler) in en önemli unsuru olarak (hakikaten demokratik bir siyasi rejim) ve (insan haklarına müştereken hürmet) ilkeleri ve anlayışı kabul edilmiştir.

Avrupa Topluluğuna girmek ise ancak Topluluk üyesi ülkelerde uygulanan siyasi rejimin kabulü ve bu rejimin bütün kurum ve kurallarıyla Türkiye'de uygulanmasıyla mümkündür.

Gerek Avrupa Konseyine ve gerekse Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin insan hakları konusundaki duyarlılıkları biliniyor.

Hükümetler birtakım ekonomik çıkarlar için insan hakları ihlallerini görmezlikten gelebilir ve kamuoylarını da yönlendirebilirler. Fakat soykırım gibi bir insanlık suçunu kamuoyunun ilgisinden uzak tutabilmek olanaksızdır.

İkinci Dünya savaşında Nazilerin Yahudilere karşı işlediği soykırım suçunun dehşeti belleklerden silinmiş değil. Özellikle Avrupa kamuoyu bu konuda çok duyarlı.

Soykırım suçuna katılmış veya en azından bu suçun

işlenmesine seyirci kalmış bir ülkeyi aralarında görmek istemezler.

Ermeni soykırımını gerçekleştirmekle suçlanan Türkiye, sınırlarını kapatmak ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesiyle bütün insanlara tanınan sığınma hakkını kabul etmemek suretiyle, Kürt soykırımına katılsaydı, Dünya kamuoyu ve Tarih önünde nasıl bir duruma düşecekti? Bunu düşünmek bile korkunç.

Böyle bir durumda ne Avrupa Konseyinde kalması ve ne de Avrupa Topluluğuna girmesi mümkün olacaktı.

Türk Halkı, Türkiye'yi bu duruma düşüren sorumlulardan er geç hesap soracaktı.

Güneydoğu Bölgesinde halk olayı yaşıyor. Toplu kıyım tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Iraklı Kürtler, genellikle yakınları ve bir kısmının akrabalarıdır. Endişelidirler.

İktidarın sınırı açmasını ve gelenleri mülteci olarak kabul etmesini istiyorlar.

Oysa gelenler geri çevriliyor. Sınır kapalı ve açılacağına dair bir işaret yok.

Tepkiler büyüyor ve yoğunlaşıyor.

Uluslararası kuruluşlar ve bazı Devletler de Türkiye'nin mültecileri kabul etmesi için girişimde bulunuyorlar.

SHP Milletvekilleri de olaya sahip çıkıp Hükümeti tutumunu değiştirmeye, insan hakları sözleşmelerine uygun hareket etmeye zorluyorlar.

Bölgedeki halkın gittikçe büyüyen tepkisi ise tehlikeli gelişmelerin habercisi olarak iktidarı endişelendiriyor.

«Bir askeri yetkili olayı şöyle değerlendirdi: «Tür-

kiye mültecileri geri göndermeyi göze alamaz. Çünkü ta Ağrı'dan Diyarbakır'dan gelip mültecilere sahip çıkanlar var. Türkiye'nin Kürtleri geri vermesi, bu insanları öldürmekle eş anlamlı. Bu da yurtiçinde, özellikle de bu bölgede, büyük bir huzursuzluğa neden olabilir. Yardım için seferber olan bölge halkının duygularına tercüman olunmazsa, belki de iç savaş çıkar.»

(2000'e Doğru. 4 Eylül 1988)

Avrupa Konseyi üyesi ve Avrupa Topluluğu üyeliğine aday Türkiye için sınırı açmak ve Kürt mültecileri kabul etmek kaçınılmaz bir zorunluluktu. İktidarda kim olursa olsun sonuç değişmiyecekti.

Sayın M. Ali Birand, «— Mültecilerin alınmaması gibi bir seçenek var mıydı?» sorusuna şu cevabı veriyor:

«Hayır! Türkiye'de değil Özal, 12 Eylül hükümeti de olsaydı, Demirel hükümeti de olsaydı, kimse hayır diyemezdi. Hayır diyen hükümet bunu Türk kamuoyuna anlatamazdı. Çünkü manzara şöyle böyle değildi. Tamam, televizyonda göstermezsiniz, insanlar manzaranın büyüklüğünü anlamaz, ama yansımaları mutlaka olacaktı. Bu sözlerle Türkiye'nin yaptığı jesti küçümsemek istemiyorum. Çok büyük cesaret isteyen bir karar. Bu olay önümüzdeki 5 - 6 ay içinde bitmez, insanlar oraya buraya dağılmazlarsa eğer, Türkiye'de epey dengeleri bozar. Perinçek'in bir lafı var, çok hoşuma gitti; «Türkiye Kerkük'e girecek mi diyorduk, Kerkük Türkiye'ye girdi» diyor.

(2000'e Doğru - 2 Ekim 1988)

Kürt Mülteci Olayı Basında

Sınır boyunda biriken çoğunluğu çocuk ve kadın olan Kürtler, Türkiye'ye geçmek, sığınmak istiyorlar. Bazıları geçiyor da. 29 Ağustos 1988 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin aşağıdaki haberinde belirtildiği gibi geri çevriliyorlar.

> Irak'ın durmak bilmeyen saldırıları üzerine, Türkiye sınır şeridine kaçan kadın ve çocuklardan oluşan yüzlerce Peşmerge ailesi, önceki gün yeniden Türkiye topraklarına geçerek sığınma isteminde bulundu. Sınırda giriş ve çıkışlar kontrol altına alınırken 49 numaralı sınır taşının bulunduğu, Bedkar ve Tekevler Köyü yakınlarındaki Mirve bölgesinden Türkiye'ye geçen yüzlerce Kürt'ün sığınma istemini, güvenlik makamlarımız geri çevirdi. Bunun üzerine gelenler, Irak topraklarına geri döndü.»

Irak cür'etini artırmış, sınır boyundaki Türkiye köylerini de bombalıyor. Buna Türkiye'nin nasıl bir tepki gösterdiği bilinmiyor.

Sınırdaki durumu 29 Ağustos 1988 tarihli Hürriyet'ten okuyalım.

«Irak'ın, ayrılıkçı Kürtlere karşı sürdürdüğü operasyon devam ederken, sınır köylerimize bomba yağdı. Uludere ve Çukurca yakınlarına düşen bombalar panik yaratırken, şans eseri can kaybı meydana gelmedi. Irak kuvvetlerinden kaçarak topraklarımıza giren Peşmergelerin sığınma istekleri reddedildi.

Son olarak dün sabah saat 04.00 sıralarında atılan üç Irak bombası yaklaşık 300 kişinin yaşadığı Uludere Işıkveren Köyü'nün 600 metre kadar yakınına düştü. Türkiye sınırının 200 metre kadar içerisine düşen bombaların ne ile atıldığı henüz kesin olarak belirlenemedi. Sabahın erken saatlerinde meydana gelen şiddetli patlamalar, köyde büyük ölçüde korkuya yol açtı.

Çukurca'nın Irak sınırında bulunan Uzundere kasabası ile Çağlayan Köyü arasındaki topraklarımıza da Irak jetleri tarafından çok sayıda bomba atıldığı belirtildi. Yerleşim birimlerine 200 ile 500 metre mesafelere düşen bombalar, vatandaşlar arasında paniğe yol açarken, ölen ya da yaralanan olmadı.

Dün son bombalama olayı, Uludere - Şırnak karayolunda meydana geldi. Irak topçusu tarafından atıldığı sanılan bir top mermisi araçların geçtiği Uludere Şırnak karayolunun Yeşilyuva mevkiinde yolun yaklaşık 10 metre yanına düştü. Güvenlik güçleri, bombanın düştüğü karayolunda inceleme yaparken, yol bir süre trafiğe kapatıldı.

Geçtiğimiz perşembe gecesi Irak jetlerinin

kimyasal bomba attığı iddia edilen Sivebestan bölgesine 200 - 300 metre uzaklıktaki Çayırlı Köyü'nde halkın bir bölümünde bazı rahatsızlık belirtilerine rastlandı. Bombalama olayının hemen ardından durumu yetkililere bildirmek amacıyla Çukurca'ya gelen Çayırlı Köyü Muhtarı Hasan Çiftçi, kaymakamın ilçe dışında olması nedeniyle durumu kendisine iletemedi. Muhtar Hasan Çiftçi, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a bir mektup göndereceğini söyledi.»

İyi bir şans eseri, Cumhuriyet değerli gazeteci yazar Erbil Tuşalp'ı, referandum öncesi nabız yoklaması için bölgeye göndermiş. Sayın Tuşalp, Kürtlerin toplandığı bölgeye gidiyor. 30 Ağustos 1988 tarihli Cumhuriyet'in manşeti çarpıcı. Olayı Cumhuriyetten okuyalım:

«Barzani, Irak'ın saldırısından kaçan Kürt kadın ve çocukları, Türkiye'nin kabul etmesini istedi.»

«IRAK SINIRINDA DRAM»

«Haber Merkezi — Irak hükümetinin Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlere karşı başlattığı harekât üzerine, aralarında çok sayıda kadın ve çocuğun da bulunduğu binlerce Kürt, Türkiye sınırını zorluyor. Türk hükümeti PKK sızmasına karşı sınırdaki güvenlik önlemlerini arttırdı. Sınırı geçmeyi başaran Kürtler toplanarak Irak topraklarına gönderiliyor.

Irak rejimine karşı savaşan Kürdistan Demok-

ratik Partisi'nin lideri Mesud Barzani, «Türk hükümetine çağrıda bulunuyoruz. İnsani nedenlerle, hiç olmazsa kimyasal silahlarla zehirlenen çocuk ve kadınları kabul etsinler» dedi. Barzani, BM Genel Sekreteri ile Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün de Türk hükümetine bu yönde telkinde bulunmasını istedi.

Bölgeden ulaşan haberlerde, son günlerde yoğunlaşan çarpışmalar sonunda Türkiye sınırını geçen Iraklı Kürtlerin sayısının 10 bini aştığı belirtiliyor. Dün de Hakkâri'nin Çukurca bölgesinde 2 bin 500 kadar kişinin daha sınırı geçtiği, ancak Türk yetkililerin gelenleri askeri araçlara bindirerek Irak'a geri gönderdiği bildirildi. Bölgede bulunan SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin, Türkiye sınırına dayanan Iraklıların sayısının 35 bine ulaştığını belirtti. Keskin, «SHP olarak Türkiye'nin bağlı bulunduğu İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince sığınanların mülteci kabul edilmesini, kabul edilmemesi halinde Özal'ın Saddam yönetimiyle suç ortaklığı yaptığını belirtmek istiyoruz» dedi. SHP Genel Merkezi'nden de üç milletvekilinden oluşan bir heyetin durumu yerinde incelemek üzere dün Hakkâri'ye hareket ettiği bildirildi.

Irak rejimine karşı savaşan «Kürdistan Demokratik Partisi» lideri Mesud Barzani, Türkiye'nin Irak ordusunun kimyasal bombardımanından kaçan on binlerce Kürde sınırlarını kapattığını öne sürdü. Barzani, AP'ye İngilizce olarak gönderdiği demecinde, Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırılarda bu ay 500 Kürdün öldüğünü, 3 binin de yaralandığını iddia etti. Barzani, «Türkiye Irak'la olan sınırını kapattı ve on binlerce Kürde sığınma vermeyi kabul etmedi» dedi.

Barzani, Kürt mültecilerinin Irak tarafından hemen her gün düzenlenen kimyasal saldırılardan kaçtıklarını ve Hakkâri'de Çukurca yöresinde toplandıklarını belirtti. Barzani, mültecilerin birkaç yüzünün kimyasal silahlarla yaralanmış olduğunu da ileri sürdü.

Barzani, özellikle çok sayıda çocuğun kimyasal silahlardan ötürü öldüğünü, çevrenin ve besin maddelerinin zehirlendiğini ve salgın hastalık tehlikesinin başgösterdiğini belirtti. Barzani, «Türk hükümetine çağrıda bulunuyoruz. İnsani nedenlerle hiç olmazsa kimyasal silahlarla zehirlenen çocuk ve kadınları kabul etsinler» dedi.

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile Uluslararası Kızılhaç örgütü'nün de Türk hükümetine telkinde bulunarak, mültecilerin Türkiye'ye kabul edilmesini sağlamalarını isteyen Barzani, Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırıların cumartesi günü Zakko, Amadiye ve Şeyhen bölgelerinde yoğun biçimde devam ettiğini bildirdi. Barzani, Dahok, Musul ve Erbil bölgelerinde de Irak birlikleri ile Peşmergeler arasında şiddetli çarpışmaların sürdüğünü belirtti.

İran - Irak savaşında ateşkesin yürürlüğe girmesinden sonra birliklerini kuzeye kaydıran Irak hükümeti, bölgede Peşmergelere karşı saldırılarını yoğunlaştırdı. Irak kuvvetlerinin çatışmalar sırasında kimyasal silah kullandığı, Kürt köylerinde yaşayanların Türkiye'ye doğru kaçtıkları belirtiliyor. Eli silah tutanların çarpışmalara katıldığı, çocuk, kadın ve yaşlıların sınırı geçerek Türk köylerine ulaşmaya çalıştıkları haber verildi. Çarpışmalar sırasında Irak uçaklarının Türk sınırına yakın köyleri de bombaladıkları, bu bombaların sınır boyun-

daki Türk köylerini de etkilediği bildiriliyor. Önceki gün sabaha karşı saat 04.00 sıralarında atılan üç Irak bombasının 300 kişinin yaşadığı Uludere' nin Işıkveren köyünün 600 metre yakınına düştüğü haber verildi. Türkiye sınırının 200 metre kadar içine düşen bombaların nasıl atıldığı belirlenemedi. Köyde büyük korkuya neden olan patlamalarda can kaybı olmadı.

Çukurca'nın Irak sınırında bulunan Uzundere kasabası ile Çağlayan köyü arasındaki bölgeye de Irak jetleri tarafından çok sayıda bomba atıldığı ileri sürüldü. Yerleşim birimlerinin 500 metre kadar uzağına düşen bombaların paniğe neden olduğu belirtildi. Önceki gün meydana gelen en son bombalama olayının Uludere - Şırnak karayolunda meydana geldiği bildirildi. Irak topçusunun attığı sanılan bomba, karayolunun Yeşilyuva mevkiinde yolun yaklaşık 10 metre yanına düştü. Yol güvenlik güçlerinin yaptığı inceleme boyunca bir süre ulaşıma kapalı tutuldu.

Irak saldırılarından kaçan ve Türkiye sınırını geçebilen binlerce Peşmerge ailesinin sığınma isteğinin Türk yetkililerce kabul edilmediği belirtiliyor. Çukurca'nın Çayırlı, Çınarlı ve Pirinçeken köylerinde çok sayıda Iraklı Kürdün beklediği öğrenildi. Gelişmelere paralel olarak sınırdaki Türk güvenlik kuvvetlerinin de etkin önlemler aldığı bildirildi. Birliklerin bir kısmı sınıra kaydırıldı.

Bölgedeki gelişmeleri yerinde izlemek üzere SHP'den üç milletvekili Hakkâri'ye gitmek üzere Ankara'dan yola çıktı. Adana Milletvekili Cüneyt Canver, Mardin Milletvekili Adnan Ekmen ile Kars Milletvekili Mahmut Alnıak'tan oluşan SHP heyetinin yörede incelemelerde bulunacakları bildirildi.

SHP Mardin Milletvekili Adnan Ekmen ANKA'ya yaptığı açıklamada, «Irak'ın kimyasal silah kullanması nedeniyle yaklaşık 40 bin kişi sınıra yığılmış, bunlar İran ya da Avrupa ülkelerinden birine iltica için bekliyorlarmış. Biz durumu sınırda inceleyip gerekli girişimlerde bulunmak için gidiyoruz» dedi.

Hakkâri'de bulunan SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin, «Saddam yönetimi, birliklerini kuzeye kaydırarak Irak'ın kuzey kesiminde soykırım harekâtı başlatmıştır. Kimyasal silahların da kullanıldığı bu saldırıdan sonra bu yerleşim birimlerinden, çoğunluğunu çocuk ve kadınların oluşturduğu 35 bin dolayında sivil halk Türkiye sınırına doğru göç etmiştir. Bu sayı sürekli artmaktadır» dedi. Cumhur Keskin şöyle devam etti:

«Yetkililerle yaptığımız görüşmelerde Özal hükümetinin mültecileri kabul etmeyip, kimyasal silah ortamına geri göndermek kararında olduğu anlaşılmıştır. İran hükümetinin de kabul etmediği bu insanların SHP olarak Türkiye'nin bağlı bulunduğu İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince mülteci olarak kabul edilmesi, edilmemesi halinde Özal'ın, Saddam yönetimiyle suç ortaklığı yaptığını belirtmek istiyoruz. Özal hükümetinin uluslararası mülteciler sözleşmesine uyan bu mültecileri kabul etmesi gerektiğini vurgulamak istiyoruz.»

(Cumhuriyet 30 Ağustos 1988)

Onbinler sınıra dayanmış. Çoğunluğu kadın ve çocuk. Irak askeri birlikleri toplu bir kıyım için saldırıda. Türkiye bu cinayete seyirci kalmak suretiyle ortak mı olacak?

İktidar, sorunun insani boyutunu geçte olsa hatırlamıştır.

Cumhuriyetin 31 Ağustos 1988 tarihli başlığı endişeleri azaltıyor.

«BİNLERCE IRAKLI KÜRT SIĞINDI»

«Irak yönetiminin saldırısından kaçan binlerce Iraklı Kürt Türkiye'ye sığındı. Türk Hükümetinin sınırı açma kararı üzerine Hakkâri'nin Çukurca - Uludere hattından giren ve çoğunluğunu kadın, çocuk ve yaşlıların oluşturduğu Kürtlerin sayısının 50 bini bulduğu bildiriliyor. Sınır bölgemizde yığılan binlerce Kürt bir çember içinde tutuluyor.

Türkiye sınırdan geçen Iraklı Kürtlerin durumu için çok yönlü bir «mekik» diplomasisi başlattı. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Nüzhet Kandemir, «Başbakanın özel temsilcisi» sıfatıyla Bağdat ve Tahran'a dün ani ziyaretler yaptı.

Başbakan Turgut Özal, «Olayın insani bir boyutu var» dedi.

Arkadaşlarımız Erbil Tuşalp ve Mecit Öztunç' un Çukurca'dan bildirdiklerine göre, Kuzey Irak' taki Kürtlerin Çukurca bölgesine girişleri önceki geceden itibaren yoğun şekilde başladı. Daha önce Türkiye'ye kabul edilmeyen grupların, Türk hükümetinin aldığı «prensip kararı»yla geçişlerine izin verilince özellikle Çukurca'nın merkez ve köylerine dağıldıkları görüldü. Giriş yapanların sayısının 50 bine ulaştığı, bu sayının daha da artabileceği belirtiliyor.

Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırılarda

yaralanan sivil halkın tedavisi de Çukurca'da sağlık ocağında sürüyor. Hakkâri Sağlık Müdürlüğü'nce bölgeye ilaç ve personel sevkiyatına başlandı. Bölgede oturan bazı vatandaşlar da yetkililerin izin vermesi durumunda, geçiş yapanlara yardımda bulunmak istediklerini belirttiler.

Çukurca Belediyesi sığınanlara ekmek yardımı yaptı. Özel fırınların ürettiği ekmekler, Çukurca merkezine 200 - 300 metre uzaklıkta olan sınır boyunda bekleyen Iraklılara ulaştırıldı.

Dün sabah saatlerinde 8 adet helikopterin Çukurca üzerinden geçerek sınır boyuna doğru gittikleri görüldü. Öğleye doğru, bu helikopterlerden 4'ünün geri döndüğü haber verildi. Bununla, Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu ve askeri yetkililerinin bölgede inceleme yaptıkları anlaşıldı.

SHP'den Adana Milletvekili Cüneyt Canver, Mardin Milletvekili Adnan Ekmen ile Kars Milletvekili Mahmut Alınak'tan oluşan heyetle, Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin bölgede incelemeler yaptı.

BBC'nin Türkçe haber yayınında, Türkiye yetkililerinin özellikle erkek mültecileri, peşmerge ya da Kürt gerillalar oldukları şüphesiyle kabul etmeyip sınırdışı ettiğini bildirdi. Ancak «Aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu yüzlerce kişi Türkiye'ye giriyor» diye ekledi. Aynı haberde, «Bu arada, Irak bombardımanı sırasında Türkiye'nin bazı sınır köylerine top mermileri isabet ettiği, doğrulanmayan haberlere göre bir sınır muhafızının yaralandığı bildirildi» denildi.

Önceki gün sabaha karsı 05.30 sularında Irak sınırının öte yakasında, Çukurca'nın karşısına isa-

bet eden Sersinki'de yeni bir bombardımanın daha olduğu bildirildi. Bombardımanın ardından sınırı geçmeye teşebbüs eden yaklaşık 4 bin kişinin geri çevrildiği ileri sürülüyor. Bu arada Irak kuvvetlerinin Türkiye sınırına çok yaklaşmış olmasının, sınırı geçemeyenlerin arada sıkışmalarına neden olduğu da ileri sürülüyor.

Arkadaşlarımızın bölgede görüştükleri Iraklı Kürtlerden bazıları, «Biz Saddam rejiminin kullandığı top ve tüfeklerden kaçmıyoruz. Çoluğumuzu çocuğumuzu, yağdırılan, kimyasal silahlardan korunmak için geldik» dediler.

Ankara büromuzun haberine göre, Irak ordusunun önünden kaçan Iraklıların Türk sınırına yığılmaları başkentte diplomatik açıdan yoğun gündemli iki gün yaşanmasına yol açtı. Önceki gün Başbakanlık, Milli Savunma Bakanlığı ve Dışişleri tarafından ortaklaşa yürütülen değerlendirmeler sırasında Dışişleri Müsteşarı Büyükelçi Nüzhet Kandemir Bağdat'a hareket etti. Aynı saatlerde başkente gelen bazı duyumlar, gelişmelerin «insani boyutu»nu ön plana çıkardı. Başkentteki hükümet çevrelerinde «özellikle kadın ve çocukların savaş meydanında bırakılamayacağı» görüşü ağır bastı. Daha sonra yapılan değerlendirmelerde «ailelerin parçalanmasının yaratacağı sakıncalar» dikkate alındı ve sınırın Irak Kürtlerine açılması kararlaştırıldı.»

31 Ağustos 1988 tarihli Milliyet'te ise haber aşağıdaki başlık ile verildi.

«Türkiye'ye çoluk çocuk sığınanlar 30 bini buldu»

«AKIN AKIN PEŞMERGE»

Irak'ın, Mesut Barzani ve Celal Talabani liderliğindeki Peşmergelere karşı 160 bin kişilik orduyla genel saldırıya geçmesinden bu yana, savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Peşmerge ailelerinin sayısı 30 bini geçti. Türkiye'ye sığınanlar arasında Zaho, Duhok ve Amediya sorumlusu Binbaşı Hasan Mehmet, Yüzbaşı Musa Hacı ile bin kişilik silahlı Peşmerge de bulunuyor.

Irak birliklerinin hava kuvvetleri desteğinde ve bölgenin arazi koşullarına uygun zırhlı araç ve modern helikopterlerin eşliğinde tüm gücüyle kimyasal silah da kullanarak başlattığı genel saldırı ve temizlik harekâtı devam ederken, çarpışmaların Mergesor, Zive ve Merve bölgelerinde yoğunlaştığı bildirildi. Çarpışmaların ilk günlerinde Şemdinli köylerine sığınmalar yoğunlaşırken, Irak birliklerinin kuzeyden de genel saldırıya geçmeleriyle, Peşmerge aileleri Hakkâri'nin Çukurca ve Uludere köylerine sığınmaya başladılar. Bir süre önce Çukurca'ya 16 bin kişinin sığınmasından sonra, önceki gün de Uludere'nin Yemişli, Gülyazı, Ortabağ, Taşdelen ile Işıkveren köylerine 15 bin kişi daha sığındı. Sığınanların çoğunluğunun kadın, çocuk, yaşlı ve yaralılardan oluştuğu belirtildi.

Bu arada Türkiye'ye sığınanlar arasında bulunan Zaho, Duhok ve Amediya sorumlusu Binbaşı Hasan Mehmet ile Yüzbaşı Musa Hacı, Hakkâri' nin Uludere ilçesine bağlı Yekmal ve civar köylere yerleştirildi. Peşmerge komutanlarının verdikleri bilgilere göre bölgede çatışmalar bütün şiddetiyle sürerken 80 bin Peşmerge aileleriyle birlikte İran'a sığındı.

Edinilen bilgilere göre, Türkiye'ye sığınan Peşmerge ailelerine Hakkâri'deki resmi ve özel araçlarla, Uludere ve Çukurca'ya gıda maddeleri taşınarak dağıtılıyor. Bu arada, yaralılar ve Peşmerge ailelerine ilaç dağıtıldığı ve doktor kontrolünden geçirildikleri belirtildi.

IDKP'nin Sesi radyosunda, Mesut Barzani ve Celal Talabani ortak imzalarıyla sık sık yayımlanan bildiride şöyle denildi:

«Türkiye'den Kürt mültecilerinin barındırmalarını istiyoruz. Bunun için gerekli girişimlerde bulunuyoruz. En kısa zamanda Birleşmiş Milletler olaya el koymadığı takdirde ve Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'nın mültecilerimize sahip çıkmaması halinde elimizdeki intihar timlerimizle, şu anda elimizde bulunan kimyasal silahlarla Irak'ın önemli askeri yerleşim bölgelerine misillemede bulunacağız. Bir soykırımla karşı karşıya bulunmaktayız. Kaybedecek bir şeyimiz kalmamıştır. Kürdistan dağlarında son Peşmergemiz kalana dek bizi hiç kimse durduramaz.»

Edinilen bilgilere göre, Hakkâri il merkezinde un, yağ ve şeker gibi gıda maddelerinin toptan satışları durduruldu. Hangi gerekçeyle satışların durdurulduğu konusunda bilgi edinilemedi.

Cumhur Keskin, Adnan Ekmen, Mahmut Alınak ve Cüneyt Canver'den oluşan bir SHP milletvekilleri heyeti önceki gün Çukurca'ya geçerek incelemelerde bulunmaya başladı. SHP'li heyetin gezi sonrası konuya ilişkin geniş açıklama yapacağı belirtildi.

SHP Merkez Yürütme Kurulu üyesi Turgut Atalay, Peşmerge ailelerinin Türkiye'ye sığınmaları konusunda Başbakan Turgut Özal'a Diyarbakır' dan çektiği telgrafta şöyle dedi:

«Irak sınırımızda, Hakkâri - Çukurca mevkiinde, çoğunluğu çoluk, çocuk, kadın, yaşlı ve hastalardan oluşan binlerce insan Irak hükümetinin gaddarca kullandığı kimyasal silahların etkisinden kaçarak ülkemiz topraklarına sığınmıştır.

«Türkiye resmi makamları ve yetkililerinin, bu insanları gayri resmi yollardan ülke topraklarını terke zorladıkları ifade edilmektedir. Ülkemizin, diğer dünya devletleri karşısında güç durumlara düşmesine sebebiyet verecek bu insanlık ve hukuk dışı uygulamadan vazgeçerek, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesine uygun olarak söz konusu insanlara güvenli sığınma olanaklarının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması gereği ve hususunu saygılarımla hatırlatır ve arzederim.»

Sığınmalar sürüyor. 1 Eylül 1988 tarihli Hürriyet'in manşeti, **«Onbinlerce Peşmerge, Türkiye'ye sığındı.»**

Verilen haberde ise sınırın kapatılmasının Millî Güvenlik Kurulu'nun kararıyla olduğu belirtiliyor.

«EZİLENLERE KUCAK AÇTIK»

«Millî Güvenlik Kurulu'nun Irak sınırının Kuzey Irak'tan kaçanlara kapatılması yolundaki karar nedeniyle Peşmergelerin sığınma istemleri günlerdir geri çevrilirken, önceki gün aniden başlatılan «yumuşak politika» sonucu, topraklarımıza 20 bin kadar ayrılıkçı Kürt giriş yaptı. Resmen açıklanmamasına rağmen Türkiye, Kuzey Irak sınırını Kürtlere açtı.

Irak Hükümet Kuvvetleri'nin Ağustos ayı başlarında Kuzey Irak'ta yaşayan ayrılıkçı Kürtlere karşı başlattığı operasyonlar nedeniyle Türkiye sınırına kaçan binlerce çocuk, kadın ve yaşlı insan, Türkiye'den sığınma hakkı istedi. Bunlardan bir kısmı istekleri üzerine İran'a, bir kısmı da bir gün bekletildikten sonra Irak topraklarına geri gönderildi.

Irak sınır şeridinde oluşturulan «Güvenlik barikatı»na rağmen sınırı geçebilenlerin sayısı son zamanlarda artınca, bölgede ani bir kararla «yumuşak politika» izlenmeye başlandı. Önceki gün sabah saatlerinden bu yana Kuzey Irak'tan topraklarımıza geçen Peşmergelerin sayısı 20 bine ulaştı. Güvenlik güçlerinin sığınma isteminde bulunanlara yumuşak davranması sonucunda, başta Hakkâri olmak üzere, çevre ilçelerden sınır bölgelerindeki mültecilere gıda yardımı da başlatıldı. Hakkari Valisi Şahabettin Harput'un kabullenmemesine rağmen, gıda maddelerinin bir bölümü de resmi kurumlara ait araçlarla Irak sınırına taşındı. Gıda gönderme işi dün de sürdü.

IKDP (Irak Kürdistan Demokrat Partisi) Lideri Mesut Barzani'nin, Pazartesi günü dünya ülke-

lerine ve uluslararası kuruluşlara yaptığı çağrıda, Türkiye'ye Irak sınırını açması için baskı yapılmasını istediği bildirildi. Barzani, 24 Ağustos tarihinde Birleşmiş Milletler ve Kızılhaç'a yaptığı çağrının dışında, 29 Ağustos tarihinde devletlere ve uluslararası kuruluşlara yeni bir çağrıda bulundu. Mesut Barzani, bu çağrısında şöyle dedi:

«Sivil halktan onbinlerce insan, Hakkari ilinin Çukurca ilçesi sınırı civarında toplanmış bulunmaktadır. Yaralılar, ilâç ve yiyecek yokluğundan, soğuk ve diğer olumsuz şartlardan ötürü birer birer ölmektedir. Biz Türk devletinin yöneticilerinden, özellikle kadın, çocuk ve yaşlılarla yaralıların iltica taleplerini tümüyle hümanist nedenlerden ötürü kabul etmelerini istiyoruz. Türk Devleti'nin yöneticileri, bu insanların isteklerini yerine getirmezlerse, biz Türkiye'yi halkımıza karşı kimyevi silahlarla cinayet işleyen Irak rejiminin suç ortağı ve yardımcısı sayacağız. Biz, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni, Kızılhaç ve Mülteciler Yüksek Komisyonu'nu, devlet yöneticilerini ve Türk Devleti'nin yöneticilerini, halkımıza iltica hakkı vermesi, dünya yardım örgütlerinin halkımıza ulaştırmak istediği yardımların ulaşmasına engel çıkarılmaması için uyarmalarını istiyoruz. Biz, dünya devletleri ve uluslararası kuruluşları, zehirli gazlar ve kimyasal silahlarla katledilen halkımıza yardım etmeye çağırıyoruz.»

Irak sınırındaki gelişmeler üzerine, Avrupa'da bulunan bazı Kürt örgütleri ve ayrılıkçıların, protesto eylemlerine girişecekleri öne sürüldü.

Bu arada, milletvekilleri Cumhur Keskin, Cüneyt Canver, Mahmut Alınak ve Adnan Ekmen'den oluşan SHP heyeti, Çukurca'da sınırda inceleme-

lerde bulundu. Sığınma isteyen Kürtlerle de görüşen SHP heyetinin, bir basın toplantısı yapması bekleniyor.

Bir grup Peşmerge, görüşme sırasında milletvekillerine, TBMM'ye ulaştırılmak üzere İngilizce yazılmış bir dilekçe verdi. Dilekçede, Kürtlerin sığınma isteklerinin kabul edilmesi, Irak'a geri gönderilmemeleri dileği yef alıyor.

SHP'den sonra DYP de sınır bölgesinde incelemelerde bulunacak. Hava yoluyla Van'a gelen DYP Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu, Çukurca'ya gidecek ve Türkiye'ye sığınan Kürtlerle görüşecek.

Türkiye - Irak sınır bölgesinde iki günden bu yana incelemelerde bulunan ve topraklarımıza sığınan kürtlerle görüşen dört milletvekilinden oluşan SHP heyeti, «Sıcak takip, tehlikeli olur.» dedi.

Hakkari'deki bir kahvehanede basın toplantısı düzenleyen SHP milletvekilleri Cumhur Keskin, Cüneyt Canver, Mahmut Alınak ve Adnan Ekmen adına, Cumhur Keskin konuştu. Keskin, Irak'ın kuzey kesiminde giriştiği operasyonları «soykırım» ve «katliam» olarak değerlendirdi, şöyle dedi:

«Irak'ın ülkemize sığınmış bu insanları katletmesine izin verilmesi halinde, Türkiye'nin Ortadoğu'da işlemeye çalıştığını söylediği tarafsızlık politikasını da ortadan kaldıracaktır. Irak'ın olası bir operasyonunda sınır boyunda yaşayan onbinlerce vatandaşımızın da can ve mal güvenliği tehlikeye girecektir. Hükümetin, vatandaşlarımızı Irak güçleri karşısında yalnız ve savunmasız bırakmaya hakkı yoktur. Hükümet, ülkemize sığınan onbinlerce çocuk ve kadından oluşan sivil halka başlattığı yiyecek yardımını artırarak sürdürmelidir. Sığın-

ma bölgelerinde hastalıklara karşı ivedi ve ciddi önlemler alınmalı, hastalıklara yol açan dere boylarındaki bu insanlar, güvenli bölgelere taşınmalıdır. Mülteciler arasında yer alan çocuk, kadın ve yaşlılar için gerekli tüm malzemeler, ilâç, yiyecek, battaniye ve çadır olay yerine sevkedilmelidir. Bu arada, bölünen ailelerin biraraya gelmesi için gerekli önlemler alınmalı, kolaylık sağlanmalı, hükümet Irak yönetiminin soykırımından kaçarak ülkemize sığınmış bu insanlara, başka ülkelerden sığınanlar gibi kapılarını açmalı, mültecilik istemlerini kabul etmelidir. Ya da bu kişilerin Irak devleti dışında herhangi bir ülkeye gitmelerine yardımcı olmalı, bu amaçla uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmalıdır. Özal hükümeti, bunları yapmaz ve bu insanları Irak'a iade yoluna giderse, onbinlerce sivilin katlinden ve soykırımından Türkiye ve dünya kamuoyu önünde sorumlu duruma düşecektir.»

Irak sınırında bekletilmekte olan ayrılıkçı kürtlere gıda yardımı yapmak isteyen Hakkarili bazı vatandaşlar, valiliğe başvuruda bulunarak izin istedi. Dün yapılan başvurunun, valilikçe kabul edildiği belirlendi. Hakkari'den resmi araçların yanısıra dün sivil halk tarafından toplanan gıda maddeleri de Çukurca'ya gönderilmeye başlandı.

Irak Hükümet kuvvetleri, kuzey kesiminde durmadan ilerliyor. Dün sınırdan alınan bilgilere göre Irak, karadan Türkiye sınırına kadar ilerledi. Sonra ancak iki-üç kilometre mesafede bulunan Irak Hükümet kuvvetleri, karadan tanklar ve toplarla, havadan ise jetlerle sınıra yakın kesimleri aralıksız bombalıyor. Bu arada, dün öğlen saatlerinde Irak jetlerinin Çukurca'nın tam karşısında

bulunan kesime kimyasal bomba attığı ve çok sayıda Kürt Peşmergesinin hayatını kaybettiği öne sürüldü. Atılan kimyasal bomba nedeniyle, Irak sınırında bulunan Yıldız Karakolu'ndaki bazı erlerin de etkilendiği ileri sürüldü. Ancak bu konuda yetkililer, herhangi bir açıklama yapmadı.»

31 Ağustos 1988 günü İstanbul'da Cumhurbaşkanı sayın Kenan Evren'in Başkanlığında yapılan Millî Güvenlik Kurulu toplantısında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sığınan Kürtlerin durumu ele alındı.

«Sorun, dün Millî Güvenlik Kurulu'nun İstanbul'da Cumhurbaşkanı Kenan Evren başkanlığında yapılan toplantısında 3.5 saat en üst düzeyde ele alındı. Toplantıya Başbakan Turgut Özal, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, Millî Savunma Bakanı Ercan Vuralhan, İçişleri Bakanı Mustafa Kalemli, Gnelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay ile kuvvet komutanları katıldı.

Özal, toplantıdan sonra konu ile ilgili olarak şunları söyledi:

«Tahmin ediyorum, bir miktar daha geçiş olabilecektir. Türkiye, bu konuda insancıl bir yaklaşım içindedir. Bilhassa kadınlara ve çocuklara her türlü insancıl yardımı yapacağız. Bu konuda Irak'la görüşmelerimize devam edeceğiz. Sayı hakkında kesin bir rakam yok ama şu anda tahmin ediyorum 20 bin civarında. Bu insanlar, hudutlarımızdaki insanlarla akraba insanlardır.»

1 Eylül 1988 tarihli Milliyet'in haber başlığı olayı özetliyor.

«Hüzünlü Sınır»

«IRAK'TAN GELEN KÜRT DRAMI BÜYÜYOR»

«Türkiye'ye sığınan Peşmergelerin sayısı 40 bine ulaştı.»

«10 BİN SİVİL ÖLDÜRÜLDÜ»

«Irak hükümet kuvvetlerinin Barzani ve Talabani'ye bağlı Peşmergelere karşı başlattığı genel saldırı bütün şiddetiyle sürerken, Çukurca ilçesinin Kadişe Yaylası'na Peşmerge ailelerinden oluşan 4 bin kişi daha sığındı. Kimyasal silah kullanıldığı iddia edilen Irak saldırılarından kaçıp Türkiye'ye sığınan çoğu kadın, çocuk ve ihtiyar sayısı böylelikle 40 bine yaklaştı.

Sığınan Peşmerge aileleri, Irak hükümet birliklerinin sivil Kürt yerleşim birimlerine daha çok kimyasal silahlar kullanarak saldırdıklarını, «Napalm» bombalarıyla her tarafı yaktıklarını, kadın - çocuk ayrımı yapmadan katliama giriştiklerini öne sürüyorlar. Sığınanların bir kısmının yaralı olduğu görülüyor.

Edinilen bilgilere göre, Peşmerge ailelerinden oluşan 20 bin kişilik bir grup daha Uludere ve Çukurca yakınlarındaki Irak'ın Türk sınır boyunda ülkemize sığınabilmek için bekliyor.

Bu arada Çukurca Belediye Başkanı Macit Firuzbeyoğlu yalnızca ilçelerinde 50 bine yakın göç-

men olduğunu ileri sürdü. BBC radyosu da dün akşam saat 20.00'deki İngilizce yayınında 100 bin Kürt ün Türkiye sınırında beklediğini duyurdu.

Türk Hava Kuvvetleri'ne ait jet uçakları ve helikopterler Hakkâri sınırında aralıksız keşif uçuşlarına başladılar. Siirt'in Şırnak ilçesi Jandarma Alayı'ndan gönderilen askeri birlikler dün sınır bölgelerine sevk edildi. Hakkâri sınır bölgelerinde sık aralıklarla çadır karakolları kurulduğu öğrenildi.

Kürt lideri Mesut Barzani, IKDP'nin Sesi Radyosu'nda yaptığı açıklamada, Kuzey Irak'taki Baze, Cemesediya, Rando, Süleykeşan, Boseli, Mezor, Gelipasala bölgelerinde 7 bin Kürt yerleşim biriminin tamamen imha edildiğini, sivil halktan çoğu çocuk ve kadın 10 bin kişinin öldürüldüğünü öne sürdü. Barzani, verilen kayıplara rağmen Kürt direnişinin sürdüğünü, 2 bin Irak askerinin öldürüldüğünü, 400'ünün esir alındığını söyledi. Mesut Barzani, direnişi kanlarının son damlasına kadar sürdüreceklerini belirtti.

Peşmergeler ve ailelerinin kalabalık gruplar halinde sığınmaları üzerine yörede gıda sorunu ortaya çıktı. Özellikle un ve yağ piyasada zor bulunur hale geldi. Çukurca, Uludere, Şemdinli ve Şırnak yörelerinde daha önce 14 bin liradan satılan bir torba unun fiyatı yer yer 40 bin liraya fırladı. Daha önce 3 bin liradan satılan iki kiloluk yağın fiyatı da 10 bin liraya kadar yükseldi. Gıda maddeleri Peşmerge ailelerine Irak dinarı karşılığında satılıyor.

Öte yandan, bölgede incelemelerini bitiren SHP milletvekilleri Cumhur Keskin, Cüneyt Canver, Adnan Ekmen ve Mahmut Alınak, Hakkâri'de bir ba-

sın toplantısı düzenlediler. Basın toplantısında özetle şöyle denildi:

«Hükümetin, ülkemize sığınmış Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtleri Irak'a geri gönderip, onların soykırıma tabi tutulmalarına ve katledilmelerine izin vermeye hakkı yoktur. Çünkü Türkiye, insan haklarına sahip çıkan tüm uluslararası anlaşmalara taraftardır. Hükümet, Irak yönetiminin soykırımdan kaçarak ülkemize sığınmış tamamına yakını çocuk, kadın ve yaşlılardan oluşan on binlerce sivil halka, başka ülkelerden Türkiye'ye sığınan insanlara yaptığı gibi Türkiye'nin kapılarını açmalı, mültecilik istemlerini kabul etmelidir. İade durumunda on binlerce çocuk, kadın, yaşlı sivilin katlinden ve soykırıma uğratılmasından Türkiye, dünya kamuoyu önünde sorumlu duruma düşecektir.»

Adana Milletvekili Cüneyt Canver, toplantıda yaptığı konuşmada, bölgede incelemeleri sırasında telefonlarının dinlendiğini de öne sürdü.

Bu arada İran Radyosu, Irak'ın Türkiye sınırına yakın bölgelerde sürdürdüğü askeri operasyonlar sırasında Türk köylerine düşen kimyasal hardal gazı bombalarının etkisiyle bu köylerde yaşayan kişilerde zehirlenmeler görüldüğünü ve yedi kişinin öldüğünü öne sürdü.

Yeşiller Partisi Genel Başkanı Celal Ertuğ da dün yaptığı açıklamada, Türkiye'ye sığınan insanların Türk devletine yakışır bir şekilde koruma altına alınmasını istedi. Ertuğ, Bunun hem geleneklerimize hem de insanlık ölçülerine uygun bir karar olacağını belirti.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, hükümetin Irak sınırındaki durumla ilgili tavrını insani bir

yaklaşım olarak değerlendirdiklerini belirterek, «Şimdi bizim yaklaşımımız eleştirmekten ziyade, desteklemek ve dikkatle incelemektir» dedi.

Türkiye'nin kendi güvenliği ve iç barışını da koruyacağını ifade eden İnönü, «Bunu yaparken, insani açıdan bize sığınmak isteyenlere hayır demek çok zor» diye konuştu.

DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Dülger de düzenlediği basın toplantısında, Irak'ın kuzey bölgelerindeki insanlara karşı kimyasal silah kullanılmasını protesto ettiklerini bildirdi.

Iraklıların, Türkiye'ye geçmesine izin verilmesi gerektiğini söyledi.

Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdağlı da, dün yaptığı açıklamada Türkiye'nin BM İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyarak sınırda bekleyenlere kapıları açması gerektiğini söyledi.»

2 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyetteki haber başlığı

«GÖÇ DURMUYOR»

«Hava kuvvetleri ve zırhlı araçlar desteğindeki Irak ordusunun, ülkenin kuzeydoğusunda Kürt gerillalarına karşı giriştiği yeni saldırı sonunda Iraklı sığınmacıların Türkiye'ye geçişleri yoğunlaştı. Sığınmaların büyük bir «Kürt göçü»ne dönüştüğü Silopi'den Şemdinli'ye uzanan hatta sığınmacı sayısının 100 bine yaklaştığı belirtiliyor. Irak ordusunun 60 bin kişiyle top, tank, uçak, helikopterler ve kimyasal silah desteğiyle sürdürdüğü saldırıdan kaçarak Türk sınır bölgesine sığınan kadın, çocuk ve

yaşlılara Hakkâri ve Van'dan gıda maddeleri ulaştırılıyor. Ancak, birçok köyde, dağlık arazide ve açıkta barınabilen Iraklı Kürtler Hakkâri sınır bölgesine sevkedilen askeri birliklerce çember içinde tutuluyorlar. Güvenlik güçlerinin Türkiye'ye sığınanların kimliklerini aldığı bildiriliyor. Bu arada sığınmacılar arasında silahlı olanların üzerlerindeki uzun menzilli silahları Türk makamlarına teslim ettikleri ve bunlar arasında roketatar ve bazukaların da bulunduğu öğrenildi.

Bu arada İran'ın da sığınmacıları kabul etmeye başladığı ve 900 Kürt ailesinin Kuzeybatı İran'a sığındığı haber verildi. Bu gruptaki 300 aile, Türkiye üzerinden İran'a geçti.»

Hükümetin ve siyasal partilerin tavrını, 2 Eylül 1988 tarihli Milliyet açıklıyor.

«Irak'tan Türkiye'ye geçen Kürtlerin durumu Bakanlar Kurulu'nun dün yapılan toplantısında ele alındı. Başbakan Turgut Özal toplantı öncesindeki açıklamasında, sığınanların 40 bin kişi olduğunu, Türkiye'nin olaya insancıl yaklaştığını belirterek sığınma hakkı isteyenlerin geçici iskânlarının sağlanacağını söyledi. Özal Bakanlar Kurulu toplantısından sonraki açıklamasında sığınma hakkı isteyenlerin yaklaşık 60 bin kişiyi bulduğunu bildirdi.

Bakanlar Kurulu Başbakan Turgut Özal başkanlığında yaptığı ve yaklaşık 1.5 saat süren toplantısında konuyu ele aldı. Özal toplantı sonrası yaptığı açıklamada şöyle konuştu:

«MGK'da dün zaten bu konuda Türkiye'nin insancıl davranması hususu kabul edilmişti. Arkadaşlarımız Bayındırlık ve İskân Bakanımız ile İçişleri Bakanımız halen bölgededir. İncelemeler yapılıyor. Yerler hazırlanacak. Elimizden gelen, makul şartlar ölçüsünde insancıl bir tutum içerisinde olacağız. Türkiye söylediğim gibi demokratik insan haklarına saygılı bir hukuk devletidir. Bize sığınan insanlara da yardım etmek gayet tabii bir insanlık borcudur.»

Sığınmak isteyenlerin sayısının 60 bin civarında olduğunu belirten Özal, «İltica talepleri kabul edilecek mi?» sorusuna, «Halen öyle bir durum yok» karşılığını verdi. Başbakan, sığınma hakkı isteyenlerin kesin iskânlarının sağlanıp sağlanmayacağı konusunda da «Kesin iskân konusunda bir şey söyleyemem. Biz şimdi onları geçici yerleştirme imkânlarını arıyoruz» açıklamasını yaptı.

Başbakan Turgut Özal olayın İran ve Irak ile olan bağlantısının ve getirebileceği sorunların daha ele alınmadığını açıkladı ve şöyle konuştu:

«Herhalde Türkiye'nin bu davranışı bütün dünya aleminde bu konularla ilgili olarak yapılan ithamlara, bazı terör organizasyonlarının dışarda yaptığı menfi propagandalara en güzel cevaptır.»

Başbakan «Yani PKK için mi diyorsunuz?» sorusuna «Onlar için de başkaları için de» karşılığını verdi.

Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Mehmet Yazar da toplantıdan sonra yaptığı açıklamada MGK'nın temenni mahiyetinde aldığı kararın görüşüldüğünü söyledi. Konunun şu anda bir sığınma olabileceğini dile getiren Yazar, bir soru üzerine Talabani'nin şu ana kadar bir sığınma hakkı istemediğini açıkladı.

«ŞEREF BORCU»

Sığınmacıların kendi ülkelerinde gibi muamele görmeleri gerektiğini belirten DYP Genel Başkanı Demirel şunları söyledi:

«Bu sadece insanlık sorunu gibi görülmemelidir. Bu Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir şeref borcudur. Bu insanlara her türlü iyi muamele ve şefkat gösterilmelidir.»

Eski başbakanlardan Bülent Ecevit de UBA'ya yaptığı açıklamada sığınmacıların iade edilmemesini istedi. Ecevit, Türkiye'ye sığınmak isteyen Azeri Türklerinin geri gönderilmesinin «Vicdan sızlatıcı faciaya yol açtığını hatırlattı» ve «Türkiye sığınmacılara kucak açmalıdır» dedi. Ecevit, Ortadoğu'daki ve Asya'daki diğer sıcak bölgelerden gelecek sığınmacıların da ülkeye kabul edilmesi gerektiğini sözlerine ekledi.

SHP'nin dün yapılan TBMM grup toplantısında konuşan Genel Başkanı Erdal İnönü, Güneydoğu sınırında meydana gelen olaylara dikkat çekerek Peşmergelerin ve Kürt ailelerinin Türkiye'ye sığınmaları konusunda hükümetin tutumunu desteklediklerini söyledi. Bölgede SHP milletvekillerinden kurulu bir heyetin incelemelerde bulunduğunu bildiren İnönü, şunları söyledi:

«Olay önemli bir insanlık sorunudur. Çoluk çocuğu, kurtarmak için Türkiye gerekeni yapmalıdır. Bu insanlar canlarını kurtarmak için sınırda beklemektedirler. Tıpkı Sarp Kapısı'nda olduğu gibi bu insanların da Türkiye'de akrabaları vardır. Bu insanlara yardımcı olmak ilk görevimizdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin insanlık âleminde üstün bir yer tuttuğunu göstermek için bu insanlara gereken yardım yapılmalıdır.»

ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz da sığınmacıların büyük çoğunluğunun Türkiye'de akrabaları olduğuna işaret etti, Irak'ın tutumunu soykırım olarak değerlendirdi.»

Türk askeri birlikleri ve hava kuvvetleri, daha önce yapılan sözleşmeye dayanarak birkaç kez Irak topraklarına girmişti.

Irak, sınırdan içeri giriş hakkının karşılıklı olduğunu ileri sürerek, Kürt mültecileri Türkiye'de vurmak istiyordu. Türkiye buna izin vermedi. Fakat Irak hava kuvvetleri Türkiye topraklarını bombalamaktan geri kalmadılar.

4 Eylül 1988 tarihli Milliyet'te olay, aşağıdaki başlık ile duyuruldu.

«Saddamın helikopterleri topraklarımıza girdi»

«IRAK'TAN TÜRKİYE'YE BOMBA»

«Irak helikopterleri, Hakkâri'de bazı köyler ile karayolunu bombaladı. Hakkâri'nin Uludere ilçesine bağlı Yekmal ve Dağdibi köyleri arasındaki karayolunu bombalayan Irak helikopterleri, zaman zaman Türk sınırları içine girerek Peşmerge ailelerine bomba yağdırdı.

Asayiş Kolordu Komutanı Korgeneral Hulusi Sayın, bölgeye Irak uçaklarınca bomba atıldığını ifade ederek, Iraklı general ile görüştüklerini, yanlışlık yaptıklarını, bundan böyle bu tip olayların cereyan etmeyeceğini ifade ettiğini söyledi.

Öte yandan Kürdistan Demokrat Partisi'nin Tahran radyosunda yayınlanan bildirisinde, Irak askeri birliklerinin, Türkiye ve İran sınırına yakın

Erbil, Duhok eyaletlerine bağlı yüze yakın Kürt köyüne saldırarak ateşe verdiklerini ileri sürdü.

Irak helikopterleri Hakkâri'nin Uludere ilçesine bağlı Yekmal ve Dağdibi köyleri arasında bulunan karayoluna saldırdı. Türkiye ile Irak'ın kesiştiği nokta üzerinde saldırılarını yoğunlaştıran Irak helikopterleri, zaman zaman Türk topraklarına girerek buradaki Peşmerge ailelerini bombaladı. Irak helikopterleri sınırın ortak noktasında bulunan Kurudere karayolu ve civar bölgeler üzerinde uçuş yaparak, Türk sınırında bulunan Peşmerge ve ailelerine karşı saldırılarını sürdürürken, aynı sınırın 100 metre ötesindeki Irak topraklarında Türkiye'ye geçiş hazırlığında olan Peşmerge ve ailelerine de bomba yağdırdı. Kayıplar konusunda bilgi alınamadı. Önceki gece de Irak uçakları Şemdinli'nin Derecik köyünü bombaladı. Ancak can ve mal kaybı olmadı.»

Türk sınır birlikleri, Irak saldırganlığına karşı kararlı bir tutumla karşı çıkınca ve Hükümette sınır geçişlerine imkan veren sözleşmeyi uygulatmıyacaklarını ve süresi dolunca uzatmıyacaklarını bildirince sınır güvenliği sağlanmış oldu. Sınır boyundaki Türk vatandaşları ile Kürt mülteciler güvenceye kavuştu.

Kürtlerin dramını, ancak olay yerinde bulunan Erbil Tuşalp gibi değerli bir gazeteci yazar anlatabilirdi. Sayın Tuşalp'ın Cumhuriyet'te yayımlanan Çukurca'dan, Yüksekova'dan, Şemdinli'den izlenimlerini aynen alıyoruz.

Çukurca'dan

AYŞE GELİN FERMAN'I SINIRDA DOĞURDU

Kuzey Iraklı Kürtlerin Çukurca'ya girişleri dünden bu yana sürüyor. Iraklı Kürtler Irak yönetiminin kendilerine karşı giriştiği harekâtı katliam olarak tanımlıyorlar. Bu yüzden, dün doğan ilk bebeğe de katliam anlamında kullandıkları «Ferman» adını verdiler. Ölüm korkusunu aşan Iraklı Kürtlerin yeni kaygısı açlık. Yanlarında getirdikleri birkaç koyun da kesilince yiyecek hiçbir şeyleri kalmayacağından yakınıyorlar.

(Erbil Tuşalp)

Çukurca — Iraklı Kürtlerin batıda Uludere, ortada Çukurca, doğuda Şemdinli ve Uzundere hattında yaşadıkları dram, üçüncü gününü dolduruyor. Hayatta kalmanın derdine düşmüş binlerce insanın «ferman, ferman» diye seslenen çığlıkları Çığlı köyünden Berareş Dağları'na ulaşıyor. Yurdundan yuvasından kovulan binlerce kadının, çocuğun ölüm korkusunu, kimyasal silah korkusunu bu sözcük dile getiriyor: «Ferman». Bu, onların dliinde «katliam» demekmiş...

Irak sınırında olup biteni anlamak için yollara koyulduğumuzda, ay parlak yüzünü sivri kayaların ardından bir gösterip bir kayboluyordu. Üzümlü Karakolu barikatlarında, başımızın üstüne koyduğumuz ellerimizi kimliklerimizi göstermek için indirene kadar, sanki bir asır geçti. Geyman Karakolu'nda yetkililerin bölgeye gitmememiz için öne sürdükleri inandırıcı nedenleri de aşınca, Çukurca'nın koyu karanlığına daldık. Arkadaşlarımız Mecit Öztunç, Tekin Yıldırım, Nasrullah ve bir de ben, geçemeyeceğimizi sandığımız sarp dağları aşıp Çukurca'ya tırmanıncaya kadar, hemen hemen hiç konuşmadık.

Çukurca kötü bir gün geçirmişti. Belediye hoparlörlerinden toprak duvarlara yapışıp kalan uyarı, canlılığını hâlâ koruyordu: «Mültecileri Bilbili mevkiindeki top sahasına teslim ediniz. Arama sırasında evinde mülteci bulunanlar hakkında kanuni takibat yapılacaktır.»

Mülteci denilenlerin bir bölümü, sınırın ötesinde yaşayan akrabalardı. Irak'tan gelenlerin kimi Pinyaniş, kimi Kaşuran, kimi Hertuşi aşiretindendiler. Irak'tan gelenlerin yaralarını saranlar da aynı aşiretlerden. Örneğin, Çukurca'nın Kavşak köyünden gidenler, Irak'ta Zebar aşireti olarak anılıyorlardı. Sınırın bu yüzünde ise Türkiye'de, Piruzbey aşiretiydiler. Dostki aşiretinin dörtte üçü Yüksekova'da, geri kalanı da Irak'ta yaşıyordu. Hanereyler, Herkiler de böyleydiler. Kucaklaşan akrabalar, haber yollayan hısımlar arasındaki en ilginç olay, İstanbul'da savcı olan bir akrabaya gönderilen mesajdı. Kadınların ve çocukların güvenliği için onlarla birlikte sınırı geçen genç bir peşmerge, İstanbul'da savcı akrabasına «Gelsin, bizi kurtarsın» diye sesleniyordu.

Bir delikanlının elini tutan yaşlı bir nine, «Sen Sofi' nin oğlusun» derken, yüzünden sicim gibi yaşlar süzülüyordu.

Irak'tan gelen akrabalar, hısımlar, 29 Ağustos gecesi sabaha karşı toplandıkları Bilbili Meydanı'ndan sınıra doğru götürüldüler. 49 numaralı sınır taşının dibinde Irak'tan yeni gelenlerle karşılaştılar: Türkiye'nin, mültecilerin hukuki durumuyla ilgili 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne 1967'de koyduğu bir çekince vardı: Doğudan mülteci kabul edilmeyecekti. Gelenlerin, bölgedeki sorunları daha da arttıracağına ilişkin yargı, karakoldaki erden kaymakama ve valiye kadar herkeste aynıydı: «Gelsinler de Apocu mu olsunlar?»

Dünden bu yana ise Kuzey Irak'taki Kürtlerin Çukurca bölgesine girişleri sürüyor. Sayıları 50 bine ulaştığı sanılan Kürtler, açlık tehlikesi ile karşı karşıya. Beraberlerinde getirdikleri az sayıdaki koyun da kesilip yenilince, artık yenecek bir şey kalmayacak.

Çığlı köyünde ilk çığlık, Iraklı Kürt gelin Ayşe'den geldi. Ayşe gelin, dün nurtopu gibi bir erkek çocuk doğurdu. Dedesi Hacı Ömer, en yeni giysilerini giyip Çığlı'da bir eve sığınan gelini ve torununu görmeye geldiğinde kaş - göz arasında dünyaya gözlerini açan çocuğun adı yoktu. Çardak altında oturup söyleşirken «ferman» koydular adını.

Bir başka gelin de gününü bekliyor doğurmak için. Münire gelinin de eli kulağında. Kız olursa «Şilan» konulacak adı.

Çukurca yöresinde madalyonun bir de ters yüzü var. Yörenin sakin ve ağırbaşlı insanları son üç gündür yaşadıklarını bir daha yaşamak istemiyorlar. Yardım için uzanan akraba ve dost ellerini boş bırakırken duydukları acı, yüzlerinden okunuyor.

SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin, oradan oraya koşturuyor. Sorunun uluslararası bir sorun olduğunu, devletin elikolu bağlı insanları ölüme göndereme-yeceğini anlatıyor.

Eşlerini, analarını, babalarını ve çocuklarını güvenlik içinde Türkiye'ye getiren genç peşmergelerle konuşuyoruz. Agit, insanların büyük çoğunluğu gibi kendilerinin de insan gibi yaşamaya hakları olduğunu vurguluyor. «silahlı peşmerge» olarak, bir isteklerinin bulunmadığını, ancak kadın ve çocukların Türkiye'ye sığınma haklarının gözetilmesini istiyor.

Kimyasal silahların kullanılması sonucu bugüne dek en az 20 bin Kürdün öldürüldüğünü anlatıyor. İnanmıyorum, soruyorum. «20 bin» diye üsteliyor. Ölülerin büyük çoğunluğunun kadın ve çocuklardan oluştuğunu söylüyor.

(Cumhuriyet 31 Ağustos 1988)

SEVRE KADIN, DÖRT ÇOCUĞUNU ARIYOR

Sevre kadın koruyabildiği tek çocuğuna sarılmış, Irak askerlerinin saldırısı sırasında kaybettiği dört çocuğunu arıyor. Sevre kadın ölmediklerine inanıyor. Çeşme başında oynuyorlarmış. Bomba-ı Kimya haykırışı ile birlikte kalkan toz toprakta yitirmiş.

(Erbil TUŞALP)

Çığlı (Çukurca) — Savaşın kadın için ne anlama geldiğini daha iyi anlıyor insan savaşanların kadınlarını görünce. Gözpınarları kurumuş binlerce kadından biri Sevre kadın. Koruyabildiği son çocuğuna sarılmış, yitirip yitirmediğini henüz bilemediği dört yavrusunun acısı ile oradan oraya koşuşturuyor. Sınırı geçen her yeni insan onun için yeni bir haber.

Çocuklarının yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyor. Onları son gördüğünde çeşmenin başında oynadıklarını söylüyor. Sonra «bomba-ı kimya» haykırışları arasında, toz dumana karışıp giden çocukları; Sizara, Hivora, Nivara ve Jiyora.

Yanında kalan son çocuğunun sımsıkı tuttuğu elini, zaman zaman yitirdiği çocuklarının elleri gibi öpüyor,

kokluyor. Ölmediklerine inanıyor, yolda kayboldular diyor. «Komutan-ı jandarma»ya kaybolduklarını söylememizi istiyor. Kocasının nerede olduğunu soruyoruz. Yerdeki başını dikleştirip «O savaşıyor» diyor.

PEŞMERGE NUSRED'LE KONUŞUYORUZ

Teknoloji, aklın ve insanlığın sesini bir kez daha susturuyor. Bölgeyi bir salhaneye çeviren kimyevi silah taarruzu kimseyi ayakta bırakmamış. Yaşayanların yüzlerine ölümün gölgesi düşmüş. Gazla ölmek korkusu, kurşunla parçalanmaktan çok daha etkili. Kiminle konuşursanız konuşun, kim ne söylerse söylesin «kimya» diyor başka bir şey söylemiyor.

Sınırın hemen ötesinde, ürettiği gaz bombaları ile ölüm dokuyan teknoloji, bizim tarafta dağları deliyor. Dev makineler, buldozerler, greyderler yol açıyor. Yıllardır unutulan yörelere açılan yollar, kurulan köprüler bölge insanının bakışları arasında yükseliyor, uzayıp gidiyor. Yol ve köprülerin; kendi kültüründen acımasızca koparılmış bu insanlar için yeterli olmadığı ortada.

Sınırı geçtikten sonra karısı ve çocuklarını bir daha göremeyen Peşmerge Nusred'le konuşuyoruz. Nusred'in bir akrabası aracılık ediyor anlaşmamız için. Peşmerge Nusred anadilini konuşuyor, bir Türk vatandaşı olan akrabası çevirmenlik yapıyor.

İKİ YÜZLÜ ZAP

Hırçın sularıyla iki yüzlü Zap. Kimi yerde bulanık, kimi yerde berrak. Van'dan, Hakkâri'ye gelirken uysal, Hakkâri'den Çukurca'ya giderken delişmen, Zap'la tanışıklığımız 20 yıl öncesinden başlıyor. Kıyısına oturup söyleşiyoruz. Biz yol yorgunuyuz, onlar savaş yorgunu.

«Ölürüm de dönmem» diyenlerin söylediklerini dinliyoruz. Türkiye'ye getirdiği çocuklarını Saddam'a teslim etmektense kendi elleri ile öldürmeye kararlı genç bir peşmergenin yüzündeki acı. Tozu dumana katarak bir pikap geçiyor yanımızdan; Çukurca'dan Hakkâri'ye doğru. Arkada bir Peşmerge uzanmış sırt üstü. Göğsünden kanlar sızıyor. Tüfeğinin namlusunu yüreğine uzatıp basmış tetiğe. «İntihar mı?» diyorum. «Yaşayanlar içindir intihar» diye yanıt geliyor. «Hoybun, hoybun» diyor. Onların dilinde hoybun isyan anlamına geliyor. Bir öykü anlatılıyor sonra; çobanından hoşnut olmayan sürüye ilişkin. Çobanından hoşnut olmayan sürünün iyi kasap aramasıyla ilgili. Acımasız bir çobanla bir koyun sürüsü olarak yaşamaktansa, bir kasabın elinde pirzola olmayı yeğlemekle eş tutuluyor peşmergenin intiharı.

(Cumhuriyet 1 Eylül 1988)

Yüksekova İzlenimleri

KÜÇÜK KURBAN

Peşmerge Sıddık, «tayyare-i harbi» ile bombalandıklarını söylüyor. Tam 14 taneymişler; zehirli gazın kokusunu alınca rüzgârın tersi yönde koşarak kurtulmuşlar.

(Erbil TUŞALP)

Yüksekova — Onların asıl gerçekliği, bir yerden bir yere gidiyor olmaları. Yeniden bir yerden bir yere giderken, şöyle bir uğradıkları Yüksekova'nın Uzunsırt yöresinde geçici olarak barındırılan Iraklı Kürtlerleyiz.

Çoğunluğu Dostki ve Oramar aşiretinden.

Çadırlar kuruluyor Uzunsırt'ta. Elektrik ve su bağlanıyor çadırlara. Büyükler çalışıyor, çocuklar oynuyor.

Çocukların mutlulukları gözlerinden okunuyor. Yaşamlarında ilk kez gördükleri şeylerin tadını çıkarıyor sarı kafalı Kürt çocukları.

Bir TIR duruyor Necirvan'ın önünde. Necirvan kımıldamıyor bile. Arazözün burnundan fışkıran suyla ıslanıyor Revin. Çığlık ata ata gülüyor. Helbin telefon kulübesinin önünde alo diyenlerin sesine benzetiyor sesini.

Greyderlerin, dozerlerin, yük kamyonlarının tozu dumanı ile şenlenen bir bayram yeri sanki Yüksekova yerleştirme merkezi.

Ölümden kaçan insanların çocukları değil hiçbiri. Gülüp oynayıp koşuşturuyorlar Uzunsırt'ın çayırlarında.

Ravşan tek başına oynuyor ama. Avurtları çökmüş, incecik, dal gibi sarı benizli bir kız. Sekiz yaşında. Yüzünden büyük bir insanın anlamını çıkarmak hiç de zor değil. Elindeki sopayla yere bir şeyler çiziştiriyor. «Kutgey» (Ne yapıyorsun?) deyip sessizce yaklaşıyoruz yanına. Ürkek bir ceylan gibi sıçrayıp annesinin arkasına saklanıyor.

Hesi Köyü'nden Ahmet kızı Rabia'dan olma Ravşan bir kimyasal silah kurbanı. Bir küçük kurbanı savaşın Ravşan. Saçları dökülüyor tel tel. Daha şimdiden kellenmiş yusyuvarlak başının yarısı. Halepçe'den kalkan kara bulut, 25 Ağustos 1988'de Hesi'de yakalamış küçük Ravşan'ı.

65 yaşındaki Peşmerge Sıddık, 25 Ağustos sabahı Gonyabesti, Hrobey, Ekmali, Konyasir, Geronu, Konibalave, Bazi, Babiri, Kehey, Şilaza, Osehi, Ziriza, Dergeli, Disenbiko, Miska ve köyleri Hesi'nin nasıl bombalandığını anlatıyor. Çiyaye Metini bölgesinde yitip giden sivil halkın yanında iki bölük Peşmergeden de şimdiye değin haber alamadıklarını söylüyor. Sesini yükseltip, «Halepçe'den beri kimya silahı ile öldürüyorlar bizi dünyanın gözü önünde» diye bağırıyor. Peşmerge Sıddık'ı dinleyen İsmail, Raşit, Haşim, Muhammed başlarını öne eğerek anlatılanları doğruluyorlar.

Peşmerge Sıddık tayyare-i harbi ile bombalandıklarını söylüyor. Zehirlisinin önünden kaçarken sayanlar olmuş tayyare-i harbileri; «Tam 14 taneydi» diyor. Zehirli sisin değdiği her insan, iki gözü iki çeşme ağlamaya

başlıyormuş kendiliğinden. Burunlarından su akıyormuş. Bayılıp yere düşenlerden bir daha kalkan olmamış. Kedileri ve kuşları bile ölmüş.

«Siz nasıl canlı kalabildiniz?» diye soruyorum. «Zehirli gazın kokusunu alınca başladık koşmaya. Rüzgârın tersi yönünde koştuk. Kurtulduk» diyor.

100 hanelik Hesi Köyü'nde yaklaşık 900 kişi yaşıyor. Ölülerinin isimlerini soruyorum, tek tek söylemelerini istiyorum. «Hacı Salih, karısı Emine, oğlu...» diye başlıyor saymaya:

«Başka ölenler de var ama, adlarını bilmiyorum şimdi. Biz artık seferber olduk. Seferber olunca, oğul babaya, kız anneye yardımcı olamıyor. Bildiğim şu: Kokuyu duyan herkes rüzgârı sırtına alıp kaçtı. Ölen öldü, kaçan kurtuldu. Ama kim öldü, kim yaşıyor şimdi bilemiyoruz. Aramızda bulunmayanları ölmedi kabul ediyoruz.»

Somut bir ipucu olmak üzere kokusunu soruyorum zehirli sisin. Önce «elma» gibi koktuğunu söylüyor Ravşan'ın babası Ahmet. Düşünüyor «Hayır» diyor: «Elma gibi değil. Çürük soğan gibiydi kokusu. Keskin bir kokuydu, yakıcı.»

Kuzey Irak'ın Aşireti Bervari Bala yöresinde 25 Ağustos 1988 perşembe günü saat 07.00'de başlatılan kimyasal silah saldırısında Civan (8) ile kardeşi Eyvan'ın da (6) öldüğünü anımsıyor bir Peşmerge kadını.

Ravşan'ın önüne oturuyorum. Kaçmaya çalışıyor. Kolundan tutup çekiyorum. «Civan'la Eyvan'ı tanıyor musun?» diyorum. «Beli» (evet) diyor korkulu gözleriyle. Şimdi nerede olduklarını soruyorum «Evlerindedirler» diyor tek sözcükle. Başımı kaldırıyorum 65'inde Sıddık ile göz göze geliyoruz. Gözlerindeki pırıltı yanaklarından aşağı doğru süzülüyor yaşlı Peşmergenin.

İnsanlığımdan utanıyorum. Ravşan'ı kendi yalnızlığına bırakıyorum, gülen oynayan çocukların arasına dönüyorum.

(Cumhuriyet 8 Eylül 1988)

Yüksekova — «Gonca kırımı» diyorlar çocukların ölümüne. Bir haftada ölen 40 kadar insanın çoğu çocuk. Yaşları üç ile beş arasında; suyun boğmaya, ateşin yakmaya kıyamayacağı çocuklar bir bir ölüyorlar. Uzundere'de 12 çocuk dün soğuktan öldü. Yüksekova yerleşim merkezi dışındaki bölgelerde elle tutulur bir sağlık denetimi oluşturulmuş değil.

Yollarda geçen bir yaşamı benimsediklerinden, ölümün birkaç günlük yası tutuluyor. Çocuğunu yitiren anne, yasını anlatmak için bir takı iliştiriyor giysisine. Gözyaşını göstermeden bir köşede ağlayıp hemencecik bitiriyor yasını. Babalara ağlamak yasak. Yas tutmak da.

Deping Köprüsü'nde Işıklar Köyü'nden Yüksekova yerleşim merkezine getirilen Iraklı Kürtlerle karşılaşıp son ölüm haberini aldık. Işıklı Köyü'ne gömmüşler, üç yaşında bir oğlanı. Annesi taş gibi oturuyor Devlet Su İşleri'nin yük kamyonunun üstünde. Kolundaki koyu renkli banttan anladık çocuğunu yitirdiğini. Başı hep gökyüzünde, birileriyle hesaplaşıyor gibi kaşlarını çatıp donup kalmış. Yanında kendi yaşlarında bir Kürt kadını. Çocuğunu yitiren arkadaşının kolunu kocaman elleriyle sımsıkı tutuyor. Dayanma gücü veriyor, direnç aşılıyor olmalı diye düşünüyorum. Deping Köprüsü'ndeki molada hayat sürüyor. Yaşamayı beceren çocuklar, yine oradan oraya koşuşturuyor. Şoför mahallinin üstüne çıkan birkaç peşmerge, savaş alışkanlığından ufku gözlüyor.

Ölümün onlarda her şeyden daha az iz bıraktığını düşünüyorum. Bir orada bir burada. Sürekli hareket halinde olmak yaşamlarında ölümden de daha derin ve daha belirgin iz bırakıyor bence.

Orada ve burada. Köyde ya da yolda yüzyıllardır edindikleri alışkanlıklarını özenle koruyorlar.

(Cumhuriyet 9 Eylül 1988)

Irak'a Baskı

Kürtlere karşı soykırım girişimi, Irak - İran arasında ateşkes ve ardından barış görüşmelerinin sürdürüldüğü döneme rastladı.

Sekiz yıllık savaş sadece iki ülkenin yıkımıyla sınırlı kalmamış, dünya barışını tehdit eden gelişmelere de yol açmıştı.

Körfez savaşıyla ilgili bütün ülkeler ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri barış görüşmelerinin olumlu bir sonuca ulaşması için çok dikkatli davranıyor, mümkün olduğunca Irak ile ilişkileri bozmamaya özen gösteriyorlar.

Bir başka dönemde ve başka koşullarda Irak'a karşı tavrın çok farklı olacağını söylemeye gerek yoktur.

Fakat bu durumda bile Irak'ın kimyasal silah kullanmasına ve soykırım girişimine bazı Devletlerden ve uluslararası kuruluşlardan sert tepkiler geldi. Bunları şöyle özetlemek mümkün.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı: Aralarında ABD. ve İngiltere'nin bulunduğu 12 ülke, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'dan kimyasal silah kullanımıyla ilgili olarak Irak'a bir soruşturma kurulu göndermesini istediler.

Genel Sekreter, Irak'tan soruşturma kurulunu ülkesine kabul etmesini istedi.

İşlediği cinayetlerin kanıtlarının elde edileceğinden emin olan Irak yönetimi, Birleşmiş Milletler Soruşturma Kurulu'na izin vermedi.

Fakat Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın girişimi ve Irak'ın buna verdiği cevap, dünya kamuoyunda Irak'ın suçluluğunu tescil ettirdi.

Avrupa Parlamentosu: Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu, Kürt mültecilerle ilgili bir karar tasarısını kabul etti. Irak'ın kimyasal silah kullandığı, olayın bir soykırım boyutuna ulaşmak üzere olduğu belirtildi.

Kararda şu önemli maddelere yer verildi.

«Irak, sivil halkı yok etmek için kimyasal silah kullanmaktadır. Binlerce sivilin ölümüne neden olan bu olay, bir soykırım boyutlarına ulaşmak üzeredir.

Avrupa Parlamentosu, Irak'taki sivil halka karşı uygulanan baskıları ve özellikle de kimyasal silah kullanımını kınar.

Parlamento, üye ülkelere, Irak'a silah ambargosu uygulamalarını ve kimyasal silah yapımında kullanılabilecek malzeme satışını durdurmalarını talep eder.»

Avrupa Topluluğu: AT siyasi direktörleri, Kürt mültecilerle ilgili bir açıklama yaptılar.

Irak'ın sivil halka karşı düzenlediği askeri harekattan endişe duyduklarını belirten 12 ler, bu eylemlere son verilmesi, kimyasal silahların kullanımını yasaklayan 1925 tarihli Cenevre Protokoluyla, insan hakları sözleşmelerine ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 612 ve 620 numaralı kararlarına uyulması çağrısında bulundular.

Mülteci grupların ıstıraplarını hafifletmek için esasen girişilmiş bulunan faaliyetlere katılmaya hazır olduklarını bildirdiler.

Uluslararası Af Örgütü: Kuzey Irak'ta katliamın önlenmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin duruma müdahale etmesini istedi. Güvenlik Konseyi'nin acilen toplanması ve konuyu görüşmesi çağrısında bulundu.

Irak'ın ilan ettiği genel affı ihtiyatla karşıladığını belirten örgüt, Irak'ın daha önceki af çağrısına uyanların hapse atıldığını ve idam edildiklerini bildirdi.

Amerika Birleşik Devletleri: ABD Senatosu, Irak'ı cezalandırmaya yönelik kararlar aldı. Irak'a 800 milyon dolarlık kredinin iptali, uluslararası kuruluşların Irak'a boç vermesini önlemek, Irak'tan petrol ve petrol ürünleri ithalatını durdurmak, ileri teknoloji ihracatını yasaklamak bunlar arasındaydı.

Bu kararın ardından Temsilciler Meclisi de Irak'a silah ve ileri teknoloji ürünleri satımının yasaklanması ve milyonlarca dolarlık kredinin dondurulmasını içeren bir karar tasarısını kabul etti.

İki karar arasındaki farklılıklar ortak genel kurulda giderilecekti. Ortak Genel Kurul Toplantısı'nda Irak'a yaptırım uygulanmasını öngören tasarı' red edildi.

Fakat sonuç ne olursa olsun, Irak'ın suçluluğu herkes tarafından kabul edilerek dünya kamuoyunda mahkum edildi.

ABD Hükümeti de yaptığı açıklamada, Irak'ın kimyasal silah kullandığından emin olduğunu ve elinde kanıtlar bulunduğunu bildirdi.

ABD Dışişleri Bakanı George Shultz «Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanmasını adaletsiz ve iğrenç» olarak niteledi. Dışişlerinden sorumlu Irak Devlet Bakanı Sadun Hamadi'ye, kimyasal silah kullanımının durdurulmaması halinde ABD - IRAK ilişkilerinin tehlikeye girebileceğini belirtti.

Sovyetler Birliği: SSCB Dışişleri Bakanı Şevardnadze, Kürt sorununun ne ölçüde kimyasal silah kapsamında ele alındığını irdeleyen bir soruya, «Belirli bölgelere yansıması» da dahil olmak üzere kimyasal silah kullanılması sorununu gayet ayrıntılı olarak ele aldıklarını açıkladı. (Cumhuriyet 29 Eylül 1988)

SSCB, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin kimyasal silah kullanılıp kullanılmadığı yolunda yaptıracağı araştırmaları desteklediklerini bildirdi.

İngiltere: İngiltere Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, Irak'ı, Kürtlere karşı kimyasal silah kullanmakla suçladı. «Delillerin yeterli olduğunu düşünüyoruz, bu çok kaygı verici bir durum» dedi.

Fransa: Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand, Bakanlar Kurulunda resmi bir açıklama yaptı ve Irak'ı eleştiren açıklaması Hükümet Sözcüsü tarafından televizyonda okundu.

Fransa, BM Genel Sekreterinin kimyasal silah kullanılıp kullanılmadığı yolunda yaptıracağı araştırmayı destekliyeceğini bildirdi.

Ermenistan Cumhuriyeti: Sovyet Ermenistan Cumhuriyetinin sesi olan Erivan Radyosu, «Bu bir soykırımdır. Kürtleri yalnız bırakmıyacak ve onlara sahip çıkacağız» dedi.

İsrail: İsrail Dışişleri Bakanlığından yapılan bir açıklamada, «İsrail, Irak'ın sivil Kürt halka karşı Türkiye sınırında defalarca kimyasal saldırıda bulunmasından kaygı duymaktadır. Uluslararası kamuoyunun bu tür saldırıları görmezlikten gelmemesi hayati önem taşımaktadır.» denildi ve Irak kınandı.

Başbakan İzak Şamir: «Irak'ın ülkenin kuzeyinde yaşayan sivil halka karşı kimyasal silah kullandığını belirten ilk ülkelerden biriyiz.»

Arap Birliği: Irak, işlediği cinayetlere karşı dünya basını, kamuoyu, uluslararası kuruluşlar ve birçok devlet tarafından gösterilen tepkilerle yalnız kaldı.

Irak'ı destekleyen sadece Arap Birliği oldu.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin bölgeye araştırma için bir uzmanlar kurulu gönderme kararına karşı çıkan Arap Birliği sözcüsü Clouis Maksud, 1925 tarihli Cenevre Sözleşmesinde, bir ülkenin sınırları içinde kimyasal silah kullanılmasına ilişkin herhangi bir kayıt bulunmadığını ve konunun Irak'ın içişlerini ilgilendirdiğini söyledi.

Cenevre Antlaşması yapılırken, bir Devletin kendi sınırları içinde bulunan halka karşı kimyasal silah kullanacağı kimin aklına gelirdi ki özel bir hüküm konulsun. Bu ölçüde bir ahlaki sefalete ancak Irak yöneticileri düşebilir. Tarihte bunun bir benzeri yoktur. Arap Birliği Irak'ı savunmak için gösterdiği gerekçeyle aynı düzeyde olduğunu ortaya koydu.

Bu mantıkla hareket edilirse, bugün sürdürülen Filistin ayaklanmasının İsrail'in içişleri, Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığının o ülkenin içişleri, Yahudi soykırımının Nazi Almanyasının içişleri olduğunu da kabul etmek gerekecek.

Arap Birliği, Irak saflarında yer almakla, gerici ve ırkçı kimliğini ortaya koydu.

Peki bütün Arap Devletleri ve kuruluşları, bu konuda Arap Birliği'ni destekledi mi?

Sayın Celal Talabani, 2000'e Doğru Dergisi'nin 18 Eylül 1988 tarihli sayısında yayımlanan söyleşide, «Bağdat yönetimine Doğu ve Batı'dan baskılar vardır. ABD Kongre kararını duymuşsunuzdur. Arap aleminden bile baskılar, tepkiler gelmekte. Örneğin Cezayir eski Başkanı Ahmet Bin Bella, Libya lideri kardeş Kaddafi bu

konuda çağrıda bulundular, mektuplar yayımladılar. Aynı şekilde Lübnan ve bazı Filistin örgütleri Bağdat Hükümetini «soykırıma son vermesi» konusunda uyardılar. Böylece Irak'ın dünyanın dört bir yanından baskı ve elestirilere maruz kaldığını söyleyebiliriz» diyor.

Siyasal Partiler ve Liderler Nasıl Karşıladı

Kimyasal bombalardan kaçan Irak Kürtlerinin sınıra dayanması, Türkiye'deki siyasal partilerin ve liderlerinin insan hakları konusundaki anlayışlarını açıklığa kavuşturdu.

Olay bir insanlık, bir insan hakları sorunuydu. Başka açıdan bir yaklaşım mümkün değildi. Sadece insani boyutu üzerinde durulabilirdi.

Kuşkusuz bu, birtakım siyasal gelişmelere de yol açacaktı. Fakat barışçı ve demokratik bir anlayışla bu gelişmeleri demokrat bir Türkiye'nin yararına olacak şekilde kanalize etmek mümkündü.

Şimdi önemli olan Türkiye, Kürt mülteciler için ne yapabilirdi? Bunların acil olan barınma, beslenme ve sağlık sorunları nasıl çözümlenebilirdi? Türkiye'nin de imzaladığı uluslararası antlaşmalara uygun olarak mültecilik statüsü mü tanınacaktı? Yoksa bu antlaşmalara aykırı bir statü mü uygulanacaktı?

Siyasal partilerin ve liderlerin tutumu netleşti. Her parti kendi tabanının ve yönetici kadrolarının anlayışına uygun bir tutum benimsedi.

İki partının görüşü büyük önem taşıyordu. ANAP iktidar partisiydi. Kürt mültecilerin kaderi büyük ölçüde bu partiden olan Hükümetin kararına bağlıydı.

SHP'nin ise iktidar seçeneği olarak görüşleri, hem iktidarı etkileme bakımından ve hem de gelecek açısından önemliydi.

Kamuoyu, diğer partilerin ve liderlerin de görüşünü, özellikle insan hakları açısından olayı nasıl değerlendirdiklerini merak ediyordu.

Türkiye'de barış ve demokrasiyi tahribe yönelik ırkçı, şoven bir hava mı esecek. Yoksa bütün liderler, partiler ve kamuoyu insani bir platformda birleşerek aydınlık bir geleceği mi müjdeliyeceklerdi?

Liderler ve parti yöneticileri, parti tabanlarının anlayışıyla uyumlu olarak görüş açıkladılar. Önemli bir güçlükle karşılaşmadılar.

Başbakan Turgut Özal'ın Güçlüğü

Bir parti liderinin, üstelik en sorumlu mevkide bulunan bir parti liderinin işi çok zordu. Bu, Başbakan Sayın Turgut Özal'dı.

Sayın Özal, milliyetçi muhafazakar bir partinin Genel Başkanı'dır.

Birkaç Doğulu milletvekili dışında, kendilerini liberal olarak tanımlıyanların da içinde bulunduğu ANAP yöneticilerinin çoğunluğu, insan haklarına, demokrasiye, barışa karşı ve tam bir şoven anlayışa sahiptirler. Bu insanların kendilerini yenilemeleri, çağa ve çağdaş gelişmelere uyum sağlamaları da beklenmemelidir.

Sayın Özal, dışa açılmak ve Batı Avrupayla bütünleşmek isteyen iktidarın, şoven şartlanmalardan ve uygulamalardan uzak kalmak zorunda olduğunu veya en azından böyle bir görünüm sergilemesi gerektiğini biliyor.

Gerçi sayın Özal'da, şoven şartlanmalardan ve uygulamalardan uzak olmanın ölçüsü, evrensel ölçülerin çok çok gerisindedir. Fakat kendi partisinin yönetici kadrolarının da bir hayli ilerisindedir.

Sayın Özal'ın işi gerçekten güçtü. Partisine egemen olan ırkçı, şoven anlayış bazı sıkıntılar yaratmakla be-

raber, bunun üstesinden gelebilirdi. Çünkü ANAP yöneticileri, kendi başlarına birer kişilik, birer varlık olmaktan çok, kişiliklerini ve varlıklarını Sayın Özal'a borçlu olan kimselerdi. Lidere karşı çıkmanın sonları olacağı bilincindeydiler. Sayın Özal da kadrolarını kurarken bu ölçüye uygun bir seçim yapmıştı.

Asıl güçlük, ANAP'ın ve Hükümetin dışından kaynaklanıyordu.

Hükümet ve ANAP demek, Turgut Özal demektir. Sayın Özal'ın partide ve Hükümette mutlak bir egemenliği vardır. Hem de onlara, onlarla ilgili konularda bile danışma ihtiyacını duymayacak ve bunu ifaden de kaçınmayacak ölçüde.

Fakat Hükümet tek başına iktidar değildir. Yasama ve yargı güçlerini bir yana bırakalım, yürütme gücünü de Hükümet tek başına temsil etmez ve «Devletin güvenliği», «toplumun huzuru» gibi konularda yalnız başına karar alamaz.

Sayın Özal bu durumdan memnundur. 1982 Anayasasının sivilleşmeyi ve demokratikleşmeyi önleyen hükümlerini değiştirmeyi düşünmemektedir.

Anayasa, sorumsuz olan Cumhurbaşkanı'na, parlamenter demokratik sistemlerde görülmeyen geniş boyutlarda yetkiler tanımıştır.

Anayasanın 118 inci maddesiyle de «Milli Güvenlik Kurulu» kurulmuştur.

Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşur.

Görüldüğü gibi Kurul'un 10 üyesi var. Bu üyelerden Başbakan ve üç Bakan olmak üzere dördü sivil, Genelkurmay Başkanı ile üç Kuvvet Komutanı ve Jandarma

Genel Komutanı olmak üzere beşi de askerdir. TC. tarihinde, biri dışında, Cumhurbaşkanları hep asker kökenlidir. Sayın Evren'in de asker kökenli olduğu düşünülürse Kurul'da altı asker ve dört sivil vardır.

Anayasanın 118 inci maddesine göre «Millî Güvenlik Kurulu; Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.»

Bu görüşler tavsiye niteliğinde değildir. «Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar»ı, Bakanlar Kurulu öncelikle **dikkate alır.**

Kürt mülteciler konusunun, bu önemde değerlendirildiğine kuşku yoktur.

1 Eylül 1988 tarihli Hürriyet'in «Ezilenlere Kucak Açtık» başlıklı haberinde, Irak sınırının Kuzey Irak'tan kaçanlara kapatılması yolunda, Millî Güvenlik Kurulu'nun aldığı bir karardan söz edilmekte ve bu nedenle peşmergelerin sığınma isteklerinin günlerdir geri çevrildiği belirtilmektedir.

Bu haberden, Kürt mülteciler konusunda Hükümetin kendi başına karar alamadığı, bunun Millî Güvenlik Kurulunun yetkisine bırakılmış olduğu anlaşılıyor.

Kürt mültecilerin Türkiye sınırını zorladığı ve Dünya kamuoyunun Irak ile beraber Türkiye'ye karşı da tepkilerinin yoğunlaştığı günlerde, 31 Ağustos 1988 tarihinde Millî Güvenlik Kurulu toplandı.

Fakat Millî Güvenlik Kurulu toplanmadan bir gün önce Sayın Özal, Ankara Büyükşehir Belediyesince düzenlenen bir yemekte, «Olayın insani bir boyutu var. Sınırımızı kadınlar ve çocuklara hatta erkeklere bile açabiliriz. Ayırmak doğru olmaz» diyordu. (Cumhuriyet 31 Ağustos 1988)

Bu haber de gösteriyor ki Sayın Özal sınırı açmaya, Millî Güvenlik Kurulu toplanmadan önce karar vermiştir. Kuruldan bu doğrultuda bir karar çıkacağından emindir ki görüşünü kamuoyuna açıklamakta sakınca görmüyor.

Sayın Özal'ın cesareti ve dış desteklere güveni, konumunu güçlendiriyor ve karşısındakileri ikna edebiliyor.

Fakat Millî Güvenlik Kurulunda nelerin konuşulduğu, kimlerin sınırın açılmasına karşı, kimlerin açılmadan yana olduğu konusunda bir açıklama olmadığından, kararda kimlerin ne ölçüde payı bulunduğunu söylemek mümkün değildir.

Millî Güvenlik Kurulunun 31 Ağustos 1988 tarihli toplantısından sonra Sayın Başbakan yaptığı açıklamada şu görüşlere yer verdi.

> «Millî Güvenlik Kurulu tabii gündeminde bazı konular vardı. Genel olarak iç ve dış olaylar, güvenlik konuları. Her seferinde MGK'da bu konularla ilgili görüşmeler yapılıyor. Bu sefer konumuz arasında son günlerde Güneydoğu'daki hududumuzda olan bazı problemler de gündeme geldi. Gazetelerimizde de görmüşsünüzdür. Hali hazırda Irak'ın orada yapmış olduğu bir harekâttan dolayı aşağı yukarı mühim sayıda, çoluk çocuk orada yaşıyan halktan bir kısmının Türk hudutlarına geçti-

ği biliniyor. Bu konu gözden geçirilmiştir. Tahmin ediyoruz belki bir miktar daha geçiş olabilecektir. Çünkü bunlar bir nevi oradan korkarak geliyorlar, orada yapılan hareketten dolayı, Türkiye bu konuda insani bir yaklaşım içindedir. Bilhassa bu kadınlara, çocuklara her türlü insancıl yardımı yapacağız. Bu konuyla ilişkin olarak da Irak'la görüşmelerimize devam edeceğiz. Sayı hakkında da henüz kesin bir rakam yok. Ama 20 bin civarında olduğunu şimdi tahmin ediyoruz.»

Bir soru üzerine sayının artma ihtimali de olduğunu belirten Özal, sözlerini şöyle sürdürdü:

«Artma ihtimali de var. Ama ne kadar artar bunu bilmiyoruz. Türkiye'nin de imkânları var. Limitli imkânlarımız var bunu da kabul etmek lazım.

Ama bir taraftan da mesele insani meseledir. Çünkü bizim hudutlarımızda yaşayan insanlarla bunlar aynı zamanda akraba olan insanlardır. Bu bakımdan üzerinde insani olarak duracağımızı söyleyebilirim.»

(Cumhuriyet 1 Eylül 1988)

Ankara'daki gelişmeleri yakından izleyen Sayın Yalçın Doğan'ın, 2 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan yazısına attığı başlık, durumu açıklamaya yardımcı oluyordu.

«ÖZAL İKNA ETTİ»

«Iraklı Kürtlerin Türkiye'ye girişlerine insani yaklaşımlarla izin verelim, ama ya onlarla birlikte

PKK militanları da araya sızarsa, bu bizim için bir tehlike oluşturmaz mı?»

İşte, Iraklı Kürtlerin Türkiye'de «geçici barınmalarını» isteyen hükümet görüşüne karşı Cumhurbaşkanı Evren ile ordu üst kademesini düşündüren soru bu...

Kuzey Irak'ta başlayan çarpışmalardan kaçan binlerce Iraklı Kürt, sivil halk, çareyi Türkiye'ye sığınmakta buluyor. Sığınanların sayısı dün akşam saatlerinde yüz bine tırmanıyor. Devletin en üst kurulları son birkaç gün içinde bu konuyu çeşitli boyutlarıyla ele alıyor. Konu hem «insani boyutlarıyla» tartışılıyor hem de dış politika araçlarının nasıl kullanılacağı gözden geçiriliyor. Bu amaçla Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nüzhet Kandemir Bağdat ve İran'a ayrı ayrı mesaj götürüyor...

Devletin en üst kurullarında tüm bu gelişmeler tek tek elden geçiyor. Son yapılan bir toplantıda söze önce Başbakan Özal giriyor ve «sorunun insani boyutlarını» anlatarak, geçici barındırmanın doğru olacağını belirtiyor. Evren ve komutanların aklına takılan, «sivil halkla birlikte PKK militanlarının da Türkiye'ye sızıp sızmayacakları»... Bunu önlemek üzere Türkiye Kürtlerin getirdikleri silahlara el koyuyor.

Başbakan Özal dün sabah göreve yeni başlayan kuvvet komutanlarını kabul ederken, «Bu nezaket ziyaretinde» de konu yine Kürtlerin geçici barınmalarına ve beraberinde doğuracağı sorunlara geliyor.

Kürtlere «geçici barınak» olanağı sağlarken, Güneydoğu bölgesinde güvenlik önlemlerinin arttırılmasına da özen gösteriliyor. Herkes Iraklı Kürtlerle uğraşırken, herhangi bir yerden yeni bir PKK

saldırısına karşı hazırlıklı olmak üzere, Anadolu' nun çeşitli yerlerinden bazı kuvvetler bölgeye kaydırılıyor...

Başbakan Özal hem Cumhurbaşkanı Evren'i hem de ordu üst kademesini «insani davranılması ve geçici barınak sağlanması» yönünde bir politika izlenmesi için ikna ediyor. Bunu uygulamak üzere İçişleri Bakanı Mustafa Kalemli ile İmar ve İskân Bakanı Safa Giray bölgeye gidiyor.»

Konu ANAP Mardin milletvekili Sayın Nurettin Yılmaz tarafından ANAP TBMM grubuna getirildi.

Sayın Özal, grupta yaptığı konuşmada, «Bu gelenler bizde soydaşları olan insanlardır. Bunların soydaşları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Bunlara el uzatmak zorundayız. Bizim burada insancıl davranmaktan başka hiçbir alternatifimiz yoktur.» dedi.

Gelişmelerle ilgili bilgi verdi ve konuşmasını şöyle sürdürdü.

«Bu ölümden kaçan insanların hudutlarımızdan içeriye alınması talimatını verdik. Bu Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına ne kadar saygılı, insancıl olduğunu gösteren bir durum. Bizim için bazı ekonomik zorluklar olacaktır. Ama daha 500 sene önce insanlar Avrupa'da dinlerinden ötürü yakılırken, İspanya'dan müracaat eden Yahudileri biz kabul etmişiz. Bu gelenler bizde soydaşları olan insanlardır. Bunların soydaşları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Bunlara el uzatmak zorundayız. Bizim burada insancıl davranmaktan başka hiçbir alternatifimiz yoktur. Türkiye böylece Avrupa'da

bir ayrılıkçı terör örgütünün anlattığı masalların doğru olmadığını göstermiştir.»

Özal, daha sonra şöyle konuştu:

«Huduttan Türkiye'ye girenlerin sayısı şu anda 60 binin üzerindedir. Ne kadar geleceğini bilmiyoruz. Rakam büyüyebilir. Kolay bir rakam değildir. Ama, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gücü vardır. Biz kavgadan yana değiliz. Bu hadisede de bunun önemi vardır. Temelinde insan sevgisi vardır. Herhalde bu hareketi Türkiye bilhassa Batı âleminde yapılan haksız, mesnetsiz iddiaların karşısında güzel bir misal olarak gösterecektir.

Ana muhalefet lideri güzel bir demeç vermiştir. Hükümeti desteklediğini söylemiştir. Kendisine teşekkür ederim. Ne yazık ki öteki muhalefet lideri böyle bir şey söylememiştir.»

(*Cumhuriyet 2 Eylül 1988*)

Sayın Özal 16 Eylül 1988 günü eşi Semra Özal ile birlikte Diyarbakır yakınındaki Kürt mülteci kampına gitti. Kürtler tarafından büyük sevgi gösterileriyle karşılandı. 17 Eylül 1988 tarihli Hürriyet ziyaret haberini aşağıdaki başlıkla verdi.

«ÖZAL'A PEŞMERGE SEVGİSİ»

Başbakan Turgut Özal, dün Diyarbakır'da Peşmerge kampını ziyaret etti. Semra Özal ile birlikte Diyarbakır yakınlarında kurulan Peşmerge kampına gitti. Özal, kampa girişte, yaklaşık 10 bin Peşmerge hep bir ağızdan, «Katil Saddam», «Yaşasın Mesut Barzani» sloganı atarak Mesut Barzani'nin

fotoğraflarını, ellerinde havaya kaldırarak zıpladılar. Özal, kampa girişinde üstü açık bir kamyonete binerek çadırların arasında dolaştı. Bu arada yanına gelen bir Peşmerge, Özal'la ingilizce olarak kısa süre sohbet etti. Bu Peşmerge, Irak'ta kendilerine karşı büyük bir katliama girişildiğini, Türkiye'nin kendilerine karşı yaptığı yardımı hiçbir zaman unutamayacaklarını belirtti. Özal ise, «Biz Müslümanız. Müslümanlar her zaman birbirlerine yardımcı olurlar» karşılığını verdi.

Başbakan, daha sonra iki çadırı da ziyaret ederek çadırda bulunan kadınlarla sohbet etti. Bu arada kadınlardan biri Semra Özal'a sarılarak, yanaklarından öptü.

Başbakan Peşmergelerle sohbetine devam ederken, ANAP'ın seçim otobüsüne çıkan bir Peşmerge eline mikrofonu alarak Kürtçe Saddam'ı yerici, Barzani'yi övücü nitelikte sloganlar attı.

Özal, daha sonra Peşmergelerin liderleriyle bir süre konuştu. Özal'ın konuşması sırasında yanında eşi Semra Özal, İçişleri Bakanı Mustafa Kalemli, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Burhanettin Bigalı, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu ile diğer ilgililer ve bölge milletvekilleri bulundular.

Başbakan, Peşmerge liderlerine bugüne kadar geçirdikleri problemleri bildiklerini ve yakından takip ettiklerini söyledi. Özal, «Türkiye size yardımcı olacaktır. Tabiatıyla ileride ne olacak, bu konuda verdiğimiz kararları da size söyleyeceğiz» dedi. Peşmergelerin kampta sakin ve disiplin içerisinde Türkiye'nin yasalarına uyarak yaşamlarını sürdürmeleri gerektiğini de hatırlatan Özal, şöyle devam etti.

«Ümit ediyorum ki, sıkıntılarınız zaman içinde azalacaktır. Tabii imkânlarımız nelerdir, bunları da araştırıyorum. Sizin ileride ülkenize dönme yolları da araştırılıyor. Bu tabiatıyla sizin kendi rızanıza bağlı.»

Özal'ın bu sözleri üzerine bir Peşmerge devreye girerek, «Irak'ta üzerimizde çok büyük baskı vardı. Bizi kabulünüzden çok memnunuz. Saddam Hüseyin'in yaptığı zulmü gördük, duyduk. Bizim Türkiye Cumhuriyeti'nden tek isteğimiz bir daha oraya dönmemektir» dedi. Bu Peşmerge, Türkiye'nin kendilerine karşı yaptığı yardımı bütün dünyanın takdirle karşıladığını bildiklerini de sözlerine ekledi, ancak bazı istekleri olduğunu da bildirdi. Peşmergenin bu sözü üzerine İçişleri Bakanı Kalemli, yazılı dilekleri aldıklarını söyleyince Özal, «Türkiye Cumhuriyeti, istemediğiniz takdirde sizi bir daha Irak'a göndermez. Bu konuda merak etmeyin» dedi. Özal'ın bu sözleri üzerine Peşmerge lideri şöyle devam etti:

«Saddam'ın yaptığı zulmü biz yaşadık. Oraya dönemememizin sebebini ağzımız rahat söyleyemiyor. Ama gözümüz gördü, o eziyetleri yaşadık. Bir daha dönmek istemiyoruz. Biz burada bir Türk vatandaşı gibi ne hizmet gerekiyorsa onu da yapmaya hazırız. Orada bizlere karşı yapılan saldırı, Hitler'in yaptığı saldırıdan çok daha kötüydü.»

Özal, konuşmasından sonra yanına gelen bir grup çocuğa, eşi Semra Özal'la birlikte futbol topu, alfabe, kalem, kâğıt ve çikolata hediye etti. Beraberlerinde getirdikleri diğer kolilerde bulunan malzemenin de çocuklara dağıtılmasını istedi.

Başbakan Turgut Özal çok sayıda yerli ve yabancı basının kendisini takip ettiği Peşmerge kam-

pından sonra Diyarbakır'da bir basın toplantısı düzenledi. Özal, Türkiye'nin demokratik ve insan haklarına saygılı olduğunu bir kez daha yineleyerek, kısa sürede sayıları 50 bini aşan Peşmergeleri geçici olarak yerleştirme olanağına sahip olduklarını bildirdi. Özal, «Tabiatıyla her zaman bazı eksiklikler olacaktır.» diyerek kendilerine Peşmergelerin yerleştirilmesi için yardım eden kamu kuruluşlarıyla bölge halkına teşekkür etti. Özal, ayrıca eşinin vakfına da teşekkürlerini bildirdi.

Başbakan, Peşmergelerin yurtlarına dönmek istemediğini de belirterek, «Tabiatıyla bunlar üzerinde inceleme yapılacak. Ama dönmedikleri takdirde ne olacak? Kimseyi zorla yurduna göndermeyiz» dedi.»

Yukarıda sözü edilen olumlu tutumu ve davranışları yanında Sayın Özal, «Kürt mülteci» tabirini kullanmaktan özenle kaçındı.

Kürt mültecilere, mültecilik statüsünü tanımamakta direndi.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurmamak suretiyle, dış yardımların zamanında gelmemesine neden oldu.

Kürt mültecilere ve bölge halkına gösterdiği güvensizlik nedeniyle, onları tel örgüler içindeki kamplarda tuttu. Seyahat ve ikamet haklarını ellerinden aldı. Halk ile ilişkilerini kesti. Mültecilerin hakkı olan, Türkiye'nin de onayladığı uluslararası antlaşmaların hükümlerini uygulamaktan kaçındı.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kimyasal silah kullanımıyla ilgili olarak araştırma yapacak uzmanlar ku-

ruluna, Kürt mülteciler arasında inceleme yapma izni vermedi.

Irak - İran savaşı döneminde, «aktif tarafsızlık politikası» adı altında Irak'ı kayıran bir politika izledi. Irak'a kredili satışlar ve kimyasal maddelerin Türkiye üzerinden Irak'a gitmesi, sadece iki örnektir.

Irak - İran savaşı döneminde, Irak ile yaptığı antlaşma uyarınca bugünkü Kürt mültecilerin bulunduğu yerleşim merkezleri bombalandı.

İktidarın yapısı ve çeşitli güçler ve unsurlar arasındaki denge hesaplarında Sayın Özal'ın konumu nedir? Yukarıdaki olumsuz tabloyu yaratan kendi gücü müdür? Yoksa kendisine rağmen mi bu tablo oluşturuluyor? İktidarının ve gücünün sınırları nedir ve sınırlayan hangi güçlerdir? Bu sınırları hangi noktalarda aşması mümkündür? Aşmaya niyeti var mıdır ve aşabilecek midir? Bugünkü dengenin sürekli olacağı düşünülemez. Bu denge hangi yönde, nasıl bir değişime uğrayacak?

Dünya ve Türkiye kamuoyu, bu ve bunun gibi birçok sorunun yanıtını arıyor.

ANAP'ta Kürt Kavgası

ANAP milliyetçi muhafazakar bir parti. Milliyetçiliği de, muhafazakarlığı da uç noktada. Bereket versin, kurumlaşmış bir parti değil, sayın Özal'ın kişiliğine bağlı.

Sayın Özal, ANAP yönetici kadrosuyla aynı anlayışta olsaydı veya onları ciddiye alıp görüşlerine uygun davransaydı, şimdi halkımız Kürt mültecilerin durumuna düşer, komşu ülkelerin sınırlarını zorlardı.

Bazı Doğulu milletvekilleri dışında ANAP TBMM grubu ve yöneticileri, Kürt mültecilerin sığınmasına karşı çıktılar. Hiçbir konuda liderleriyle ters düşmeyi göze alamayanlar, bu konuda Lideri eleştirmekten, hem de en sert şekilde eleştirmekten çekinmediler.

Onlara kalsaydı, Türkiye sınırlarını kapatmak suretiyle soykırıma katılmış olacaktı.

ANAP içindeki «Kürt kavgası» basına da yansıdı. En iyisi basındaki haberleri verip, değerlendirmeyi okuyucularımıza bırakalım.

ANAP İÇİNDE KÜRT KAVGASI

Doğulu Milletvekilleri, Özal'a İzlediği Tutumdan dolayı teşekkür etti. Hareketçi - Muhafazakâr ittifakı, Iraklı Kürtlere sınırın açılmasına tepki gösterdi. Başbakan Özal, Nurettin Yılmaz'ın konuşmasını uzun süre alkışlarken ittifak yanlıları sinirlendi.

Faruk BİLDİRİCİ

Ankara — Irak ordusunun Kuzey Irak'ta giriştiği saldırıdan kaçan Kürtlerin Türkiye'ye sığınmaları ANAP'ta tartışmalar çıkmasına neden oldu. ANAP'ın hareketçi-muhafazakâr ittifak kanadı Kürtlerin Türkiye'ye kabul edilmelerine karşı çıkarken, «Doğulular» diye bilinen kanadı, Başbakan Turgut Özal'a Kürtler konusunda izlediği tutumdan dolayı teşekkür etti. İttifakçıların önde gelen isimlerinden TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı, «Kürtlerin Türkiye'ye alınmasını tasvip - etmiyorum. Biz neden Irak topraklarında sıcak takip yapmıştık?» dedi. İttifakçılardan İstanbul milletvekili Ercüment Konukman da Iraklı Kürtlerin ileride Türkiye'ye «büyük problemler» doğuracağını savundu.

Iraklı Kürtler sorunu ANAP kulislerini de hareketlendirdi. Öncelikle ANAP'ın doğu illerinden gelen milletvekilleri harekete geçerek hükümet yetkilileri ile Kürtlerin Türkiye'ye kabul edilmeleri doğrultusunda görüşmeler yaptılar. Gelişmelerden memnunluk duyan ANAP'ın «Doğulular kanadından» Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz önceki gün ANAP grup toplantısında bir konuşma yaparak, hükümetin kararını desteklediğini belirtti. Yılmaz'ın bu konuşmasını Başbakan Turgut Özal uzun süre alkışlarken, hareketçi - muhafazakâr ittifak yanlılarının sinirlendikleri görüldü. Grup toplantısı sonrasında ittifakçı milletvekilleri kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde Yılmaz'ın konuşmasını ve hükümetin Kürtleri Türkiye'ye kabul etmesini eleştirdiler.

ANAP içerisinde «sol kanat» olarak adlandırılan ve doğulu milletvekillerinin oluşturduğu gruptan Nurettin Yılmaz, Nurettin Dilek (Diyarbakır), Kemal Birlik (Siirt), Yaşar Eryılmaz (Ağrı) ise Meclis kulisinde toplanarak durum değerlendirmesi yaptılar. Başbakan Özal'ın tavrını olumlu bulan bu milletvekilleri TBMM Genel Kurul çalışmalarını izleyen Başbakan Özal'ın yanına giderek, «Iraklı Kürtlerin Türkiye'ye kabul edilmesinden» dolayı teşekkür ettiler. Bu görüşme sırasında Başbakan Özal'ın, «Sayıları 50 - 60 binde kalırsa ben hiçbir yerden yardım almaksızın bunlara bakacağım. Ama sayıları çok artarsa o zaman başka ülkelerden yardım alırız» dediği öğrenildi.

Görüşmeyi sonradan öğrenen bazı doğulu milletvekilleri kendilerine haber vermedikleri için Özal ile görüşen arkadaşlarına sitem ettiler. Doğulu milletvekilleri kendi aralarında yaptıkları değerlendirmelerde şu görüşleri dile getirdiler:

«Başbakan, Millî Güvenlik Kurulu toplantısında askerleri güçlükle ikna etti. Parti içinde de karşı çıkanlar

olmasına rağmen Kürtleri Türkiye'ye kabul eden Özal, insancıllığını ve demokrat bir kişi olduğunu bir kez daha göstermiştir. Özal'ın bu tavrı doğu illerindeki oy dengesini referandum sırasında ANAP'ın lehine değiştirir.»

ANAP'ın hareketçi - muhafazakâr ittifak yanlısı milletvekillerinden TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı, Kürtler konusundaki kişisel görüşünü, «Kürtlerin alınmasını tasvip etmiyorum» diyerek açıkladı. Pehlivanlı, Cumhuriyet muhabirine şunları söyledi:

«Biz neden Irak topraklarında sıcak takip yapmıştık? Vatana ve devlete karşı olanlar oraya kaçtılar diye değil mi? Onlar da şimdi takip ettiklerine göre, —elbette ki insani duygular da önemli— onlar da Irak devletine, Irak vatanına karşı bir harekette bulundular. Sadece kadın ve çocuklar gelmiyor, ellerinde tüfekleri ve bazukalarıyla gelen erkekler de var. Demek ki bunlar Irak devletine ihanet etmişler. Madem ki bu insani bir olaydır. O zaman bunları Irak'a geri gönderemeyiz, ama İran'a gönderebiliriz.»

İttifakçılardan Gaziantep Milletvekili Ahmet Günebakan, «Türklerin yardımseverliğini göstermek bakımından bunları kabul etmek gerekir. Ama bunlarla birlikte anarşist, terörist olanların kabul edilmemesi gerekir» dedi. Günebakan, Barzani ve Talabani gibi Kürt liderlerinin Türkiye'ye kabul edilmemeleri görüşünü savunarak, «Bunlar Türkiye'ye geldikleri zaman bölücülük hareketlerine başlayacaklarından endişe ettiğimiz için karşıyız?» biçiminde konuştu.

Hareketçi - muhafazakâr ittifakçılardan İstanbul Milletvekili Ercüment Konukman ise «Bunların barınmak için bir müddet Türkiye'de bulunmaları insancıl bir meseledir. Taraftarız. Ama yüzbinleri bulduğu takdirde ileride Türkiye için büyük problemler doğuracaktı» dedi. «Bazı ayrılıkçı güçlerin Türkiye'de eylem yap-

tıktan sonra tekrar oraya kaçtıkları biliniyordu» diyen Konukman, «Aynı hareket Türkiye içinde örgütlenerek büyük kitleler tarafından o devletlere karşı yapılırsa, Türkiye'yi bir sıcak harbin içine çekme ihtimali belirebilir» biçiminde konuştu.

Nurettin Yılmaz'ın grupta yaptığı konuşmayı beğendiğini söyleyen Konukman, «Ama çok iyi hazırlanarak eline verilmiş bir konuşma izlenimi edindim. Yalnız konuşmasında «ANAP hükümetine» teşekkür etmesini yadırgadım. Kendisi de bir ANAP milletvekili olduğuna göre acaba bunu zuhulen mi söyledi, yoksa başka bir maksadı mı var?» diye sordu.

(Cumhuriyet 3 Eylül 1988)

Taşar'dan:

TAŞAR'A GÖRE SIĞINANLAR KÜRT DEĞİL

Ben ulus olarak Kürt diye bir ulus bilmiyorum. Onlar kendilerini öyle tanımlamış olsalar bile ben reddediyorum. Başbakan'ın sözlerine katılmıyorum.

Ankara (Cumhuriyet Bürosu) — Iraklı Kürtlerin Türkiye'ye sığınmalarıyla ANAP içinde başlayan kavga dün de sürdü. ANAP'ın hareketçi milletvekillerinden Mustafa Taşar, Başbakan Turgut Özal'ın, «Bu gelenler bizde soydaşları olan insanlardır» sözüne karşı çıkarak, «Burada onların soydaşları yoktur» dedi. ANAP'lı Nurettin Yılmaz ise hareketçi milletvekillerini eleştirerek, «Aynı partideniz, ama insan hakları düşüncelerimizde farklılık var» biçiminde konuştu.

Başbakan Özal'ın, Iraklı Kürtlerin Türkiye'de «soydaşları» olduğu yolundaki konuşmasına ANAP'ın hareketçi - muhafazakâr ittifak yanlısı milletvekili Mustafa Taşar karşı çıktı. Taşar'a yönelttiğimiz sorular ile yanıtları şöyle:

«— Neden İran'a gönderilmelerini istiyorsunuz?

TAŞAR — Onlar baksınlar. Bizim burada bakacak insanımız çok.

— İlerde bir sorun olmalarından mı çekiniyorsunuz?

TAŞAR — İlerde Türkiye için bir sorun olabilir. Bunların Türkiye'ye geldikleri günde Nurettin Yılmaz arkadaşımızın çıkıp da grupta konuşma yapması manidardır. Herhangi bir başkası çıkabilirdi. Ama Nurettin Yılmaz arkadaşımız Türkiye'de Kürtlerin varlığını vurgulayarak, «Kürt halkı» diye konuşan bir arkadaşımız. Kaldı ki bizler, Türkiye'de Kürt Türk yoktur. Hepsi Türk milletinin mensubudurlar ve Türk boylarının bir boyları olduklarına inanıyoruz.

— Sizce Irak'tan gelenler de Türklerin bir boyu mu?

TAŞAR — Bunlar peşmerge galiba.

— Evet, ama hangi ulustan? Kürt değiller mi?

TAŞAR — Ben ulus olarak Kürt diye bir ulus bilmiyorum.

— O halde Irak'tan gelenler Kürt değil mi?

TAŞAR — Hayır. Onlar belki kendilerini öyle nitelemiş olabilirler. Rusya'da Rus Kürtleri var, İran'da İran Kürtleri var.

— Ama Başbakan Özal gruptaki konuşmasında, «Gelenler, bizde soydaşları olan insanlardır» dedi. Sizce «soydaşları» sözü ne anlama geliyor?

TAŞAR — Ben burada onların soydaşları olduğu kanaatinde değilim.

— O halde Başbakanın sözlerine katılmıyorsunuz?

TAŞAR — Katılmıyorum. Burada onların soydaşları yoktur. Belki burada onlara bir kardeş muamelesi yaparız. Kardeşlerimizdir diyebiliriz. Bağrımıza basarız.»

(Cumhuriyet 4 Eylül 1988)

ANAP'lı Yılmaz

ANAP Mardin milletvekili Nurettin Yılmaz, sığınmacı Kürtler için hükümetin yardım kampanyası açmasını istedi. Yılmaz, hükümetin ve muhalefetin konuya insancıl yaklaştıklarını belirterek, «Kardeşlerimizin katledilmelerini kolaylaştıracak olaylardan kaçınmalıyız» dedi.

Yılmaz, dün düzenlediği basın toplantısında, 13 yıl önce Irak'ta bugünkü siyasi duruma benzeyen bir tablo oluştuğunu hatırlatarak, Irak'taki Kürtlerin Hakkâri toprakları üzerinden İran'a geçmelerinin sağlandığını, bu nedenle hükümetin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sıkıyönetim ilanı ile ilgili kararının TBMM tarafından reddedildiğini anlattı.

(Cumhuriyet 2 Eylül 1988)

ANAP Siirt Milletvekili Kemal Dirlik, Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürtlerin ülkelerine geri gönderilmelerinin bir katliam anlamına geleceğini belirterek «Bunların geri gönderilmemeleri için elimden gelen mücadeleyi vereceğim» dedi.

(Cumhuriyet 1 Eylül 1988)

«Kürt Sorunu» Gruba Getirilecek

ANAP'TA KAVGA BÜYÜDÜ

Canan GEDİK

Ankara — Sınırların Iraklı Kürtlere açılması ile birlikte başlayan «Kürt sorunu» ANAP içinde yeni gruplaşmalara yol açtı. Hareketçi - muhafazakâr ittifak, «Kürt sorununu» referandum sonrası ANAP grubunda gündeme getirmeyi kararlaştırdı. ANAP'ın Doğulu bazı milletvekilleri de ittifaka karşı birleşerek mücadele kararı aldılar.

Başbakan Turgut Özal'ın Kuzey Irak'taki Kürtleri «soydaş» olarak nitelemesi hareketçi - muhafazakâr ittifakın sert tepkilerine neden oldu. İttifakın önde gelen isimlerinden Ankara Milletvekili Mustafa Taşar, Kürtlerin «soydaş» değil, «dağlı Türkler» olduğunu açıklarken, Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz'ın başını çektiği bir grup Doğulu ANAP milletvekili, «Kürt tabusu yıkılmalıdır» görüşüyle ittifaka karşı mücadeleyi kararlaştırdı.

«Hareketçi - muhafazakâr» ittifak içinde yer alan ANAP milletvekilleri, hükümetin Kürtlere sınırları açma kararının aceleyle alındığını, iç politikada bunun sonuçlarının iyi hesaplanmadığını öne sürerek, referan-

dum sonrası, konuyu ANAP grubunda tartışmaya açmayı düşünüyorlar. Referandum öncesi «Kürt - Türk» tartışması açmanın partiye zarar getireceğini savunan ittifakçılar, «Referandum sonrası hükümetin sınırları açma kararını grupta tartışmaya açacağız» diyorlar.

«Hareketçi - muhafazakâr ittifak», hükümetin Irak'lı Kürtlere sınırları açma kararının uzun vadede Türkiye'ye yarardan çok zarar getireceği düşüncesini savunuyor. Kürtleri «soydaşı» olarak nitelemenin Türkiye'de Kürt azınlığın bulunduğunun resmi olarak kabulü anlamına geldiğini öne süren ittifak yanlıları şu değerlendirmeyi yapıyorlar.

«İnsani amaçlarla da olsa, Irak saldırısından kaçan Kürtlere sınırların açılması alelacele alınmış bir karardır. Irak saldırısından kaçan kadın ve çocuklara sınırların açılması, uluslararası platformda Türkiye için olumlu puan sayılabilir. Ancak ülke içinde çok büyük sıkıntılar yaratacaktır. Belki sınırların açılması Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ANAP'a puan getirir, ancak 5 milyon kişiyi hoşnut edeceğim diye 55 milyonu bir kenara atamazsınız. Bu işin kime yarayacağı belli değildir.

Kaldı ki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bölücü terör hareketlerini bastırmak için devlet yıllardır çetin bir uğraş veriyor. Şimdi bu bölgeye onbinlerce Kürtün yerleştirilmesi, PKK'ya moral destek verebilir. Bütün bunların ciddi bir biçimde değerlendirilmesi gerekir.»

İttifakçılar, hükümetin Kürt sorunu ile ilgili politikasına açıklık getirmesini isteyeceklerini, hükümet ve parti politikası dışına çıkan ANAP milletvekilleri için denetim yollarına başvuracaklarını belirtiyorlar.

Bu arada, ANAP Genel Merkezi'ne, parti teşkilatlarından Kürtlere sınırların açılması kararını eleştiren çok sayıda mektup ve telgraf geldiği öğrenildi. Özellikle İç

Anadolu ve Ege bölgesindeki il ve ilçelerden ANAP Genel Merkezi'ne gelen mektuplarda, Kürtlerin «soydaş» olarak nitelenmelerinin yanlış olduğu ifade edilirken, geçici olarak yerleştirilen sığınmacı Kürtlerin bir an önce İran'a gönderilmeleri isteniyor. ANAP'ın il ve ilçe başkanlarının büyük bir bölümü de partinin bazı Doğulu milletvekillerinin soruna yaklaşımlarını «kaygı verici» olarak niteliyorlar.

DOĞULU MİLLETVEKİLLERİ BİRLEŞTİ

Hareketçi - muhafazakâr ittifak hükümetin Kürt politikasına «kazan» kaldırırken, ANAP'ın Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki milletvekilleri ittifaka karşı birleştiler. ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz, Başbakan Turgut Özal'ın Kürtleri «soydaş» olarak nitelemesi örneğini vererek, Doğulu milletvekillerinden Kürt sorununu gündemde tutmalarını istedi. Yılmaz ile ANAP'ın Doğulu bazı milletvekilleri bir araya gelerek, «Kürt tabusunun artık yıkılması» gerektiği kararı aldılar. Yılmaz ve arkadaşları, geçici iskâna tabi tutulan Kürtlerin sorunları ile yakından ilgilenmeyi, tüm vatandaşlar arasında bağış ve yardım kampanyası başlatmayı kararlaştırdılar.

TBMM'nin açılması ile birlikte Yılmaz ve arkadaşlarının gündem dışı konuşmalarla Kürt sorununa ilişkin görüşlerini TBMM kürsüsüne getirecekleri de öğrenildi.

ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz'ı, Beşir Çelebioğulları, Muhyettin Mutlu, Kemal Birlik, Reşit Çelik de destekliediler.

Bu arada, ANAP Hakkâri Milletvekili Naim Geylani ile Muş Milletvekili Mehdin Işık da dün ortaklaşa yazılı bir açıklama yaparak, vatandaşı sığınmacı Kürtler için yardıma çağırdılar.

ANAP'ın liberal eğilimdeki bazı milletvekilleri de «Kürt - Türk» tartışmasına girmek istemediklerini ifade ettiler. Hükümetin Iraklı Kürtlere sınırları açma kararını «insani bir karar» olarak niteleyen liberaller, bu sorunun parti içinde bir sorun durumuna getirilmesinin yanlış olacağını savunuyorlar.

Bu arada Devlet Bakanı Cemil Çiçek, «Kürt sorununu hassas bir konu» olarak niteleyerek, «Bu konuda herkesin konuşması doğru değildir. Konu hassas bir konudur. O nedenle ilgili olanların gerektikçe konuşması lazımdır» diyerek, söz düellosu başlatan Taşar ile Nuredtin Yılmaz'ı «susmaya» çağırdı.

(Cumhuriyet 8 Eylül 1988)

Taşçıoğlu Sığınmacı Peşmergeleri Değerlendirdi

«KÜRTLERİN FAYDASI YOK»

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nde, «Azınlık Dilleri» toplantısına katılan Mükerrem Taşçıoğlu, «Kürt sorunu bizim için dert. Peşmergeleri kabul etmekle bu derdi daha da artırdık ve başımıza bela aldık» dedi.

Ahmet SEVER (Strasbourg)

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin dün Strasbourg'ta gerçekleştirdiği oturumda, «Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri» konulu rapor oya sunulurken, raporun isim vermeden Kürtçeyi de kapsamına alması, Türk parlamento heyetinde huzursuzluk yarattı.

İspanyol Sosyalist parlamenter Maria de Puig tarafından kaleme alınan raporda, hiçbir dil adı kullanılmadan, Avrupa ülkelerinde az kullanılan ve giderek yok olmaya başlayan azınlık ve bölgesel dillerin korunması ve geliştirilmesi gerektiği belirtildi. Bu amaçla hazırlanan ve Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açılacak olan «Azınlık ve Bölgesel Diller Konvansiyonu»nda, söz konusu dillerin televizyonda, okullarda, kamu kuru-

luşlarında, gazetelerde kullanılması ve bu yolla geliştirilmesi gerektiği ileri sürülüyor.

Konvansiyonda, Avrupa ülkelerinin toprak bütünlüğüne ve resmi dillerine zarar vermeden, «bölgesel ve azınlık dillerinin» korunması gerektiği görüşüne yer veriliyor. Amacın azınlık haklarının korunması değil, dillerin korunması olduğu kaydediliyor.

Strasbourg'ta Türkiye'yi temsil eden Türk parlamento heyetinin Başkanı Mükerrem Taşçıoğlu, bu konunun Türkiye için «nazik» bir konu olduğunu, azınlık tabirini kullanmamaya dikkat ettiklerini söyledi ve şöyle konuştu: «Biz azınlık diye bir parça kabul etmiyoruz. Dil birliği bir milletin bütünlüğünü oluşturan parçalardan biridir. Biz Kürtçeyi bir «azınlık dili» olarak değil, «azınlıkta olan bir dil» olarak mutalâa ediyoruz. Eğer Kürtçe ile yol açılırsa peşinden Tatarı, Lazı da gelir ve Türkiye 70 yamalı hale gelir.»

«Kürt sorunu bizim için bir dert. Peşmergeleri kabul etmekle bu derdi daha da artırdık ve başımıza bela aldık» diyen Taşçıoğlu, «Irak ile milyar mertebesinde ticaret yapıyoruz. Irak'tan menfaatlerimiz var. Irak'ın kovaladığı, öldürmek istediği insanlara ekonomik çıkarlarımıza aykırı da olsa kapımızı açtık. Türkiye'ye Peşmergelerin arasında PKK militanları da geliyor. Bütün bunlara rağmen, Peşmergelere kucak açtık. Bu insanların bize hiçbir faydası olmaz» şeklinde konuştu.

Türk parlamento heyetinde bulunan SHP Milletvekili İsmail Cem ise, «bölgesel ve azınlık dilleri» raporunun asamblede kabul edilmesinden sonra, bu konuda hazırlanan konvansiyonun üye ülkelerin onayına sunulacağını, bu konvansiyonun onay vermeyen ülkeleri bağlamayacağını söyledi.

Öte yandan, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi toplantılarına katılmak üzere Strasbourg'ta bulunan Türk parlamento heyetindeki ANAP milletvekilleri, Naim Süleymanoğlu'nun ailesinin Türkiye'ye getirilmesi konusunda Türk Dışişleri Bakanlığı ile Bulgar yetkililer arasında yapılan görüşmelerin olumlu yönde geliştiğini belirttiler. Türk parlamento heyeti Başkanı Mükerrem Taşçıoğlu, Bulgar yetkilileri tahrik etmemek için Naim konusunu Avrupa Konseyi bünyesinde fazla ön plana çıkarmamayı tercih ettiklerini belirtti.

Bu arada, Strasbourg'ta bulunan bir başka ANAP milletvekili Yılmaz Altuğ, Naim'in ailesinin Türkiye'ye getirilmesinden sonra «Bir başka bombanın» patlatılacağını söyledi. Altuğ, «Naim'in ailesi bir Türkiye'ye gelsin, ondan sonra bir bomba daha patlatacağız» dedi. Yılmaz Altuğ ve diğer ANAP milletvekilleri bu bombanın ne olduğu konusunda bilgi vermekten kaçındılar.

(Milliyet 5 Ekim 1988)

SHP Kürt Mültecilere Sahip Çıkıyor

Kürt mültecilerin yoğun olarak sınırdan girmeye başladığı sıralarda SHP milletvekilleri Sayın Cüneyt Canver, Adnan Ekmen, Mahmut Alınak ve Cumhur Keskin bölgeye gittiler.

31 Ağustos 1988 günü Hakkâri'de bir basın toplantısı düzenleyen milletvekilleri, Türkiye'ye sığınan Kürtlerin geri gönderilmemesini, başta gıda, ilaç ve çadır olmak üzere acil yardım miktarının artırılmasını, parçalanmış Kürt ailelerin bir araya getirilmesine yardımcı olunmasını istediler.

SHP milletvekilleri, bölgedeki gelişmelere seyirci kaldığını ileri sürdükleri TRT'ye bir protesto telgrafı çektiler.

1 Eylül 1988 tarihinde SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü, partisinin grup toplantısında yaptığı konuşmada şöyle dedi.

«Karşımızda her şeyden evvel büyük bir insanlık sorunu var. Binlerce kadın, çoluk çocuk Türkiye'ye kaçıyorlar. Bize sığınma durumunda olan insanların bağlı oldukları Kürt aşiretlerinin bir kısım akrabaları Türkiye'de yaşıyor. Bunlara yardım et-

mek insanlık görevidir. Burada yaklaşım bir insanlık görevi olarak karşımıza çıkıyor. Hükümetin tavrını destekliyoruz.»

2 Eylül 1988 günü SHP'li 20 milletvekili, Irak Kürtlerine yönelik baskıları kınamak için Irak'ın Ankara Büyükelçiliği önüne siyah çelenk bıraktılar. Sayın Eşref Erdem, eylemin anlamını açıkladı.

Büyükelçilik görevlilerinin siyah çelengi parçalaması üzerine milletvekilleri sayın Ahmet Türk, Salih Sümer, Kamer Genç ve Rıza Yılmaz görevlilerin üzerine yürüdüler.

SHP İstanbul İl Başkanı Sayın Ercan Karakaş, «Katliamdan kaçan insanlara sınırları açma kararını destekliyoruz. Bunlara karşı, Türkiye'nin insancıl yaklaşımının da ötesinde ortak tarihinden ve kültüründen doğan ulusal sorumluluğu gözardı edilemez» dedi.

Hakkâri'deki SHP milletvekillerinden ayrı olarak aralarında eski Genel Sekreter Sayın Fikri Sağlar'ın da bulunduğu 15 kişilik SHP milletvekili grubu bölgeye gitti.

3 Eylül 1988 günü, aralarında Kars milletvekili Sayın Vedat Altun'un da bulunduğu İstanbul il ve ilçe yöneticileri, Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanmasını protesto etmek amacıyla, Irak'ın İstanbul'daki Başkonsolosluğu önüne siyah çelenk bırakmak istediler.

Polis çelenk bırakmalarına engel olmağa çalıştı ve SHP'lileri tartakladı.

Mülteci Kürtlerin durumunu yerinde inceleyen SHP Grup Başkanvekili Sayın Hikmet Çetin başkanlığındaki SHP heyeti, 5 Eylül 1988 günü Hakkâri'de bir basın toplantısı düzenledi.

Heyet Başkanı Sayın Hikmet Çetin şöyle dedi.

«İltica etmek isteyenlere bu imkanın sağlanmasını ve Kuzey Irak'ta kimyasal silah kullanıldığı iddialarının ortaya çıkarılması için Hükümetin uluslararası düzeyde girişimlerde bulunmasını istiyoruz.»

«Türkiye'nin bu insanları insanlık görevi ile bağrına basması dışında başka görevleri de vardır. Çünkü bu insanlar, Türkiye topraklarında yaşayan insanlarla akrabalık bağları olan, aşiret ilişkileri olan, ortak kültürü ve gelenekleri olan insanlardır. Bu nedenle Türkiye'nin bir insanlık görevi ötesinde de bu özelliklerden dolayı bunları kabul etmesi bize göre gerekliydi.»

Üç grup halinde bölgede incelemeler yapan SHP milletvekillerine Çukurca'nın Ortaköy kampında bulunan Kürtler, «iltica talebi» içeren bir dilekçe verdiler. Mardin Milletvekili Ahmet Türk, bu konuda, «Kürt kardeşlerimizin büyük bir çoğunluğu Türkiye'de kalmak istediklerini söylüyorlar. Bunlar bizim kardeşlerimizdir, biz de kalmalarını istiyoruz» dedi.

(Cumhuriyet 6 Eylül 1988)

SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü 8 Eylül 1988 günü Kürt Mülteci kampını ziyaret etti.

9 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan haberi aynen alıyoruz.

Giriște Engellendi

İNÖNÜ'DEN KÜRT KAMPINA ZİYARET

İdris AKYÜZ

Siirt/Mardin — SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, dün Mardin'e bağlı Silopi'deki Kürt sığınmacıların kampını ziyaret etti. İnönü, kamptan içeri girerken engellemeyle karşılaştı.

SHP Genel Başkanı dün Doğu gezisinin ikinci gününde programını değiştirerek Irak sınırına yakın Silopi'deki Kuzey Irak'lı Kürt mültecilerin kampına uğradı. Akşam saatlerinde beraberinde 50'yi aşkın araç konvoyu ile kamp önüne gelen SHP Genel Başkanı buradaki görevli astsubay çavuş tarafından içeri sokulmak istenmedi ve ziyaretçi çadırına davet edildi. Bu sırada milletvekilleri ile güvenlik görevlileri arasında tartışma çıktı. Aynı anda SHP konvoyu ile birlikte gelen ve arabalarından inen kalabalığın «Kahrolsun Saddam», «Yaşasın Türkiye» diye slogan attıkları duyuldu. Bu arada ortam sertleşti. Görevli astsubay, takviye kuvvet çağırarak kalabalığın önünde set oluşturdu.

Daha sonra kaymakamlıktan telsizle izin alındı. İnönü kampı gezerken milletvekili Ahmet Türkün aracılığıyla sığınmacılarla konuştu. Peşmerge binbaşısı olduğunu söyleyen Nusrettin Cemil, «Sıkıntımız yok, ama bazı eksiklikler olsa da bunlara katlanacağız. Irak'a dönmek istemiyoruz» dedi.

Sayın İnönü şöyle dedi.

«Son günlerde Kuzey Irak'tan bize sığınan birçok insan var. Zehirli gaz gibi insanlık dışı bir silah kullanılması ile bu sığınmalar olmuştur. Bunların akrabaları vardır. Onun için bizim de kardeşimiz olur. Onlara kapıyı açmak boynumuzun borcudur. Biz, sınırın açılmasını başından beri destekledik. Milletvekillerini gönderdik. Bu, partilerarası çekişme konusu olmamalıdır. Bir insanlık konusudur. Türkiye, sığınan insanlara yardım elini uzatır, yardımcı olur.»

Evet, insan hakları, barış ve demokrasi anlayışları bakımından, iktidar partisi ANAP ile iktidar seçeneği SHP'yi karşılaştırmak okuyucuya kalıyor.

DOĞRU YOL PARTİSİ'NİN DE TUTUMU OLUMLU

DYP Genel Başkanı Sayın Süleyman Demirel 1 Eylül 1988 günü TBMM grup toplantısında yaptığı konuşmada,

«Hangi sebeple olursa olsun, yurtlarından kaçırılmış, korkutulmuş insanlar hudutlarımıza dayanmışsa, ülkemize geçebilmeli ve kendi insanımız gibi muamele görmelidir. Bu bir merhamet meselesi değil, Türkiye'nin şeref borcudur. Onlara şefkat göstermeliyiz.» dedi.

Sayın Demirel, aynı gün şu açıklamayı yaptı.

«Kaçıp bizim hudutlarımıza sığınmak isteyen insanlar bizim kardeşlerimizdir. Bunlara Türkiye sinesini açmalıdır. Hiçbir tahdit koymadan açmalıdır. Bu insanların katline razı olamayız. Bunlara seyirci de kalamayız. Esasen bizim kardeşimiz olan bu insanlar, Türkiye'ye gelmeli ve Türkiye'de kendi vatanlarındaki gibi muamele görmelidirler. Böyle bir olayı destekleriz, yani Türkiye'nin böyle bir tavır takınmasını destekleriz.»

DYP Genel Başkan Yardımcısı Sayın Esat Kıratlıoğlu Kürt mültecilerin bulunduğu sınır bölgesine gidip durumu yerinde inceledi.

Sayın Kıratlıoğlu, Mülteci Kürtlerin arasında gördüğü manzaranın «tüyler ürpertici» olduğunu söyledi. Çukurca'da yaptığı basın toplantısında,

«Iraklı mültecilerin durumu vahim, 100 bini aşkın mültecinin durumu tam bir fecaat içinde. Bunların aileleri yolda, savaşta ölmüş. Kimisi Türkiye'ye geri gelememiş, ölmüşler. Kuzey Irak'ta bir kimyasal bombardıman var. İnsan olanın buna tahammülü mümkün değil. Bu bir soykırımdır. İnsanlar buna evet diyemez. Dünyanın ayağa kalkıp vahşete dur demesi gerekir» dedi.

BÜLENT ECEVİT VE DEMOKRATİK SOL PARTİ

Eski Başbakanlardan sayın Bülent Ecevit DSP yöneticileriyle beraber Kürt mültecilerin bulunduğu bölgeye gitti.

5 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan, bu geziyle ilgili haber şöyle:

«Ecevit, gittiği Uludere'de Şenoba köyüne giderek halkın sorunlarını dinledi. Türkiye'ye sığınanların akrabaları olup olmadığını soran Ecevit'e, Şenobalılar, «Hem akrabalarımız hem de soydaşlarımızdır» yanıtını verdiler. Ortabağ, Ortasu ve Yekmal'daki Iraklı Kürt kamplarında inceleme yapan Ecevit, sözcüleri dinledi. Ecevit, «Irak'ta nasıl bir baskı ve zulüm gördüğünüzü biliyorum. İçinizde hiç bir korku olmasın. Sizin rızanız olmadan sizleri hiçbir ülkeye teslim ettirmeyeceğiz. Biz Türkler ırk ayrımı yapmayız ve aynı zamanda Ortadoğu'nun en özgür ülkesiyiz. Sizler de bu tür ayrımları yapmazsanız Türk vatandaşlarının sahip oldukları haklara sahip olursunuz. Arazinin ulaşıma elverişli olmaması sebebiyle size yapılan yardımlar gecikmiş olabilir. Bunlar en kısa zamanda size ulaşacaktır» diye konuştu. Ortabağ'daki Serbest adlı Kürt sözcüsü, «Mustafa Barzani bize yaptığı vasiyette Türkiye ile kardeşliği her zaman sürdürmek gerektiğini söylemişti. Bugüne kadar Türkiye'ye hiçbir zararımız dokunmamış ve dokunmayacaktır» dedi.»

Sayın Ecevit 5 Eylül 1988 günü Mardin'de halka hitaben yaptığı konuşmada,

«Irak'tan canlarını kurtarmak için kaçıp Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Kürt kökenli sınır komşularımıza Türk devletinin kucağını açması çok yerinde bir davranıştır, bir insanlık görevidir. Türk ulusunun genelde bu davranışı onayladığına inanıyorum.» dedi.

SOSYALİST PARTİ

Irak'ın başlattığı bombalı saldırıları kınayan Sosyalist Parti Genel Sekreteri Sayın Yalçın Büyükdağlı, Irak'tan kaçan Kürtlerin, insani açıdan Türkiye'ye kabulünü ve bu insanlara yardım edilmesini istedi. «Özal hükümetinin sınırları kapatmasını şiddetle protesto ediyoruz» dedi.

ESKİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ GENEL BAŞKANI MEHMET ALİ AYBAR

Eski TİP Genel Başkanı sayın M. Ali Aybar da yaptığı açıklamada,

«Irak silahlarının ölüm saçan tehdidinden kurtulmak için sınırımızda korkuyla bekleyen, Irak'lı çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek binlerce insanın Türkiye'ye kabul edilmeleri gerekir. Iraklı Kürtlerin gözler önünde Irak Silahlı Kuvvetleri'nce yok

edilmelerine hiçbir uygar iktidar seyirci kalamaz» dedi.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi'nce yapılan bir açıklamada, «Irak Kürtlerinin son günlerde karşılaştığı durum, insanlığın tanıdığı en büyük dramlardan biridir. Sığınma hakkı Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği bir haktır. Türkiye açısından sorun, siyasal bir sorun olmaktan çok, insani bir sorundur. Bu insanlara Türkiye'nin kucağını açması, onları konuk etmesi, insan olmanın, uygar bir devlet olmanın gereğidir» denildi.

2 Eylül 1988 günü, İstanbul Okmeydanındaki Irak Konsolosluğu önünde toplanan Demokratik Mücadelede Kadın Derneği (DEMKAD) üyeleri, Irak'ı, Kürtlere karşı kimyasal bomba kullandığı ve soykırım girişiminde bulunduğu için protesto ettiler.

HUKUKÎ DURUM

MUSEUM RUSTICUM

HUKUKÎ DURUM

Türkiye'ye sığınan Kürtler, mülteci olarak kabul edilmelerini istediler. Beklentileri bu yöndeydi. Basın ve kamuoyu da onları «mülteci» olarak gördü. Hiç kimse bunun dışında bir ihtimalin olabileceğini düşünmedi bile. Adları konulmuştu: «Kürt Mülteciler».

Hükümet ve resmi yetkililer ise «konuklarımız» olduklarını açıkladılar.

Ne uluslararası hukukta ve ne de T.C. Mevzuatında «konukluk statüsü» yoktu. Konukları tel örgülerle çevrili kamplarda toplayıp enterne etmek, ne Türk Ulusunun ve ne de başka Ulusların geleneğinde vardı. Konuklara saygı gösterilirdi. Günlük yaşam düzeyinin üzerinde ikramda bulunulurdu.

«Konuklarımız» denilmekle, «yabancı statüsü» kast ediliyorsa, yabancıların hukukî durumunu belirleyen yasalar vardı. Bunların uygulanması ve durumun açıklığa kavuşturulması gerekirdi.

Bu insanların hukukî durumlarının derhal açıklığa kavuşturulması kaçınılmaz bir zorunluluktu. Çünkü tanınacak statüye göre durumları farklı olacaktı.

Bunlar vatandaş değildi. Vatandaşlık hak ve yetkilerine sahip olamazlardı.

Bunun dışında uygulanması gereken statü ne olabilirdi?

a) Mülteci mi?

b) Göçmen mi?

c) Yabancı mı?

d) Savaş esiri mi?

e) 1949 tarihli Cenevre Antlaşmasına göre savaş zamanında korunması gereken sivil mi?

Hukukumuzda, bunların dışında bir başka seçenek yoktur.

Gelenlerin enterne edilmesi durumuna bakılırsa «Harb zamanında sivillerin korunmasına dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi» hükümlerinin uygulandığı düşünülebilir. Uygulamadaki benzerlik de böyle bir iddiayı güçlendirecek niteliktedir.

Fakat bu sözleşme hükümlerinin uygulanma şartları olmadığı gibi Resmi Yetkililer de bunu red ediyor, konukseverlikle bağdaştıramıyorlar. Enterne durumunun geçiciliğini ileri sürüyorlar.

Bu nedenle biz de iyi niyetli bir yaklaşımla, bu hususu hatırlatmakla yetinip mültecilik statüsü üzerinde duracağız. Ayrıca göçmenlerin ve yabancıların hukukî durumuna da değineceğiz.

Sığınma Bir Haktır

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14 üncü maddesine göre, «Herkes zulüm karşısında başka ülkelerden mülteci olarak kabulünü talep etmek ve bu ülkeler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.»

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edildi. Türkiye de beyannameyi 6 Nisan 1949 tarihinde benimsedi.

Görüldüğü gibi sığınma, haktır. İnsan hakları arasında sayılan ve kabul gören bir haktır.

Kim doğup büyüdüğü yurdundan kopup gitmeyi ister. Öyle bir gidiş ki bir daha geri dönmek, en azından belirsiz bir süre için geri dönmek mümkün olmasın.

Kendi yurduyla gittiği yer arasındaki gelişme farklarının, sağlanan olanakların, daha iyi yaşam koşullarının fazla bir değeri olmuyor.

İnsan, alıştığı doğal ve kültürel çevreden, kurduğu sosyal ilişkilerden ve bunlara bağlı olarak edindiği alışkanlıklardan bir anda kopuyor.

Önünde belirsiz bir gelecek var. Dün'ün dışında, ondan kopuk ve farklı bir ortamda, başkalarının tayin edeceği bir gelecek.

İnsan her şeyi yeniden kurmak zorunda. Ama gücü sınırlı, olanakları sınırlı. Yeni bir ülkede, yeni alışkanlıklar edinmek, yeni bir toplumda yeni ilişkiler kurmak ve bütün bunlara uyum sağlamaya çalışmak kolay değildir.

İnsanlar niçin ve nasıl düşer bu duruma? Kendilerinin olan her şeyden kopmak iradesiyle mi olur? Yoksa başka eller, başka güçler mi onların kaderini çizer?

Bir veya birkaç kişinin sığınmasında, bu insanların hatası tartışılabilir. Yanlış hesap yaptıkları söylenebilir. «Tutarlı davransaydılar, böyle bir sonuçla karşılaşmazlardı» denilebilir.

Fakat kitlesel sığınmalarda, kişilerin kusurundan sözedilemez. Onlar, kendilerini yerlerinden, yurtlarından koparan büyük depremleri yaratmadılar. Bunu önleyecek güçleri de yoktu. Bu olayların içinde bile olsalar, etkinlikleri sınırlıdır. Hatta içinde bulundukları örgütsüz veya örgütlü toplulukların bile etkileme gücü sınırlıdır.

Çoğu kez büyük güçlerin dünya ölçüsündeki hesaplaşmalarının kurbanı olurlar. Savaş sanayiine pazar bulmak için çıkarılan savaşlarda, taraf olmağa zorlanırlar. Militarist dikta rejimlerinin zulüm ve baskılarında boğulmamak için başkaldırmaktan başka seçenekleri kalmaz.

Günün birinde, kendi kusurlarından dolayı değil, gelişen olayların, çeşitli çıkar çatışmalarının, başka güçlerce yapılan hesapların sonucu olarak yerlerinden, yurtlarından kopmak zorunda olduklarını görürler.

Bugün Dünyada yurtlarını terk etmek zorunda kalan yaklaşık 15 milyon mülteci var. Bunların yarısı çocuktur.

Mültecilerin büyük çoğunluğu azgelişmiş ülkelerde yaşar. 3 milyonu Afganistan'dan, 2 milyonu İran'dan gelenler olmak üzere 5 milyon mülteciyle Pakistan ilk sı-

rada yer alıyor. 3 milyon Filistinli mülteci, çeşitli Ortadoğu ve Arap ülkelerine dağılmışlardır. Afrikalı mültecilerin sayısı ise 4 milyona yaklaşıyor.

Irak'lı Kürtler, Dünyadaki mültecilerin çok küçük bir kısmı. Onlar da durup dururken yurtlarını terk etmediler. O yurtları ki canları pahasına savundular ve savunmakta kararlıdırlar.

Ne var ki, sivil halkın, kimyasal silahlarla yapılan saldırı karşısında, kaçmaktan başka seçeneği yoktur. Çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu Kürtler, Irak yönetiminin soykırım girişiminden kurtulmak için zorunlu olarak Türkiye'ye sığındılar.

Türkiye kabul etmek zorundaydı. Bu bir merhamet sorunu değil, bir haktır. Zulümden kaçan insanların hakkıdır. Uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınan bir hak.

Bugün Avrupa'da onbinlerce Türk mülteci var. Avrupa ülkeleri bu insanlara, uluslararası antlaşmaların gereği olan her yardımı yapıyor, her kolaylığı gösteriyor. Çünkü bu Türklerin hakkıdır. Dünyadaki diğer ülkelerde öyle.

Uluslararası kuruluşların ve Devletlerin bu insanlara karşı sorumlulukları ve yükümlülükleri var. Mültecilere haklarını vermek zorundadırlar.

Mültecilerin Hukukî Durumu

«Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme» 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalandı.

Türkiye, bu sözleşmeyi 29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı kanun ile onayladı.

Fakat bazı çekinceler koydu. Bu çekinceler 359 sayılı kanunda ve kanuna ilişik deklerasyonda belirtilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14 üncü maddesi, sığınma hakkını tanımıştır.

Beyannamenin 2 inci maddesi, «Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, millî veya içtimaî menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin iş bu beyannamede ilan olunan bütün haklardan ve hürriyetlerden istifade eder» diyor.

Diğer hak ve hürriyetler gibi, sığınma hakkından da hiç bir ayrım gözetilmeden herkes yararlanır.

Beyannameyi imzalayan Devletler tarafından sözleşmeye konulan çekincelerin ve sınırlamaların hukuken geçerli olmaması gerekir. Çünkü beyannamenin 14 üncü ve 2 inci maddeleriyle çelişir.

Bu hususa işaret etmekle yetinip tekrar sözleşmeye dönelim.

359 sayılı Kanunun 2 inci maddesinde, «Bu sözleşmenin hiç bir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz» çekincesi konulmuştur.

İlişik deklerasyonda ise Sözleşmenin, («mülteci» tâbirinin tarifi) ile ilgili I inci maddesnin (A) fıkrasında sözü edilen 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihli sözleşmelerden bağımsız olarak kabul edildiği belirtilmiştir.

Yine sözleşmenin I inci maddesinin (c) fıkrasındaki «Vatandaşı bulunduğu memleketin himayesinden kendi isteği ile tekrar istifade ederse, veya, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar iktisap ederse» ibarelerini Cumhuriyet Hükümeti bu istifade ve iktisap keyfiyetinin sadece alakadarın talebine değil, aynı zamanda bahis konusu Devletin muvafakatine bağlı bulunduğu şeklinde anlamaktadır.

Konumuzla ilgili olan, Deklerasyonun (B) maddesidir.

Sözleşmenin I inci maddesinin (A) fıkrasında «Mülteci» tabirinin kimlere uygulanacağı açıklanmıştır.

«I Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkî, dinî, tabiiyeti, muayyen bir içtimaî gruba mensubiyeti veya siyasî kanaatleri yüzünden takibata uğrıyacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemiyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemiyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bahis konusu hadiseler neticesinde evvelce mûtaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs» mülteci sayılır.

(B) fıkrasında iki şık olarak yer alan «1951 den evvel cereyan eden hâdiseler» ibaresi,

(a) şıkkı, «1 Ocak 1951 den evvel Avrupa'da cereyan eden hâdiseler»,

(b) şıkkı, «1 Ocak 1951 den evvel Avrupa'da veya başka bir yerde cereyan eden hâdiseler» şeklinde anlaşılacaktır.

Sözleşmeyi imzalayan ülke, (a) veya (b) şıklarından hangisini kabul ettiğine dair bir beyanda bulunacak.

(a) şıkkını kabul eden Devletin yükümlülüğü (1 Ocak 1951 den evvel Avrupa'da cereyan eden hâdiseler) ile sınırlı olacak. Bu olayların sonucunda vatandaşı bulunduğu ülke dışında bulunan, ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri mülteci olarak kabul etmek zorunda olacak. Diğer bölgelerdeki olayların sonucunda ülkelerinden ayrılan ve dönmek istemeyenleri, bu sözleşmeye göre mülteci kabul etmek zorunda olmayacak ve ancak isterse mültecilik statüsü tanıyabilecek.

Sözleşmenin (b) şıkkını kabul eden Devletler ise coğrafi bir sınırlama olmadan mülteci tanımına giren herkese sözleşme hükümlerini uygulayacak.

Türkiye, sözleşmenin (a) şıkkını kabul etti. Bu kabulün sonucu olarak da Türkiye'nin sorumluluğu «Avrupada cereyan eden hadiseler»le sınırlı kaldı. Diğer ülkelerde, örneğin İran veya Irak'ta cereyan eden olayların sonucu, ülkelerinden ayrılan kişileri mülteci olarak kabul etmek zorunda değildi. Ancak isterse bu kişilere mültecilik statüsü tanıyabilecekti.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2198 (XXI) sayılı kararıyla, Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme'nin zaman ve yer bakımından değişikliğini öngören «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol» kabul edildi.

4 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren bu protokol'un I inci maddesi şöyle:

«1 — İşbu Protokola Taraf Devletler Sözleşme'nin 2 ilâ 34. maddelerini aşağıda tarifi yapılan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler.

2 — İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hâli dışında, «mülteci» terimi, Sözleşme'nin I. maddesinin A 2 kısmında mevcut «1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler neticesinde ve .....» ve «bahis konusu hadiseler neticesinde» kelimeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin I. maddesinde yer alan tarife giren her şahıs anlamına gelecektir.

3 — İşbu Protokol, Taraf Devletlerce hiç bir coğrafi sınıflama yapılmaksızın uygulanacaktır. Ancak halihazırda Sözleşme'ye Taraf Devletlerce Sözleşmenin madde I B (I) (a)'ya uygun olarak yapılmış bulunan mevcut beyanlar, madde 1 B (2) gereğince genişletilmedikçe işbu Protokol bakımından da hüküm ifade edeceklerdir.»

Bu Protokol ile Sözleşme hükümlerinin, 1 Ocak 1951 tarihinden sonraki olaylar sonucunda, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan veya ülkesine dönmek istemeyen kişilere de uygulanması kabul edilmiştir. Protokol, (1 Ocak 1951) olan tarih sınırlamasını kaldırmış, Sözleşmenin zaman içinde sürekli uygulama olanağını sağlamıştır.

Türkiye, 1 Temmuz 1968 tarih 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bu protokole katılmış. Fakat buna da çekinceler koymuştur.

29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı kanunun 2 inci maddesinde yer alan çekince ile coğrafi bakımdan Avrupa'daki olaylarla ilgili sınırlama aynen muhafaza edilmiştir.

Ayrıca 25 Eylül 1968 tarih ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, Protokolun Türkiye bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulmasına karar verilmiştir.

Sonuç olarak Türkiye, «Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme» ye göre, mülteci kabulünü, coğrafi olarak Avrupa'da cereyan eden olaylarla sınırlandırdığını koyduğu çekinceler ile belirttiğinden, Avrupa dışındaki olaylarla ilgili olarak gelen mültecileri kabul etmeyeceğini ileri sürebilir.

Bu, Avrupa dışındaki olaylar sonucu sığınma hakkı isteyenlerin «mülteci» olarak kabul edilmeyeceği anlamına gelmez. Ancak Türkiye'nin böyle bir zorunluluğu olmadığı söylenebilir. Ne var ki, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14 üncü maddesi karşısında, bunun hukuken ne ölçüde geçerli olacağı da tartışma konusudur.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2 inci ve 14 üncü maddelerine göre ise «zulüm karşısında başka ülkelerden mülteci olarak kabulünü talep eden» herkesi mülteci olarak kabul etmek ve onlara mülteci muamelesi yapmak gerekir.

Fakat sözleşmede belirtilen nedenlerle ülkelerinden ayrılıp Türkiye'ye sığınan ve Türkiye'nin de bu nedenlerle ülkeye girmelerine izin verdiği kimseler, nereden gelirlerse gelsinler mülteci sayılırlar.

Türkiye, bu kimseleri, mültecilik vasfını doğuran unsurlar ve şartlar nedeniyle yurda kabul etmekle, mültecilik sıfatını da kabul etmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği coğrafi sınırlamayı ileri sürmez. Bu sınırlamanın olmamasını ve bütün Devletlerin herhangi bir coğrafi sınırla-

maya bağlı olmadan mülteci tanımına giren herkesi ülkesine kabul etmesini temenni eder.

Coğrafi sınırlamayı, sorumlulukları açısından Türkiye ileri sürebilir. Fakat Irak'tan gelen Kürtleri ülkeye kabul etmekle, Türkiye de bu coğrafi sınırlama şartından —en azından bu olay için— vazgeçmiştir.

Artık burada, mültecilik tanımının diğer unsurlarının var olup olmadığı araştırılacaktır. Irak'tan Türkiye'ye sığınanların durumu ise sözleşmedeki tanıma aynen uyuyor.

Yapılacak iş, bu tanıma uyan kimselerin mültecilik sıfatını tanımaktır.

Mültecilik sıfatının tanınması önemli hukukî sonuçlar yaratır. Kişi, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin yetkisine girer ve hakkında «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme» hükümlerinin uygulanması zorunlu olur.

Her ne kadar «mültecilik» gerekli şartların meydana gelmesi ile doğarsada, mültecilik haklarından yararlanmak için yetkili makamın mültecilik sıfatını tanıması gerekir. Bu tanıma, inşai, hak doğurucu değil, beyan edicidir.

Mültecilik sıfatını kim tanıyacaktır? Çeşitli ülkelerin hukukunda farklı düzenlemeler getirilmiştir.

Bunlardan bir kısmı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğini yetkili kılarken, bir kısmı da kendi idari veya yargı organlarına bu yetkiyi vermişlerdir. Birinciye örnek olarak Fransayı, ikinciye örnek olarak Federal Almanya'yı göstermek mümkündür.

Türkiye'de mültecilik sıfatının tanınması idarenin yetkisindedir. İdare, mültecilik sıfatını tanımaz ise buna karşı İdarî Yargı'ya başvurulabilir.

Kürt mültecilerin durumu, hem siyasal ve hem de hukuksal bir sorundur. Hükümet, BM Mülteciler Yük-

sek Komiserliğine durumu bildirip yardım istemek ve Irak'tan gelen Kürtlere «Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme» hükümlerini uygulamak zorundadır.

Eşitlik

Eşitlik ilkesi, hukukun genel ilkelerindendir. Devlet mülteci kabulünde bu eşitlik ilkesine uygun davranmak zorundadır.

Örneğin Avrupa dışında bir ülke olan İran'daki olaylar sonucu Türkiye'ye sığınmak isteyenleri mülteci kabul ederse, aynı nedenlerle Suriye'deki olaylar sonucu gelenleri de kabul etmek zorundadır. Sığınmak isteyenler arasında bir ayrım yapamaz. Özellikle ırk, din veya geldiği ülke bakımından bir ayrımı hiç yapamaz.

Daha önce, bir Asya ülkesi olan Afganistan'dan gelenler mülteci olarak kabul edildiğine göre, yine bir Asya ülkesi olan Irak'tan gelenlerin de mülteci olarak kabulü, eşitlik ilkesinin zorunlu sonucudur.

Sözleşmenin 3 üncü maddesine göre, sözleşme hükümlerinin mültecilere ırk, din veya geldiği ülke bakımından ayırdetmeden uygulama zorunluluğu var.

Türkiye'ye ilk kez mülteci gelmiyor. Cumhuriyet Döneminde başta Balkan ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelerden Türkiye'ye göçmen ve mülteci olarak gelenlerin sayısı 2 milyona yakındır.

1935 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 16 milyon nüfusu bulunan Türkiye'de, yabancı ülkelerde doğanların sayısı yaklaşık bir milyondur (962.159)

7 Eylül 1988 tarihli Milliyet'in aşağıdaki haberi de, bize bu konuda bir fikir veriyor.

«İçişleri Bakanlığı yetkilileri Afganlı, İranlı, Iraklı ve Bulgar mültecilerin sayısının bir milyonu aştığını belirtiyorlar.»

Kimdir bunlar?

2510 sayılı İskan Kanununa göre, Türkiye'ye yerleşmek amacıyla dışarıdan gelen Türk soylu kimseler göçmen kabul ediliyor.

Uluslararası hukuksal tanıma göre mülteci sayılması gereken kimselere de, «Türk soylu» olunca muhacir (göçmen) deniliyor ve göçmen işlemi yapılıyor. Bunlar Bakanlar Kurulu Kararıyla hemen vatandaşlığa alınıyorlar.

Cumhuriyet döneminde, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'dan gelen göçmenlerin sayısı bir buçuk milyona yakındır.

Bunlara Batı'da en verimli topraklar verilmiş, bütün ihtiyaçları sağlanmış, en iyi imkanlarla iskan edilmişlerdir. Verilen arazilerin bir kısmı bugün büyük şehirlerin yerleşim alanlarında kaldığı için milyarlık değerlere ulaşmışlardır.

Sayın Dr. Cevat Geray'ın yaptığı araştırmaya göre*, 1923 - 1960 yılları arasında, çeşitli ülkelerden gelip Türkiye'ye yerleşmelerine izin verilen «göçmen», «mübadil» ve «mülteci» sayısı 1.204.205 dir.

% 98 inden fazlası Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan gelen Türk soylu göçmen ve mültecilere, bir kısmı bağ ve bahçe olmak üzere 10.291.419 dekar kültür arazisi verilmiş. Aile başına ortalama 42.5 dekar düşüyor. 43.186.741 kg. tohumluk dağıtılmış. 84.089

(*) Dr. Cevat Geray. Türkiye'den ve Türkiye'ye göçler. Türk İktisadî Gelişmesi Araştırma Projesi.

çift hayvanı, 13.573 araba, 73.936 pulluk, 7.029 tırmık, 20 çayır makinası, 5 orak makinasıyla beraber yeterli donatım ve çevirme kredisi de sağlanmıştır.

Ayrıca 8.797 sanatkar ailesine döner sermaye verilmiştir.

Gelenler için 172.480 konut yapılmış. 1940 - 1949 yılları arasında gelenlere, konut sahibi olmaları için yapılan ayni ve nakdi yardımlar bu sayının dışındadır.

1953 - 1960 yılları arasında, Yugoslavya'dan 151.812 kişi Türkiye'ye kabul edilirken, sadece 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan gelen göçmen sayısı 154.385 dir.

Bütün bu yardımlar, Türkiye'nin o günkü düşük milli gelir ve kıt bütçe imkanlarıyla yapılmıştır.

Bulgaristan ile sürdürülen görüşmeler sonucunda, bir milyon kişinin göçmen olarak Türkiye'ye gelme ihtimalinden sözediliyor. Gelenlere 2510 sayılı İskan Kanununa göre en iyi olanaklar sağlanacaktır.

İran İslam Devriminden sonra çok sayıda İranlı ülkesini terk edip Türkiye'ye geldi.

1983 yılında turist olarak çıkan 400.000 İranlı, ülkesine geri dönmedi. Onu izleyen yıllarda da turist olarak veya sınırdan kaçak çıkışlarla Türkiye'ye gelenlerin sayısı arttı. Bir kısmı Avrupa ve Amerika'ya giderken, büyük bir kısmı Türkiye'de kaldı.

Bugün Türkiye'de İranlı mülteci sayısının 500.000'i aştığı tahmin ediliyor.

Çoğunluğu İstanbul'da bulunan İranlı mültecilere, ikamet, seyahat ve çalışma hakları bakımından önemli bir kısıtlama uygulanmıyor.

Pakistan'a sığınan Afganlılardan yaklaşık 4.500 aile, Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren'in emri üzerine Türkiye'de yerleştirildi. Afganlı mülteciler için Van'ın Erciş ilçesine bağlı Zilan deresinde de konutlar yapıldı. Arazi, araç ve gereç verildi. Aylık bağlandı.

Bölgedeki vatandaşlar, Afganlı mültecilere sağlanan imkanların kendilerinden esirgendiği kanısındaydılar. Bu da mültecilerle halk arasında bir iletişim kopukluğuna ve mültecilerin yalnızlığına neden oldu.

Van'da bir kırtasiyeci Sayın Zeynep Oral'a,

> «76 depreminde millet açıkta kaldı ya. Karagündüz köyünde hemen konutlar yapıldı. Ama kimse evlere girip yerleşemedi. Çünkü, suyu, elektriği yoktu. Sonra Afgan mülteciler gelecek dediler. 10 yılda yapılamayan 10 günde yapıldı. 14 kilometreden su da elektrik de geldi. Afganlılar yerleşti.» (Milliyet 20 Eylül 1988)

Afganlı mültecilere gösterilen ilgi ve sağlanan olanakların, hem bölge halkından ve hem de Irak'tan gelen Kürt mültecilerden esirgenmesi eleştirilere yol açıyor.

İnsanlar eşitlik istiyor. Aynı koşullarda eşit ilgi ve yardım bekliyor. Dil, din, ırk, soy ve siyasal düşüncelerinden dolayı insanlar arasında ayrım yapılmaması gerektiğine inanıyor. Farklı davranış ve tutumlara tepki gösteriyor.

Yoksa Afganlı mültecilerin, örnek mülteci muamelesi görmesine kimsenin itirazı yok.

Hangi nedenlerle olursa olsun, yurtlarını terketmek zorunda kalan ve Pakistan'daki çok güç ve elverişsiz koşullarda yaşamak durumunda bırakılan bu insanlara

Türkiye'nin kucak açması, elbetteki çok yerinde insani bir davranıştır.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye sığınan birkaç kişiye gösterilen olağanüstü ilgiyi de genelleştirmemek gerekiyor. Siyasal amaçlı bu yaklaşımın mali faturası ağır değildir. Onlara gösterilen ilgiyi ve sağlanan olanakları, bütün mülteciler için istemek mantıklı ve gerçekçi olmaz.

Fakat kitle halinde Türkiye'ye gelen mülteci ve göçmenlerin hepsine aynı eşit muamelenin yapılmasını istemek herkesin hakkıdır. Irk, dil, din, soy, siyasal düşünce bir ayrım nedeni olamaz. Türkiye, uluslararası sözleşmeleri imzalarken bunu taahhüt etmiştir.

Sözleşmeye göre Türkiye, Türk soylu mülteci ve göçmenlere tanıdığı hak ve özgürlükleri, sağladığı olanakları Kürt mültecilere aynen tanımak zorundadır. Ne fazla, ne de eksik.

Sınırdışı veya İade Etme Yasağı

Sözleşmenin 1 inci maddesindeki mülteci tabirinin tanımında, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba bağlılığı ve siyasal kanatleri yüzünden takibata uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korku nedeniyle ülkesine dönmek istemeyen kişi mülteci olarak kabul edilmiştir. Mülteci tanımında «korku» önemli bir unsurdur.

Sözleşmenin amacı, kişiyi bu korkudan kurtarmak ve kendisine güvenli bir ortam sağlamaktır.

Korkuyu yaratan durum, vatandaşı olduğu ülkedeki sosyal ve siyasal koşullardır. Aynı veya benzer koşulların bulunduğu ülkeler de mülteci için güvenli değildir.

Mülteci hayat ve hürriyetini tehdit altında gördüğü için ülkesinden ayrılmıştır. Kabul eden ülke de mülteciyi bu tehditten, bu korkudan kurtarmak için kabul etmiştir.

Bu nedenle mülteci, her ne şekilde olursa olsun, geldiği ülkeye iade edilemez ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba bağlılığı ve siyasal kanaatleri nedeniyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülke sınırlarından da sınırdışı edilemez. Sözleşmenin 33 üncü maddesi bunu yasaklamıştır.

Kürt mültecilerin kabulünden hemen sonra, bunların tekrar Irak'a iadesi için Türkiye ve Irak'ta yoğun bir faaliyet başladı.

Türkiye kesiminde, Kürt mültecilerin Irak'a dönmeleri veya İran'a gitmeleri için bir ikna kampanyası açıldı.

Bazı görevlilerin mültecilerin bir bölümünü, istekleri dışında İran'a gönderdikleri basına yansıdı. Bu durum SHP Milletvekillerinin müdahalesine yol açtı.

Hükümet, «mülteci» tabirini özellikle kullanmadı. Bunların «konuklarımız» olduğu söylendi. Sığınmanın «geçici»liği her fırsatta vurgulandı.

Kelimeler ve kavramların kullanılmasında gösterilen titizliğin amacı, gelenleri bir an önce Türkiye dışına gönderebilmekti.

«Mülteci» denilmekle, gelenlerin statüsü belirlenmiş olacak. Mülteciler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin yetki alanına girecek ve Türkiye «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme» hükümlerini uygulamak zorunda kalacaktı.

Hükümetin kelimeleri özenle seçmesinin nedeni, kendisini böyle bir sorumluluk ve yükümlülükten kurtaracağını sanmasıdır. Bu nedenle yardım için asıl muhatap olan BM Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurulmamıştır.

Çünkü başvuruda «Kürt» ve «mülteci» tabirlerini kullanmak zorunda kalacak, mülteciler ve mültecilere uygulanan mevzuat hakkında bilgi vermek ve sözleşme hükümlerini uygulamak durumunda olacaktı.

Mülteciler çadırlara yerleştirildiler. İlk acil önlem olarak bu doğruydu. Fakat kurulan bu kamplar tel örgülerle çevrildi. Halk ile ve çevreyle ilişkileri kesildi.

Mülteci kamplarına «geçici barınma merkezleri» denildi. Kış gelmesine ve soğuklar bastırmasına rağmen,

bugüne kadar ihtiyaca yetecek ölçüde elverişli barınakların sağlandığına ve bütün mültecilerin bu barınaklara yerleştirileceğine dair bir işaret yok.

Sorunlar tam olarak çözümlenmedi. Yetkililerin mültecilere karşı davranışları, sert eleştirilere yol açacak düzeyde oldu.

Irak tarafında ise genel af ilan edildiği açıklandı. Fakat hiç kimse Irak yönetiminin af ilanını ciddiye almadı. Dünya kamuoyu bunun bir aldatmaca olduğu konusunda birleşti. Hiçbir hukuk kuralına, hiçbir ahlaki kurala uymayan, kendini bu kurallara bağlı saymayan bir yönetimin af sözüne güvenilebilir mi?

Af, hukuksal bir kurumdur. Ancak Devletin ve Devleti yönetenlerin asgari ölçülerde de olsa hukuka bağlı olduğu ve bu bağlılığın denetlenebildiği düzenlerde geçerli olur.

Keyfi yönetime dayanan dikta rejimlerinde, bugün af edilen kişinin, yarın sorgusuz, sualsız kurşuna dizilmiyeceğini kimse garanti edemez. Af edilen kişilerin kurşuna dizilmesi, Irak'ın da içinde bulunduğu Ortadoğu ülkelerinde, diktatörlerin çok sık uyguladığı bir taktiktir. Tarih bunun acı örnekleriyle doludur.

Gazeteci Sayın Zeynep Oral'ın konuştuğu, «Dört bin kişilik Sindi Aşiretinin Başkanı Salmani Sindi, «Saddam'a asla teslim olmayız. Genel aftan sonra 900 kişi Habur'dan geçip teslim oldu. Hepsi kurşuna dizildi» diyor (Milliyet 21 Eylül 1988)

Uluslararası af örgütü de, genel affı ihtiyatla karşıladıklarını, Irak'ın daha önceki af çağrısına uyanların hapse atıldığını ve idam edildiklerini bildirdi.

Sayın Oktay Ekşi'nin 7 Eylül 1988 tarihli Hürriyet' te yayımlanan yazısının konuyla ilgili bölümünü alıyoruz.

«Irak Kürtleri eğer Saddam Hüseyin rejiminin hak, hukuk tanıdığı inancında olsalardı, yerlerinden yurtlarından kopup kendilerini nasıl karşılayacağını bilmedikleri bir ülkenin sınırlarına yığılmazlardı.

Nitekim ortada Irak yetkililerinin «savaş ahlakı»ndan haberdar olmadıklarına, insaf tanımadıklarına dair ciddi kanıtlar var. 17 Mart 1988 günü kendi sınırları içindeki Halepçe kasabasını ve çevresini bombalayıp çoğu sivil olmak üzere 5 bin kadar insanın ölmesine sebep oldukları unutulmadı.

İşte bu tablo zihinlerde tüm canlılığını korurken Irak rejimi dün «Celal Talabani dışındaki tüm Kürtlere af» ilan etti.

Talabani biliyorsunuz Suriye ile işbirliği yapan bir Kürt lideri. Onun affedilmemesi konumuzun dışında. Ama Talabani dahil edilse de edilmese de bu affın kıymeti nedir?

Dış politika olaylarını ve gelişmeleri her zaman büyük bir dikkatle izlediği bilinen eski Başbakan Bülent Ecevit'in, dün henüz bu «af» kararı açıklanmadan Hürriyet'e verdiği bir demeç var. Ecevit, Irak'tan yurdumuza iltica eden insanlarla sınır boyunda yaptığı görüşmelere ilişkin izlenimlerini anlatırken, «En büyük korkuları Irak'a geri yollanmak. Saddam Hüseyin yönetiminin aldatıcı bir af ilan ederek mültecilerin geri yollanması için Türkiye'yi baskı altına almasından kaygı duyuyorlar» diyor.

Iraklı yöneticilerin sabıkaları ile Ecevit'in sözleri yanyana getirilince görülen açıktır. Bağdat'ın ilan ettiği «af»a inanmak için —hiç değilse bu aşamada— fazlasıyla saf olmak gerekir. Sebep de çok açıktır. Irak'ta tam bir «tek adam» yönetimi vardır. Her şey onun keyfine tabidir.

Zaten mülteciler meselesinin doğması ve bize de bulaşması bu keyfi yönetim yüzünden değil mi?

Demek diktalar sırf kendi halkına değil, başkalarına da pahalıya patlıyor.»

Türkiye'nin, mültecileri Irak'a iade veya İran'a gönderme hakkı var mıdır?

Sözleşmenin 33 üncü maddesine göre, Sözleşmeyi kabul eden Devletlerden hiçbiri, bir mülteciyi, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba bağlılığı ve siyasi fikirleri dolayısiyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarından her ne şekilde olursa olsun sınırdışı veya iade edemez.

Kürt mülteciler, kimyasal silahlarla soykırım girişiminden kurtulmak için Türkiye'ye sığındılar ve Türkiye de bunları bir soykırımdan kurtarmak için, toplu kıyıma engel olmak için kabul etti.

Irak rejiminin niteliği belli. Yöneticilerin savaş suçu ve insanlık suçu işledikleri de kesin. Kürtlere karşı topyekûn silahlı saldırı da halen sürüyor.

Peki bütün bu şartlarda ve Irak'ın durumunda bir iki ay içinde ne gibi bir değişiklik oldu ki, hayatlarını kurtardığımız insanları, aynı düşmana teslim ediyoruz. Hem de öyle bir düşman ki hiçbir hukukî ve ahlakî kurala bağlı değil, hiçbir insani değere inanmıyor.

İade edilenlerin kendi arzularıyla geri döndükleri söylenecektir. Bu doğrudur. Fakat hayat ve hürriyetleri-

nin tehdit altında olduğu yere, aradan fazla bir zaman geçmeden geri dönmenin hangi şartlardan kaynaklandığını kamuoyu merak edecektir. Geri dönüş uluslararası kuruluşların aracılığı ve sağlayacakları güvencelerle gerçekleşseydi, kuşku ifade eden sorular sorulmayacaktı.

İran'a gönderilme, Irak'a iade gibi riskli değil. Fakat bunun, hem gidenlerin isteğine ve hem de komşu İran'ın rızasına bağlı olması gerekir.

Oysa basına yansıyan haberler, gidenlerin kendi istekleriyle gittiği konusunda zihinlerde kuşkular yaratırken, İran da daha fazla mülteci gönderilmemesi için Türkiye'yi resmen uyarıyor.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Türkiye, Kürt mültecileri Irak'a iade edemez. Sözleşmenin 33 üncü maddesi (her ne şekilde olursa olsun sınırdışı edemez veya iade edemez) demek suretiyle kesin bir yasaklama getiriyor.

İran'a veya bir başka ülkeye de ancak kendileri isterlerse gönderilebilirler. Türkiye'de kalmak isteyenleri, Türkiye yerleştirmek zorundadır.

Bir mülteci ancak millî emniyet veya amme nizamı nedenleriyle sınırdışı edilebilir. Sözleşmenin 32 inci maddesi sınırdışı edebilmenin şartlarını ve usullerini belirliyor. Sınırdışı etmenin, kanunla öngörülen usule göre verilmiş bir karara dayanması gerekir. İşlem, yargı denetimine bağlıdır. Savunma hakkı tanımak zorunluluğu vardır. Haklı ve objektif nedenler bulunmalı ve iddia ispat edilmelidir.

Bu ancak tek tek kişiler hakkında uygulanabilir. Böyle bir iddia bir topluluğa karşı ileri sürülemez. Topluluğu bu gerekçelerle sınırdışı etmek de mümkün değildir.

Kürt mülteciler, sadece Kürt oldukları, Kürtçe konuştukları, Irak Devletinin uyruğunda bulundukları ve-

ya siyasi fikirleri, nedeniyle sınırdışı edilemezler. Çünkü bu nedenler mültecilik sıfatının unsurlarıdır. Bu nedenlerle ve bu nedenlerin yol açtığı olaylar sonucu mülteci olarak kabul edilmişlerdir.

Bu durumda da geldikleri ülkeye iade edilemezler. Hayat ve hürriyetlerinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarından sınırdışı edilemezler.

Mültecilere Tanınan Rejim

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 7 inci Maddesine göre, Sözleşmedeki daha uygun hükümler saklı kalmak koşuluyla, mültecilere genel olarak yabancılara tanınan rejim uygulanır.

Mülteci, yabancıdan daha fazla hak ve özgürlükten yararlanır. Daha azından değil.

Kürt mültecilerin, hem sözleşmenin kendilerine sağladığı haklardan, hem de yabancılara tanınan haklardan yararlanmaları gerekir.

Mevzuatımızda, yabancılarla ilgili iki kanun vardır. Bunlardan biri 15 Temmuz 1950 tarih ve 5683 sayılı «Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun»dur. Diğeri 25 Eylül 1981 tarih ve 2527 sayılı «Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun»dur.

5683 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre «Yabancılar, kanunlarla tayin olunan kayıt ve şartlar dairesinde Türkiye'de ikamet ve seyahat etmek hakkını haizdirler.»

İkamet ve seyahat özgürlüğü, Türkiye genelinde asıldır. 2 inci maddeyle konulan sınırlama ise istisnadır. Askeri yasak bölgeler gibi girilmesi kanunla yasaklanan yerler ile Bakanlar Kurulu Kararıyla menedilen «mem-

leketin muayyen mıntıkaları». Köy Kanunun 88 inci maddesine göre de yabancılar köylerde ikamet için İçişleri Bakanlığının iznini almak zorundadırlar.

Bunların dışında kalan her yere yabancı, ikamet ve gezi amacıyla gidebilir.

Sözleşmenin 26 ıncı maddesi, mültecilerin ikamet yerlerini seçmek ve serbestçe yer değiştirmek hakkı olduğunu kabul etmiştir. Ancak yabancılar için getirilen sınırlamalara, mülteciler de uyacaktır. Bunun dışında herhangi bir sınırlama getirilemez.

Oysa aynı kanunun 17 inci maddesi, «siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler» diyor.

17 inci maddeye göre, oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçan mülteciler ise bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Mülteciye tanınan hak ve özgürlüğün yabancıya tanınandan daha az olduğu ya da başka bir deyişle, yabancıya tanınan serbest ikamet ve seyahat hakkının mülteciye tanınmadığı görülüyor.

Anayasanın 16 ıncı maddesine göre, yabancılar için, temel hak ve hürriyetler, kanunla, fakat uluslararası hukuka uygun olarak sınırlanabilir. Uluslararası hukuka uygun olmayan sınırlamaların Anayasaya aykırı olacağı açıktır.

5683 sayılı kanun, Sözleşmenin 7 inci ve 26 ıncı maddeleriyle çelişiyor.

Sözleşme, Anayasanın 90 ıncı maddesine göre kanun hükmündedir. Anayasaya aykırılığı ileri sürülemez.

Sözleşme, tek taraflı olarak değiştirilemez. Ancak feshedilebilir. Fesih halinde de bir yıl yürürlükte kalır.

Sözleşmeyi imzalayan ülke, kendi mevzuatını sözleşme hükümlerine uygun hale getirmek zorundadır.

Bu durumda, 5683 sayılı kanunun 17 inci maddesiyle, ceza yaptırımı öngören 25 inci maddesinin uygulanma olanağı yoktur.

Mülteciler, 18 Aralık 1981 tarih ve 2565 sayılı «Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu»nda belirtilen yerler ile Bakanlar Kurulunun tespit edeceği «muayyen mıntıkalar» dışındaki her yerde serbestçe ikamet ve seyahat etmek hakkına sahiptirler.

Köylerde ikamet içinde İçişleri Bakanlığının izni gerekiyor.

11 Haziran 1932 tarih ve 2007 sayılı «Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun» birçok sanat ve meslekleri Türk vatandaşlarına tahsis etmiştir.

2527 sayılı Kanun ise «Türkiye'de ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine...» olanak sağlıyor.

Türk soylu yabancılar, İçişleri Bakanlığının izniyle, aranan nitelikleri taşımak koşuluyla, Türk vatandaşlarının yapabilecekleri meslek ve sanatları serbestçe yapabilirler. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı dışında, kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde çalışabilirler.

Siyasi haklar dışında, diğer haklardan yararlanırlar.

Sözleşmenin 17, 18 ve 19 uncu maddeleri, ücretli, ücretsiz ve serbest mesleklerle ilgilidir.

Devletin mültecilere, yabancılara tanınan en elverişli olanakları sağlaması gerekir.

«Türk soylu yabancı», Türk soylu da olsa, yabancıdır. Devlet, mültecilere en az bunlara tanınan hakları ve imkanları sağlamak zorundadır.

Mülteciler, ticaret ve ekonomi alanlarında da yabancılara tanınan haklardan yararlanırlar.

Seyahat Belgeleri

Mülteci, hayat ve hürriyetinin tehdit altında bulunduğu ülkesinden, daha özgür ve daha güvenceli bir ortamda yaşama umudu ve amacıyla ayrılmıştır. Sığındığı ülke, kendi vatandaşlarına ve yabancılara uyguladığı zorunlu kısıtlamaların dışında, herhangi bir kısıtlama getirmiyecek, özgür ve korkudan uzak yaşama imkanını sağlıyacaktır.

Mülteci, nasıl sığındığı ülke içinde serbestçe seyahat edebilme hakkına sahipse, ona başka ülkelere gidebilme ve tekrar sığındığı ülkeye dönebilme hakkı da tanınmalıdır.

Sözleşmenin 28 inci maddesine göre, «Akid Devletler ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, millî emniyet ve âmme nizamına ait ciddi sebepler mâni olmadıkça, bu ülke haricine seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri verirler.»

Ek 13 üncü paragrafa göre ise, seyahat belgesini veren Devlet, seyahat belgesini alan kişiye, bu vesikanın yürürlük süresi içinde her zaman ülkesine tekrar gelmesine izin vermek zorundadır.

Kürt mültecilere, sadece Kürt oldukları, Kürtçe konuştukları, Irak Devletinin uyruğunda bulundukları veya siyasî fikirleri nedeniyle seyahat belgesi vermekten

kaçınılamaz. Bu, mültecilik sıfatının unsurlarıdır. Bu nedenlerle ve bu nedenlerin yol açtığı olaylar sonucu mülteci olarak kabul edilmişlerdir.

Ancak bu nedenlerin dışında, objektif ölçülere uygun olarak, milli emniyet ve amme nizamına ait ciddi sebepler var ise ve bunların varlığı kesin delillerle ispat edilmişse, seyahat belgesi verilmiyebilir. Kuşkusuz bu da yargı denetimine bağlıdır.

Söylenenler kişiler içindir. Her kişinin özel durumu gözönüne alınarak değerlendirilecektir. Yoksa bütün Kürt mültecilere, sadece Kürt mülteci oldukları için aynı uygulamanın yapılması sözleşmeye göre mümkün değildir ve sözleşme hükümlerine aykırıdır.

Mültecileri Yerleştirme

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme, uluslararası alanda, sözleşmeyi onaylamış Devletleri de bağlayan bir düzenleme getirmiştir.

Ayrıca her Devletin, mültecilerin hukukî durumunu düzenleyen mevzuatı vardır.

Sözleşme ile bu mevzuat arasında ihtilaf olursa, sözleşme uygulanacak ve mevzuatın sözleşmeye aykırı hükümleri hukuken geçerli olmayacaktır.

Ülkemizde, mültecilerin hukukî durumunu düzenleyen başlıca kanun, 14 Haziran 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskan Kanunu'dur.

İskan Kanunu, mültecilik kavramını, günümüzde kabul edilen anlamıyla almıyor. Bir hak, bir insan hakkı olarak, din, ırk, belli bir etnik ve ulusal gruba bağlılık, siyasi düşünce farkı gözetilmeksizin herkese eşit olarak uygulanması gerektiğini kabul etmiyor. Türk soylu olanlarla, Türk kültürüne bağlı olanlara farklı muameleyi öngörüyor.

Bu, hem çağdaş hukuk ilkelerine, hem Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme hükümlerine, özellikle 3 üncü maddesine ve hem de Türkiye'nin imzaladığı «Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi»ne aykırıdır. Bu nedenle de Sözleşmeye

aykırı hükümlerin uygulanmaması, kanunun, sözleşmeyle uyumlu olacak şekilde değiştirilmesi gerekir.

İskan Kanunu, muhacir (göçmen), mülteci, göçebe ve gezginci çingenelerin yurt içinde yerleştirilmelerini düzenliyor.

İskan Kanununa göre muhacir (göçmen), Türkiye' de yerleşmek maksadıyla dışarıdan gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler, aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimselerdir.

Kimlerin ve hangi ülkeler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı Bakanlar Kurulu Kararıyla saptanır.

Mülteci ise Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zaruret nedeniyle geçici oturmak üzere sığınanlara denir.

Mülteciler, Türkiye'de yerleşmek istediklerini bulundukları yerin en büyük mülkî amirine yazı ile bildirirlerse, haklarında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca «muhacir» işlemi yapılır.

Ancak, Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebe çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye'ye muhacir (göçmen) alınmazlar. Bu durumda olan mültecilere muhacir muamelesi yapılmaz.

Muhacir olanlar, Bakanlar Kurulu Kararıyla hemen vatandaşlığa alınırlar.

İskan Kanunun 17 inci maddesi, «İskan, bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre, oturacak ev veya ev yeri; sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kafi toprakla çift hayvanı, alat ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır» der.

Tahsis, devir ve temlik edilecek arazi ve arsalar Ek Madde 8 de gösterilmiştir.

Ek Madde 13 — «İskan edilenler veya nakledilenler kendilerine verilen taşınmaz mallardan dolayı, kamulaştırılan veya satın alınan kamulaştırma veya satın alma bedelleri, yapı ve tesisler için maliyet bedelleri, Hazine arazisi için rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılırlar.

Tahakkuk edecek borçlandırma bedelleri ile faizleri borçlanmayı takip eden 5 inci yılın Ocak ayından başlamak üzere 20 yılda ve 20 eşit taksitle tahsil olunur.

Taşınmaz malların borçlandırma bedelleri faize tabi değildir. Kredi ve taşınır malların borçlandırma bedeli üzerinden Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarınca tespit edilecek hadler dahilinde yıllık faiz yürütülür.»

Madde 18 — «İskandan hükümetçe verilen talimata göre yapı yapılması için malzeme veya para verilebilir. Yapı yapmakta kendileri de çalıştırılabilir.

İskan için Devlet ormanlarından parasız kereste vermek ve bu yapıları yapmada asker, Devlet memur ve müstahdemlerini ve vasıtalarını kullanmak caizdir.»

Madde 19 — «Yeniden kurulan ve canlandırılan köylere, orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri; ortak suvat, Orman Kanunu hükümleri içinde baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lâzım yerler parasız bırakılır.

Mektep odası, çeşme, su yolları, kuyu, sarnıç ve sulama tertibatı da Hükümetçe yapılabilir veya tamir edilebilir. Bu işlerde buraya yerleştirilenleri işletmeğe Hükümet selahiyetlidir.»

Madde 24 — «Muhacirleri ve mültecileri ve naklolunanlar kendilerine ev yapıncaya veya hükümetçe yaptırılıncaya kadar yerleşecekleri yerde veya civarda mevcut hükümete veya halka ait münasip binalarda barındırmak ve bu binaları vali veya kaymakamın yazılı em-

riyle zabıtaca hemen boşaltmak caizdir. Ancak bu boşaltmanın ev ve bina sahiplerinin yaşamalarını ve barınmalarını imkansız kılacak yolda olmaması ve bir yıldan fazla sürmemesi şarttır.»

Madde 43 — «Muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolunanlara yerleşecekleri kazaya eriştikleri günden başlayarak en çok üç ay içinde istihkakları olan eldeki yapıların veya yerlerin ve toprakların tam olarak dağıtılıp teslim ve tevzi defterlerinin tapuya tevdi edilmiş ve tapuca da tescilleri yapılarak tapuları kendilerine verilmiş olması mecburidir. Çok miktarda birden toplu muhacir gelen kazalarda Sıhhat ve İçtimaî Muavenat Vekili bu müddeti altı ay daha uzatabilir.»

44 üncü madde, sorumlu olan görevlileri tespit etmiştir. «Muhacirlerin, mültecilerin... iskân edilmesinden, istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılıp teslim olunmasından ve müstahsil hale getirilmesinden vali ve kaymakamlar mesuldürler.»

Madde 45 — «Valiler, kaymakamlar bu kanun hükümlerini, İcra Vekilleri Heyetince veya Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince verilecek talimat ve emirleri dikkat ve ehemmiyetle tatbik ve takip etmeğe, nahiye müdürleri, emniyet memurları ve jandarma bu emir ve talimatlara istinaden vali ve kaymakamlardan verilecek emirleri dikkat ve ehemmiyetle ve azami süratle yapmağa mecburdurlar.

Yapmıyan veya yapamıyan veya yaptırmayan veya bunda dikkatsizlik ve gevşeklik gösterenler vazifeden çıkarılırlar.»

Madde 46 — «43, 44 ve 45 inci maddelerdeki mecburiyetleri yapmayan, bu maddelere muhalif hareket eden ve iskan işlerinde gevşeklik gösteren memurlar hakkında kaymakamlar onbeş günlüğe ve valiler bir aylığa kadar para cezası kesmeğe selâhiyetlidirler.»

Ek Madde 5 — «İskan edilecek göçmen ve mülteciler;

a) Sınırlarımızdan, yurt içinde gönderilecekleri yere kadar gümrükten muaf eşya ve hayvanları ile birlikte nakil,

b) Barındırma, yiyecek, yakacak ve tedavi,

c) Pek muhtaç durumda olanlar bir defaya mahsus olmak üzere giyecek yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar. Bu yardımlar, nakil ile başlar, yerleştirildikleri yerlerde müstahsil hale gelinceye kadar devam eder.»

Ek Madde 6 — «Yurt içinde bir yerden başka bir yere göçürülenler de, kaldıkları yerden yerleştirilecekleri yerde müstahsil hale gelinceye kadar geçecek süre içinde ek 5 inci maddede yazılı iskan yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar.»

Yukarıda açıklandığı gibi İskan Kanunun, mülteciler arasında ayrım gözeten, Türk soylular ve Türk kültürüne bağlı olanlarla diğerleri arasındaki ayrımcı hükümlerinin uygulanma olanağı yoktur. Bu hükümler hukuken geçerli değildir.

Kaldıki, Kanunun yerleştirilme ve yardımlarla ilgili hükümlerinde, muhacir (göçmen) ve mültecilerden sözediliyor. Herhangi bir ayrım yapılmıyor.

Bu durumda Kürt mülteciler, vali veya kaymakama bir dilekçe ile başvurup Türkiye'de kalmak istediklerini bildirirlerse, haklarında «muhacir» (göçmen) işlemi yapılır.

Muhacir olarak alınanlar ise Bakanlar Kurulu Kararıyla hemen vatandaşlığa alınırlar.

Bunlar, yukarıda açıklanan iskan kanunundaki yardımlardan ve haklardan yararlanırlar.

Kürt mülteciler vatandaşlığa geçmek istemez, fakat Türkiye'de yerleşmek amacıyla kalmak isterlerse, bu

kez «Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme» hükümlerine göre yine aynı yardım ve haklardan yararlanmaları gerekir.

Sözleşmenin, sosyal yardıma ilişkin 23 üncü maddesi aynen şöyledir: «Akid Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere sosyal destek ve yardım konularında vatandaşlara yapılan muamelenin aynını yaparlar.»

Halkın Mültecilere Yardımı Engelleniyor

Onbinlerce insanın kısa sürede barındırılması, beslenmesi ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması kolay değildir. Geri kalmış bir bölgenin güç koşullarında bazı aksamaların olması da kaçınılmazdır.

Fakat Kürt mültecilerin karşılaştığı sorunlar bu güçlüklerden değil, Hükümetin ve bölgedeki görevlilerin tutumundan kaynaklanıyor.

Ağustos ayı ortalarında sığınma olayları başladı. Ateşkes kararıyla beraber Irak'ın saldırıya geçeceği ve sivil halkın Türkiye sınırlarını zorlayacağı herkes tarafından biliniyordu. Ankara, konuyu en üst düzeyde inceliyordu. Bununla ilgili haberler 16 Ağustosta basına yansıdı.

Hükümet, Irak üzerindeki etkisini kullanabilir ve caydırıcı bir rol oynayabilirdi. Sivil halka karşı girişilecek bir saldırının sonucundan Türkiye de etkilenecekti.

Türkiye'nin, hem kendi çıkarları ve hem de uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanması bakımından, Irak'a karşı gerekli her türlü önlemleri almaya ve kimyasal silah kullanımını, soykırım girişimini önlemeye hakkı vardı. Böyle bir girişim, bir çok ülkenin, ulus-

lararası kuruluşların ve Dünya kamuoyunun desteğini ve sempatisini de kazanırdı.

Hükümet enerjik davranmadı. Irak'ı yumuşak ikna metoduyla bu kararından vazgeçirmek istedi. Bundan da sonuç alması mümkün değildi.

25 Eylül 1988 tarihli Milliyet'te yayımlanan Sayın Yurdakul Fincancı'nın yazısı bu konuyu ele alıyor:

KÜRT AKININDAN SAKINAMAZ MIYDIK

«Irak'tan Türkiye'ye Kürt akını hakkında çok şey yazıldı, çok şey söylendi. Ama bir nokta tartışılmadı: Acaba Türkiye, bu Kürt akınından kaçınamaz mıydı?

Gelişmeler öyle gösteriyor ki, Özal hükümeti, Kuzey Irak'ta askeri harekât başladığı zaman, Saddam hükümetine karşı enerjik bir politika gütseydi, bugün tartıştığımız sorunlarla belki de hiç karşılaşmayacaktık.

- Güneydoğu'daki güvenlik sorunu daha da ağırlaşmayacaktı.
- Kürt akınının ortaya çıkardığı ekonomik yük omuzlarımıza binmeyecekti.
- Irak'ın kimyasal silah kullandığı şeklindeki Batı iddialarının üzerimizde yarattığı baskının tatsızlığını yaşamayacaktık.
- Kendi topraklarımızda, kendi elimizle geleceğin Filistin sorununu yarattık mı endişesi uykularımızı kaçırmayacaktı.

Bugün işte bu sorunları tartışıyorsak sebep Özal hükümetidir. Nedeni ne olursa olsun Özal hükümetinin, başından itibaren yeterince dinamik davranmayışı, Kürtleri Türkiye'ye, Türkiye'yi de

daha büyük çaplı bir Kürt sorununun içine çekmiştir.

Irak ordusu, İran'la ateş-kes anlaşmasına varılmasından hemen sonra, Kuzey Irak'taki Kürt köylerine karşı, şiddetli bir temizlik harekâtına girişmiştir. Ağustos'un ilk günlerinden itibaren bu saldırıya ait haberler hem dünya basınında, hem Türk basınında yer almıştır.

Saldırının çapı, hedefi, gelişmesi konusunda MİT'in günü gününe Türk hükümetine rapor verdiğini varsaymak zorundayız. Aksini düşünmek, MİT'i, görevini yerine getirmemekle suçlamak demek olur. MİT hakkında bu yönden Başbakan'ın herhangi bir cezalandırma girişiminde bulunduğu açıklanmadığına göre, gizli istihbarat örgütünün, görevini savsakladığını düşünmek için bir sebep yoktur.

Öyleyse iki olasılık söz konusudur:

1. Başbakan Özal Kürt harekâtı hakkında MİT'ten gerekli raporları almış, ama kısa görüşlü bir bakışla bu raporları doğruca değerlendirememiştir.

2. MİT raporları tehlikeyi haber verdiği halde hükümet, zaten doğru dürüst işlemeyen ticaret uğruna, ülkeyi bir riske açık tutan sessiz kalma siyasetini gütmüştür. Durum böyleyse o zaman yanlış hesap yapmış demektir.

Hangi ihtimal söz konusu olursa olsun sonuç değişmiyor. İster kısa görüşlülük, ister yanlış hesap deyiniz, sonuçta Türkiye, bugün tartıştığımız tehlikenin içine düşmüştür.

Oysa bize göre, Irak ordusunun sivil halkı hedef alan saldırıları başlar başlamaz, Türkiye'nin yapması gereken şey, Saddam hükümeti üzerinde,

Türkiye'nin ağırlığını hissettirmek olmalıydı. Sivil halk üzerine —kimyasal silahlarla ya da değil— girişilecek bir toplu kırım harekâtının, sonunda bu insanları Türkiye'ye sığınmaya zorlayacağı, buna yol açabilecek askeri girişimlere —Türkiye'ye zarar vereceği gerekçesiyle— sessiz kalmayacağı Irak'a bildirilmeliydi.

Uluslararası hukuk açısından da Türkiye, komşusunun kendisine zarar verebilecek bu tür girişimlerden uzak durmasını isterken, sanırız haklı görülürdü.

Geçen hafta bir grup Batılı gazeteci Irak'a davet edildi. Aralarında Milliyet'ten Rafet Ballı da vardı. Kimyasal silah kullanıldığı iddia edilen köylere, helikopterlerini indirmemişler, sadece havadan dolaştırmışlar. Gerçi artık o tarihte, kimyasal silahın izi —kullanıldıysa bile— kalmamıştı. Ama, Ballı, 200 köyün bombardımanla ve tanklarla yerle bir edildiğini, Iraklıların da inkâr etmediğini belirtiyor.

Irak'ın gerekçesi şu: Dağ köyleri oturulur gibi değildir. Ovada modern köyler yapılmıştır. Kürtler oraya yerleştirilecektir.

Çok insancıl gibi görünen bir davranış. Ama insancıllık ne zamandır silah zoruyla ve komşu ülkeye de rahatsızlık verecek bir zorbalıkla icra ediliyor?

İnsancıl ya da soykırımcı... Ama kesinlikle Türkiye'yi zora sokmuş bir davranış. Türk hükümeti acaba kısa görüşlü mü kaldı, yanlış hesap mı yaptı? Açıklayabilir mi?»

Kürt mülteci akınını çok önceden bilen Hükûmet,

Irak nezdinde yapılan yumuşak ikna girişiminden de sonuç alamıyacağını tahmin edip daha önce barınma ve acil yardım önlemleri için hazırlıklı olabilirdi. Bu yapılmadı. Fakat mültecilerin Türkiye'ye girişiyle beraber bölge halkı yardım için seferber oldu.

«YARDIM YAĞIYOR

Hakkâri merkezi ve köylerindeki yurttaşlar, Kürt sığınmacılara ulaştırılmak üzere yardım malzemesi topluyor. Çok sayıda yurttaş Hakkâri'deki muhtarlıklara ceketten deterjana, un-şekerden sabuna kadar yardım malzemesi vermek için başvurdu. Bunların bir bölümünün sığınmacılara sevkine izin veriliyor. Bazı yurttaşlar da «Zaten hükümet bu konuda gerekli yardımı yapıyor» yanıtıyla engelleniyor. Diyarbakır'dan da dün bazı TIR'larla bölgeye yardım malzemesi gönderildi. İstanbul'daki bazı yurttaşlar da yapacakları yardım için hükümet yetkililerinden ayrıntılı bir açıklama beklediklerini söylüyorlar.»

(Cumhuriyet 3 Eylül 1988)

Sayın Zeynep Oral'ın röportajından yapılan alıntılar da durumu açıklıyor.

«Akrabalarımız onlar», deyip açıklıyorlar: «1915'te Ruslar gelince bizim köyden 45 hane o yana göçtü. Dört yıl sonra 12 hane döndü, gerisi orada kalmıştı. Şimdi nasıl bırakırız onları ölüme!»

«Biz de fakiriz. Nah şu evde 21 nüfus barınıyoruz» diyor. Ve şöyle sürdürüyor yeğen: «Türkiye'nin yaptığı çok iyidir. Biz de iki pikap dolusu yiyecek yolladık.»

«Ne mi olacak bu işin sonu?»

«Devlet söylerse, her muhtar birkaç aile alır yanına. Fakiriz ama biz de seve seve alırız.» (Milliyet 22 Eylül 1988)

«Çukurca'da bir esnaf: «İlk gelenleri, 28 Ağustos'tu, evlerimize götürdük. Ertesi gün polis hepsini tek tek evlerden toparladı. Biz kaçırdık, onlar yakaladı, geri yolladılar. Çocuk, kadındılar. Zaten çok kız alıp vermişiz, zaten Saddam rejimi malumumuz. Kucak açtık, bırakmadılar. Ama sonra önleyemediler.» (Milliyet 20 Eylül 1988)

Gelenler, Türkiye'de akrabaları ve yakınları bulunan kimselerdi. Çoğunluğu kadın ve çocuktu. Halk gelenleri evlerine aldı, misafir etti. Ekmeğini onlarla paylaştı.

Ama güvenlik güçleri mültecileri topladı. İlk günler Irak'a iade edildiler. Ankara, sınırları açıp kabule karar verince kamplar kuruldu. Enterne edildiler. Halk ile ilişkileri kesildi. Yardıma izin verilmedi.

Bu önlemlerin güvenlik gerekçesiyle alındığı söylendi. Devlet kendi vatandaşına güvenmiyordu. Kimyasal bombalardan kaçan çoğunluğu kadın ve çocuk olan bu perişan ve bitkin insanların, Türkiye'nin güvenliği açısından bir tehlike teşkil etmesi düşünülemezdi. Herhalde onları konuk edenlere güvenilmiyordu.

Oysa demokratik ülkelerde Devletin halka güveni sözkonusu olmaz. Devlet halk için vardır. Devlet, Devleti yönetenlerle somutlaşır. Devleti yönetenler, iktidarlar,

halka hesap vermek zorundadırlar. Halkın güvenini kazanmak zorundadırlar. Halkın güvenini kaybederlerse çekip giderler. Onların yerine halkın güvenini kazanan iktidarlar gelir.

Türkiye'de bu ters anlaşılıyor. Devlet, daha doğrusu Devleti yönetenler, halka güvenmediklerini söyleyebiliyor ve bu anlayışla hareket edebiliyorlar.

Halkın mültecilere yardımı engellenmeseydi, mültecilerin barınma ve beslenme sorunları olmayacaktı. Bu insanlara yapılacak yardımlar, ikamet ettikleri yerlerde verilir ve en kısa zamanda üretici olabilmeleri için iskan edilirlerdi.

Varsayalım ki, Bulgaristan'dan onbinlerce Türk, Edirne sınırından Türkiye'ye giriyor. Trakyalı vatandaşlarımız onları evlerine alıp konuk ediyorlar. Güvenlik güçleri bu insanları tel örgüyle çevrilmiş kamplara toplar mıydı, toplayabilir miydi?

Özel Kişi ve Kuruluşların Yardımı

Şoven şartlanmaların etkisindeki küçük bir azınlığın dışında, bütün Türkiye Halkı, mültecilere yardım etmek istiyor ve bunun yollarını araştırıyordu.

Peki neydi yardımı engelleyen?

Yardım toplama girişimleri, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nu karşılarında buldular. 23 Haziran 1983 tarihinde kabul edilen kanun, yardım toplamayı bir sürü formaliteye ve izne bağlamak suretiyle güçleştiriyor, bazı durumlarda imkansız hale getiriyor.

«Kişiler ve kuruluşlar, yetkili makamdan izin almadan yardım toplayamazlar.»

«İzin almadan girişilen yardım toplama faaliyetleri güvenlik kuvvetlerince derhal menedilir ve sorumlular hakkında kovuşturma yapılır.» (Madde 6)

İzinsiz yardım toplamanın cezası ise üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve ikibinbeşyüz liradan onbin liraya kadar hafif para cezasıdır. Toplanan mal ve para ise müsadere edilir.

Gerçek kişiler, dernekler, kurumlar, vakıflar, spor kulüpleri, gazete ve dergiler yardım toplayabilirler.

«Yardım toplama faaliyeti birden fazla ili kapsıyorsa İçişleri Bakanlığından, bir ilin birden fazla ilçesini

kapsıyorsa o ilin valisinden, bir ilçenin sınırları içinde ise o ilçenin kaymakamından izin alınır.» (Madde 7)

İzin vermeye yetkili makam inceleme yapar ve sonucu en geç iki ay içinde başvuranlara bildirir.

İzin almak isteyenler bütün formaliteleri yerine getirdikten sonra iki ay bekletilebilecekler. Bu iki ay sonunda kendilerine, «siz bu işi yapamazsınız, size izin vermiyoruz» da denilebilecek.

Oysa yardım acildir. Yardım etmek ve yardım toplamak isteyenler, yardımın hemen yerine ulaşmasını arzu ederler.

Valilik gibi resmi makamlar kanalıyla yardım toplamak ise halk içinde yeterli güveni sağlamadığı için başarılı olmuyor.

Yardım edenler, bu yardımın en iyi şekilde kullanıldığından ve yerine ulaştığından emin olmak istiyorlar. Bu ise yardım toplama faaliyetinin baştan sona kadar tam bir açıklıkla yürütülmesi ve herkes tarafından istenildiği zaman denetlenebilmesiyle mümkündür.

Oysa resmi makamlar, bu faaliyeti açıkça yürütecek uzmanlığa sahip olmadıkları gibi, kendilerini denetlemek imkanı da sınırlıdır.

Türkiye'nin her tarafındaki yardım toplama girişimlerinden, Yardım Toplama Kanunu nedeniyle arzu edilen sonuç alınamadı.

En küçük bir olayda bile duygu sömürüsü yapan, çok defa hiç de gerekli olmayan yardım toplama kampanyaları düzenleyen büyük basın ise olaya ilgisiz kaldı. Büyük gazeteler hem kolayca izin alabilir ve hem de etkili bir kampanya yürütebilirlerdi.

Hükümet Uluslararası Yardımları Engelliyor

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1951 yılında BM Mülteclier Yüksek Komiserliği statüsü kabul edildi ve merkezi Cenevre'de olmak üzere Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kuruldu.

Yüksek Komiserlik, mültecilere uluslararası koruma sağlamak, onların ülkelerine gönüllü dönüşlerini ya da bulundukları topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve mülteciler sorununa kalıcı bir çözüm bulmakla görevlidir.

Yüksek Komiserlik, ilgili hükümetlerle, uluslararası kuruluşlarla, sorunla ilgilenen örgütlerle yakın ilişki kurar ve uluslararası yardım çalışmalarının eşgüdümünü sağlar. Uluslararası Çalışma Örgütü, UNESCO, Dünya Sağlık Teşkilatı, BM Besin ve Tarım Örgütü, Kızılhaç gibi Örgütler Yüksek Komiserlikle işbirliği içindedirler.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 35 inci Maddesine göre, sözleşmeyi kabul eden Devletler; Yüksek Komiserlikle işbirliği yapmayı taahhüt etmişlerdir. Bunlardan birisi de Türkiye'dir.

Devletler, mültecileri kabul eden ülke ile değil, mültecilere uluslararası koruma sağlamakla görevli BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği yaparlar.

Verilen yardımlar, ancak deneyimli ve yetkili bir kuruluşun eliyle ve onun denetiminde yapılırsa en yararlı şekilde kullanılır ve mültecilere ulaşır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği bunun için kurulmuştur ve bu nedenle Devletler onunla işbirliği yapmayı taahhüt etmişlerdir. İnsani faaliyetlerinden dolayı da 1954 Nobel Barış Ödülünü kazanmıştır.

Mültecileri kabul eden ülke de, bu konuda sahip olduğu yetkiler ve deney birikimiyle en etkili kuruluş olan Yüksek Komiserlikle işbirliği yapacaktır.

Türkiye'nin yapacağı ilk iş, Yüksek Komiserliğe başvurmak ve istenen bilgileri vermekti. Bu, yapılmadı.

Sayın Özal bütün Dünya ülkelerine çağrı yaptı. Hangi ölçüye göre hesaplandığı bilinmiyen 300 milyon dolarlık para yardımı istedi.

Yabancı ülke temsilcileri de Dışişleri Bakanlığına davet edildiler. Ya gelenlerin bir bölümünün başka ülkelerce kabul edilmesi, ya da kışı geçirmeleri için 300 milyon dolarlık para yardımı yapılması isteği kendilerine resmen bildirildi.

Türkiye sözleşmeyi imzalarken, Yüksek Komiserlikle işbirliği yapmayı da taahhüt etmiştir.

Yetkililerin bunu bilmemesi mümkün değildir.

Nasıl oluyorda yetkili ve uzman kuruluşa başvurulmuyor. Türkiye gibi, Yüksek Komiserlikle işbirliği yapmayı taahhüt etmiş olan ve bu nedenle doğrudan yardım yapmayan ülkelere çağrıda bulunuluyor.

Devletlerin Türkiye'ye para yardımı göndermeyeceklerini ve ancak BM Mülteciler Yüksek Komiserliği kanalıyla mültecilere yardım edeceklerini, konunun uzmanı olan herkes bilir. Bu davranışın bilgisizlikten kaynaklandığı düşünülemez.

Sayın Başbakan ve yetkililer «Kürt mülteci» tabirini kullanmamaya özen gösterir ve «geçici»liği vurgularken, gerçek niyetlerini de ortaya koymuş oldular.

Amaç, Kürt mültecilere «mültecilik statüsü»nü tanımamak ve gelenleri bir an önce sınırdışı etmekti.

Çünkü mültecilik statüsünü tanımakla, sözleşmedeki bütün hakları da vermek zorundaydı. Sınırdışı etmesi mümkün değildi.

Mülteciler, Yüksek Komiserliğin görev alanına girecek ve hükümetin istediği gibi hareket etmesine imkan verilmiyecekti. Hükümet, sözleşme hükümlerine uygun davranmaya zorlanacaktı. Mültecilerin Kürt olması, eğitim ve kültürel ihtiyaçlarının temininde ilginç durumlar yaratacaktı.

Uluslararası kuruluşlar da devreye girecekti. Çünkü Yüksek Komiserlik, Birleşmiş Milletlere bağlı diğer uzman kuruluşların da yardımını ister ve onlarla işbirliği yapar.

Sayın Özal, yardım için yaptığı çağrıya olumlu cevap alamıyacağını çok iyi biliyordu. Çağrıdan sonra kamuoyuna dönüp: «Ne yapalım, kimse yardım etmedi. Bizim de imkanlarımız sınırlı. Daha fazla yardım edemeyiz. Geldikleri yere geri dönsünler veya başka bir ülkeye gitsinler.» diyebilecek. Hem bunun ortamını ve hem de Irak'a ve İran'a gönderilme gerekçelerini hazırlamak için bu çağrı yapıldı.

Kimse de ve özellikle basın, «Neden asıl muhataba, BM. Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurmuyorsunuz?» sorusunu ısrarla sormadı ve bu konuda kamuoyunu yeterince aydınlatmadı.

Kamuoyu Batılı Ülkelerin yardımdan kaçındığını sandı. Oysa Batılı Ülkeler ve Uluslararası kuruluşlar, yardıma hazır olduklarını ilk günden duyurdular ve yardım önerilerinde bulundular. Ancak bu yardımlar

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Kızılhaç Örgütü kanalıyla mültecilere verilecekti. Türkiye bu yardım tekliflerini red etti ve para istedi.

Aslında, Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurmakla, mültecilerin getirdiği mali yükten büyük ölçüde kurtulmak mümkündü. Bugün mültecilere Türkiye'nin sağladığı maddi imkanların kat kat fazlası dış yardım olarak gelecekti. Halkın yapmak istediği yardımlara da gerekli kolaylık gösterilseydi, Devlet bunun maddi yükünden tamamen kurtulabilir ve Kürt mülteciler de daha iyi yaşam koşullarına kavuşurlardı.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme hükümlerini uygulamamak, gelenlerin Türkiye'de uzun süre kalmalarını önlemek ve bir an önce başka ülkelere gönderebilmek için hem Devlet Hazinesine zarar verildi ve hem de Kürt mülteciler dış yardımlardan yoksun kalarak güç durumda bırakıldılar.

Sayın M. Ali Birand'ın konuyla ilgili yazısını aynen alıyoruz.

EN FAKİRİNDEN BİLE YARDIM İSTEDİK, AMA...

Türkiye son üç haftadır tam bir seferberlik açtı.

Dışişleri Bakanlığı'ndan bütün Türk temsilciliklerine bir direktif gitti:

«Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürtlere yardım yapılması için, bulunduğunuz yerde girişim yapın.»

Irak'tan sığınan Kürtlerin kışı geçirebilmeleri ve daha uzun süreli ve korumalı bir şekilde yaşayabilmeleri için Türkiye'nin gereksinmesi 300 milyon dolar olarak tahmin ediliyor.

Aslında bu rakam hiçbir ciddi ve bilimsel bir araştırmaya da dayanmıyor. Başbakanın ayak üstü yaptığı, «Herkese bir ev yaparsak kaça çıkar?» hesabından hareketle ulaşılan bir miktar.

«Beyefendi ne de doğru ve güzel buldunuz. Resmi istatistikçiler haftalarca uğraşsa bu kadar doğru çıkaramazlardı» diyenlerin alkışları arasında da, Türkiye'nin resmi gereksinme miktarı olarak kabul edildi.

... Ve Türk Dışişleri Bakanlığı yeri göğü inleterek şimdi girişim üstüne girişim yapıyor. Hem de, en zenginlerinden en fakirine kadar. Dünya Bankası tarafından «kendine bakmaya gücü yok» denilen ülkeler de dahil... Afrika'sından, Asya'nın en muhtaç olanına kadar. Nerede bir Türk temsilci varsa orada bir girişim...

Fakir ülkeler, Türkiye'nin yaptığı «insanlık namına» bu talebi hafif bir gülümsemeyle geçiştiriyorlar. Bazıları ne istediğini dahi tam anlayamıyorlar. «Acaba bizimle alay mı ediliyor?» diye düşünenler bile var...

Zengin ülkelerin önemli bir bölümünün tepkisi ise bir diplomatımıza göre «tam bir ilgisizlik» şeklinde. «Adamlar düşüneceklerini dahi söylemediler» diyen bir yetkilimize göre, açılan mendil büyük oranda boş kalacak.

Neden bu durumla karşılaştık?

Batılı zengin ülkelerin kayıtsızlıklarını ayıplamamak imkânsız. Kendi çıkarlarına tam anlamıyla uymadığı, yardımın döviz olarak Türkiye'nin kasasına girip Kürtlere Türk lirası harcanacağı için, Ankara'ya karşılıksız döviz vereceklerini düşündüklerinden dolayı yan çiziyorlar...

«İnsanca yaşama, fakire yardımcı olma» gibi sloganlar sadece dillerde kalıyor. Eskiden de böyleydi. Şimdi de böyle. Değişmiş bir şey yok...

Madalyonun bir de öbür yüzü var.

O da, Türkiye'nin bu konudaki ciddiyetten uzak yaklaşımı... Zira böyle yardım toplanmaz. Eğer bu insanlara bakamayacak idiysek, o zaman işler sıcakken dünya kamuoyu önüne çıkmalıydık. Önceleri gerine gerine «Bizim kimseden yardıma ihtiyacımız yok» dedikten, «İnsan hakları ve Türkiye'nin bu konuya insancıl yaklaşımının» şampiyonluğunu yaptıktan sonra da, «Eh, hadi hesaplarımız tutmadı, şimdi pamuk ellerinizi cebinize atın» dememeliydik.

Oysa Türkiye tam aksine, bunları yaptı...

Başbakan, referandum koşuşturması sırasında önce Türk basın mensuplarına söyledi. Ardından bir yabancı TV ile yaptığı söyleşide tekrarladı. Eurovision'a pek anlaşılır olmayan dilde anlattı. Topluluk yetkilisi Cheysson Ankara'ya geldiğinde, ona da açtı...

Oysa uluslararası yardım böyle toplanmaz...

Önce ciddi şekilde ve gerçek rakamlara dayandırılarak bir hesap yapılır. Ardından bu paranın nasıl ve nereye harcanacağı bir proje halinde hazırlanır. Nihayet, Batı'nın ya zengin bir ülkesi veya bir büyük kuruluşu ile önceden görüşülerek onun «lokomotif» olması sağlanır... Ardından da derli toplu bir kampanyaya girilir.

İşte yardım o zaman gelir.

Bu konuya değinmemizin başlıca nedeni, elde edilmesi düşünülen paranın, kısa bir süre sonra soğuktan donabilecek yaşam koşulları ancak ülkemizin kısıtlı olanakları çerçevesinde çözümlenmeye

çalışılan insanları ilgilendirdiğindendir... Yani bir yerde başkalarına ait sayılabilecek bir paradan söz ediyoruz. Tamamen bizimle ilgili olsa, hadi kendimiz zarar göreceğiz, diyelim. Hayır, başkaları etkilenecek.

İşi iyi tutmayalım, sonra da hem vermeyenleri suçlayalım, hem de güçlük içindeki insanları «Eee siz de çok oluyorsunuz, işte bizim paramız bu kadar» diye paylayalım...

Biraz ayıp olmuyor mu?

(Milliyet 1 Ekim 1988)

Hükümet Irak'ı Kolluyor mu?

İçlerinde ABD, İngiltere ve İskandinav ülkelerinin de bulunduğu 12 ülke, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'a başvurarak, Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullandığı yolundaki iddiaların araştırılması için bölgeye bir inceleme heyeti gönderilmesini istediler.

Genel Sekreter Perez de Cuellar, konunun incelenmesi için oluşturulan BM heyetinin ülkeye kabulünü Irak'tan istedi. Irak yönetimi BM uzman heyetini ülkesine kabul etmiyeceğini bildirdi.

İnceleme, Türkiye'ye sığınan Kürt mülteciler arasında yapılabilirdi. Türkiye, bölgeye BM uzman grubu gönderilmesi konusunda tutumunun olumsuz olacağını ve mülteciler arasında kimyasal silahla yaralanan ve hastalanan olmadığını açıkladı. Hükümet, hiç de mantıklı olmayan nedenlerle incelemeye izin vermiyeceğini belirtti.

Belçikalı toksikolog Prof. Aubin Heyndrick, Irak'ın kimyasal gaz kullandığından emin olduğunu ve Türkiye'nin oynadığı rolü «tuhaf» bulduğunu söyledi.

Kimyasal silah kullanıldığından ABD ve İngiltere Hükümetleri de emindiler ve ellerinde kesin kanıtlar vardı.

Irak'ın kimyasal silah kullanıp kullanmadığını tartışmak bile gereksizdi. Bunu bilmeyen yoktu. Fakat Irak'a yaptırım uygulanabilmesini sağlamak için Birleşmiş Milletler Örgütünün göndereceği bir grup uzmanın da inceleme yapmasına ihtiyaç duyuluyordu.

Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin inceleme isteğini olumsuz karşılaması, dış çevrelerde Türkiye'nin Irak'ı koruduğu ve kolladığı kuşkularına yol açtı. Bu tutumun Irak ile ilişkilerini bozmamak isteğinden kaynaklandığı ileri sürüldü.

Bu davranış, Türkiye'nin Kürt mültecileri kabul etmekle Dünya kamuoyunda kazandığı sempatiyi gölgeler nitelikteydi.

Irak ile iyi ilişkileri sürdürmek buna değer miydi?

Irak - İran savaşı her iki ülkede 400 milyar doları aşan bir yıkıma yol açtı. Yıkım onarılacaktı. Bu da büyük iş olanakları yaratıyordu.

Türk iş çevreleri gözlerini iki ülkedeki «büyük pasta» ya dikmişlerdi. Ne kadarını koparacaklarının hesabını yapıyorlardı.

Bunun içinde özellikle Irak ile ilişkilerin bozulmaması için, hatta daha da geliştirilmesi için gerekli özenin gösterilmesini istiyorlardı.

Türk iş adamlarının beklentileri gerçekçi miydi?

Irak, savaş nedeniyle 60 milyar doları aşkın borçlanmıştır. Militarist iktidarın savaş sonrasında da askeri yatırımlarını azaltmıyacağı, ordunun modernizasyonu nedeniyle askeri masraflarını büyük ölçüde sürdüreceği biliniyor. Giderlerde önemli miktarda azalma beklenmiyor.

Petrole dayalı ihracat gelirlerinde ise ancak savaşta yıkıma uğrayan tesislerin onarılması ile artış sağlamak

mümkün. Bu da 8 milyar dolarlık bir yatırıma bağlı. Fakat Dünya piyasalarında petrol fiyatlarının düşüşü, bu beklentiyi de olumsuz etkiliyor.

Bu nedenle Irak peşin para ile ne mal alır ve ne de iş yaptırır. Ancak en uygun şartlarla kredi açan ülkelerin iş adamları Irak pazarında ihale alabilir, iş yapabilir.

Irak yetkilileri bunu açıkça söylüyorlar:

> «Savaş zamanında boş vitrinlerin gerekçesini anlatabilirdik. Ama artık bu vitrinleri doldurmamız lazım. Bu işi kredili yapmak zorundayız. Eğer krediyi siz sağlarsanız, doğaldır ki, önceliğiniz olacaktır. Ama peşin para ile alışveriş beklemeyin» (Cumhuriyet 10 Eylül 1988)

Türkiye 50 milyar dolar dış borcu olan bir ülke. Dış ödemeler dengesi sürekli açık veren bir ülke. Kendisi dış kredi peşinde koştururken, bir diğer ülkeye kredi açabilir mi?

Yüksek enflasyonla başı dertte olan Türkiye'nin krediyle mal vermesi de mümkün değil. Çünkü verilen malın bedeli Hazineden ödenecek. Bu ödemeler de enflasyonu daha büyük oranlarda artıracak.

Irak'ın şu dönemde Türkiye'ye 2 milyar 200 milyon dolar borcu var. Türkiye'nin Irak'a yaptığı bu ölçüdeki bir kredili satış bile Türkiye'de enflasyonun yüzde 15 ten fazla artışına neden oldu.

Bölge liderliğine oynayan ülkeler, güçlü komşu istemezler. Bu nedenle de mecbur olmadıkça, komşularının

ekonomik gücünü artıran ekonomik ve ticari ilişkilerden kaçınırlar.

Şah döneminde, Türkiye'nin İran ile ticari ilişkileri hep düşük düzeyde kaldı. Dünyanın beşinci büyük gücü olmak isteyen ve Ortadoğu liderliğine oynayan İran Şahı, güçlü bir Türkiye'yi, bu hayalleri için engel olarak görüyordu. Aynı kalitedeki malı, Türkiye'den daha ucuza alması mümkün iken başka ülkelerden getirmeyi tercih ediyordu.

Irak yönetimi savaş nedeniyle Türkiye'ye muhtaçtı. Savaş sırasında ihracatının yüzde 60 ından fazlasını Türkiye üzerinden yapıyordu. Bu da Irak açısından bir bağımlılık yaratıyordu. Savaşın sona ermesiyle Irak, Suudi Arabistan üzerinden geçen petrol boru hattını 1989 yılında kullanıma açmayı düşünüyor. Bunun gerçekleşmesi halinde Irak'ın Türkiye'ye bağımlılığı da azalacaktır. Transit taşımacılıkta eski önemini kaybedecektir.

Güçlü bir komşunun varlığından rahatsız olan militarist Irak yönetimi, Türkiye ile ekonomik ve ticari ilişkilerini en aza indirecektir.

Dış yardımlarla büyük bir askeri güce kavuşan Irak, Ortadoğu liderliğine oynamak hevesindedir. Şimdiden Körfez Ülkelerine baskı yapmaya başlamıştır.

Kürt mülteci sorunu olsun veya olmasın. Irak yönetiminin Türkiye ile olan ilişkilerini belirleyecek olan yukarıda açıklanan anlayıştır.

Irak pazarı, Türk iş adamları için hiç de parlak bir gelecek vaat etmiyor.

Her şeye rağmen işadamları da, Hükümet de bu umutlarını korumak istiyorlar ve Irak ile iyi ilişkileri sürdürmeğe çalışıyorlar.

Bu arada Kürt mülteciler sorunu çıktı. Hükümet, Kürtler için Irak ile ilişkilerinin bozulmasını istemezdi. Fakat Irak'ın beklentilerine ve isteklerine cevap vermek imkansızdı. Ancak Kürtleri imha etmesine yardımcı olmakla Irak tatmin edilebilirdi. Bu ise hem insani açıdan ve hem de iç ve dış ilişkiler ve dengeler açısından mümkün değildi.

Irak'ı bu şekilde tatmin imkanından yoksun Hükümet, kimyasal silahların kullanılmasıyla ilgili yapılacak inceleme ve araştırmalarda Irak'a yardımcı olmak mı istiyordu? Türkiye ve Dünya kamuoyu bu soruya cevap arıyor.

Sayın M. Ali Birand'ın 16 Eylül 1988 tarihli Milliyet'te yayımlanan yazısını, konuya açıklık getirmesi bakımından aynen alıyoruz.

BAĞDAT'I KOLLAMAK İÇİN KENDİMİZİ HARCIYORUZ...

Brüksel

Bugünlerde dışarda olsanız ve Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanıp kullanmadığı konusundaki gelişmeleri Batı basın ve televizyonundan izleseniz, Ankara'nın ne kadar hatalı bir yaklaşım sürdürdüğünü, garip bir «taktikle» kendi kendini harcadığını görürsünüz...

Türkiye, bugünkü yaklaşımını biraz daha sürdürürse, Batı kamuoyu gözünde, Batılı başkentlerde, Birleşmiş Milletler'de ve bölgedeki bazı çevrelerin gözünde «Irak ile kimyasal silah kullanılmasında işbirliği yapan, Bağdat'ı koruyan ülke» durumuna düşecek.

Son iki hafta dışardaki genel hava şöyle idi:

Amerika başta olmak üzere, ağırlıklı Batılı başkentler ve bütün Batı basını, Irak'a, ateş püskürüyor. Kimyasal silah kullandığından dolayı Bağdat'ın kınanması için harekete geçilmek isteniyordu.

Tüm basın ve resmi hükümet sözcüleri, Bağdat'ı suçlarken, Türkiye heyecanla ortaya atlayıp, «Hayır, hayır Irak suçsuz. Biz böyle bir iz bulmadık» görüntüsü veren açıklamaları yaptı. Dışarda hava öylesine sertti ki, Ankara'nın geçen haftaki resmi açıklamaları soğuk duş etkisi yaptı ve ilk kuşkuyu doğurdu...

Bununla da bitmedi...

ANKARA ŞAŞIRTTI...

ABD, Almanya, İngiltere başta olmak üzere, bütün savaş boyunca Irak'ı silah ve para ile destekleyen Batı ülkeleri tarafsız bir inceleme yapılabilmesi için de Birleşmiş Milletler uzmanlarının Irak'a ve (Irak izin vermeyeceği için) Türkiye'deki kamplara yollanması çağrısında bulundular.

BM'den daha tarafsız bir inceleme olamazdı...

İşte Türkiye bu aşamada da (önceki gün) yine ortaya atılıverdi ve «Biz Birleşmiş Milletler uzmanlarının kamplarımızda inceleme yapmasını kabul etmeyiz» dedi.

Neden?

1) Türk sağlık ekipleri yeterince inceleme yapmış ve hiçbir kimyasal silah izine rastlamamış. Böyle bir heyetin gelmesi, Türk doktorlara itimatsızlık gösterirmiş (!).

2) Böyle bir heyetin gelmesi, Türkiye'nin de olay içinde «taraf» olarak görülmesine yol açabilirmiş (!).

Bu kadar garip ve inandırıcı olmayan gerekçeler, uğraşılsa bulunamazdı.

Bir ülkenin dışişleri bakanlığı dışardaki havaya göre adımlar atmakla yükümlüyken, anlaşılan bu defaki karar sadece Türk gazeteleri okunarak verilmişti...

Öylesine hata edildi ki, «Kamplara BM uzmanı almayız» diyen Ankara'nın birkaç saat sonra, «Ama Kızılhaç'tan doktor gelip incelerse kabul ederiz» açıklaması da o gürültü içinde gözden kaçtı... BM'yi kabul etmeyen bir ülkenin Kızılhaç'ı neden kabul ettiği, aksine Türk doktorlarına inançsızlığı gösterdiği ve bunun bir çelişki olduğu tartışılıyor.

ANKARA'NIN GÖZÜ PASTADA...

Oysa Türkiye, çok açık biçimde, «Bizim doktorlarımız kimyasal silah kullanıldığı izi bulamadılar. Ancak bu, Irak'ın başka yörelerde kimyasal silah kullanmadığı anlamına gelmez. Bizdeki kamplara gelenlerde bu iz yok...» demişti.

Bu akılcı tutum da, «Kamplara girmek yasak» şeklinde yansıyan açıklamanın yanında yok oluverdi.

Türkiye'nin bu «bıçak sırtında» yürüttüğü politikanın temelinde, Kürtlere sınırlarını açtığından dolayı sertleşen ilişkileri yumuşatmak, Bağdat'ı kollamak ve Irak piyasasındaki inşaat pastasından yüklüce bir pay alabilmek...

Ankara'nın çok ince ve dengeli sandığı bu politikanın dış görüntüsünü ne kadar yıprattığını görmesi için, yetkililerimizin biraz yabancı gazete okuyup TV seyretmesi yeter...

Türkiye Batı'ya şirin gözükmek için Irak'ı satamaz... Satması da söz konusu değildir.

Türkiye, kamplara gelen Kürtlere karşı kimyasal silah kullanılmadığına içtenlikle inanmaktadır.

Eğer bu gerçek ise, o zaman neden BM'nin incelemesinden korkuluyormuş gibi davranılıyor?

Neden Irak'ı daha dikkatli ve sessiz şekilde desteklemek varken, kraldan fazla kralcı şekilde, adeta kılıç kuşanıp öne fırlayarak uluslararası sahnede Bağdat'ı savunma gereksinmesi duyuluyor?

«Eğer «pastadan bu şekilde pay alınabileceğini» umuyorsak, çok yanılıyoruz...

Ankara, son iki haftadır çok hatalı bir görüntü vermektedir. Irak'a haksızlık ettirmeden, Bağdat'ı satmadan, ancak kendini de gereksiz şekilde öne atmadan bu işin altından çıkılabilirdi. Aksine kendimizi harcıyoruz.

Bunlar da Sayın Zeynep Oral'ın Milliyette yayımlanan röportajından alıntılar.

KİMYASAL SİLAH TANIKLARI

İşte, her kampta en çok karşılaştığım iki sözcük: Kimyasal bomba, kimyasal silah.

Silopi Kampı'nda Reyma Mustafa anlatmıştı: «Gökten yağıyordu. Uçaktan düşüyordu. Rengi mavi. Sanki su gibi. Dağıldıkça değdiği yeri yakıyor» diye... Besma İsmail anlatmıştı: «Sis gibi, bulut gibi, duman gibi... Ama en önce kokusu geliyor. Buluta yakalanırsan kusuyorsun, kusuyorsun» diye...

Şimdi de bu kampta Tecir Teter anlatıyor:

«25 Ağustos günüydü. Sabahın 06.00'sı... Ben, İmadiye'ye bağlı Bürcün köyünden Tuka köyüne, Peşmerge Karargâhına gidiyordum. Tepede bir uçak iki kez gitti, geldi. Karargâha girmeden, katırı sulamaya götürdüm. Baktım, bizimkiler 100 metre ötede mevziye yatmışlar, ateşe hazırlar. Uçak bir bomba attı... Yok, az ses çıktı. Bir ağaç kavuğuna saklandım ve yayılan dumanı gördüm... Yavaş yavaş yayılıyordu... Her renkteydi. Gökkuşağı gibi... Pis, yanık kibrit gibi kokuyordu... Bir anda kemiklerim, damarlarım sulandı, dondu, cansız gibi düştüm.»

Neden sonra kendine geldiğinde ancak bir el silah atabilmişti. «Başıma toplananlar beni taşıdı. Tuka'ya götürdüler. Baktım, mezarlar kazılıyor. Meğer herkes ölmüş. Hep kustum. 14, 15 kez. Hep su içtim. 14 matara su içtim. Ama susuzluğum gitmedi. Hep susadım. Yemek yiyemedim. Sigara içemedim. Hâlâ nefes alamıyorum, gözlerim şiş, kapanmıyor.»

Karşımda 45 - 50 yaşlarındaki adamın yüzünden ha bire ter boşanıyordu. Konuşurken, yarı karanlık çadırda ellerini gözlerine siper ediyor. (Önümde not tuttuğum beyaz kâğıda bakamıyormuş.)

Selmani Sindi atılıyor: «İşte, izin versinler, gidip kanıtları toplayıp, geleyim. Sizin Yıldız Karakolu'ndan 1500 metre ötede, biz Zavite deriz, siz Tarlabaşı, orada kimyasal bomba parçaları var. Altı parça. Boru gibi... Hemen bugün gidip almalı o parçaları. Sonra çok geç olacak.»

Tecir Teter'inkine benzer tanıklıkları ve Selmani Sindi'ninkine benzer, «Bir helikopter versin-

ler, tüm kanıtları çok geç olmadan getireyim» tepkilerini her kampta çok dinledim.

Peki, Türkiye neden kimyasal silah kullanılmadığına inanıyordu?

Bu sorunun da yanıtını çok duydum: Peşmergelerden, görevli doktorlardan, yabancı gazeteci ve gözlemcilerden.

(Milliyet 21 Eylül 1988)

İşte Ahmet Şakir. Sağlık memuru. (Yüzüne bakamıyorum, öylesine acılı.)

«Bervali Bala Vadisi'nden geliyorum. İki dağ arasındaki dar boğazdan. Hep kaçtık... Ne ağaç kaldı, ne hayvan. Beş yüz aile ve tüm balıklar öldü. Şimdi Base Deresi ceset dolu. Kimyasal... Hetit'ten kaçıyordum. Karım ve yedi çocuğum. Dar boğazdan çıkmak üzereydik ki, 10 yaşındaki vuruldu. Türk sınırına geldik ki, baktık 8 yaşındaki yok. Kayıp. Kaybetmişiz onu...» (Bin kez tekrarlıyor: Kayıp... Kaybolmuş, diye...) «Çok aradık bulamadık. Kaybolmuş.» (Özür dilermişcesine açıklıyor): «Karım ve ben ancak beşini kucağımızda, sırtımızda taşıyabiliyorduk: En küçüklerini... İki büyük... Yani en küçüklerden daha büyüktü 10 ve sekiz yaşındakiler...»

Sessizlik.

İleride bu olayın faturası çıkarıldığında (eğer çıkarılabilirse) daha ne kayıplar çıkacak ortaya. Ölenlerden değil kaybolmuş çocuklardan, parçalanmış ailelerden söz ediyorum.

Önce kaçarken, sonra sınırı geçerken, o can havliyle aileler, kardeşler, analar babalar çocuklar

birbirinden ayrı düşmüştü. Şimdi parçalanma devam ediyordu.

(Milliyet 23 Eylül 1988)

SİYASAL TERCİH

Kimyasal silahlardan söz ediyoruz. Doktor Metin, kimyasal silahlardan etkilenmiş üç hastayı, ilk geldikleri gün Çukurca'ya teslim ettiklerini, bunların hastaneye yollandığını sonra onlardan hiç haber alınmadığını söylüyor. Ve sözü şöyle bağlıyor: «Buraya gelen Türk doktorlar sessiz kalmayı yeğliyorlar. Kanımca bu siyasal bir tercih.»

«Siyasal bir tercih...» Bu sözü Hakkâri'de de duymuştum. Uluslararası Af Örgütü'nün kardeş kuruluşu olan «Tehlikede Olanlara Acil Yardım Derneği» (Merkezi Almanya) üyesi Alexander Sternberg bu bölgede yaptığı incelemeler sonunda söylemişti.

«Şu söyleyeceğimi herkes biliyor. Hükümetinizin kimyasal silah konusunda tereddüt etmesinin nedeni, uluslararası kuruluşları uzak tutma isteğindendir. Siyasal bir tercih bu... Benim burada bulunma nedenim, kimyasal silahtan etkilenmiş Kürt bir anne ve çocuğunu, Almanya'ya, konunun uzmanı olan Göttingen'deki özel bir hastaneye götürmek. Bunun için Olağanüstü Hal Bölge Valisi'ne, izin vermesi için başvurdum. Henüz bir yanıt alamadım. (Tarih 11 Eylül'dü.)

(Milliyet 25 Eylül 1988)

Kürtçe Yasaklanmış Diller Arasında

Kürt mültecilerin gelişi, bir de dil sorununu gündeme getirdi.

Türkiye'de eskiden anadili Kürtçe olan ve Kürtçe konuşanlar varmış. Bunu biz demiyoruz. İstatistikler diyor. İstatistikleri de biz yapmadık. Devlet yapmış. Devletin İstatistik Enstitüsü.

«Nüfusun ana dil ve en iyi konuşulan ikinci dile göre dağılımı».

«İslam Azınlık Dilleri.»

Bu dilleri de sıralamış. Tam 13 dil. «Abazaca, Acemce, Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Çerkezce, Gürcüce, Kürtçe, Kırmanca, Kırdaşça, Lazca, Pomakça, Zazaca.»

Bu «İslam azınlık dilleri» 1965 yılına kadar Türkiye'de mevcutmuş. Örneğin 1965 nüfus sayımında, anadilini Kürtçe olarak yazdıranların sayısı 2.219.502, en iyi konuşulan ikinci dil olarak yazdıranların sayısı ise 1.752.858 miş.

Sonra ne olmuşsa olmuş. Bütün bu «İslam azınlık dilleri» kaybolmuş. Konuşanlar dışarı mı gitti? Unuttular mı? Ne oldu bunlara ki, birdenbire yok oldular. Yoksa 12 Mart askeri müdahalesine mi kurban gittiler? Bilmiyoruz.

Gerçek olan, şu sıralarda hiç bir istatistiki bilginin yayınlanmaması ve Resmi Makamların da, bu dillerin olmadığını, yaşamadığını ileri sürmesi.

Fakat Kürt mültecilerin gelişiyle, özellikle Türkiye' de olmadığı, yaşamadığı ileri sürülen Kürtçe, birdenbire sahneye çıktı. Çünkü mülteciler Kürtçe konuşuyorlardı, ana dilleri Kürtçeydi.

Sayın Özal ve eşi 16 Eylül 1988 günü Diyarbakır yakınındaki Mülteci kampını ziyaret ettiler. Kürtler, sayın Özal ve eşini coşkuyla, büyük bir sevgi gösterisiyle karşıladılar. Hep bir ağızdan haykırıyorlardı. «Bıji Barzani, Bıji Özal» (Milliyet 17 Eylül 1988)

İçişleri Bakanı, Olağanüstü Hal Bölge Valisi, Jandarma Genel Komutanı ve diğer yetkililer de beraber kamptaydılar.

Kürt mültecilerin sözcüsü, tercüman aracılığıyla, sayın Başbakanla Kürtçe konuştu. Çok akıcı ve güzel bir Kürtçeyle sorunlarını iletti.

TRT kamp ziyaretini ekrandan verdi. Bütün Türkiye, Devlet Televizyonundan ilk kez Kürtçe bir konuşmayı dinledi. Televizyon Kürtçe yayın mı yapıyordu? Kürtçe konuşan kişinin muhatabı T.C. Devletinin Başbakanıydı. Yanında ise İçişleri Bakanı, Bölge Valisi, Jandarma Genel Komutanı gibi üst düzeyde yetkililer vardı.

İlerde, Irak'a dönen bir grup mülteciyle Bölge Valisinin yaptığı konuşma nedeniyle de Kürtçe televizyon ekranına gelecekti.

Sayın Başbakan ve eşi Semra Özal olaya insanca ve uygarca yaklaştılar. Bu yaklaşım hem Iraklı Kürtleri ve hem de bunu izleyen herkesi memnun etti.

Televizyon ekranına yansıyan Kürtçe ise herhangi bir olaya veya tahribata yol açmadı. Hangi dilin konuşulduğu değil, bu dil ile neyin anlatıldığı önemlidir.

Fakat bu, Türkiye'nin alışık olmadığı bir durumdu. Avrupa Topluluğuna girmek için resmen başvuruda bulunan Avrupa Konseyi üyesi Türkiye, 12 Eylül'den sonra çıkarılan bir kanunla bazı dilleri yasaklamıştır. Kürtçe de bu diller arasındadır. İşte işin önemi bu yasaktan kaynaklanıyor.

Sayın Başbakan ve sonra da Olağanüstü Hal Bölge Valisinin muhatapları, yasak bir dili konuşuyorlardı. TRT ise yasaklanmış bir dil ile yapılan konuşmayı, Kürtçe konuşmayı yayımlıyordu.

19 Ekim 1983 tarih ve 2932 sayılı «Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun»un 2 inci maddesine göre,

«Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.»

«Türkiye Devletinin taraf olduğu milletlerarası andlaşma hükümleriyle eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve kamu kurum ve kuruluşlarının yayınlarına ilişkin mevzuat hükümleri saklıdır.»

Düşüncelerini yasak dillerle açıklayanlara verilecek ceza, a) 6 aydan bir yıla, b) bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır. Ayrıca yüzbin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasına mahkum edilirler. Bir fiile iki ceza verilemiyeceğine dair ceza hukuku ilkesi de gözardı edilmiştir. Düşüncelerini yasak dille açıklıyanlar, bu fiilleri başka bir suç oluştursa, örneğin TCK. nun 142 inci maddesine aykırı hareket edilse, hem 142 inci maddeye ve hem de bu kanuna göre cezalandırılacaktır. Bir fiile iki ceza verilmiş olacaktır.

Anayasanın geçici 15 inci maddesine göre, Milli Güvenlik Konseyi Döneminde çıkarılan bu kanunun Anayasaya aykırılığı da ileri sürülemez.

Bu kanuna göre Kürtçe ile düşünceleri açıklamak yasaktır. Çünkü Kürtçe, Türk Devleti tarafından tanınmış bir Devletin birinci resmi dili değildir. Irak'ta ikinci resmi dil olması, yasaklanmasına engel olmuyor. Birinci resmi dil olma şartı getirilmiştir.

Ermenice, Lozan Antlaşması nedeniyle yakayı kurtarmıştır.

Fakat Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerin bazı vatandaşları ne yapacaklardır? Örneğin Bretonca konuşan Fransız vatandaşları ile Bask dilini konuşan İspanya vatandaşları, bu kanuna göre, Bretonca ve Bask dili de yasaklandığı için, Türkiye de kendi dillerini konuşamıyacaklar, kendi dilleriyle yazamayacaklar. Konuşur ve yazarlarsa cezalandırılmaları gerekecek.

Böyle bir olayın Avrupa kamuoyunda yaratacağı tepkiler ve Avrupa Topluluğu üyesi Devletlerin Türkiye'ye karşı tutumları ne gibi gelişmelere yol açacak?

Kanunu düzenleyen 12 Eylül döneminin yöneticileri Bretoncayı ve Bask dilini yasaklamak isterlerken, farkında olmadan Kürtçeyi de yasakladılar. Günün birinde T.C. Başbakanının, Kürt mültecileri ziyaret ederken, Kürtçe konuşmalar yapılacağını ve bunun da TRT den yayımlanacağını nasıl tahmin edebilirlerdi.

Sorunun en kolay çözümü, Avrupa Konseyine ve Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin de buna benzer bir kanunu kabul etmeleriydi. Bu şekilde Türkiye ile uyum sağlamış olurlardı.

Fakat ANAP yöneticileri, zamanında böyle bir girişimde bulunmadılar. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, bununla çelişen bir karar aldı.

Kararla ilgili haberi, dilerseniz 5 Ekim 1988 tarihli Tercüman Gazetesinden okuyalım:

AVRUPA'DAN KÜRTÇE TUZAĞI

- **Azınlıktaki diller kararının kabulü sonucu Avrupalılar «Kürtçe» ve «Kürt azınlık» bahanesiyle Türkiye'yi sıkıştırmaya çalışacaklar.**
- **Çekimser oy**
  Avrupa Konseyi Asamblesi'nde sözleşmenin oylamasında ANAP ve DYP'li üyeler çekimser oy kullandı. Sözleşme aleyhinde konuşan tek parlamenter de Güneş Taner oldu.
- **İmzaya açılacak**
  Şimdi de azınlık dilleri kışkırtmasına giren Avrupa Konseyi «Azınlık Diller Sözleşmesi»ni onaylayarak üye ülkelerin imzasına açmak üzere Bakanlar Konseyi'ne gönderdi.

Sıtkı ULUÇ

Avrupa Konseyi Asamblesi dünkü oturumunda «Azınlık Diller Sözleşmesi»ni onayladı ve üye ülkelerin imzasına açılmak üzere Bakanlar Konseyi'ne gönderdi. Azınlıktaki dillerin eğitim, öğretim ve kültür alanlarında korunmasını öngören sözleşmenin oylanması sırasında SHP milletvekilleri olumlu oy kullandılar, DYP ve ANAP temsilcileri ise çekimser kaldılar.

Konuyla ilgili raporu hazırlayan İspanyol milletvekili Puig'e sorduk: «Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde 40 milyon kişinin azınlık dilleri konuştuğunu söylüyorsunuz. Bu rakama Kürtler dahil mi?» cevap şaşırtıcı oldu: «Bilmem... Herhalde dahildir. Bu rakam genel bir rakkam. Türkiye, Kürtçe azınlık dildir derse öyledir... Ben Kürt meselе-

lerini hiç takip edemedim. Ancak azınlıkların dillerini değil azınlık dillerini koruyoruz. Mesela Yunanistan'daki Türkler'in konuştuğu Türkçe azınlık dil değildir. Korunmaya ihtiyacı da yoktur. Azınlıkların savunmasını üstlenmediğimizi söylemek istiyorum...»

Almanya veya Fransa «Ben Kürtçe'yi azınlık dil olarak tanıyor ve koruyorum» derse ne olacak? Bu sorunun cevabı da tatmin edici değil: «Göçmen işçilerin dilleri azınlık dil değildir ama Kürtçe (herhalde) azınlık dildir...» Federal Almanya'daki birbuçuk milyon Türk'ün Türkçesi'nin korunması, okullarda Türk dili dersi verilmesi, idare birimlerinde Türkçe konuşulması sözkonusu değil ancak birkaç yüz kişi Kürtçe konuştuğu için «azınlık dil» savunması yapılabilecek.

Türk milletvekilleri arasında tezat dolu fikirler dolaştı.

DYP'li İrfan Demiralp, «Oylamada evet veya hayır dememiz bazı çevrelerce bize karşı kullanılabilir. En iyisi çekimser kalmak» fikrini savunurken Mükerrem Taşçıoğlu, «Sözleşmeye karşı değiliz. Menfi bir tutum içine girmek istemiyoruz» şeklinde konuştu ve şöyle devam etti: «Biz azınlık diye bir şey, kabul etmiyoruz. Dil birliği bir milletin bütünlüğünü oluşturan parçalardan biridir. Biz Kürtçe'yi bir azınlık dili olarak değil, azınlıkta olan bir dil olarak mütalâa ediyoruz. Eğer Kürtçe ile yol açılırsa peşinden Tatar'ı, Laz'ı, Rum'u da gelir ve Türkiye 70 yamalı olur...»

Taşçıoğlu, azınlık dilleri konulu tartışmaların gündemde kalacağının düşünülmediğini de belirterek, şunları söyledi:

«Millî bütünlüğümüzden bir fedakârlık yapmayız. Kürt meselesi başımızın derdi, Peşmergeler'i alarak derdi daha da artırdık. Başımıza yeni bir belâ aldık. Irak'ın öldürmek istediklerine biz kucak açtık. PKK'cılar da oradan geliyor. Sızmış teröristler olabilir. Başımıza belâ aldık derken bunları kasdediyorum.»

İsmail Cem, «Konuyu fazla büyütmememiz ve goçunmamamız gerekir. Biz 16. yüzyıldan beri değişik dil ve dinlere özgürlük tanımışız. Bu komplekse kapılmamıza gerek yok. Avrupa'dan alacağımız ders de yok» dedi.

Güneş Taner ise Konsey Asamblesi önünde söz alarak «Daha önemli meseleler var. İnsan hakları konusu varken azınlık dilleri tartışmanın zamanı değil. Gerçekçi olalım» diyerek sözleşme aleyhinde konuşan tek parlamenter oldu. Raportör Puig, Taner'e verdiği cevapta, «Türkiye'nin işine gelmiyorsa sözleşmeyi imzalamaz. Diğer ülkeleri engellemeyin» dedi.

Türk temsilciler bu sözleşmeyi Türkiye'nin hiçbir zaman imzalamayacağı, imzalamadığı sürece de yükümlülük altında kalmayacağı görüşünde birleşiyorlar.

Bütün mesele, sözkonusu sözleşmenin bir istismar ve baskı unsuru haline getirilip getirilemeyeceği... («İşkenceye Karşı Mücadele Sözleşmesi»ni hatırlıyoruz...) «Azınlık Dilleri Koruma Sözleşmesi» de her fırsatta Türkiye'nin önüne konulabilir ve bir baskı unsuru yapılabilir. Türk tarafı «Gerekirse imzalarız ve Kürtçe'yi azınlık dil olarak tanımadığımızı belirtiriz. Buna hakkımız var» şeklinde düşünüyor. Ancak bu tutumun istismar ve

baskıları önleyemeyeceğine, aksine artıracağına da kesin gözle bakılıyor.

Şüphesiz gözüken bir şey var: Bugün «Avrupa'da 40 milyon kişi azınlık dil konuşuyor» diyenler, yarın «Bunların dörttè biri Kürt, oradan başlıyalım» sözleriyle ortaya çıkacaklar. Avrupa Konseyi'nde de, aynı Avrupa Parlamentosu'nda olduğu gibi Türkiye aleyhinde faaliyet hazırlıkları var. Sessiz ve derinden gidiyorlar. Bizim bazı parlamenterlerimizin kabul oyu verdikleri bu sözleşme senelerce Türkiye aleyhine kullanılabilecektir.

Galiba yakında Avrupalı parlamenterler Türkiye'ye PKK terörünü durdurmanın tek yolunun Kürtçe'yi resmî dil olarak tanımak olduğunu söyleyecekler.»

Resmi yetkililer, Türkiye'de Kürtçe diye bir dilin mevcut olmadığını söylüyorlar. Türkiye'de olmayan ve konuşulmayan bir dil için iktidar sözcülerinin ve sağ basının gösterdiği bu telaşı anlamak güç.

Televizyondan Kürtçe konuşmaların yayımlandığı bir dönemde, Yurdun Batı bölgelerinde Kürtçeyle ilgili ilginç olaylar oluyordu.

28 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet'teki haberin başlığı,

«Kürtçe Şarkı Yüzünden Tutuklandı»

«Referandum öncesinde SHP'ce düzenlenen gecede Kürtçe şarkı söyledikleri gerekçesiyle haklarında DGM Savcılığı'nca soruşturma açılan Grup Yorum elemanlarından Metin Kahraman tutuklanarak cezaevine gönderildi.»

20 Eylül 1988 tarihli Milliyet Gazetesindeki haber de aynı nitelikteydi.

KÜRTÇE İSTEĞE GÖZALTI

Türkücü İbrahim Tatlıses'in Uşak'ta verdiği konser sırasında sanatçıdan Kürtçe şarkı söylemesini istediği öne sürülen Mehmet Yılmaz adlı bir işadamı gözaltına alındı. Tatlıses'in, Adalet Bakanı Mehmet Topaç'ın da izlediği konser sırasında «Benden Kürtçe şarkı söylemem isteniyor ama, canım istese de, kanunlara aykırı davranamam» dediği ve bunun üzerine polisin Mehmet Yılmaz adlı müteahhidi gözaltına aldığı bildirildi. Bakan Topaç da, «Burası Türkiye Cumhuriyeti. Bu çirkin olayı nefretle kınıyorum» dedi.

Adalet Bakanı Sayın Topaç, «Kürtçe şarkı isteği» ni çirkin bir olay olarak nitelemiş ve olayı nefretle kınamış. Fransa, İspanya, Almanya ve diğer Avrupa Konseyi, AT üyesi ülke Adalet Bakanlarının kulağı çınlasın.

Gazeteci Sayın Zeynep Oral, 20 Eylül 1988 tarihli Milliyet'te, «Diyarbakır'da, Sağlık Bakanlığı görevlisi: «Eskiden Kürtçe bildiğimizi saklamak zorundaydık. Şimdi Bakanlıklar, müdürlükler harıl harıl Kürtçe bilen sağlık elemanı arıyor.»

«Yüksekova kampında bir hemşire: «Hayır, Kürtçe bilmiyorum. Ama burada, bir haftada mecburen öğrendim.»

«Dilleri Kürtçe. Hayır onlarla anlaşabilmek için yanımda «tercüman» götürmedim. Yörede, bizim vatandaşlardan Türkçe bilmeyen var ama, Kürtçe bilmeyen yok» diye yazıyor.

Bir yanda televizyonda Kürtçe konuşmaların verilmesi, bakanlıklar ve müdürlüklerin Kürtçe bilen eleman araması, bazı Devlet memurlarının mecburen Kürtçe

öğrenmesi ve üyesi bulunduğumuz Avrupa Konseyi'nin «azınlıktaki diller» kararını kabul ederek «Kürtçe tuzağı» hazırlaması; diğer yanda, Kürtçe şarkı söylediği için tutuklanan sanatçılar, Kürtçe şarkı istediği için gözaltına alınan işadamları, Avrupadaki bütün azınlık dilleriyle beraber Kürtçeyi de yasaklayan 2932 sayılı kanun ve hepsinden önemlisi, Kürtçe şarkı isteğini «çirkin bir olay» olarak niteleyip, bunu «nefretle kınayan» bir Adalet Bakanı.

İşin içinden nasıl çıkılacak?

Kürt mülteciler açısından ise 2932 sayılı kanunun uygulanma imkanı var mıdır? Ortada hem fiili bir durum var. Hem de Türkiye uluslararası sözleşmelere uymak zorunda. Ama Türkiye'de Kürtçe de yasak.

Evet, buyurun işin içinden çıkın.

Son sözü konuyla ilgilenen yazarlara bırakalım.

YENİ SIKINTILAR...

Sami KOHEN

İran ile Irak arasındaki ateşkesten sonra, Körfez'de barışın kısa sürede kurulacağı umudunu taşıyan herkes gibi, bizde de ilgili bütün çevreler, savaş sonrası dönemin yaratacağı avantajları hemen hesaplamaya koyuldular.

Bunların bir kısmı, aşırı bir iyimserliğe dayanıyordu. Nitekim daha baştan yazdığımız gibi, örneğin İran ve Irak'ın «yeniden imarı»nda, Türk müteahhitlerinin ve işadamlarının kolaylıkla «aslan payı»nı alacağı tahmini, sağlıklı hesaplara ve araştırmaya dayanmıyor, bu arada uluslararası rekabet faktörünü de pek dikkate almıyordu.

Aynı şekilde, siyasal alanda da İran ve Irak arasındaki barışın, Türkiye'nin tarafsızlığını sürdürmesi ve hatta bölgede daha faal bir rol alması olanağını vereceği tahmin ediliyordu. Oysa, ateşkesi barışa dönüştürmenin hiç de kolay olmayacağı, bunun uzun zaman alacağı ve bu esnada bölgenin güç dengelerinde önemli kıpırdamalar olacağı şimdi daha net olarak ortaya çıkıyor.

Kuşkusuz, bunlar Körfez'deki savaş durumundan Türkiye'nin büyük yarar sağlamayacağı anlamına gelmez. Keşke gerçek barış bir an önce kurulsa da, Türkiye birtakım sıkıntılardan kurtulsa. Fakat barış durumunun dahi Türkiye'ye neler kazandıracağını gerçekçi ölçülerle değerlendirmeliyiz ve hayallere kapılmamalıyız.

Kaldı ki, uzunca bir süre devam edeceğe benzeyen «ne savaş, ne barış» halinin, Türkiye'de bazı ciddî rahatsızlıklar yaratması tehlikesi de var. İran - Irak cephesindeki ateşkesin bir nevi «yan etkileri»ni Türkiye, şimdiden hissetmeye başladı bile.

*
* *

Irak son günlerde, ateşkesin rahatlığından da yararlanarak, bir «ikinci cephe» açmış bulunuyor. Saddam Hüseyin, kendisine başkaldıran Kürtleri dize getirmek için o cephede büyük operasyonlar düzenliyor. Olay, Türk sınırı yakınında cereyan ettiği için, bizi de ilgilendiriyor, hatta ilgilendirmeden de öte, bizi etkiliyor.

Türkiye açısından olayın olumsuz çeşitli yönleri var.

Birincisi, güvenlik sorunudur. Irak ordusundan kaçan Kürtler, Türk sınırını zorlamak istiyor. Bunun Türkiye için ne kadar hassas bir konu olduğu malum. Bölgede terörizm ile mücadele sürerken, dışardan kütle halinde savaşan veya savaştan kaçan yığınların Türk topraklarına girmesi, nazik bir durum yaratır.

Ama işin bir de insancıl yönü var. Türkiye'ye sığınmak isteyen ve sınırı zorlayan kütleye, kimyasal veya diğer klasik silahlarla yaralanan, yahut canını zor kurtaran siviller, kadınlar, çocuklar da dahil. Dünya basını olayı bu açıdan ele alıyor ve Türkiye'nin bu konuda kaçanlara pek yardımcı olmadığı izlenimini veren haber-

ler yayıyor. Büyük radyo ve TV istasyonları, Iraklı Kürt liderlerini konuşturuyor. Kızılhaç ve benzeri örgütlerin yetkililerinin görüşlerini yansıtıyor.

Irak, ateşkesi fırsat bilip bu operasyonlarını sürdürdükçe, sorun bize bir yandan güvenlik, öte yandan insancıl yönleri ile epey sıkıntı verecektir.

*
* *

Buna bir de propaganda yönünü eklemek gerek. Gene yabancı radyolardan ve gazetelerden, bu vesile ile Türkiye'yi de kapsayan bir «Kürdistan meselesi»nin gündeme getirilmeye çalışıldığını açıkça seziyoruz.

Militan Kürt örgütleri, eğilimleri ne olursa olsun, bu konuda bir ortak cephe kurmuş durumdalar. Geçen hafta sonu Cenevre'de, aralarında PKK'nın da bulunduğu 4 Kürt örgütü, BM binasının önünde bir gösteri düzenlediler. Amaç Irak'taki Kürtler'in saldırıya uğramasını kınamak ve olayı BM Genel Sekreteri'ne ve kamuoyuna duyurmaktı. Ancak bu vesile ile Türkiye aleyhinde de bol bol propaganda yapıldı, broşürler dağıtıldı, vesaire.

Nihayet işin bir de siyasal yönü var. Türkiye, 8 yıllık Irak - İran savaşında dürüst ve aktif bir tarafsızlık politikası izlemiştir. Ama son gelişmeler, bunun sürdürülmesi konusunda yeni zorluklar yaratıyor.

Irak, kaçan Kürtlere sınırların kapalı tutulmasını, hatta sızanların yakalanmasını ister. İran, Ankara'yı böyle davranması halinde Saddam Hüseyin ile «işbirliği» yapmış sayacağını hissettirir. Kürt örgütleri, olayı dünya çapında bir propaganda konusu haline getirir ve BM dahil, çeşitli kuruluşlara Ankara üzerinde baskı yaptırmaya çalışır. Batı basını da bunu geniş şekilde işlerken, bazı hükümetler de Türkiye'nin Irak'ı şimdi gi-

riştiği askeri harekâttan vazgeçirmek için etkinliğini kullanmasını ister.

* * *

Kısacası, Türkiye İran - Irak ateşkesinin olumsuz «yan etkileri»nden birini (ve en önemlisini) hissetmeye başladı bile.

Türk diplomasisi, bu sıkıntıyı atlatabilmek için, herhalde çok ter dökecektir.

(Milliyet 1 Eylül 1988)

KÜRTLERİ BAŞIMIZA DERT Mİ ALDIK?

M. Ali Birand

Bugün Türkiye'de en çok sorulan soruların başında şu geliyor. «Irak'taki bombardımandan kaçan Kürtlerin sığınmasına göz yumarak hata mı ettik? Başımıza dert mi aldık?»

Türkiye, sınırlarını açarak, son derece güç, sonuçlarının nereye kadar gidebileceği kestirilemeyen, tehlikeli ve çok nankör bir işe girdi.

Ancak, başka türlü hareket edilemezdi.

Binlerce insan sınırımıza dayandığı ve biraz ötemizde patlayan bombaları çıplak gözle gördüğümüz bir sırada, onları ölüme yollayamazdık.

Bütün sorunları, bütün sakıncalarıyla kucaklarımızı açmak zorunda kaldık. Belki istemeye istemeye yaptık, ancak reddedemezdik.»

Şimdi sorunlar artıyor.

Üstelik bu sorunları, Güneydoğu konusunda hemen her çevrede değişik şekilde beliren «duyarlılığımız» yüzünden daha da abartarak değerlendiriyoruz.

Galiba bazı şeylere alışmamız gerekecek. Yiyecekten yaşama koşullarına kadar. Bu kamplardan şikâyetler olacak, alışmadıkları zorunlu bir uygulama ile karşı karşıya kaldıklarından dolayı bu insanlar bir süre sonra daha da artan bir rahatsızlık duyacaklar... Hiçbir zaman da tam memnun olmayacaklar.

Zaman zaman aralarında büyük kavgalar çıkacak... Aralarından bazıları ülkemizdeki geçerli yasalara aykırı davranacak, kimi kandırılıp silahlı faaliyetlere bile katılabilecek. Unutmayalım ki, onlar da insan. İçlerindeki iyileri, kötüleriyle, hisleri, beklentileriyle bizler gibi insan.

Bir defa kapılarımızı açıp kabul ettiğimize göre, bu insanların yasalarımıza uymalarını sağlamak, yaşantılarını kolaylaştırmak, eğitmek, kısacası onları, olanaklarımız çerçevesinde «kazanmak» için elimizden geleni, iyi niyetle yapmamız gerekmez mi?

*
* *

Bölgedeki Kürt sorununa ters bakan, bu işin sadece silah ve baskıyla çözümlenebileceğine inanan çevreler, Türkiye'nin bu insanlara kapılarını açmasına kızıyorlar. İlerde, bu kamplarda çıkacak her sorunu da abartacaklar ve «İşte gördünüz, bunlar hem nankör, hem de başımıza dert oluyorlar» diyecekler.

Bu çevreler, her olanağı değerlendirip seslerini yükselttikleri oranda da, yanlış anlamalar ve rahatsızlıklar artacak. Kargaşayı önlemenin tek yolu da, temel kriterleri doğru koymaktır.

Başbakan Özal, «Türkiye'nin Ermeni sorunu yoktur. Asıl sorun budur (Kürtleri kastederek). Bu tür meseleler yumuşak yollardan, siyasetle çözülür. Güvenlik kuvvetleri elbette ellerinden geleni yapacaklardır, an-

cak uzun vadeli çözümler bulmak lazım... Bu insanlara (kamplarda yaşayanları kastediyor) bir meşgale bulmak lazım...»* derken çok doğru söylüyor.

Ancak bizim kaygımız, Başbakan'ın bu yaklaşımının uygulamacılara yeterince yansıyamaması, güvenlik kuvvetleri ve önlemleri yürütmekle yükümlü bürokratların aynı yumuşak ve anlayışlı tutuma girememeleri, nihayet konuyla ilgili olarak planlı, koordineli ve bilgili bir program gerçekleştirilememesi...

Uzman işin ehli kişiler yerine olduk olmadık «yetkili» kullanacaksak... Uzun vadeli çözümler aramak yerine, kısa vadeli ve daha çok zora dayanan önlemlere kayacaksak.

Toplum olarak sürekli şekilde bize sadece minnettarlık göstermelerini, sabahtan akşama «duacı olduklarını» söylemelerini bekleyeceksek...

Kendi içlerindeki çelişkileri, geldikleri yörede edindikleri alışkanlıkları, yaşam düzeylerini, örf ve âdetlerini görmezlikten gelir, bazı şikâyetlerini hoşgörüsüzlükle, «nankörlük» diye niteleyecek ve sert tepki göstereceksek...

Şimdiden hazırlıklı olalım.

Bu insanları kendimize düşman etmiş olmakla kalmayız, kendi sorunumuzu da, üstesinden gelmek yerine, aksine alevlendirebiliriz. Bölgedeki Kürt sorununu kanatmak isteyenlere, kendi elimizle büyük bir koz vermiş, silahlı mücadele ile bir yere varabileceğini sananlara müttefikler sağlamış oluruz.

İşte bu olasılıkta, kucağımızı açtığımız bu insanları adeta zorla başımıza dert etmiş oluruz.

(Milliyet 18 Eylül 1988)

(*) 16 Eylül tarihli Hürriyet'ten

HAKKARİ'DEN İZLENİMLER

Cüneyt CANVER (SHP Milletvekili)

Yola çıktığımızda saat gece yarısı 24.00 idi. 1,5 günlük uzun ve yorucu yolculuktan sonra nihayet Hakkâri'ye ulaştık. SHP İl Başkanı ile durum değerlendirmesi yaptıktan sonra diğer arkadaşlarım Adnan Ekmen ve Mahmut Alınak, valiyi ziyaret ederek gelişmeler hakkında bilgi aldılar. Gerek Cumhur Keskin'in önceden gerekse bu arkadaşlarımın sonradan topladıkları bilgiler, hükümetin Iraklı Kürtler konusundaki ilk kararının, bunları sınır dışı etmek olduğu yolundaki söylentileri doğruluyordu. «Bunlar sınır dışı edilecektir» denmesine karşın bizim Hakkâri içlerine hareketimizden 5 - 6 saat sonra bulunabilen resmi araçlarla ilk un çuvalları sığınmacılara gönderilmeye başlandı.

Çukurca - Ortaköy yol ayrımına geldiğimizde güleryüzlü bir yetkili, Kürtlerin bulunduğu bölgeye gidemeyeceğimizi, çünkü yolların PKK tarafından mayınlandığını söyleyince arkadaşlarımla birbirimize bakıp gülümsedik.

Öyle ya, ülkemizin sorunlarının ülkemizin parlamenterlerince bilinmemesi gerekirdi. Bize yasaktı. Ama, Dünya Tabipleri adlı dernek üyesi Fransız Dr. Benedetti ise bölgeyi izin almadan gezebilirdi, gezdi de! Aradan bir saate yakın süre geçti. Uzun tartışmalardan sonra aynı yetkili, biraz önce mayınlı olan yolun açık olduğunu ve gidebileceğimizi söyledi. Hakkâri'ye «hoşgelmediğimizi» bir kez daha anladık.

Ortaköy'de karşılaştığımız manzara ise gerçekten ancak filmlerde rastlanabilecek sahnelerdendi. Binlerce kadın, çocuk, erkek bir vadide sıkışmışlar ve çaresiz bek-

liyorlardı. Gelişimizle kalabalık dalgalandı ve bir anda disipline olup düzlük bir alanda toplandılar. Tanrım, o ne görkemli bir kalabalıktı ve tek ses haline gelmiş haykırıyordu: «Katil Saddam-Katil Kimya».

Aralarına girdik, kadınlar, yaşlılar ağlıyorlardı. Taşların üzerine uzanmış bir kız çocuğuna baktım. Çok küçüktü. Bir şeyler anlıyordu. Ama eminim ki hayatında hiç oyuncakla oynamamıştı. Savaşın acımasızlığını ve kendi çocuklarımı düşündüm. Keşke hiç savaş olmasaydı!

Orada bulunan subaylarla konuştum. Onlar da gerçekten üzüntülüydü. Hatta askerlerin yiyeceklerinin bir kısmı acil olarak çocuklara verilmişti. Bir subay, Şemdinli'den Uludere'ye kadar uzanan bölgeye 500 bin civarında insanın geldiğini ve gelmekte olduğunu söyledi. Kimyasal silahlardan kaçıyorlardı. Peşmerge «kaçtı» sözünü hiç sevmiyordu. Düşmanla savaşırken kaçmamışlardı. Kimyasal silahların karşısında çaresizdiler. Düşman yoktu ortada, yalnızca kimyasal silah vardı. Irak'ın kimyasal silahla Kürtleri toplu halde yok etmesine ses çıkarmayan Batılı devletleri düşündüm. Çoğu kez çifte standart uygulayan bu ülkeler kendi vatandaşlarının, ülkelerinin çıkarları için petrol gereksinmeleri için Irak'ın toplu kıyımlarına ses çıkarmamışlardı.

Ortaköy'de hiçbir önlem yoktu. Köylü, asker ve sığınanlar iç içeydi. Görevliler şaşkındı. Sanki bir deprem sonrası yaşanıyordu. Ancak herkesin yardım arzusu ile dolu olduğunu görmek, gerçekten gelecek için umut veriyordu hepimize.

Irak'tan gelen Kürtlerin liderlerinden biri konumundaki bir peşmerge, isteklerini içeren bir yazı verdi. Temel istek «Bizi Irak'a geri göndermeyin, ama nereye gönderirseniz gönderin» idi ve tercih edilen ülkelerin başında İran geliyordu.

Ortaköy'den Çukurca'ya geçtik. Hakkâri'ye doğru yola çıktığımızda vakit gece yarısını geçiyordu. Her yerde arama vardı. Güvenlik güçleri vardı, ama güven ve huzur yoktu. «Dur, arabanın ışıklarını söndür, iç lambayı yak, ellerin başında in aşağı, sırtını Zap suyuna dön» cümleleri günlük yaşamda en sık duyulanlardı. Halka iyi davranılmadığını gözlüyorduk; herkes gergindi.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Hakkârili yurttaş, o sevdalandığı Hakkâri dağlarını terk edip gitmek istemiyordu. Bu yörede halka kötü davranan yöneticinin kaybedecek birşeyi yoktu. Çünkü sürgün olarak gönderileceği daha uzak ve mahrum bir başka yer yoktu ki. Bu yörelerin insanca yaşanılır yöreler olmasının ilk şartı ivedilikle mahrumiyet bölgesi olmaktan çıkarılmasına ve halkını seven, ayrımcılık yapmayan, insanı seven yöneticilerin bu bölgelere gönderilmesine bağlı.

Basın toplantımıza hükümetin aldığı insanca - yaşam kararına güvenerek önerilerimizi sıraladıktan sonra yeniden bu kez Uludere'ye doğru yola çıktık. Dağlar, dağlar, dağlar. Hakkâri'de bir mevsim. Suvri Halil Geçidi ve Uzungeçit kasabası. Belediye Muhasibi anlatıyor. «PKK beni kaçırdı ve üç milyon lira getirmezsem öldüreceğini söyleyerek beni, serbest bıraktı. Ailem görevlilere gitmiş, beni bulsunlar diye, görevli «üzülmeyin, oğlunuzu PKK öldürürse şehitlik mertebesine ulaşır, yok eğer serbest bırakırsa mutlaka aralarında bir ilişki vardır, o zaman da ben canına okurum» demiş.»

Peki ne oldu, diye sordum.

«Ne olacak 3,5 ay Diyarbakır'da bana yapmadıklarını bırakmadılar» dedi.

Güleyim mi, ağlayayım mı bilemedim. Doğu insanının yazgısı bu, mutlaka suçu vardır, mutlaka ilişkisi vardır! Devlet, varsa bu ilişkinin nedenlerini bulup onları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların içinde de-

ğil. Münferit olayları saptayıp cezalandırma peşinde. Olayların nedeninin üstünde duran yok. Suçlama hazır, «PKK'ya köylü yardım ediyor, yoksa bunlar direnemezler.» Bir an için bu iddia doğru ise peki nedeni ne? Bunu düşünen yok.

Hakkârili bir esnaf şöyle yakındı: «Hiçbir şey istemiyoruz devletten, bize insanca davransınlar yeter.» Halkın devlete giderek yabancılaştığı bu bölgede sorunların bitebileceğini uman yöneticiye şaşıyorum.

Uludere'den Ortabağ'a yola çıktık. Yine «yasak». Ancak bu kez karşılaştığımız yarbay çok uygar bir insan. Emir geldiğini ve bölgeye geçişimize izin veremeyeceğini söylüyordu. Biraz sonra ise hep beraber çıktık. Emir bu kez de demiri kesememişti. Bölgeye gitmekteki kararlılığımız karşısında yarbay en doğru kararı verdi ve hep birlikte yola çıktık.

Dağların etekleri tampon bölge, tepeler ise Irak - Türkiye sınırı, peşmergeler Irak tarafında, kadınlar - çocuklar Türk tarafında. Ortabağ'daki fotoğraf buydu. Komutan, bölgeyi tecrit etmiş. Köylü ile ilişki kurmaları yasaklanmış sığınanların. Bir peşmerge İngilizce konuşmaya başladı. Biraz sonra yanına gittim mesleğini sordum. «Ziraat mühendisiyim» dedi ve ne olacaklarını sordu. Şimdilik güven içinde olduklarını, ama yakın bir gelecekte ne olacaklarını bilmediğimi söyledim. Peşmergeleri ayrıca kaydettiklerini, kadın ve çocuklar dışında peşmergelerin Irak'a geri verileceğinden endişe ettiklerini söyledi. Yarbaya bu hususu sordum, yarbay bu saptamanın askeri bilgi açısından yapıldığını, hükümet aksine karar vermedikçe iade diye bir şeyin söz konusu olmadığını söyledi. Peşmerge bir an için rahatladı.

Peşmergelerin komutanını düşünüyorum. Yıllardır savaşan bir halkın komutanı hiç konuşmuyor, ama

onurlu bir şekilde Türk subayının karşısında duruyor. Türk subayı da ona gerçekten çok iyi davranıyordu.

Devletimiz bütün olanakları ile bu bölgeleri ve bu bölgelerde yaşayan insanları kalkındırıp oraları insanca yaşanır hale getirmelidir. Devletin, insanları korkutmak için değil, korumak için iyi yaşatmak için var olduğunu kanıtlamalıyız.

(Cumhuriyet 14 Eylül 1988)

OLAYLARIN ARDINDAKİ GERÇEK

BÜTÜN GÖZLER GÜNEYDOĞU'DA...

Denize düşen bir insanı kurtarmak için kimliğine bakılmaz. Boğulmakta olan kişinin siyasal eğilimi nedir? Uyruğu nedir? Dost mudur, düşman mıdır? Ne olursa olsun, yeryüzünün her yerinde geçerli olan kural, ölüm tehlikesi karşısındaki insana yardımdır. Belki çelişkili gibi görünür; ama, savaşta da bu kural geçerlidir. Düşman da olsa bir yaralıya yardım etmek, yarasını sarmak, hastaneye götürmek doğaldır. Teslim olan, sığınan, iltica eden insana, insanca davranışın insanlık gereği olduğu tartışma götürmez.

Güneydoğu sınırımızda Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürtlere kapılarımızı açmamız zorunluydu. Ankara'nın kararı tartışılamaz. Hükümet, başka biçimde davranamazdı; ne olursa olsun, sığınanları kabul etmek kaçınılmaz bir insanlık görevidir.

Ancak «Bundan sonra ne olacaktır?» sorusu ayrı bir gündem maddesini oluşturur.

Ortadoğu'da Kürt sorunu bütün dünyanın ilgilendiği, «süperler»in de yakından izlediği çok boyutlu bir olaydır. Yeryüzünün önemli başkentlerinde Kürtlerin kurumsallaşmış üsleri bulunmaktadır. Waşington ve Moskova, böyle bir soruna yabancı kalamazlar. İdeolojik, siyasal ve stratejik boyutları bulunan olaya, Stockholm'den Londra'ya kadar başkentler de değişik nedenlerle yaklaşıyorlar. Türkiye, bu ilgi ağının içindedir; çünkü Millî Misak sınırları içinde Kürt kökenli yurttaşlarımızın varlığını artık «resmi ideoloji» bile yadsıyamıyor.

Bu durumda on binlerce Iraklı Kürdün Türkiye'ye sığınması elbette sorunlarını da birlikte taşıyacaktır. Daha şimdiden uluslararası kapsamda tartışmalar başlamıştır. Sorun yalnız Bağdat ile Ankara arasındaki ilişkileri etkilemekle sınırlı kalamazdı. Bütün dünyanın gözleri bu bölgeye çevrilmiştir. Sevr Antlaşması'nı güncelleştirmek isteyen dış çevrelerin de fırsat bu fırsat diyerek çabalara giriştikleri izleniyor.

Ancak şu gerçek iyi bilinmelidir ki sığınmak isteyenlere sınır kapılarımızı kapasaydık, doğacak tepkiler ve sorunlar bugünkünden kat kat daha büyük olacaktı.

Anadolu'ya bugün bile Sevr özlemiyle bakanlar, bu paçavrayı tarihin çöp tenekesinden çıkarmak ve yırtılmış parçalarını birleştirmek isterler. Son on yılda bu çabanın yoğunlaştığı görülüyor. Türkiye'nin bu çabalara bakarak uygar dünyanın insancıl kurallarına sırt çevirmesi beklenemez. Güneydoğu'da topraklarımıza sığınanlara yönelik tutum ve davranışımızın dengeli ve tutarlı olması, her türlü kötü niyeti boşa çıkaracak ölçüleri koruması gerekiyor. Sığınmacılara düzenli ve yeterli koşullar sağlanması bu alanda ilk önlemdir. Bu kamplarda yaşanacak her olayın Batı dünyasında büyüteçle televiz-

yon ekranlarına yansıtılacağı bilinmelidir. Olumsuz propagandaya kaynaklık edecek fırsatların yaratılmasından kaçınılmalıdır.

Güneydoğu'daki olay, bundan sonraki gelişmelerde Türkiye'nin yararına ya da zararına bir seyir izleyebilir. Marifet, ister istemez ortaya çıkan bu olguyu uzun süreden beri var olan sorunların çözümünde olumlu bir etken olarak kullanabilmektir.

Güneydoğu'da çoktan beri sevecen, sıcak, insancıl bir ortamın yaratılmasına gereksinim büyümektedir. Son olaylar böyle bir ortamın doğuşuna başlangıç oluşturabilir mi?

Sorunun yanıtı büyük ölçüde Ankara'nın ve bölge yöneticilerinin tutumlarına bağlıdır.

(*Cumhuriyet 16 Eylül 1988*)

İNSANCIL ACI...

Uğur MUMCU

Hükümetin, Irak'tan kaçan Kürtlere sınırlarımızı açması, insancıl açıdan, çok doğru ve yerinde bir karardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin uygar ve insancıl yönü bu kararla yeniden ön plana çıkmıştır.

Ülkemiz, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'da Nazi zulmünden kaçan bilim adamlarına kapılarını açmış, Yunan iç savaşından kaçanları da barındırmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk ve İnönü dönemlerinde böyle bir geleneği başlatmıştı.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, insanları, renklerinden, soylarından, konuştukları dillerinden, dinsel

inançlarından ve siyasal ideolojilerinden dolayı kınamak, suçlamak ve cezalandırmak bir insanlık ayıbıdır.

Hele hele insanları toplu kırımlarla yok etmek cinayetlerin en acımasızıdır.

Terörün devlet eliyle yapılması da bağışlanmaz bir insanlık suçudur.

Devlet devletse, terör yapmaz...

Devlet devletse, işkence yapmaz...

Tabii, eğer «devlet», gerçekten «hukuk devleti» ve gerçekten «demokratik devlet» ise!

Bu yüzden, yaşlısı ve genciyle, kadını, çoluk ve çocuğu ile toplu kırımdan kaçan Iraklı Kürtlere Türkiye'nin yardım elini uzatması; hükümetin bu kararının, muhalefet partilerince de desteklenmesi, Türkiye'de bir «uygarlık rüzgârı» estirmiştir.

Böyle olmasına böyledir, hiç şüphe yok. Ama elinizi vicdanınıza koyup düşünün... 12 Eylül döneminde, yüzlerce ve binlerce insan siyasal düşüncelerinden dolayı yargılanmadı mı? İşkencelerden, hapis cezalarından kaçan yurttaşlarımız «vatan hainliği» ile suçlanmadı mı?

Ve bu insanların en doğal hakları olan «yurttaşlık hakları» ellerinden zorla alınmadı mı?

Niye hâlâ dönemez bu insanlar ülkelerine?

Nedir bu yirminci yüzyılın son çeyreğinde düşünce ve örgütlenme suçları?

Niçin atılır yurttaşlıktan bu insanlar? Kurtuluş Savaşı'nın türkülerini seslendiren bir Ruhi Su'ya niçin çok görülür bir pasaport? Behice Boran'ın 76 yaşında yabancı ülkelerde sürgünde ölmesi ile ne kazanır bu devlet?

Sanatçısına, yazarına, çizerine, düşünürüne niçin düşmandır şu «Son bağımsız Müslüman Türk devleti?»

Sosyalist aydınına, kelepçeler, zindanlar, işkenceler, sürgünler; kaçakçısına, itine, uğursuzuna, devlet kesesinden milyarlar!

Ve milyarlar yetmiyormuş gibi paranın padişahlığında hüküm süren bu haramzedelere kaçırdıkları paralarla yurtdışında binbir gece masalları yaşamaları için birer de pasaport!

Ey benim uygar ve insancıl devletim ey...

Daha «1402'likler» ayıbını silememiş demokratik hukuk devletim ey...

Evet, 12 Eylül'de «MİT raporları» ve «paşa tasarrufları» ile kürsülerinden alınmış öğretim üyeleri.

İşkenceli sorgulardan geçmiş binlerce sanık...

İşkencelerde sakat kalmış ya da can vermiş insanlar.

Ve sürgünler...

Hepsi hepsi yaşandı bunların ve hepsi de yaşanıyor. Belki daha da yaşanacak...

Hükümetimiz, hiç şüphesiz, Irak'tan kaçıp ülkemize sığınan Kürtlere bağrını açarak insancıl ve uygar bir davranışta bulunmuştur.

Bu insanlık anlayışından yurtdışında yaşayan aydınlarımızın, işkenceli sorgulardan geçmiş sanıkların ve 1402'lik öğretim üyelerinin de yararlanmaları için 21. yüzyılı mı beklemek gerekir?

(Cumhuriyet 2 Eylül 1988)

NEDEN KENDİMİZE GÜVENEMİYORUZ?

M. Ali BİRAND

Nedendir acaba böylesine duyarlık?

Nedir bu kendimize güvensizlik?

Görevdeki başbakan, şu veya bu nedenle «Ya ben, ya onlar» der, şaşkına döneriz. Sanki hiç lider, hiç politikacımız yokmuş, hemen kargaşa çıkacakmış gibi ra-

hatsız oluruz. Hem, baştaki yönetim gitsin diye elimizden geleni yaparız. Yönetimi sarsınca, eski bir Fransız politikacının yazısı veya birkaç başka Batı gazetesinde dolaylı sözler çıkar, bizde hemen telaş başlar. Batı, Sevres'i geri getirmek istiyor...

Zamanında Batı'ya kafa tutuyoruz, sonra iki gazetede bir makale çıkınca panikliyoruz.

Her şeyden önce, Sevres'in canlandırılamayacağını, sınırlarımızın değiştirilemeyeceğini, böyle bir şeye Türkiye'nin göz yummayacağını ve bunu durdurabilecek güçte olduğunu en iyi bilen de yine, suçladığımız «Batı» dır. Aldırmamak yerine, konuyu kendi kendimize gündeme sokuyoruz.

Aşırı duyarlığımızın ve dış ilişkileri «mahalle dostlukları veya kavgalarına» benzer şekilde yürütme alışkanlığımızın en son örneği de, yine Batı basınında çıkan yazılara gösterdiğimiz tepki... Türkiye'ye sığınan bazı Iraklı Kürtlerin yiyecek veya sağlık önlemlerinden şikâyetçi olduklarını yazdılar diye, adamları bir dövmediğimiz kaldı: «... Beğenmiyorlarsa alsınlar.»

«— İşte nankörlük.»

«— Bu işin faturası 300 milyon dolardır.»

«— Şikâyet yerine yardım versinler.»

«— İstemiyorlarsa gitsinler.»

Bir yandan Batı basınına kızıp mesaj yolluyoruz, öte yandan da, Kürtleri paylıyoruz.

Galiba adamların her gün bize sabahtan akşama kadar dua etmelerini istiyoruz. En ufak bir yakınmalarını dahi, şikâyet olarak alıp hemen tepki gösteriyoruz.

Aslında çözümü son derece güç, ne yapacağımızı, nasıl yaklaşacağımızı bilemediğimiz bir sorun ile karşı karşıyayız.

Bu sorunları nasıl çözelim diye kafa yormak yerine, biz hemen paylıyoruz. «Nankör adamlar. Bir de şikâyet ediyorlar.»

Yoksa okullarda öğrendiğimiz, büyüklerimizin söyledikleri gibi biz hoşgörülü bir toplum değil miyiz?

Zayıfa ve fakire yardımdan hoşlanmaz mıyız?

Yaptığımız iyilikleri unutmak yerine, durmadan karşımızdakinin kafasına kakan, yabancılardan nefret eden bir toplum mu olduk?

Kendimize güvenimiz yok mu oldu? En ufak sarsıntıda veya kuşkuda neden panikliyoruz?

Ne yazık ki, Osmanlıların torunu olmakla övünüyoruz, ancak onları «büyük» yapan nitelikleri yavaş yavaş kaybediyoruz.

Umarız, kucağımızı açmaktan başka seçeneğimiz olmayan Iraklı Kürtlere yaklaşımlarımızı akılcı ve tutarlı biçimde sürdürürüz. Aksi halde, bu insanları kendimize düşman edebileceğimiz gibi, «diyet» hikâyesindeki gibi, bir gün kollarını kesip önümüze bıraktırma derecesine de getirebiliriz.

(Milliyet 21 Eylül 1988)

CUMHURİYET MUHABİRLERİNE 2.5 SAAT GÖZALTI

Uludere (Cumhuriyet) — Irak'tan kaçan Kürtlerden 3 bininin sığındığı Uludere'nin Kayadibi köyünde sığınmacıların fotoğraflarını çeken 3 muhabirimiz, komando erleri tarafından dövülerek filmleri ellerinden alındı. Muhabirlerimiz, 2.5 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldı.

Sığınmacıların, yoğun olarak geldikleri Kayadibi köyü, Uludere ilçe sınırının güney ucunda bulunuyor. Köye ulaşabilmek için yol ayrımından sonra yaklaşık 30 kilometre yürümek gerekiyor. Buraya sığınanların arasında çok sayıda yaralı ve hasta bulunduğunun bildirilmesi üzerine, Cumhuriyet muhabirleri Halil Nebiler, Erdoğan Köseoğlu ve Mecit Öztunç, 3.5 saatlik bir yürüyüşten sonra köye ulaştılar.

Muhabirlerimiz köye geldiklerinde tepede toplanmış 60 kadar büyükbaş hayvanla karşılaştılar. Bunların, Iraktan gelen sığınmacıların beraberlerinde getirdikleri hayvanlar olduğu bildirildi. Son 3 günde gelen 3 bin dolayında Iraklı Kürt ise köyün alt tarafındaki derenin yakınında birbirlerine yakın olarak oturtulmuşlardı. Etraflarına ise 2 - 3 adımda bir asker dizilerek silahlı bir halka oluşturulmuştu.

İlk anda bir tepkiyle karşılaşmadan istedikleri fotoğrafları çeken muhabirlerimiz, birden askerler tarafından kollarından çekilerek köyün dışına çıkarıldı ve gözaltına alındılar. Böylece dün saat 10.45'te başlayan gözaltı, tam 2.5 sat sürdü. Muhabirlerimizin gözaltına alınmasından kısa bir süre sonra gelen bölük komutanı üsteğmen, «Burayı hemen terk edeceksiniz. Makinelerinizdeki filmleri bize vereceksiniz. Biz de size filmlerin parasını ödeyeceğiz» dedi. Muhabirlerimizin filmleri vermemekte ısrar etmesi üzerine üsteğmen, telsizle «yarbayım» diye hitap ettiği tabur komutanıyla görüştü.

Telsiz görüşmesinden yaklaşık yarım saat sonra bir asteğmen, beraberinde 13 askerlik bir manga komando eriyle muhabirlerimizin gözaltında tutulduğu yere geldi. Filmleri almak zorunda olduğunu, bunun için özür dilediğini bildiren asteğmenin ısrarına rağmen muhabirlerimiz filmlerini vermemekte direndiler. Bunun üzerine komando erleri, dipçik ve yumruklarla muhabirlerimi-

ze vurarak filmleri fotoğraf makinelerinden zorla çıkarttılar ve aldılar. Bu sırada, arkadaşlarımıza vurulmasını görmemek için asteğmenin başını öne eğerek bakmadığı dikkati çekti. Muhabirlerimizle askerlerin konuşmalarını oturdukları yerlerden izleyen sığınmacılar, dipçikleme ve yumruklama başlayınca, olayı ayağa kalkarak gürültülü bir şekilde izlemeye başladılar.

Zorla filmleri alınan muhabirlerimiz namlularına mermi süren komando erlerinin nezaretinde köyden 10 kilometre uzağa götürülerek serbest bırakıldı.

(Cumhuriyet 2 Eylül 1988)

Uluslararası Antlaşmalar ve Kanunlar

No: 224 — Millî, ırkî, dinî kütleleri kısmen veya tamamen imha suçunun «Génocide» önlenmesi ve cezalandırılması hakkındaki Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin de katılmasının onanmasına dair Kanun

Kabul tarihi: 23 Mart 1950
(Resmî Gazete ile yayım ve ilânı: 29 Mart 1950 — Sayı: 7469)

Kanun No: 5630

Madde 1 — 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunca kabul olunan «Génocide'in önlenmesi ve cezalandırılması hakkındaki Sözleşme» onanmıştır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

25/3/1950

Jenosit'in önlenmesi ve cezalandırılması hakkındaki Sözleşme

Sözleşen Taraflar;

Jenosit'in medeni dünyaca takbih edilen ve Birleşmiş Milletler ruh ve amaçlarına aykırı bulunan bir Dev-

letler Hukuku suçu sayıldığının, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulu tarafından 11 Aralık 1946 tarihinde alınan (96) sayılı kararla ilân edildiğini nazarı itibara alarak;

Tarihin bütün devirlerinde Jenosit'in insanlığa büyük kayıplar verdirdiğini kabul ederek:

İnsanlığı böyle bir menfur musibetten kurtarmak için milletlerarası işbirliğinin lüzumuna kani bulunduklarından, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

Madde — 1

Sözleşen Taraflar, Jenosit'in ister barış ister savaş zamanında işlenmiş olsun bir Devletler hukuku suçu olduğunu tasdik ederler ve bu suçu önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ederler.

Madde — 2

İşbu Sözleşmede, jenosit, millî, etnik, ırkî veya dini bir grupu kısmen veya tamamen imha etmek maksadiyle aşağıdaki fillerden her hangi birinin irtikâp olunması demektir.

a) Grup âzalarının katli;

b) Grup âzalarının bedeni ve aklî melekelerinin ciddi surette haleldar edilmesi;

c) Grupun, bedenî varlığının kısmen veya tamamen imhasına müncer olacak hayat şartlarına kasten tabi tutulması;

d) Grup içinde doğumları sekteye uğratacak tedbirler alınması;

e) Bir grup çocuklarının diğer bir grupa zorla nakledilmesi.

Madde — 3

Aşağıdaki fiiller cezalandırılacaktır:

a) Jenosit;
b) Jenosit'i irtikâp için anlaşma;
c) Jenosit'i irtikâp için doğrudan doğruya ve aleni surette tahrik;
d) Jenosit'e teşebbüs;
e) Jenosit suçunda ortaklık.

Madde — 4

Jenosit suçunu veyahut üçüncü maddede mezkûr fiillerden her hangi birini işlemiş olan şahıslar, Hükümet ricali, memur veya hususi şahıslar olsun, cezalandırılacaklardır.

Madde — 5

Sözleşen Taraflar, işbu sözleşme hükümlerinin tatbik edilmesini sağlamak üzere, kendi anayasalarına uygun olarak gereken teşrii tedbirleri almayı ve bilhassa jenosit veya 3 üncü maddede mezkûr fiilleri işlemekten suçlu şahıslara tatbik olunacak müessir cezai müeyyideleri derpiş eylemeyi taahhüt ederler.

Madde — 6

Jenosit'ten veya 3 üncü maddede mezkûr fiillerden sanık bulunan şahıslar, fiilin, ülkesinde işlendiği Devletin yetkili mahkemelerine veyahut kaza hakkını tanımış bulunan Sözleşen Taraflar hakkında yetkili Milletlerarası Ceza Divanına sevkedileceklerdir.

Madde — 7

Jenosit ve 3 üncü maddede mezkûr diğer fiiller iadei mücrimin bakımından siyasi suç addedilmiyecektir. Sözleşen Taraflar, bu gibi hallerde, mücrimleri, kendi mevzuatlarına ve yürürlükte bulunan antlaşmalara göre iade etmeyi taahhüt ederler.

Madde — 8

Her Sözleşen Taraf, Jenosit fiillerinin veya 3 üncü maddede mezkûr fiillerden her hangi birinin önlenmesi ve cezalandırılması için, Birleşmiş Milletler Şartına göre gereken tedbirlerin alınması hususunda Birleşmiş Milletler yetkili makamlarına müracaat edebilir.

Madde — 9

Bu Sözleşmenin tefsir, tatbik veya icrasına ve Jenosit fiilin veyahut 3 üncü maddede sayılan fiillerin her hangi biri dolayısiyle bir Devletin mesuliyetine dair Sözleşen Taraflar arasında zuhur eden ihtilâflar ilgili taraflardan birinin talebi üzerine Milletlerarası Adalet Divanına arzolunacaktır.

Madde — 10

İngilizce, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri aynı derecede muteber sayılan işbu Sözleşme 9 Aralık 1948 tarihini taşıyacaktır.

Madde — 11

İşbu Sözleşme, 31 Aralık 1949 gününe kadar Birleşmiş Milletler üyesi bulunan ve üye olmayıp da Genel Kurul tarafından bu bapta kendilerine davetiye gönderilmiş olan her devlet namına imzaya açık bulunacaktır.

Bu Sözleşme tasdik edilecek ve tasdik belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.

Birleşmiş Milletler üyesi bulunan veya üye olmayıp yukarıda bahsolunan davetiyeyi almış olan her devlet bu Sözleşmeye 1 Ocak 1950 tarihinden itibaren iltihak edebilecektir.

İltihak belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.

Madde — 12

Her Sözleşen Taraf, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tebligatta bulunarak bu sözleşme ahkâmının tatbikini, dış münasebetlerini idare etmekte olduğu ülkelerin hepsine veya bunların her hangi birine her an, teşmil edebilecektir.

Madde — 13

Genel Sekreter, ilk yirmi tasdik veya iltihak belgesinin tevdi edildiği gün bir zabıtname tanzim edecek ve bunun kopyasını Birleşmiş Milletler üyesi olan Devletler ile 11 inci maddede mezkûr üye olmıyan Devletlere gönderecektir.

Bu Sözleşme 20 nci tasdik veya iltihâk belgesinin tevdii tarihinden 90 gün sonra yürürlüğe girecektir.

Bu tarihten sonra vâkı olan her tasdik veya iltihak, tasdik veya iltihak belgesinin tevdiinden 90 gün sonra hüküm ifade edecektir.

Madde — 14

İşbu Sözleşmenin müddeti yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 10 senedir.

Bunu takiben Sözleşme fesih kararını müddetin inkızasından en az altı ay evvel bildirmiyen Akıd Taraflar hakkında, beşer senelik müddetlerle yürürlükte kalacaktır.

Fesih keyfiyeti Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yazılı olarak tebliğ edilecektir.

Madde — 15

Şayet fesih dolayısiyle işbu Sözleşmeye taraf olanla-

rın sayısı 16 dan aşağı düşerse, Sözleşme, en son yapılan feshin hüküm ifade ettiği tarihten itibaren yürürlükten kalkacaktır.

Madde — 16

Her Âkid Taraf, Genel Sekreterliğe tahriren müracaat ederek işbu Sözleşmenin gözden geçirilmesini her zaman talep edebilecektir.

Bu talep üzerine alınacak tedbirler icabında Genel Kurulca karar altına alınacaktır.

Madde — 17

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler üyesi olan ve 11 inci maddede mezkûr üye olmıyan bütün Devletlere aşağıdaki hususları bildirecektir:

a) 11 inci madde uyarınca vâkı imza, tasdik ve iltihaklar.

b) 12 nci madde uyarınca yapılan tebliğler,

c) 13 üncü madde uyarınca Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih.

d) 14 üncü madde uyarınca bildirilen fesih kararları,

e) 15 inci madde uyarınca Sözleşmenin mefsuhiyeti,

f) 16 ncı madde uyarınca yapılan tebliğler.

Madde — 18

Bu Sözleşmenin asli nüshası Birleşmiş Milletler Teşkilâtı arşivlerine tevdi olunacaktır.

Tasdikli bir sureti Birleşmiş Milletler üyesi olan devletlerle 11 inci maddede mezkûr üye olmıyan devletlere verilecektir.

Madde — 19

İşbu Sözleşme yürürlüğe girdiği tarihte Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından tescil edilecektir.

No: 473 — Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun

Kabul tarihi: 29 Ağustos 1961

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 5 Eylül 1961 — Sayı: 10898)

Kanun No: 359

Madde 1 — Cenevre'de, 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Sözleşme ilişik deklarasyonla birlikte onaylanmıştır.

Madde 2 — Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Sözleşmenin 42 nci maddesinin bahşettiği imkâna uygun olarak, onaylama anında aşağıdaki ihtirazi kayıt kabul edilmiştir:

«Bu Sözleşmenin hiç bir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz.»

Madde 3 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

2/9/1961

Deklarasyon

A) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, mezkûr Sözleşmenin 1 inci maddesinin (A) fıkrasında mevzuubahis 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Anlaşmalarına Taraf değildir. Ayrıca, 30 Haziran 1928 Anlaşmanın şümulüne giren 150 kişi esasen 3527 sayılı Af Kanunu şümulüne girmekle, mezkûr Anlaşmanın memleketimiz bakımından derpiş ettiği husus ortadan kalkmıştır. Bu durum muvacehesinde, Cumhuriyet Hükümeti 28 Temmuz 1951 tarihli Sözleşmeyi yukarıdaki Anlaşmalardan müstakil olarak kabul etmektedir.

B) İşbu Sözleşmenin tahmil ettiği vecibeler bakımından Cumhuriyet Hükümeti, 1 inci maddenin (B) fıkrasındaki «1 Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler» ibaresini, «1 Ocak 1951 den önce Avrupa'da cereyan eden hâdiseler» şeklinde anlamaktadır.

C) Keza Sözleşmenin 1 inci maddesinin mülteci vasfını kaydına mütedair (C) fıkrasındaki «Vatandaşı bulunduğu memleketin himayesinden kendi isteği ile tekrar istifade ederse, veya, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar iktisap ederse» ibarelerini Cumhuriyet Hükümeti bu istifade ve iktisap keyfiyetinin sadece alâkadarın talebine değil, aynı zamanda bahis konusu Devletin muvafakatine bağlı bulunduğu şeklinde anlamaktadır.

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme

BAŞLANGIÇ

Birleşmiş Milletler antlaşması ve 10 Aralık 1948 de Genel Kurulca kabul olunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, insanların ana hürriyetlerden ve insan

haklarından, fark gözetmeksizin, faydalanmaları esasını teyit ettiğini nazarı itibara alan,

Birleşmiş Milletlerin, birçok defalar, mültecilere karşı derin alâkasını izhar ve mültecilerin ana hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar şümullü bir şekilde kullanmalarını temine gayret ettiğini nazarı itibara alan,

Mültecilerin hukukî durumuna dair evvelce imzalanan milletlerarası Anlaşmaların tekrar tetkik ve tedvini ile bu Anlaşmaların tatbik sahasını ve mülteciler için sağladığı himayeyi yeni bir Anlaşma vasıtasiyle genişletmenin arzuya şayan olduğunu nazarı itibara alan,

İltica hakkını tanımanın bazı memleketler için son derece ağır külfet tevlit edebileceğini ve milletlerarası şümul ve mahiyeti Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş bulunan meselelerin, bu takdirde, milletlerarası iş birliği olmaksızın memnuniyete şayan bir surette halledilemiyeceğini nazarı itibara alan,

Bütün devletlerin, mülteci meselesinin içtimaî ve insani mahiyetini kabul ederek, bu meselenin devletlerarasında bir gerginlik sebebi halini almasını önlemek için imkânları nispetinde ellerinden geleni yapmalarını temenni eden,

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserinin, mültecilerin himayesini temin eden milletlerarası sözleşmelerin tatbikatına nezaret eylemekle vazifeli olduğunu nazarı itibara alan, ve bu meseleyi hal için alınan tedbirlerin birbiri ile faydalı bir şekilde telifi hususunun devletler ile Yüksek Komiser arasındaki işbirliğine bağlı olduğunu kabul eden,

Yüksek Âkd Taraflar aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

BÖLÜM — I

Genel hükümler

Madde — 1

«Mülteci» tâbirinin tarifi

A) İşbu Sözleşme bakımından «Mülteci» tâbiri aşağıda gösterilen şahıslara tatbik edilir.

1. 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Anlaşmaları, veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri ve 14 Eylül 1939 Protokolü, yahut Milletlerarası Mülteci Teşkilâtı Anayasasına göre mülteci sayılan şahıs;

Milletlerarası Mülteci Teşkilâtı tarafından faaliyeti esnasında alınmış mülteci sıfatını vermeme kararları, bu kısmın 2 nci fıkrasındaki şeraiti haiz olan kimselere mülteci sıfatının verilmesine mâni değildir:

2. 1 Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dinî, tabiiyeti, muayyen bir içtimaî gruba mensubiyeti veya siyasî kanaatleri yüzünden takibata uğrıyacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemiyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemiyen, yahut tâbiiyeti yoksa ve bahis konusu hâdiseler neticesinde evvelce mûtaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemiyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemiyen şahıs;

Birden fazla tâbiiyeti olan bir şahıs hakkındaki «Vatandaşı olduğu memleket» tâbiri tâbiiyetini haiz olduğu memleketlerden her birini kasteder. Haklı bir korkuya müstenit muteber bir sebep olmaksızın, vatandaşı olduğu memleketlerden birinin himayesinden istifade etmi-

yen şahıs, vatandaşı olduğu memleketin himayesinden mahrum sayılmaz.

B. (1) İşbu Sözleşme bakımından madde 1. kısım (A) daki «1 Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler» ibaresinin,

(a) «1 Ocak 1951 den evvel Avrupa'da cereyan eden hâdiseler» veya,

(b) «1 Ocak 1951 den evvel Avrupa'da veya başka bir yerde cereyan eden hâdiseler»,

Mânasında anlaşılacak ve her Âkıd Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya iltihak eylediği sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği vecibeler bakımından bu ibarenin şümulünü belirten bir beyanda bulunacaktır.

(2) (a) şıkkını kabul eden her Âkıd Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir tebliğle (b) şıkkını kabul etmek suretiyle vecibelerini her zaman genişletebilir.

C. Bu Sözleşme yukarıdaki (A) kısmındaki hükümlerin şümulüne giren her şahıs hakkında aşağıdaki hallerde tatbikattan kalkacaktır:

1 — Vatandaşı olduğu memleketin himayesinden kendi isteği ile tekrar istifade ederse veya,

2 — Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar iktisap ederse, veya,

3 — Yeni bir vatandaşlık iktisap etmişse ve vatandaşlığını iktisap ettiği memleketin himayesinden istifade ediyorsa, veya,

4 — Kendi arzusu ile terk ettiği veya takip korkusu ile haricinde kaldığı memlekette kendi arzusu ile, tekrar yerleşmek üzere dönmüşse;

5 — Mülteci tanınmasını intac ettiren şartlar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu memleketin himayesinden istifade etmekten imtinaa artık devam edemezse;

Şu kadar ki işbu fıkra vatandaşı olduğu memleketin himayesinden istifadeyi reddetmek için evvelce vâkı takiplere müstenit haklı sebepler ileri sürebilen (A) kısmının 1 inci fıkrasının derpiş ettiği bir mülteciye tatbik olunmıyacaktır;

6 — Tâbiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını intac ettiren şartlar ortadan kalktığı için, mûtat ikametgâhının bulunduğu memlekete dönmek durumunda olan bir şahıs bahis konusu olduğunda;

Şu kadar ki işbu fıkra, mûtat ikametgâhının bulunduğu memlekete dönmeyi reddetmek için evvelce mâruz kaldığı takiplere müstenit haklı sebepler ileri sürebilen (A) kısmının 1 inci fıkrasının derpiş ettiği bir mülteciye tatbik olunmıyacaktır.

D. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri haricinde, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya teşekkülünden halen himaye veya yardım gören kimselere tatbik olunmaz.

Böyle bir himaye veya yardım, her hangi bir sebeple bu gibi kimselerin durumu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bu hususla ilgili kararları gereğince nihai surette halledilmeksizin sona ermiş ise, bu şahıslar Sözleşme rejiminden bihakkın istifade ederler.

E. Bu Sözleşme, ikamet ettiği memleketin yetkili makamlarınca o memleket vatandaşlığını haiz olanlara mahsus hak ve vecibeleri haiz addedilen bir şahsa tatbik olunmaz.

F. Bu Sözleşme hükümleri:

a) Bunlara mütedair milletlerarası vesikalarda tarif edildiği mânada barışa karşı bir suç, bir harb suçu veya insanlığa karşı bir suç işlediği;

b) Mülteci sıfatiyle kabul edildiği memlekete iltica-dan evvel iltica memleketi dışında ağır bir genel suç işlediği;

c) Birleşmiş Milletlerin gaye ve prensiplerine aykırı fiillerden suçlu olduğu hususunda;

Ciddi kanaat mevcut olan bir şahıs hakkında tatbik edilmez.

Madde — 2

Genel vecibeler

Her mültecinin, bulunduğu memlekete karşı, hassaten kanunlara, tüzüklere ve âmme düzenini korumak için alınan tedbirlere uymak vecibesini ihtiva eden görevleri vardır.

Madde — 3

Ayırdetmeme

Âkıd Devletler bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk din, veya menşe memleketi bakımından ayırdetmeden tatbik ederler.

Madde — 4

Din

Âkıd Devletler, ülkelerindeki mültecilere, ibadet ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara tatbik edilen muamele kadar müsait muamele tatbik ederler.

Madde — 5

Bu Sözleşme dışında bahşolunan haklar

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bir Âkıd Devlet tarafından mültecilere bu Sözleşme dışında bahşolunan diğer hakları ve menfaatleri ihlâl etmez.

Madde — 6

«Aynı şartlarla» tâbiri

Bu Sözleşme bakımından, «Aynı şartlarla» tâbiri, ilgili kimsenin, bir mülteci olmadığı takdirde muayyen bir hakkı kullanmak için yerine getirmesi gereken bütün şartların (Geçici yahut daimî ikamet müddetine ve şartlarına ait olanlar dahil) mahiyetleri itibariyle bir mülteci tarafından yerine getirilemiyecek olanlar müstesna, kendisi tarafından yerine getirilmesini tazammun eder.

Madde — 7

Mütekabiliyet şartından muafiyet

1. Bu Sözleşmede derpiş olunan daha müsait hükümler saklı kalmak üzere, her Âkıd Devlet, mültecilere genel olarak yabancılara tanıdığı rejimi bahşeder.

2. Bütün mülteciler, Âkıd Devletlerin ülkesinde üç sene ikametten sonra, kanuni mütekabiliyet şartından muaf olurlar.

3. Her Âkıd Devlet, bu Sözleşme kendisi hakkında yürürlüğe girdiği tarihte mültecilerin, mütekabiliyet şartı olmadan, istifade edebilecekleri hakları ve menfaatleri kendilerine tanımaya devam eder.

4. Âkıd Devletler, mütekabiliyet şartının bulunmaması halinde, mültecilere 2 nci ve 3 ncü fıkralara göre istifade edebilecekleri haklardan ve menfaatlerden başka hak ve menfaatler bahşetmek imkânlarını ve 2 nci ve 3 üncü fıkralarda mezkûr şartları haiz olmıyan mültecileri mütekabil muamele muafiyetinden istifade ettirmek imkânını müsait surette nazarı itibara alırlar.

5. Yukarıdaki 2 nci ve 3 üncü fıkralar hükümleri gerek bu Sözleşmenin 13, 18, 19, 21 ve 22 nci maddelerinde

mezkûr haklara ve menfaatlere, gerekse bu Sözleşmede derpiş olunmıyan haklara ve menfaatlere tatbik edilir.

Madde — 8

İstisnai tedbirlerden muafiyet

Yabancı bir Devlet vatandaşlarının şahısları, malları veya menfaatleri aleyhinde ittihaz olunabilecek istisnai tedbirler bakımından Âkıd Devletler, bu gibi tedbirleri, mezkûr devletin resmen vatandaşı olan bir mülteciye sırf bu vatandaşlığına müsteniden tatbik etmezler. Bu maddede ifade olunan genel prensibi mevzuatlarına göre tatbik edemiyen Âkıd Devletler bu gibi mültecilere münasip hallerde muafiyet bahşederler.

Madde — 9

Geçici tedbirler

İşbu Sözleşmenin hiçbir hükmü bir Âkıd Devletin harb zamanında veya diğer vahim ve müstesna hallerde, millî güvenliği için elzem saydığı tedbirleri muayyen bir kimse hakkında, bu kimsenin hakikatte bir mülteci olduğu ve mezkûr tedbirlerin kendisi hakkında milli güvenliği icabı muhafazası gerektiği tesbit edilinceye kadar, geçici olarak ittihaz eylemesine mâni değildir.

Madde — 10

İkametin devamı

1. Bir mülteci İkinci Dünya Harbi sırasında sürgün edilerek Âkıd Devletlerden birinin ülkesine götürülmüş olup burada ikamet etmekte ise, bu mecburî ikamet müddeti bu ülkede kanuni ikamet sayılacaktır.

2. Bir mülteci İkinci Dünya Harbi sırasında bir Âkıd Devletin ülkesinden sürgün edilip bu Sözleşmenin

yürürlüğe girmesinden evvel daimi ikamet kastı ile oraya dönmüş ise, sürgünden önceki ve sonraki devre, aralıksız ikamet zaruri olan hallerde, bir tek aralıksız ikamet sayılacaktır.

Madde — 11

Mülteci gemi adamları

Her Âkıd Devlet, bayrağını taşıyan bir geminin mürettebatı arasında muntazam şekilde hizmete alınmış mülteciler varsa, bunların ülkesinde yerleşmesine müsaade eylemek imkânlarını ve bilhassa diğer bir memlekette yerleşmelerini kolaylaştırmak üzere kendilerine seyahat belgeleri vermeyi yahut muvakkaten ülkesine kabul eylemeyi müsait surette inceler.

BÖLÜM — II

Hukuki durum

Madde — 12

Şahsi statü

1. Her mültecinin şahsi statüsü ikametgâhı memleketinin kanununa, ikametgâhı yoksa bulunduğu memleketin kanununa tabidir.

2. Mülteci tarafından evvelce iktisap edilen ve şahsi statüye dair olan haklara, bilhassa evliliğe bağlı haklara, her Âkıd Devlet tarafından gerekirse bu devletin mevzuatının gösterdiği şartları yerine getirmek kaydiyle riayet olunur. Ancak bahis konusu hakkın, şahıs mülteci olmasaydı o devletin mevzuatı tarafından tanınacak haklar arasında bulunması lâzımdır.

Madde — 13

Menkul ve gayrimenkul mülkiyet

Âkıd Devletler, menkul ve gayrimenkul iktisabı ve buna müteferri diğer haklar, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer mukaveleler bakımından her mülteciye mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahşolunandan daha az müsait olmıyan bir muamele tatbik ederler.

Madde — 14

Fikrî ve sınaî mülkiyet

Sınaî mülkiyetin ve bilhassa ihtiralar, desenler, modeller, alâmeti farika, ticari unvanın himayesi konusunda ve edebi, artistik, ilmî mülkiyetin himayesi konusunda, her mülteci, mûtat ikametgâhının bulunduğu memlekette işbu memleketin vatandaşlarına bahşolunan himayeden istifade eder. Mülteci, diğer Âkıd Devletlerden herhangi birinin ülkesinde, bu ülkede mûtat ikametgâhının bulunduğu memleketin vatandaşlarına bahşolunan himayeden istifade eder.

Madde — 15

Dernek hakları

Âkıd Devletler, muntazam surette ülkelerinde ikamet eden mültecilere, siyasî ve kazanç maksadı taşımıyan dernekler ile meslek sendikaları bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşlarına bahşolunan en müsait muameleyi tatbik ederler.

Madde — 16

Mahkemede taraf olarak bulunma hakkı

1. Her mültecinin Âkıd Devletlerin ülkesinde mahkemelere serbestçe ve kolayca müracaata hakkı vardır.

2. Her mülteci, mûtat ikametgâhının bulunduğu Âkıd Devlette, adlî yardım ve teminat akçesinden muafiyet dâhil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaş gibi muamele görür.

3. Mûtat ikametgâhının bulunduğu memleketten gayrı Âkıd Devletlerde ve 2 nci fıkrada mezkûr konular hakkında, her mülteci mûtat ikametgâhının bulunduğu memleket vatandaşlarına edilen muamelenin aynından istifade eder.

BÖLÜM — III

Kazançlı işler

Madde — 17

Ücretli meslekler

1. Âkıd Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına bahşedilen en müsait muameleyi bahşederler.

2. Her halde, millî çalışmayı himaye için yabancılara veya yabancılar istihdamı konusunda vaz'edilen tahdit tedbirleri, bu Sözleşmenin ilgili Âkıd Devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarihte bunlardan muaf tutulan veya aşağıdaki şartlardan birini haiz olan mültecilere tatbik edilmez:

a) Memlekette üç sene ikamet etmiş olmak;

b) İkametgâh memleketi vatandaşı olan bir kimse ile evli bulunmak, eşini terk etmiş olan bir mülteci bu hükümden istifadeyi iddia edemez;

c) İkametgâh memleketi vatandaşı olan bir veya birkaç çocuğu olmak,

3. Âkıd Devletler ücretli mesleklerde çalışmak bakımından bütün mültecilerin ve bilhassa ülkelerine bir işçi bulma programına yahut göçmen getirme plânına göre girmiş olan mültecilerin haklarını vatandaşları hakları ile bir arada tutmaya mâtuf tedbirler ittihazını müsait surette düşünürler.

Madde — 18

Ücretsiz meslekler

Âkıd Devletler, ülkelerinde muntazam surette bulunan mültecilere ziraat, sanayi, küçük sanatlar ve ticaret sahalarında ücretsiz bir meslek sahibi olmak ve ticaret ve sanayi şirketleri kurmak hususlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlarla genel olarak yabancılara bahşedilenden daha az müsait olmıyan muameleyi bahşederler.

Madde — 19

Serbest meslekler

1. Her Âkıd Devlet, ülkesinde muntazam surette ikamet eden ve bu Devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup serbest bir meslek icrasını arzu eden mültecilere mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içinden genel olarak yabancılara bahşedilenden daha az müsait olmıyan şekilde muamele bahşeder.

2. Âkıd Devletler, bu gibi mültecilerin, anavatandan gayrı, milletlerarası münasebetlerini deruhde eyledikleri ülkelere yerleşmelerini temin için, kanunları ve anayasalarına göre iktidarları dahilindeki her şeyi yaparlar.

BÖLÜM — IV

Sosyal durum

Madde — 20

Vesika usulü

Bütün ahalinin tabi olduğu ve nadir bulunan maddelerin genel dağıtımını düzenliyen bir vesika usulü mevcut olan hallerde mültecilere vatandaşlar gibi muamele edilecektir.

Madde — 21

Mesken

1. Âkıd Devletler, mesken bakımından, bu mesele kanun ve nizamlar veya âmme makamlarının kontroluna tabi olduğu nispette, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere mümkün olduğu kadar müsait bir muamele bahşederler; bu muamele her halde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahşedilenden daha az müsait olmaz.

Madde — 22

Maarif

1. Âkıd Devletler mültecilere ilk tahsil konusunda vatandaşlara tanınan aynı muameleyi yaparlar.

2. Âkıd Devletler mültecilere ilk tahsilden gayrı tahsil sınıfları konusunda ve bilhassa tahsilden istifade; yabancı memleketlerde verilmiş tahsil belgeleri, üniversite diplomaları ve belgelerinin tanınması; harc ve resimlerden muafiyet ve tahsil bursları konularında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde aynı şartlar içinde genel olarak yabancılara bahşedilenden daha az müsait olmıyan şekilde muamele ederler.

Madde — 23

Sosyal yardım

Âkıd Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere sosyal yardım ve iane konularında vatandaşlara yapılan muamelenin aynını yaparlar.

Madde — 24

Çalışma mevzuatı ve sosyal sigorta

1. Âkıd Devletler, ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere aşağıdaki konularda vatandaşlara yapılan muamelenin aynını bahşedeceklerdir:

a) Mevzuatla düzenlendiği veya idari makamların yetkisine tabi oldukları nispette, istihkaka dâhil olmak şartiyle, aile yardımları da dâhil, işçi istihkakları, çalışma müddeti, munzam çalışma saatleri, ücretli tatil, evde çalışmaya ait tahditler, çalışmaya başlama yaşı, çıraklık ve mesleki yetiştirme, kadınların ve gençlerin çalışması, kolektif iş mukaveleleri ile bahşolunan menfaatler,

b) Aşağıdaki tahditler ile sosyal sigorta (İş kazalarına, meslek hastalıklarına, analığa, hastalığa, sakatlığa, yaşlılığa ve ölüme, işsizliğe, aile mükellefiyetlerine) ve millî mevzuata göre bir sosyal sigorta sistemine dahil diğer herhangi bir tehlikeye ait kanuni hükümler:

i) Müktesep hakların ve iktisap edilmek üzere olan hakların muhafazası için hususi anlaşmalar;

ii) İkametgâh memleketinin milli mevzuatının emrettiği ve tamamen Devlet fonlarından karşılanan ödenek veya ödenek parçaları ile normal bir emeklilik ödeneği için lüzumlu aidat şartlarını haiz olmıyan kimselere yapılan yardımlar hakkında hususi anlaşmalar.

2. Bir mültecinin bir iş kazası veya bir meslek hastalığı neticesinde ölümüne ait tazminat haklarına, hak sahibinin Âkıd Devlet ülkesi dışında ikamet etmesi yüzünden halel gelmez.

3. Âkıd Devletler, sosyal sigorta konusunda müktesep haklara veya iktisap edilmek üzere olan haklara dair akdettikleri veya akdedecekleri anlaşmalardan mülteciler de istifade ettireceklerdir; şu şartla ki, mülteciler mezkûr anlaşmaları imzalıyan devletlerin vatandaşlarından aranan şartları haiz olsunlar.

4. Âkıd Devletler, Akıd olmıyan Devletler ile aralarında yürürlükte bulunan veya bulunacak olan bunlara benzer anlaşmalardan mültecileri, mümkün olduğu nispette, istifade ettirmek imkânlarını müsait surette tetkik edeceklerdir.

BÖLÜM — V

İdari tedbirler

Madde — 25

İdarî yardım

1. Bir mültecinin bir hakkını kullanması, kendilerine müracaat edecek durumda olmadığı yabancı makamların usulen yardımını gerektirmekte ise ülkesinde ika-

met ettiği Âkıd Devletler bu yardımın kendi makamlarınca veya milletlerarası bir makam tarafından yapılmasını temin ederler.

2. Birinci fıkrada mezkûr makam veya makamlar, bir yabancıya kendi millî makamları tarafından veya vasıtası ile usulen verilebilecek belgeleri veya tasdiknameleri mültecilere kontrolleri altında verirler veya verdirirler.

3. Bu suretle verilen belgeler veya tasdiknameler, aksi sabit oluncaya kadar, yabancılara kendi millî makamları tarafından veya vasıtası ile verilen resmî belgelerin yerine geçerler, ve muteber sayılırlar.

4. Muhtaçlar lehinde tanınabilecek istisnalar mahfuz kalmak şartı ile bu maddede mezkûr hizmetler mukabilinde ücret alınabilir; bununla beraber işbu ücretler mutedil bir nispette ve müşahit hizmetler için vatandaşlardan alınan harclara mütenasip olurlar.

5. Bu madde hükümleri hiç bir suretle 27 ve 28 inci maddeleri ihlâl etmez.

Madde — 26

Seyrisefer serbestliği

Her Âkıd Devlet ülkesinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, aynı şartlarla umumiyetle yabancılara tatbik olunan mevzuattaki istisnalar mahfuz olmak şartı ile, ikamet mahallerini seçmek ve serbestçe seyrüsefer etmek hakkı tanırlar.

Madde — 27

Hüviyet belgeleri

Âkıd Devletler ülkelerinde bulunan ve muteber bir seyahat belgesine sahip olmıyan her mülteciye hüviyet belgeleri verirler.

Madde — 28

Seyahat belgeleri

1. Âkıd Devletler ülkelerinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, milli emniyet veya âmme nizamına ait ciddi sebepler mâni olmadıkça, bu ülke haricine seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri verirler. Mezkûr belgelere bu Sözleşme ekindeki hükümler tatbik edilir. Âkıd Devletler bu nevi belgeyi ülkelerinde bulunan diğer her hangi bir mülteciye verebilirler; ülkelerinde bulunup muntazam surette ikamet ettikleri memleketten bir seyahat belgesi almak imkânından mahrum olan mültecilerin vaziyetini bilhassa müsait surette tetkik ederler.

2. Evvelce münakit milletlerarası anlaşmalara taraf olan Devletler tarafından verilmiş seyahat belgeleri Âkıd Devletlerce tanınır. Ve mültecilere işbu madde mucibince verilmiş gibi muamele edilir.

Madde — 29

Malî mükellefiyetler

1. Âkıd Devletler mültecilere, her ne isimle olursa olsun benzer vaziyetlerde vatandaşlarına tahmil ettiklerinden veya edebileceklerinden başka veya daha yüksek resim, harc, vergiye tabi tutmazlar.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, hüviyet belgeleri dâhil yabancılara verilecek idari belgeler hakkındaki harclara ait kanun ve tüzük hükümlerinin mültecilere tatbikına mâni değildir.

Madde — 30

Emvalin transferi

1. Her Âkıd Devlet, mültecilerin, ülkesine ithal et-

tikleri emvali, yerleşmek üzere kabul edilecekleri diğer bir memleketin ülkesine, kendi kanun ve nizamlarına göre nakletmelerine müsaade eder.

2. Her Âkıd Devlet, yerleşmek üzere kabul olundukları diğer bir memlekette yerleşmelerine lüzumlu herhangi diğer emvali götürmek için müsaade istiyen mültecilerin müracaatlerini müsait surette tetkik eder.

Madde — 31

İltica memleketinde usulsüz durumda bulunan mülteciler

1. Âkıd Devletler, hayatları veya hürriyetleri birinci maddede gösterilen şekilde tehdit altında bulunmuş olan memleketten doğruca gelerek müsaadesiz ülkelerine giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından dolayı ceza vermezler; bunların vakit geçirmeden resmî makamlara müracaatle usulsüz girişlerini veya bulunuşlarını mucip makbul sebepleri anlatmaları şarttır.

2. Âkıd Devletler, bu mültecilerin hareketlerini lüzumlu olanlardan başka tahdit etmiyeceklerdir. Bu tahditler ancak işbu mültecilerin iltica memleketindeki durumları düzenleninceye veya bunlar diğer bir memlekete kabullerini temin edinceye kadar tatbik olunacaktır. Âkıd Devletler, bu mültecilerin diğer bir memlekete kabullerini temin etmeleri için mâkul bir müddet ve lüzumlu bütün kolaylıkları bahşederler.

Madde — 32

Sınır dışı etme

1. Âkıd Devletler, ülkelerinde muntazam surette bulunan bir mülteciyi ancak millî emniyet veya âmme nizamı sebepleri ile sınır dışı ederler.

2. Bu mültecinin sınır dışı edilmesi, kanunla derpiş olunan usule tevfikan verilmiş bir karara istinat eder. Âcil millî emniyet mülâhazaları mâni değilse, mültecinin, suçsuzluğunu ispat eylemesine salâhiyetli bir makam yahut salâhiyetli makam tarafından hususi surette seçilmiş bir veya birkaç kimse nezdinde itiraz etmesine ve bu maksatla temsil olunmasına müsaade edilir.

3. Âkıd Devletler bu gibi bir mülteciye, diğer bir memlekete muntazam surette kabulünü temin edebilmesi için mâkul bir müddet verirler. Âkıd Devletler, bu müddet sırasında, münasip sayacakları dahili mahiyette herhangi bir tedbirleri alabilirler.

Madde — 33

Sınır dışı veya iade etme yasağı

1. Hiçbir Âkıd Devlet bir mülteciyi, ırki, dini, vatandaşlığı, muayyen bir içtimaî zümreye mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısiyle hayat veya hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin hudutlarından her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez.

2. Bununla beraber, bulunduğu memleketin emniyeti için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler mevcut olan, veya bilhassa vahim bir cürümden dolayı katileşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için mezkûr memleket topluluğu için bir tehlike teşkil eden bir mülteci işbu hükümden istifadeyi talep edemez.

Madde — 34

Vatandaşlığa alma

Âkıd Devletler, mültecileri imtisal eylemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân nispetinde kolaylaştırırlar. Vatandaşlığa alma muamelelerini çabuklaştırmaya ve bu muamelenin masraf ve resimlerini her türlü imkân nispetinde azaltmaya bilhassa gayret ederler.

BÖLÜM — VI

Tatbikata mütaallik geçici hükümler

Madde — 35

Millî makamların Birleşmiş Milletlerle işbirliği

1. Âkıd Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya onu istihdaf edecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletler teşekkülü ile vazifesini ifa sırasında işbirliği yapmayı ve hususiyle işbu sözleşme hükümlerinin tatbikında nezaret vazifesini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.

2. Âkıd Devletler, Yüksek Komiserliğin veya onu istihdaf edecek herhangi bir Birleşmiş Milletler Teşekkülünün Birleşmiş Milletlerin salâhiyetli uzuvlarına rapor vermesini teminen, aşağıdaki hususlar hakkında talep olunacak malûmatı ve istatistikleri münasip bir şekilde vermeyi taahhüt ederler:

a) Mültecilerin hukuki durumu,

b) Bu Sözleşmenin tatbikı,

c) Mültecilere mütaallik mevcut veya yürürlüğe girecek kanun, tüzük ve kararnameler.

Madde — 36

Millî kanun ve tüzükler hakkında malûmat

Âkıd Devletler, işbu Sözleşmenin tatbikını temin maksadiyle yayınlıyabilecekleri kanun ve tüzükleri Birleşmiş Milletler Umumi Kâtibine bildirirler.

Madde — 37

Bundan evvelki sözleşmelerle münasebetler

28 inci maddenin 2 nci fıkrası hükümlerine halel gelmemek şartiyle, işbu Sözleşme, Âkıdlar arasında, 5 Temmuz 1922, 31 Mayıs 1924, 12 Mayıs 1926, 30 Haziran 1938 ve 30 Temmuz 1935 tarihli Anlaşmalar ile 28 Ekim 1933, 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmelerin, 14 Eylül 1939 tarihli Protokolün ve 15 Ekim 1946 tarihli Anlaşmanın yerine kaim olmuştur.

BÖLÜM — VII

Nihai hükümler

Madde — 38

Uyuşmazlıkların halli

Bu Sözleşmenin Tarafları arasında Sözleşmenin tefsiri veya tatbiki hakkında zuhur edip diğer yollardan halledilmemiş olan uyuşmazlıklar, uyuşmazlıklar taraflarından birinin talebi üzerine Milletlerarası Adalet Divanına tevdi edilir.

Madde — 39

İmza, tasdik ve iltihak

1. Bu Sözleşme Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzaya açık tutulur ve bu tarihten sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi olunur. Birleşmiş Milletler Avrupa Ofisinde 28 Temmuzdan 31 Ağustos 1951 tarihine kadar ve bilâhare Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Merkezinde 17 Eylül 1951 den 31 Aralık 1952 ye kadar tekrar imzaya açık bulundurulur.

2. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye bütün Devletler ile mülteciler ve vatansızların hukuki durumu hakkındaki diplomatik konferansa davet edilen üye olmıyan diğer herhangi bir devletin veya Genel Kurul tarafından imzalamaya davet olunan her devletin imzasına açık tutulur. Sözleşme tasdik olunur ve tasdiknameler Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunur.

3. İşbu maddenin 2 nci fıkrasında işaret edilen devletler 28 Temmuz 1951 tarihinden itibaren Sözleşmeye iltihak edebilirler. İltihak, iltihak vesikasının Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi suretiyle vukubulur.

Madde — 40

Sözleşmenin tatbik olunacağı ülkeye dair hüküm

1. Herhangi bir devlet imza, tasdik veya iltihak sırasında işbu sözleşmenin milletlerarası sahada temsil ettiği ülkelerin hepsine veya bir veya birkaçına şâmil olacağını beyan edebilir. Böyle bir beyan Sözleşmenin mezkûr devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarihte muteber olur.

2. Bu tarihten sonra her zaman, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapılacak bir tebligat ile bu teşmil yapılabilir ve tebligatın Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdii gününü takip eden doksanıncı günden itibaren veya Sözleşmenin mezkûr devlet hakkında yürürlüğe girdiği tarih daha sonra ise, bu tarihte yürürlüğe girer.

3. Bu Sözleşmenin imza, tasdik veya iltihak tarihinde tatbik edilmiyeceği ülkeler bakımından, ilgili her devlet, icap ediyorsa, bu ülkeler hükümetlerinin Anayasa hükümleri gereğince lüzumlu olan muvafakatlerini almak kaydıyle, Sözleşmenin mezkûr ülkelere tatbikına

müncer olacak her türlü tedbiri mümkün olduğu kadar süratle almak imkânını tetkik eder.

Madde — 41

Federal devlet hükmü

Birleşik olmıyan veya federal bir devlet hakkında aşağıdaki hükümler tatbik edilir:

a) Bu Sözleşme maddelerinden tatbiki federal teşriî makamın teşriî yetkisine ait olanlar hakkında federal hükümetin vecibeleri bu bakımdan federal devlet olmıyan tarafların vecibelerinin aynı olacaktır.

b) Bu Sözleşme maddelerinden tatbiki, birliği teşkil eden ve federasyonun anayasasına göre teşriî tedbirler ittihazına mecbur olmıyan Devlet, eyalet veya kantonların her birinin teşriî yetkisine ait olanları, federal hükümet, Devletler, eyaletler veya kantonların yetkili makamlarına en kısa zamanda ve müspet mütalâasiyle bildirir.

c) Bu Sözleşmeye Taraf federal bir Devlet, kendisine herhangi bir Âkıd Devletin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri vasıtasiyle tevdi olunacak talebi üzerine, Sözleşmenin herhangi bir hüküm hakkında federasyonda ve bunu teşkil eden birliklerde câri mevzuat ve tatbikata dair mezkûr hükmün teşriî veya diğer şekilde ne derecede tatbik edildiğini gösteren bir izahname sunar.

Madde — 42

İhtirazi kayıtlar

1. Her Devlet, imza, tasdik veya iltihak esnasında Sözleşmenin 1, 3, 4, 16 (1), 33, 36 - 46 (Dâhil) maddeleri haricindeki maddeler hakkında ihtirazi kayıtlar beyan edebilir.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrası mucibince ihtirazi bir kayıt beyan eden her Âkıd Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir tebliğ ile bunu her zaman geri alabilir.

Maded — 43

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme altıncı tasdik veya iltihak vesikasının tevdii tarihini takip eden doksanıncı gün yürürlüğe girer.

2. Sözleşme altıncı tasdik veya iltihak vesikasının tevdiinden sonra tasdik veya iltihak eden Devletlerden her biri hakkında, bu Devletin tasdik veya iltihak vesikasını tevdii tarihini takip eden doksanıncı gün yürürlüğe girer.

Madde — 44

Fesih

1. Her Âkıd Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir tebligat ile Sözleşmeyi her zaman feshedebilir.

2. Fesih, ilgili Devlet hakkında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından tebligatın alınması tarihinden bir sene sonra hüküm ifade eder.

3. 40 ıncı madde mucibince bir beyan veya tebliğde bulunan her Devlet, Sözleşmenin tebliğde bildirilen ülkelere artık tatbik edilemiyeceğini bilâhara Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tebliğ edebilir. Sözleşmenin mevzuubahis ülkeye tatbikı işbu tebliğin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir sene sonra hitam bulur.

Madde — 45

Tadil

1. Her Âkıd Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği tebliğ yoliyle bu Sözleşmenin tadilini her zaman talep edebilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu icabı halinde, bu talep hakkında alınacak tedbirleri tavsiye eder.

Madde — 46

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin tebliğleri

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve 39 uncu maddede derpiş edilen üye olmıyan devletlere aşağıdaki hususları tebliğ eder:

a) Birinci maddenin B kısmında derpiş edilen beyan ve tebliğler;

b) 39 uncu maddede derpiş edilen imza, tasdik veya iltihaklar;

c) 40 ıncı maddede derpiş edilen beyan ve tebliğler;

d) 42 nci maddede derpiş edilen beyan olunmuş veya geri alınmış ihtirazi kayıtlar;

e) 43 üncü maddeyi tatbikan, bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih;

f) 44 üncü maddede derpiş edilen fesih ve tebliğler;

g) 45 inci maddede derpiş edilen tadil talepleri.

Yukarıdaki hususları tasdikan, aşağıda imzaları bulunanlar, usulüne tevfikan yetkili olarak, işbu Sözleşmeyi Hükümetleri adına imzalamışlardır.

Cenevre'de, 28 Temmuz 1951 tarihinde, Fransızca ve İngilizce metinleri aynı derecede muteber olmak suretiyle bir nüsha olarak tanzim edilmiştir. Bu nüsha Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Arşivine tevdi olunur ve tas-

dikli suretleri bütün Birleşmiş Milletler üyesi Devletlerle 39 uncu maddede derpiş edilen âza olmıyan Devletlere verilir.

EK

Paragraf 1

1. Bu Sözleşmenin 28 inci maddesinde derpiş edilen seyahat vesikası ilişikteki nümuneye uygun olur.

2. Bu vesika en az iki dilde tanzim olunur. İkisinden biri İngilizce veya Fransızca olur.

Paragraf 2

Vesikayı veren memleketin mevzuatı mahfuz kalmak şartiyle, çocuklar anne ve babadan birinin veya istisnai hallerde diğer bir reşit mültecinin seyahat vesikasına kaydolunabilirler.

Paragraf 3

Vesikanın verilmesi için alınacak harclar, milli pasaportlara tatbik olunan en düşük harcları tecavüz etmez.

Paragraf 4

Hususi veya istisnai vakalar mahfuz olmak üzere, vesika mümkün olduğu kadar çok sayıda memleket için verilir.

Paragraf 5

Vesikanın yürürlük süresi, ita eden makamın ihtiyarına göre bir veya iki yıl olur.

Paragraf 6

1. Vesika hâmili kanuni ikametgâhını diğer bir ülkeye nakletmediği müddetçe ve vesikayı veren makamın ülkesinde muntazam surette ikamet etmekte ise vesikanın yenilenmesi veya süresinin uzatılması ita eden makama aittir. Yeni bir vesika verilmesi, aynı şartlar ile eski vesikayı ita eden makama aittir.

2. Bu husus için kendilerine hususi yetki verilen diplomatik temsilciler veya konsolosluk makamları, hükümetleri tarafından verilmiş olan seyahat vesikalarının süresini altı ayı geçmiyen bir süre için uzatmaya yetkilidirler.

3. Âkıd Devletler kanuni ikametgâhlarını artık kendi ülkelerinde bulunmayan ve fakat kanuni ikametgâhlarının bulunduğu memleketten bir seyahat vesikası alamıyan mültecilerin seyahat vesikalarının yenilenmesi veya sürelerinin uzatılması imkânlarını hayırhane şekilde mütalâa ederler.

Paragraf 7

Âkıd Devletler işbu Sözleşmenin 28 inci maddesi hükümleri mucibince verilen vesikaları muteber addederler.

Paragraf 8

Mültecilerin gitmek istediği memleketin yetkili makamları, kendisini memlekete kabul edeceklerse ve bir vizeye lüzum varsa hâmili olduğu vesikaya vize vazederler.

Paragraf 9

1. Âkıd Devletler, nihai olarak gidecekleri ülkenin vizesini almış olan mültecilere transit vizeleri vermeyi taahhüt ederler.

2. Herhangi bir yabancıya vize verilmemesini haklı gösterebilecek sebeplerle ibu vizenin verilmesi reddedilebilir.

Paragraf 10

Çıkış - giriş veya transit vizelerine mütaallik harclar yabancı pasaport vizelerine tatbik olunan asgari tarifeyi tecavüz etmez.

Paragraf 11

Bir mültecinin kanuni ikametgâhını değiştirip diğer bir Âkıd Devletin ülkesinde yerleşmesi halinde, 28 inci maddenin hüküm ve şartlarına göre yeni bir vesika verilmesi artık işbu ülkenin yetkili makamına ait olur, ve mültecinin bu makama müracaata hakkı bulunur.

Paragraf 12

Yeni bir vesika veren makam eski vesikayı geri almaya ve eğer eski vesikada iadesi tasrih ediliyorsa ita eden memlekete iadeye mecburdur.

Aksi takdirde yeni vesikayı veren makam eskisini geri alır ve iptal eder.

Paragraf 13

1. Âkıd Devletlerden her biri kendisi tarafından Sözleşmenin 28 inci maddesine göre verilen bir seyahat vesikası hâmilinin, bu vesikanın yürürlük süresi içinde her zaman ülkesine tekrar gelmesine müsaade eylemeyi taahhüt eder.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri mahfuz kalmak şartiyle, bir Âkıd Devlet, vesika hâmilinin, memleketten çıkanlara veya girenlere tahmil edilen muamelelere tabi olmasını talep edebilir.

3. İstisnai hallerde veya mülteciye muayyen süreli ikamet müsaadesi verilmişse Âkıd Devletlerin adı geçen vesikayı verirken mültecinin avdet edebileceği müddeti, üç aydan az olmamak üzere, tahdit eylemek hakkı mahfuzdur.

Paragraf 14

Yalnız 13 üncü paragraf hükümleri mahfuz olmak üzere işbu ek hükümleri Âkıd Devletlerin ülkelerinde giriş, transit, geçici ikamet, yerleşme ve çıkış hallerine tatbik edilen kanun ve tüzükleri hiç bir suretle ihlal etmez.

Paragraf 15

Vesikanın verilmesi veya vesikaya vaz'edilen şerhler, hususiyle vatandaşlık bakımından, hâmilinin statüsünü tâyin veya ihlal etmez.

Paragraf 16

Vesikanın verilmesi hâmiline hiçbir suretle ita eden memleketin diplomatik temsilcileri veya konsolosluk makamlarının himayesini talep etmek hakkını vermez ve bu temsilci veya makamlara da bir himaye hakkı bahşetmez.

İlişik

(Seyahat vesikası nümunesi)
(Vesika küçük bir defter şeklinde olacaktır)
(Takriben 15x10 cm.)

Kimyevî veya diğer vasıtalar ile yapılacak silinme ve değişikliklerin kolaylıkla farkedilecek bir tarzda basılması ve «28 Temmuz 1951 Sözleşmesi» kelimelerinin ita eden memleketin dilinde her sayfada tekrar edilerek basılması tavsiye olunur.

Defterin kapağı

SEYAHAT VESİKASI

(28 Temmuz 1951 Anlaşması)

(1)

SEYAHAT VESİKASI

(28 Temmuz 1951 Sözleşmesi)

Bu vesika, yürürlük süresi uzatılmazsa, ... tarihine kadar muteberdir.

Soyadı .....

Adı (ları) .....

Refakatindeki çocuk (lar) .....

1. Bu vesika, hâmiline sırf millî pasaport yerine geçecek bir seyahat vesikası sağlamak maksadiyle verilmiştir. Hâmilinin vatandaşlık durumu hakkında hiçbir hüküm ifade eylemez ve vatandaşlığına tesir etmez.

2. Vesika hâmilinin ..... ye (vesikayı veren makamların mensup olduğu memleketin adı yazılır) aşağıda daha sonrası için bir tarih yazılmamışsa ..... tarihine kadar dönmesine müsaade edilmiştir (vesika hâmilinin dönmesine müsaade olunan süre üç aydan az olmamalıdır.)

3. Vesika hâmili ikametgâhını bu vesikanın verildiği memleketten başka bir memlekete naklettiği takdirde, yeniden seyahati arzu ederse, yeni bir vesika almak için ikametgâhı memleketinin, yetkili makamlarına müracaat etmelidir. (Eski vesika ita eden makama gönderilmek üzere yeni vesikayı veren makama tevdi edilir.)

---

(1) Kroşeler arasındaki cümleler arzu eden hükümetlerce konulabilir.

(2)

Doğum yeri ve tarihi .....
Mesleki .....
Şimdiki ikametgâhı .....
+ Karısının evlenmeden evvelki soyadı ve adı (ları)
.....
+ Kocanın soyadı ve adı (ları) .....

EŞKÂL

.....
Boy .....
Saç .....
Göz rengi .....
Burun .....
Yüz şekli .....
Renk .....
Hususi işaretler .....

Refakatindeki çocuklar

Soyadı (Adı (ları) Doğum yeri ve tarihi Cinsiyeti
.....
.....
.....
+ Lüzumsuz kelimeler çizilir.
(Bu vesika, kapak hariç ..... sayfadan ibarettir.)

(3)

Vesika hâmilinin fotoğrafı ve vesikayı veren makamın damgası,
Hâmilin parmak izi, (ihtiyari),
Hâmilin imzası .....
(Bu vesika, kapak hariç, ... sayfadan ibarettir.)

(4)

1. Bu vesika aşağıdaki memleketler için verilmiştir:
   .....
   .....
   .....
2. Bu vesikanın verilmesine esas teşkil eden vesika veya vesikalar:
   .....
   .....
   .....

Vesikanın verildiği yer: .....
Tarihi : .....

Vesikayı veren makamın imzası ve damgası

Tahsil edilen harc:
(Bu vesika kapak hariç ..... sayfadan ibarettir.)

---

(5)

Vesika süresinin uzatılması

Tahsil edilen harc ..... tarihinden .... tarihine kadar ..... da ..... tarihinde uzatılmıştır.

Vesikanın süresini uzatan makamın imza ve damgası

Vesika süresinin uzatılması

Tahsil edilen harc ..... tarihinden .... tarihine kadar .... de ..... tarihinde uzatılmıştır.

Vesikanın süresini uzatan makamın imza ve damgası

(Bu vesika, kapak hariç ..... sayfadan ibarettir.)

(6)

Vesika süresinin uzatılması

Tahsil edilen harc ..... tarihinden ..... tarihine kadar ..... de ..... tarihinde uzatılmıştır.

Vesikanın süresini uzatan makamın
imza ve damgası

4-1/193

Vesika süresinin uzatılması

Tahsil edilen harc ..... tarihinden .... tarihine kadar ..... de ..... tarihinde uzatılmıştır.

Vesikanın süresini uzatan makamın
imza ve damgası

(7 - 32)

VİZELER

Her vizede vesika hâmilinin soyadı tekrar edilir.

(Bu vesika, kapak hariç, ... sahifeden ibarettir.)

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokola Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Bakanlar Kurulu Kararı

1 Temmuz 1968 — No: 6/10266

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 5 Ağustos 1968 — Sayı: 12968)

29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı Kanunla onaylanmış bulunan «Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Söz-

leşme» nin zaman ve mekan bakımından tadilini öngören ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 2198 (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş bulunan «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol»a yukarıda maruz kanunun 2 nci maddesinde yer alan ihtirazî kayıt ve coğrafî sınırlama bakımından Sözleşmenin sadece Avrupada cereyan eden hâdiseler neticesinde vaki sığınmalara uygulanacağı yolunda yine aynı tarihte yapılmış olan deklarasyon baki kalmak şartiyle, katılmamız; Dışişleri Bakanlığının 13/6/1968 tarih ve 721.501 - BMKY - I - 316 sayılı yazısı üzerine 31/5/1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 1/7/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol'un Memleketimiz Bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulmasının uygun bulunduğuna dair Bakanlar Kurulu Kararı

25 Eylül 1968 — No: 6/10733

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Ekim 1968 — Sayı: 13026)

Bakanlar Kurulunun 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı kararıyla katıldığımız «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol»un memleketimiz bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulması; Dışişleri Bakanlığı'nın 3/9/1968 tarih ve 721.501 - BMKY/1 - 474 sayılı yazısı üzerine 31/5/1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 2 nci bendine göre, Bakanlar Kurulunca 25/9/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

GENEL KURUL ÇAĞRISI 2198 (XXI)

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol

Genel Kurul,

28 Temmuz 1951'de Cenevre'de aktedilen Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Sözleşmenin sadece 1 Ocak 1951'den önce cereyan eden hadiseler neticesi mülteci olan kişileri kapsadığını gözönünde bulundurarak,

Sözleşmenin kabulunden bu yana yeni mülteci durumlarının ortaya çıktığını dolayısıyla bahsi geçen mültecilerin Sözleşmenin kapsamına giremiyebileceğini gözönünde bulundurarak,

Sözleşmenin tarifindeki bütün mültecilerin 1 Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki durumdan faydalanmalarının arzuya şayan olduğunu gözönünde bulundurarak,

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Programının İcra Komitesinin, Mültecilerin Statüsüne ilişkin Protokol tasarısının Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından görüşüldükten sonra Genel Kurul'a sunulması böylelikle Hükümetlerin en kısa zamanda Protokole katılmaları için Genel Sekreterin Protokolu açmasına yetki verilmesi yolundaki tavsiyesini dikkate alarak,

Ekonomik ve Sosyal Konseyin 18 Kasım 1966 tarih ve 1186 (XLI) sayılı çağrısında, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin raporunun ekinde bulunan tasarıyı ve Sözleşmenin kapsamını genişletecek tedbirleri tasvip ettiğini ve eki Genel Kurul'a ilettiğini gözönünde bulundurarak,

1. Metni Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği raporunun ekinde olan Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Protokolu dikkate alır:

2. Genel Sekreterden Protokol metnini, Protokole katılabilmelerini sağlama görüşüyle, 4. maddede belirtilen Devletlere yollamasını talep eder.

1495 Oturum
16 Aralık 1966

MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMUNA DAİR PROTOKOL

İşbu Protokola Taraf Devletler, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de aktedilen Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin (bundan böyle Sözleşme diye anılacaktır) sadece 1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler neticesinde mülteci olan şahısları kapsadığını nazarı itibara alarak,

Sözleşme'nin kabulünden bu yana yeni mülteci durumlarının (sınıflarının) ortaya çıktığını ve bu sebepten bahsi geçen mültecilerin Sözleşme'nin şumulüne giremiyebileceğini nazarı itibara alarak,

Sözleşme'deki tarifin kapsamına giren bütün mültecilerin 1 Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki durumdan faydalanmalarının arzuya şayan olduğunu nazarı itibare alarak,

Aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmışlardır:

Madde I

Genel Hüküm

1 — İşbu Protokola Taraf Devletler Sözleşme'nin 2 ilâ 34. maddelerini aşağıda tarifi yapılan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler.

2 — İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hâli dışında, «mülteci» terimi.

Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut «1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler neticesinde ve .....» ve «bahis konusu hadiseler neticesinde» kelimeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tarife giren her şahıs anlamına gelecektir.

3 — İşbu Protokol, Taraf Devletlerce hiç bir coğrafi sınıflama yapılmaksızın uygulanacaktır. Ancak halihazırda Sözleşme'ye Taraf Devletlerce Sözleşmenin madde 1 B (1) (a)'ya uygun olarak yapılmış bulunan mevcut beyanlar, madde 1 B (2) gereğince genişletilmedikçe işbu Protokol bakımından da hüküm ifade edeceklerdir.

Madde II

Millî Makamların Birleşmiş Milletler İle İşbirliği Yapmaları

1 — İşbu Protokole Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluş ile, görevlerinin ifası sırasında işbirliğinde bulunmayı taahhüt ederler ve özellikle işbu Protokol hükümlerinin uygulanmasında nezaret görevini kolaylaştıracaklardır.

2 — Yüksek Komiserlik Ofisinin veya onun yerini alabilecek diğer herhangi bir Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşun Birleşmiş Milletlerin yetkili organlarına rapor vermesini teminen, işbu Protokole taraf Devletler aşağıdaki hususlar hakkında talep olunacak bilgi ve istatistikleri uygun bir şekilde sağlamayı taahhüt ederler:

(a) Mültecilerin durumu;

(b) İşbu Protokolun uygulanması;

(c) Mültecilerle ilgili mevcut veya sonradan yürürlüğe girebilecek kanunlar, tüzükler ve kararnameler.

Madde III

Millî Yasama Hakkında Bilgi Verilmesi

İşbu Protokola Taraf Devletler, işbu Protokolun uygulanmasını sağlamak amacıyla kabul edecekleri kanun ve tüzükleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildireceklerdir.

Madde IV

Uyuşmazlıkların Halli

İşbu Protokole Taraf Devletler arasında bu Protokolün tefsir veya uygulanması ile ilgili olan ve başka yollarla halledilemeyen herhangi bir uyuşmazlık uyuşmazlık taraflarından herhangi birinin talebi üzerine Milletlerarası Adalet Divanına havale edilecektir.

Madde V

Katılma

İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf bütün Devletlerin ve herhangi bir Birleşmiş Milletler üyesi devletin veya herhangi bir ihtisas teşekkülü üyesinin veya Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından katılmaya davet edilmiş olanların katılmasına açık olacaktır. Katılma, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdii ile hüküm ifade edecektir.

Madde VI

Federal Devlet Hükmü

Federal veya Birleşik olmayan bir devlet için aşağıdaki hükümler uygulanacaktır:

(a) — İşbu Protokolun, 1. maddesinin 1. fıkrası uyarınca uygulanacak olan ve federal yasama makamının yasama yetkisine giren Sözleşme maddeleri hususunda, Federal Hükümetin vecibeleri Federal Devlet olmayan Taraf Devletlerin vecibeleri ile aynı olacaktır.

(b) — İşbu Protokolun 1. maddesi, 1. fıkrası uyarınca uygulanacak olan ve federasyonun anayasa düzenine göre yasama tedbirleri almaya mecbur bulunmayan Birleşik Devletler, eyaletler veya kantonların yasama yetkisine giren Sözleşme maddeleri ile ilgili olarak Federal Hükûmet, bu maddeleri mümkün olan en kısa zamanda ve müsbet mütalâayla devletlerin eyaletlerin veya kantonların yetkili makamlarının dikkatine sunacaktır;

(c) — İşbu Protokola Taraf Federal bir Devlet, kendisine herhangi bir Taraf Devletin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri vasıtasıyla tevdii olunacak talebi üzerine işbu Protokolun 1. maddesi 1. fıkrası uyarınca uygulanacak belli bir Sözleşme hükmü ile ilgili olarak ve bu hükmün yasama veya diğer tedbirlerle ne derecede tatbik edildiğini gösteren Federasyonun ve bunu teşkil eden birimlerin yürürlükte olan mevzuatı ve tatbikatına dair bir beyan sunulacaktır.

Madde VII

İhtirazı Kayıtlar ve Beyanlar

1 — Katılma sırasında, her Devlet, işbu Protokolun 4. maddesi ve Sözleşmenin 1, 3, 4, 16 (1) ve 33. maddelerinin dışında kalan hükümlerinin işbu Protokolün 1.

maddesi uyarınca uygulanması hususlarında ihtirazî kayıtlar beyan edebilir. Ancak Sözleşme'ye Taraf Devletler için, işbu madde uyarınca beyan edilmiş ihtirazî kayıtlar Sözleşme'nin kapsamına giren mülteciler için hüküm ifade etmeyecektir.

2 — Sözleşmeye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin 42. maddesine uygun olarak beyan edilen ihtirazî kayıtlar, geri alınmadıkları sürece, bahsi geçen devletlerin işbu Protokol uyarınca yükümledikleri vecibeler için hüküm ifade edecektir.

3 — Bu maddenin 1. fıkrasına uygun olarak ihtirazi kayıt beyan eden bir Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben göndereceği bir bildiri ile bu ihtirazi kaydı her zaman için geri çekebilir.

4 — İşbu Protokole katılan Sözleşme'ye taraf bir Devletçe Sözleşme'nin 40. maddesi, 1. ve 2. fıkraları uyarınca yapılan bir beyan, Protokole katılma sırasında ilgili Taraf Devletçe Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine aksine bir bildiride bulunmadığı takdirde, işbu Protokol bakımından da, hüküm ifade edeceği kabul olunacaktır. Sözleşme'nin 40. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile 44 maddesinin 3. fıkrası hükümleri, gerekli değişiklikler yapılarak bu protokola da uygulanacaktır.

Madde VIII

Yürürlüğe Girme

1 — İşbu Protokol altıncı katılma belgesinin tevdi edildiği gün yürürlüğe girecektir.

2 — İşbu Protokola altıncı katılma belgesinin tevdiinden sonra katılan her devlet için Protokol, katılma belgesinin bu Devlet tarafından tevdii tarihinde yürürlüğe girecektir.

Madde IX

Fesih

1 — Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir bildiri ile işbu Protokol'ü herhangi bir zamanda feshedebilir.

2 — İlgili Taraf Devlet için, böyle bir fesih, bu fesih bildirisinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alınması tarihinden bir sene sonra hüküm ifade edecektir.

Madde X

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin İş'arları

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yukarıda V. maddede bahsi geçen Devletleri, işbu Protokol ile ilgili yürürlüğe giriş tarihinden, katılmalardan, beyan edilen ve geri çekilen, ihtirazî kayıtlardan ve fesihlerden ve bunlarla ilgili beyanlardan ve iş'arlardan haberdar edecektir.

Madde XI

Birleşmiş Milletler Sekreterliği Arşivlerine Tevdii

Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli bulunan işbu Sözleşmenin, Genel Kurul Başkanı ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından imzalanmış bir örneği Birleşmiş Milletler Sekreterliği arşivlerine tevdi olunacaktır. Genel Sekreter işbu Protokolun onaylanmış örneklerini Birleşmiş Milletler üyesi bütün Devletlere ve yukarıda V. maddede bahsi geçen diğer Devletlere gönderecektir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SIĞINANLAR YÜKSEK KOMİSERLİĞİ STATÜSÜ*

BÖLÜM I

GENEL HÜKÜMLER

1. Genel Kurulun yetkisi altında çalışan Birleşmiş Milletler Sığınanlar Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletlerin desteği altında bu Statünün kapsamına giren sığınanlara uluslararası koruma sağlama ve Hükümetlere ve ilgili hükümetlerin onayına bağlı olmak koşuluyla özel kuruluşlara, bu gibi sığınanların ülkelerine gönüllü dönüşlerini yada yeni toplumca özümlenmelerini kolaylaştırmak üzere yardımcı olarak sığınanlar sorununa kalıcı bir çözüm bulma görevini üstlenmiştir.

Yüksek Komiserlik, görevlerini yerine getirirken, özellikle güçlükler doğduğunda ve sözgelimi sığınanların uluslararası statüsüne ilişkin herhangi bir anlaşmazlık durumunda, bu gibi kimseler konusunda —kurulmuşsa— bir danışma komitesinin görüşüne başvurur.

2. Yüksek Komiserliğin hiçbir siyasal niteliği bulun-

(*) Muzaffer Sencer - Belgelerle İnsan Hakları sh. 238 (Beta yayınları)

mayan çalışmaları, insancıl ve toplumsal nitelikte olup kural olarak sığınan grup ve kategorileriyle ilgilidir.

3. Yüksek Komiserlik, Genel Kurul ya da Ekonomik ve Toplumsal Konsey tarafından verilen politika yönergelerini izler.

4. Ekonomik ve Toplumsal Konsey, Yüksek Komiserliğin görüşlerini aldıktan sonra, sığınanlar konusunda gösterdikleri ilgi ve çaba temeli üzerinde Birleşmiş Milletler Üyesi olan Devletlerle olmayan Devletlerin temsilcileri arasından seçeceği bir sığınanlar danışma komitesi oluşturmaya karar verebilir.

5. Genel Kurul, sekizinci olağan oturumundan geç olmamak üzere, Yüksek Komiserlik Bürosunun 31 Aralık 1963 tarihinden sonra sürüp sürmeyeceğini kararlaştırmak amacıyla Büroya ilişkin düzenleri inceler.

BÖLÜM II

YÜKSEK KOMİSERİN GÖREVLERİ

6. Yüksek Komiserin Yetkileri:

A. (i) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihli düzenlemelere yada 28 Ekim 1923 ve 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmelere, 14 Eylül 1939 tarihli Protokola yada Uluslararası Sığınanlar Örgütü Anayasasına göre sığınan sayılan herhangi bir kimseyi;

(ii) 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylar sonucu olarak ve ırk, din, uyrukluk yada siyasal görüş nedenleriyle gerçek zulüm görme korkusundan ötürü uyruğunda bulunduğu ülkenin dışında olan ve böyle bir korkudan yada kişisel seçmesi dışındaki nedenlerden ötürü bu ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen yada uyruksuz olduğu ve önceden oturageldiği ülkenin dışında

bulunduğu için bu ülkeye geri dönemeyen yada böyle bir korkudan yada kişisel seçmesi dışındaki nedenlerden ötürü dönmek istemeyen herhangi bir kimseyi kapsar.

Uluslararası Sığınanlar Örgütünün, etkinlikte bulunduğu sırada sığınan statüsüne ilişkin kararları, bu fıkranın koşullarına uyan kimseye sığınan statüsü tanımaya engel değildir.

Yukarıdaki A. Kesiminde tanımlanan herhangi bir kimse,

a. Kendi isteğiyle uyruğunda bulunduğu ülkenin korumasından yeniden yararlanırsa;

b. Uyrukluğunu yitirdikten sonra, kendi isteğiyle yeniden kazanırsa;

c. Yeni bir uyrukluk kazanır ve uyruğu olduğu yeni ülkenin korunmasından yararlanırsa; yada

d. Zulme uğrama korkusu nedeniyle ayrıldığı yada dışında kaldığı ülkeye kendi isteğiyle yeniden yerleşirse;

e. Sığınan olarak tanındığı koşulların ortadan kalkmasından ötürü, uyruğunda bulunduğu ülkenin korumasından yararlanmayı geri çevirmek için artık kişisel seçmesi dışında gerekçe öne süremiyorsa; —salt ekonomik nitelikteki gerekçeler de öne sürülmez— yada

f. Uyruksuz bir kimse olup sığınan olarak tanındığı koşulların ortadan kalkmasından ve daha önce oturageldiği ülkeye dönme olanağı bulunmasından ötürü, bu ülkeye dönmeyi geri çevirmek için artık kişisel seçmesi dışında gerekçe öne süremiyorsa; Yüksek Komiserin yetkisi dışında kalır.

B. Irkı,dini, uyrukluğu yada siyasal görüşü nedeniyle gerçek bir zulüm görme korkusundan ötürü uyruğunda bulunduğu ülkenin yada uyruksuzsa daha önce oturageldiği ülkenin dışında bulunan ve uyruğunda olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan yada böyle bir korkudan ötürü yararlanmak istemeyen yada uyruksuz-

sa daha önce oturageldiği ülkeye dönmeyen herhangi bir kimse, Yüksek Komiserliğin yetkisi kapsamındadır.

7. Yüksek Komiserin 6. fıkrada tanımlanan yetkisi;

a. Uyruğunda bulunduğu ülkelerin herbiri bakımından yukarıdaki fıkraların hükümlerine uygun düşmedikçe birden çok ülkenin uyruğu olan; yada

b. Oturmasına izin verilen ülkenin yetkili makamlarınca bu ülkenin uyrukluğunu taşımaya bağlı hak ve yükümlülüklere sahip sayılan; yada

c. Birleşmiş Milletlerin öteki organ yada kuruluşlarından koruma ve yardım sağlamayı sürdüren; yada

d. Suçluların geri verilmesi anlaşmalarının hükümleri kapsamına giren yada Uluslararası Askeri Mahkemenin Londra Antlaşmasının 6. maddesinde anılan yada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14. Maddesinin 2. fıkrası hükümleri kapsamında bir suç işlediği yolunda aleyhine ciddi gerekçeler bulunan;

bir kimseyi kapsamaz.

8. Yüksek Komiser;

a. Sığınanların korunması için uluslararası sözleşmeler yapılmasını ve onaylanmasını özendirip uygulanmalarını gözeterek ve değişiklikler önererek;

b. Sığınanların durumlarını iyileştirmek ve korumaya gereksinenlerin sayısını azaltmak üzere alınacak önlemlerin Hükümetlerle yapılacak özel anlaşmalar yoluyla uygulanmasını sağlayarak;

c. Sığınanların gönüllü olarak ülkelerine geri dönmelerini yada yeni toplumca özümlenmelerini sağlamak için resmi ve özel çabalara yardımcı olarak;

d. Yoksulları dışlamayacak biçimde sığınanların devletlerce kabul edilmesini özendirerek;

e. Sığınanların eşyasını, özellikle yerleşmeleri için gerekli olanları aktarmaları için izin almaya çalışarak;

f. Hükümetlerden, ülkelerindeki sığınanların sayısı ve koşullarıyla sığınanlara ilişkin ilgili yasa ve düzenlemeler konusunda bilgi sağlayarak;

g. İlgili Hükümetler ve Hükümetlerarası kuruluşlarla yakın ilişki içinde bulunarak;

h. Sığınanlar sorunuyla ilgili özel örgütlerle uygun bulduğu yollardan ilişkiler kurarak;

i. Sığınanlara yardımı amaçlayan özel kuruluşlarca yapılan çalışmaların eşgüdümünü kolaylaştırarak;

Bürosunun kapsamına giren sığınanların korunmasını sağlar.

9. Yüksek Komiser, elindeki kaynaklar ölçüsünde sığınanların ülkesine geri dönmesi ve yeniden yerleşmesi dahil, Genel Kurulun saptayabileceği ek etkinliklerde bulunur.

10. Yüksek Komiser, sığınanlara yardım için sağladığı kamusal yada özel fonları yönetir ve bu yardımları en iyi kullanabilecek nitelikte gördüğü özel ve —gereğinde— kamusal kuruluşlara dağıtır.

Yüksek Komiser, uygun bulmadığı ve yararlanılamayacak olan yardımları geri çevirebilir.

Yüksek Komiser, Genel Kurulun ön onayı olmadan Hükümetlere fon için başvuramaz yada genel bir istekte bulunamaz.

Yüksek Komiser, yıllık raporunda bu alandaki etkinliklerine yer verir.

11. Yüksek Komiser; Genel Kurulun, Ekonomik ve Toplumsal Konseyin ve bunların yardımcı organlarının önünde görüşlerini açıklamaya yetkilidir.

Yüksek Komiser her yıl Ekonomik ve Toplumsal Konsey aracılığıyla Genel Kurula rapor sunar ve raporu Genel Kurul gündeminde ayrı bir madde olarak görüşülür.

12. Yüksek Komiser, çeşitli uzmanlık kuruluşlarının işbirliğini isteyebilir.

BÖLÜM III

ÖRGÜTLENME VE FİNANSMAN

13. Yüksek Komiser, Genel Sekreterce aday gösterilerek Genel Kurulca seçilir. Yüksek Komiserin atanma koşulları, Genel Sekreterce önerilir ve Genel Kurulca onaylanır. Yüksek Komiser, 1 Ocak 1951 tarihinden başlayarak üç yıllık bir dönem için seçilir.

14. Yüksek Komiser, aynı koşullarla, kendi uyrukluğunda olmayan bir Yüksek Komiser Asbaşkanını seçer.

15. a. Yüksek Komiserlik Bürosunun görevlileri, bütçe olanakları ölçüsünde Yüksek Komiserce atanır ve görevlerini yerine getirirken Yüksek Komisere karşı sorumludur.

b. Bu görevliler, Yüksek Komiserlik Bürosunun amaçlarına kendisini adamış kimseler arasından seçilir.

c. Çalışma koşulları, Genel Kurulca benimsenen düzenlemeler ve bu düzenlemelere göre Genel Sekreterce saptanacak içtüzükte öngörülür.

d. İçtüzük, ücretsiz personel çalıştırmaya olanak verecek hükümler de öngörülebilir.

16. Yüksek Komiser, temsilciler atama konusunda sığınanların oturduğu ülkelerin hükümetlerine danışır. Böyle bir gereksinme gösteren bir ülkeye, bu ülkenin Hükümetince onaylanmış bir temsilci atanabilir. Yukarıdaki hükümlere bağlı olmak üzere aynı temsilci birden çok ülkede hizmet verebilir.

17. Yüksek Komiserle Genel Sekreter, karşılıklı ilgileri bakımından ilişki ve danışma amacıyla uygun düzenlemeler yapar.

18. Genel Sekreter, bütçe olanakları ölçüsünde Yüksek Komiserliğe tüm gerekli kolaylıkları sağlar.

19. Yüksek Komiserlik Bürosu, İsviçrenin Cenevre kentinde bulunur.

20. Yüksek Komiserlik Bürosu, Birleşmiş Milletler bütçesiyle finanse edilir. Genel Kurul daha sonra tersine karar vermedikçe, Yüksek Komiserlik Bürosunun çalışmasına ilişkin yönetsel harcamalar dışında hiçbir harcama, Birleşmiş Milletler Bütçesinden karşılanmaz ve Yüksek Komiserliğin etkinliklerine ilişkin tüm öteki harcamalar gönüllü katkılarla karşılanır.

21. Yüksek Komiserlik Bürosunun yönetimi, Birleşmiş Milletler Mali Düzenlemeleriyle bu düzenlemelere göre Genel Sekreterce saptanan mali kurallara bağlıdır.

22. Yüksek Komiserlik fonlarına ilişkin işlemler, Birleşmiş Milletler Muhasebe Kurulunun mali denetimine bağlıdır. Adıgeçen kurul, fonların ayrıldığı kuruluşlardan hesapların incelenmesini isteyebilir. Fonların gözetimi ve harcama kalemlerine ayrılması, Birleşmiş Milletler Mali Düzenlemeleri ve bu düzenlemelere göre Genel Sekreterce saptanan kurallar uyarınca Yüksek Komiserle Genel Sekreter arasında karara bağlanır.

Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silâhların Geliştirilmesi, Yapımı ve Stoklanmasının Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun

Kabul tarihi: 25 Haziran 1973

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 3 Temmuz 1973 — Sayı: 14583)

Kanun No: 1766

MADDE 1 — Hükümetimiz tarafından 10 Nisan 1972 tarihinde Londra, Moskova ve Waşington'da imzalanan «Bakteriyolojik (Biyolojik) ve zehirleyici silâhların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasının yasaklanması ve bunların imhasına ilişkin Sözleşme» nin onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

30/6/1973

Bakteriyolojik (Biyolojik) ve zehirleyici silahların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasının yasaklanması ve bunların imhasına ilişkin Sözleşmenin onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu Kararı

15 Haziran 1974 — No: 7/8557

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 6 Ağustos 1974 — Sayı: 14968)

3/7/1973 tarihli ve 1766 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ilişik «Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silâhların Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme»nin onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 5/6/1974 tarihli ve Siyasi İş. 8/52-74-447 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 15/6/1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silâhların Geliştirilmesi, Yapımı ve Stoklanmasının Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme

İşbu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Kitle tahrip silâhlarının bütün çeşitlerinin yasaklanması ve imhası dahil genel ve tam silâhsızlanma yolunda fiili ilerlemelerin gerçekleşmesi için çalışmaya kesinlikle kararlı ve kimyasal ve bakteriyolojik (Biyolojik) silâhların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasının yasaklanmasının ve bunların etkili tedbirlerle imhasının sıkı ve etkin bir uluslararası denetim altında genel ve tam silâhsızlanmanın gerçekleşmesini kolaylaştıracağına kani olarak,

17 Haziran 1925 ve Cenevre'de imzalanmış boğucu, zehirleyici ve benzeri gazlarla bakteriyolojik yöntemlerin savaşta kullanılmalarının yasaklanmasına ilişkin Protokolün savaşın dehşetini azaltmak yolunda yapmış olduğu ve yapmakta devam ettiği katkıyı da müdrik olarak.

Bu Protokolün ilke ve amaçlarına bağlılıklarını teyid ve bütün devletleri bunlara uymaya davet ederek,

BM Genel Kurulunun 17 Haziran 1925 Cenevre Protokolünün ilke ve amaçlarına aykırı bütün davranışları bir çok defa kınadığını hatırlatarak,

Uluslararasındaki itimadı güçlendirmeye ve milletlerarası havanın düzeltilmesine katkıda bulunmayı arzu ederek,

BM Yasasının amaç ve ilkelerinin gerçekleşmesine de katkıda bulunmayı arzu ederek,

Kimyasal ve bakteriyolojik (Biyolojik) etkenlerin kullanılması gibi son derece tehlikeli kitle tahrip silâhlarının devletlerin silâh ve mühimmat depolarından etkili tedbirlerle tasfiyesinin önem ve ivediliğine kani olarak,

Bakteriyolojik (Biyolojik) veya zehirleyici (Toksin) silâhların yasaklanmasına ilişkin bir anlaşmanın kimyasal silâhların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasını da yasaklayacak etkili tedbirler üzerinde bir anlaşmanın gerçekleşmesi yolunda mümkün olan ilk adımı teşkil ettiğine inanarak ve bu hususta müzakerelere devama kararlı olarak,

Bütün insanlığın yararı için bakteriyolojik (Biyolojik) etkenlerin veya toksinlerin silâh olarak kullanılmalarını tamamiyle bertaraf etmeye kesinlikle kararlı olarak,

İnsanlık vicdanının bu gibi kullanışları nefretle kı-

nayacağına ve bu tehlikeyi azaltmak için hiç bir gayretin esirgenmemesi gerektiğine inanmış olarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.

Madde 1 — İşbu Sözleşmeye Taraf her Devlet,

1) Menşei ve üretim yöntemi ve çeşitleri ne olursa olsun, her türlü mikroplu etkenler veya toksinlerin veya diğer biyolojik elemanların önleyici, koruyucu ve diğer barışçı gayeler için gerekli olmayan miktarlarda;

2) Bu çeşit etken ve toksinlerin dostça olmayan amaçlarla veya silâhlı çatışmalarda kullanılmasına yarayan silâh, teçhizat ve atış araçlarını,

Asla ve hiç bir surette geliştirmemeyi, yapmamayı, stoklamamayı veya şu veya bu şekilde ele geçirmemeyi veya elde bulundurmamayı yükümlenir.

Madde 2 — İşbu Sözleşmeye Taraf her Devlet,

Elinde veya yetkisi veya denetimi altında bulundurduğu Sözleşmenin 1 inci maddesinde belirtilen bütün etken, toksin, silâh, teçhizat ve atış araçlarını mümkün olan süratle ve her halükarda Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç dokuz ay içerisinde imha etmeyi veya bunları barışçı amaçlarla kullanılır hale getirmeyi yükümlenir. İşbu madde hükümlerinin uygulanması sırasında toplumun ve çevrenin korunması için gerekli bütün güvenlik tedbirleri alınacaktır.

Madde 3 — İşbu Sözleşmeye Taraf her Devlet.

Sözleşmenin 1 inci maddesinde belirtilen etken, toksin, silâh, teçhizat veya atış araçlarından herhangi birini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hiç kimseye devretmemeyi ve herhangi bir devletin veya devletler grubunun veya uluslararası kuruluşların sözü geçen etken toksin, silâh, teçhizat ve atış araçlarından herhangi birini yapmasına veya başka yollardan ele geçirmesine yardım, teşvik veya imalde bulunmamayı yükümlenir.

Madde 4 — İşbu Sözleşmeye Taraf her Devlet,

Kendi sınırları içinde, yetkisi veya herhangi bir yerde kontrolü altında bulundurduğu ve Sözleşmenin 1 inci maddesinde belirtilmiş olan etken, toksin, silâh, teçhizat ve atış araçlarını geliştirmeyi, yapmayı, stoklamayı veya ele geçirmeyi veya muhafaza etmeyi yasaklayacak ve önleyecek tedbirleri Anayasası'nın öngördüğü usullere göre almayı yükümlenir.

Madde 5 — Sözleşmeye Taraf Devletler,

İşbu Sözleşmenin amaçları ile bağlantılı veya hükümlerinin uygulanması ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek sorunların çözümlenmesinde birbirleriyle danışmayı ve işbirliği yapmayı yükümlenirler. Bu madde uyarınca yapılacak danışma ve işbirliği BM çerçevesinde ve BM Yasasına uygun uluslararası yöntemlerle de yürütülebilir.

Madde 6 — 1. Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet, diğer bir taraf devletin işbu Sözleşmenin hükümlerinden doğan yükümlülükleri ihlâl eder şekilde hareket ettiğini görürse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine şikâyette bulunabilir. Böyle bir şikâyet gerçeğe uygunluğuna dair elde edilebilecek bütün delillerle birlikte Güvenlik Konseyinde gözönünde bulundurulması talebini de ihtiva etmelidir.

2. Sözleşmeye taraf her Devlet, Konseye yapılan şikayet üzerine Birleşmiş Milletler Yasası hükümleri gereğince Güvenlik Konseyinin girişebileceği her tahkikatın yürütülmesinde işbirliği yapmayı yükümlenir. Güvenlik Konseyi soruşturma sonuçlarını Sözleşmeye taraf Devletlere bildirir.

Madde 7 — Sözleşmeye taraf her Devlet, Güvenlik Konseyinin taraflardan birinin işbu Sözleşmenin ihlâl edilmesi sonucu bir tehlikeye maruz kaldığına karar

vermesi halinde Sözleşmeye taraf olan ve böyle bir talepte bulunan her Devlete Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca yardımda bulunmayı veya bu yardımı desteklemeyi yükümlenir.

Madde 8 — İşbu Sözleşmenin hiç bir hükmü, 17 Haziran 1925 te Cenevre'de imzalanmış olan boğucu, zehirleyici ve benzeri gazlarla, bakteriyolojik usullerin savaşta kullanılmasının yasaklanmasına mütedair Protokol gereğince herhangi bir Devlet tarafından girişilmiş yükümleri kısıtlayacak ve azaltacak tarzda yorumlanamaz.

Madde 9 — İşbu Sözleşmeye Taraf her Devlet, kimyasal silâhların etkili bir yasaklanmasının kabul edilmiş bir hedef olduğunu teyit eder, bu amaçla, bunların geliştirilmesinin, yapımının ve stoklanmasının yasaklanması ve imhası üzerinde etkili tedbirlerin alınması ve kimyasal etkenlerin yapımı veya silâh olarak kullanılmasına mahsus teçhizat ve atış araçları hakkında uygun tedbirlerin alınması için yakın bir gelecekte bir anlaşmaya varılması amacıyla müzakerelere iyi niyetle devam etmeyi yükümlenir.

Madde 10 — 1. Bakteriyolojik (Biyolojik) etkenlerin ve toksinlerin barışçı maksatlarla kullanılması ile ilgili teçhizat ve malzeme ile ilmî ve teknik bilgilerin mümkün olan en geniş ölçüde mübadelesini kolaylaştırmak ve buna katılmak, Sözleşmeye taraf devletlerin hem yükümlülükleri, hem de haklarıdır. Sözleşmeye taraf ve bunu yapabilecek durumda olan devletler aynı zamanda, hastalıkların önlenmesi için bakteriyoloji (Biyoloji) alanında veya diğer barışçı amaçlarla ilmi keşiflerin daha da geliştirilmesine ve uygulanmasına tek başlarına veya diğer Devletler veya uluslararası kuruluşlarla birlikte katkıda bulunmak üzere işbirliği yapacaklardır.

2. İşbu sözleşme, Taraf Devletlerin ekonomik veya teknik gelişmelerini veya bakteriyolojik (Biyolojik) unsurlarla toksinlerin Sözleşmeye uygun olarak barışçı maksatlarla işlemlerden geçirilmesine yarayan araç ve gereçlerin uluslararası mübadelesi de dahil olmak üzere her türlü bakteriyolojik (biyolojik) barışçı faaliyetler alanındaki uluslararası işbirliğini engellemeyecek şekilde uygulanacaktır.

Madde 11 — Sözleşmeye her taraf Devlet, Sözleşmede değişiklik yapılmasını önerebilir. Değişiklikler bunları kabul eden Taraf Devletler için Tarafların çoğunluğunun bu değişiklikleri kabul etmesiyle, bundan sonra kabul eden taraf Devletler için ise kabul tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

Madde 12 — Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra veya Sözleşmeye taraf Devletlerin çoğunluğunca depoziter Hükümetlere bu hususta bir talepte bulunulması halinde daha erken bir tarihte, kimyasal silahlara ilişkin müzakerelerle ilgili olanlar dahil olmak üzere, Dibaçe'de belirtilen amaçların ve Sözleşme hükümlerinin gerçekleşmekte olup olmadığını tespit maksadıyle, Sözleşmenin işleyişini gözden geçirmek için İsviçre'nin Cenevre Şehrinde Sözleşmeye Taraf Devletlerin katılmasıyla bir konferans aktedilecektir. Bu gözden geçirmede, işbu Sözleşme ile ilgisi bulunan her türlü yeni ilmi ve teknik gelişmeler dikkate alınacaktır.

Madde 13 — 1. İşbu Sözleşmenin yürürlük süresi sınırsızdır.

2. Sözleşmeye taraf her Devlet, Sözleşme konusuyla ilgili olağanüstü olayların ülkesinin yüksek menfaatlerini tehlikeye düşürdüğüne karar verirse, millî eğemenlik hakkını kullanarak Sözleşmeden çekilmek yetkisine sahip olacaktır. Bu takdirde Sözleşmeye taraf bütün

Devletlere ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine çekilme kararı hakkında üç ay öncesinden ihbarda bulunacaktır. Söz konusu ihbar taraf Devletin Yüksek menfaatlerini tehlikeye sokmuş saydığı olağanüstü olaylar hakkında bir beyanı ihtiva edecektir.

Madde 14 — 1. Bu sözleşme bütün devletlerin imzasına açık olacaktır. İşbu maddenin üçüncü fıkrasına uygun olarak Sözleşmeyi yürürlüğe girişinden önce imzalamamış her devlet, istediği zaman Sözleşme'ye katılabilir.

2. Bu Sözleşme, imza eden Devletlerin onayına tabi olacaktır. Onay ve katılma belgeleri işbu Sözleşmede Depoziter Hükümetler olarak tayin edilen Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümetlerine tevdi edilecektir.

3. Bu Sözleşme, Hükümetleri Depoziter olarak tayin edilen devletler dahil, yirmi iki Hükümetin onay belgelerinin tevdiini müteakip yürürlüğe girecektir.

4. Sözleşme onay ve katılma belgelerini Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra tevdi eden Devletler için onay ve katılma belgelerinin tevdii tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

5. Depoziter Hükümetler, Sözleşmeyi imzalamış ve ona katılmış bulunan bütün Devletlere, her imza tarihi, her onay veya katılma belgesinin tevdii tarihleri, işbu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi ve diğer ihbarların alınış tarihleri hakkında vakit geçirmeden bilgi verecektir.

6. İşbu Sözleşme, Depoziter Hükümetler tarafından Birleşmiş Milletler Yasasının 102. maddesi uyarınca tescil ettirilecektir.

Madde 15 — Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve

İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli olan işbu Sözleşme Depoziter Hükümetlerin arşivlerinde muhafaza edilecektir. İşbu Sözleşmenin usulüne uygun olarak tasdik edilmiş suretleri Depoziter Hükümetler tarafından Sözleşmeyi imzalıyan ve katılan Devletlere gönderilecektir.

Bu hususları mübeyyin olarak, aşağıda imzaları bulunan yetkili temsilciler Sözleşmeyi imzalamışlardır.

No: 48 — 4 Mayıs 1925 tarihinde Cenevrede içtima eden Beynelmilel konferansta kabul olunan (Muhnik - Müsemmim veya buna mümasil gazlerin ve Bakteriyolojik vesaitin harpte istimalinin men'i) hakkındaki Protokolün tasdikına dair kanun (1)

7 Kânunusani 1929

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 20 kânunusani 1929 — Sayı: 1097)

Kanun No: 1380

Madde 1 — Cenevrede 4 Mayıs 1925 tarihinde içtima eden Beynelmilel konferansta tanzim ve imza olunan (Muhnik, Müsemmim veya buna mümasil gazlerin ve Bakteriyolojik vesaitin harpte istimalinin men'i) hakkındaki 27 Haziran 1925 tarihli Protokol kabul ve tasvip olunmuştur.

Madde 2 — Bu Kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Madde 3 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Muhnik, müsemmim veya buna mümasil gazlerin ve bakteriyolojik vesailin harpte istimalinin men'i hakkında Protokol

Kendi hükümetleri namına, aşağıda vaziülimza salâhiyettar murahhaslar:

Muharebelerde muhnik, müsemmim veyahut buna müşabih gazler ve bu misillü bütün mayiler, maddeler veya usuller istimalinin medeni âlem efkârı umumiyesince bihakkın merdut addedildiğini cihan devletlerinden çoğunun âkitlerinden bulundukları muahedelerde işbu istimal memnuiyetinin tasrih olunduğunu nazarı itibara alarak:

Ayni zamanda milletlerin vicdan ve ef'alinde de hâkim olan bu memnuiyetin hukuku düvele ithalini bütün dünyaya tanıtmak ümniyesile

Âli âkit taraflar zikri geçen men'i istimal muahedelerine henüz iştirak etmemiş oldukları takdirde bu memnuiyeti tanıdıklarını bu men'i istimalin Bakteriyolojik Harp vasıtalarına da teşmili kabul ve işbu beyanat hükmile yekdiğerine karşı bağlı olduklarını beyan ederler.

Âli Akit Taraflar bu protokola diğer devletleri iltihaka sevk için bütün kuvvetlerini sarfedeceklerdir. Bu iltihak keyfiyeti Fransa Cümhuriyeti Hükûmetine ve onun delâletile imza ve iltihak etmiş bulunan diğer devletlere tebliğ edilecektir. İltihak Fransa Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yapılan tebliğ tarihinden itibaren müessir olacaktır.

Fransızca ve İngilizce metinleri muteber olan işbu Protokol mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda tasdik olunacaktır. Protokol bu günkü tarihi havi olacaktır.

Bu protokolün tasdiknameleri Fransa Cumhuriyeti Hükümetine gönderilecek ve keyfiyeti tevdi mezkûr hü-

kûmet tarafından imza veya iltihak etmiş olan devletlerin her birine tebliğ edilecektir.

Tasdik ve iltihak vesaiki Fransa Cumhuriyeti Hükümeti hazinei evrakında mahfuz kalacaktır.

İşbu Protokol vaziülimza bir devlet için kendi tasdiknamesinin tevdii tarihinden itibaren mevkii mer'iyete girecek ve o andan itibaren bu devlet daha evvel tasdiknamelerinin tevdi muamelesini icra etmiş bulunan diğer devlete karşı taahhüde girmiş olacaktır. Tasdiken lilmakal sahibi salâhiyet murahhaslar işbu protokolü imzaladılar.

Cenevrede bir nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Yirmi yedi haziran bin dokuz yüz yirmi beş.

KANUN NO: 2510

İSKÂN KANUNU*

14 Haziran 1934

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 21 Haziran 1934 — Sayı: 2733)

(3. t. Düstur, c 15 — s. 460) (T.C. Kanunları c. 3 - s. 2210)

MUKADDEME

İskân mıntakaları

Madde 1 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Muhacir ve mültecilerle göçebelerin ve gezginci çingenelerin yurt içinde yerleştirilmeleri; Türk kültürüne bağlılık ve nüfus oturuş ve yayılışının düzeltilmesi amacıyla Bakanlar Kurulunca yapılacak programa uygun olarak İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca tertiplenir.

Madde 2 — (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla kaldırılmıştır).

(*) 25 Haziran 1973 tarih ve 1757 sayılı (TOPRAK VE TARIM REFORMU KANUNU) nun uygulanmasında, İskân Kanunun, sözü geçen Kanuna aykırı hükümleri, 235 inci maddesi (C) fıkrası gereğince uygulanmaz.

FASIL: 1

Muhacirlerin ve mültecilerin kabulü

Madde 3 — (Değişik: 2848 - 12.11.1935) Türkiye'de yerleşmek maksadiyle dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletinin mütalâası alınmak şartiyle Dahiliye Vekilliğinin emriyle ve müçtemian gelmek isteyen Türk soyundan meskûn ve göçebe fertler, aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin mütalâası alınmak şartiyle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğinin emriyle kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir.

Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti karariyle tesbit olunur.

Türkiye'de yerleşmek maksadiyle olmayıp bir zaruret ilcasiyle muvakkat oturmak üzere sığınanlara (mülteci) denir. 4 üncü maddede yazılı sebepler bulunmıyan mülteciler, Türkiye'de yerleşmek isterler ve bunu yazı ile bulundukları yerin en büyük idare âmirine bildirirlerse haklarında Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince muhacir muamelesi yapılır.

Öbür mülteciler için Dahiliye Vekilliğince haklarında vatandaşlık kanunu ahkâmı tatbik olunur.

Muhacirlerin alınma yolları Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince, mültecilerin ise Dahiliye Vekilliğince yapılacak talimatnamelerle tesbit olunur.

(Ek Fıkra: 3657 - 30.6.1939) Türkiye'de yerleşmek maksadiyle ve Hükümetten iskân yardımı istememek şartiyle dışarıdan gelmek istiyen Türk soyundan olan kimseler Hariciye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimaî Muave-

net Vekillerince müştereken tesbit olunacak şekiller dahilinde konsoloslarımızın verecekleri muhacir vizesiyle Türkiye'ye gelirler ve serbest muhacir olarak kabul olunurlar. Bu yolda geleceklerin pasaportlarına muktazi meşruhat verilir:

İcra Vekilleri Heyeti bu madde hükümlerinin hangi yerler halkına tatbik olunacağını tâyin ve tesbit eder.

Madde 4 — A) Türk kültürüne bağlı olmıyanlar.

B) Anarşistler,

C) Casuslar,

Ç) Göçebe, çingeneler,

D) Memleket dışına çıkarılmış olanlar Türkiye'ye muhacir alınmazlar.

Bulaşık hastalıklar doğrudan doğruya hükümet hastanelerine gönderilip orada parasız tedavi olunurlar.

Madde 5 — Hususi bir ahit dolayısiyle Türkiye'ye mecburi olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve hükümetçe verilen kararlara göre alınırlar.

Madde 6 — A: Muhacirler sınırlarından girdikleri veya nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve ailesi fertlerini yazdırıp «muhacir kâğıdı» almağa ve bir vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamağa mecburdurlar. Muhacir kâğıdı muvakkat doğum kâğıdı yerine geçer ve bir yıl muteber tutulur.

B: Muhacir olarak alınanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararıyle, hemen vatandaşlığa alınırlar. Küçükler baba ve analarına veya hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler yaşına bakılmaksızın vatandaşlığımıza geçirilirler.

Madde 7 — (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

FASIL: II

İçerde nakiller, kültür ve idare tedbirleri

Madde 8 — (15.5.1959 tarih ve 7269 sayılı kanunla kaldırılmıştır.)

Madde 9 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Göçebeler, gezginci çingeneler İçişleri Bakanlığının mütalâası alınarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca uygun görülecek yerlerde yerleştirilirler. Bunlar da bu kanunda yazılı yardımlardan ve türlü muafiyetten istifade ederler.

Madde 10 — (Değişik: 2848 - 12.11.1935) A: Kanun aşirete hükmî şahsiyet tanımaz. Bu hususta herhangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların herhangi bir vesikaya veya göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzuvları kaldırılmıştır.

B: Bu kanunun neşrinden önce herhangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve âdetle aşiretleri şahsiyetlerine veya onlara izafetle reis, bey, ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış kayıtlı, kayıtsız, bütün gayrimenkuller Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkuller muhacirlere mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağılıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicillerindeki kayıtlara göre tesbit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair kayıt yoksa veya kayıtlar yalnız şahıslar namına olup da halk arasında bulunanlar aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmuyorlarsa, aidiyeti, tahkikat üzerine o yerin idare heyeti kararıyle hallolunur. İdare heyetlerinin valilerce tasdik edilen bu kararı katidir.

C: (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

Ç: (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır)

Madde 11 — (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)'

FASIL: III

İskân

Madde 12 - 14 — (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 15 — (16 Haziran 1970 tarih ve 1306 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 16 — A: Karı ve koca bir aile olarak ilân edilir:

B: Evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile veya bunların sağ olanı ile birlikte iskân görürler;

C: Anasız ve babasız torunlar dede ve büyük analariyle veya bunlardan sağ olaniyle birlikte iskân edilirler. Ancak torunların hisseleri tapuda kendi adlarına yazılır.

D: Anasız ve babasız çocuklar, kan ve civar veya sihri hısımlarından biri, yoksa, kendi başlarına iskân görürler. Bunların küçüklerine ayrıca vâsi tâyin ettirilir.

E: Evli çocuklar ve evli torunlar, başlı başına bir aile olarak iskan görürler;

F: (C) fıkrasındaki torunların, (Ç) ve (D) fıkralarındaki çocukların, üvey çocukların ve evlatlıkların hisseleri evleninceye kadar hiç bir suretle satılamaz, bağışlanamaz ve haczolunamaz;

G: Türk muhacir ve mülteciler hısım ve akrabalarının bulundukları yerde iskan olunurlar.

Madde 17 — İskan bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre, oturacak ev veya ev yeri; sanatkarlara ve tüccarla-

ra ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kafi toprakla çift hayvanı, alat ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır*.

(Ek fıkra: 5098 - 18.6.1947) İskan edilecek her aileye nüfuslarına göre dağıtılacak çeşitli toprak miktarı ve dağıtış şekli Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım Bakanlıklarınca hazırlanıp Bakanlar Kurulu tarafından tasdik edilecek bir cetvelle tesbit olunur.

Madde 18 — İskândan hükümetçe verilen talimata göre yapı yapılması için malzeme veya para verilebilir. Yapı yapmakta kendileri de çalıştırılabilir.

İskân için Devlet ormanlarından parasız kereste vermek ve bu yapıları yapmada asker, Devlet memur ve müstahdemlerini ve vasıtalarını kullanmak caizdir.

Madde 19 — Yeniden kurulan veya canlandırılan köylere, orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri; ortak, suvat Orman Kanunu hükümleri içinde baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lâzım yerler parasız bırakılır.

Mektep odası, çeşme, su yolları, kuyu, sarnıç ve sulama tertibatı da Hükûmetçe yapılabilir veya tamir edilebilir. Bu işlerde buraya yerleştirilenleri işletmeğe Hükûmet salâhiyetlidir.

Madde 20 — (11.6.1945 ve 4753 sayılı kanunun 64 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.)

Madde 21 — (11.6.1945 tarihli ve 4753 sayılı kanunun 64 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.)

(*) 17 nci maddenin, san'atkârlara yarım istihkak toprak verileceğine dair olan fıkrası 11.1.1945 tarih ve 4753 sayılı kanunun 64 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.

Madde 22 — Muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve naklolunanların yerleştirilmelerine ayrılan veya bunlara verilen yapılar ve topraklar kimin işgali altında olursa olsun vali ve kaymakamın yazılı emriyle zabıtaca boşaltılır ve kendilerine teslim olunur. Bunlara vukubulacak tecavüzlerde de vali ve kaymakamlar zabıta marifetiyle tahliyeye salahiyetlidirler.

Madde 23 — Bu kanun hükümlerine göre muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara ve yerlilere dağıtılan yapı ve toprakların temlikine vali ve kaymakamlar selahiyetlidirler. Dağıtış defter veya kararlarının altı vali veya kaymakamlarca tasdik edilmesi temliktir. Tasdikli defterlerdeki veya kararlardaki miktarlar muteberdir.

(Ek fıkra: 3667 - 5.7.1939) Bu suretle temlik edilmiş olan gayrimenkuller hakkında vukubulacak aynı davalarda hasım taraf yeni malik ile birlikte Hazinedir.

Temlik tarihinden itibaren bir sene geçtikten sonra müstehkikler tarafından ancak Hazine aleyhine vaziyet tarihindeki rayiç üzerinden bedel davası açılabilir.

Ayın veya bedelin verilmesine hükmolunduğu takdirde mahkeme masrafları yalnız Hazineye yükletilir.

Madde 24 — Muhacirleri ve mültecileri ve naklolunanlar kendilerine ev yapıncaya veya hükümetçe yaptırılıncaya kadar yerleşecekleri yerde veya civarda mevcut hükümete veya halka ait münasip binalarda barındırmak ve bu binaları vali veya kaymakamın yazılı emriyle zabıtaca hemen boşaltmak caizdir. Ancak bu boşaltmanın ev ve bina sahiplerinin yaşamalarını ve barınmalarını imkansız kılacak yolda olmaması ve bir yıldan fazla sürmemesi şarttır.

Bu yolda binası boşaltılanlara hükümetçe münasip kira verilir. Muhacirlerin, mültecilerin ve naklolunanların geçtikleri yerde muvakkat konaklamak üzere bir

haftadan fazla bir müddet için bina boşaltılmasına izin verilmez. Bu maddenin hükümlerinin tatbiki için Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince talimat yapılır.

Madde 25 — Muhacirlerin, mültecilerin, naklolunanrın ve göçebelerin yurtlandırıldıklarından başlıyarak iki yıl içinde, görülecek hakiki lüzum üzerine, aynı mıntıkalarda iskan yerlerini değiştirmeğe ve düzeltemeğe Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili salahiyetlidir.

FASIL: IV

Mecburiyetler, tasfiye ve istihkak mazbataları

Madde 26 - 28 — (18.6.1947 tarih ve 5098 sayılı kanunla kaldırılmıştır.)

Madde 29 — (16 Haziran 1970 tarih ve 1306 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 30 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Hükümetçe iskan edilenlere borçlu veya borçsuz olarak iskan yoluyla verilen gayrimenkuller on yıl süre ile hiç bir suretle satılamaz, bağışlanamaz, terhin edilemez, haciz olunamaz. Tapularına o yolda kayıt düşürülür.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının izniyle Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına terhini caizdir.

FASIL: V

Muafiyetler

1 — Gümrük muafiyeti

Madde 31 — (Değişik: 3657 - 30.6.1939) Bu kanunun hükümlerine göre alınan muhacirlerle dışarıdan gelen mülteci ve aşiret fertlerinin birlikte getirdikleri aşağıda gösterilen kendi eşyaları malları ve hayvanları gümrük resmiyle, bir defaya mahsus olmak üzere, sair bütün vergi ve resimlerden muaftır.

1 — Bir aile için:

A) Zat ve eşyası kâmilen.

B) Meslek ve meşgale eşyası aşağıdaki kayıtlarla:

Çiftçi ise, çift hayvanları, arabaları, araba ve koşum takımları, çiftliğe mahsus her türlü alât ve edevat makineleri, damızlık hayvanları, tohumluk ve yiyecek zahireler ve aşlıkları kâmilen ve ötedenberi besledikleri büyük ve küçük hayvanlarla zirai mahsullerden değeri 6.000 liraya kadar olan miktarı.

Sanat ve serbest meslek erbabından ise; her türlü sanat ve meslek alât ve edevatı ve makineleri, söküp getirecekleri fabrikaların alât ve edevatı kâmilen ve sanat ve mesleklerine müteallik mamûl ve gayri mamûl maddelerden değeri 6.000 liraya kadar olan miktarları (Trikotaj fabrikası makineleri ve kauçuk sanatlar mamûlâtından bulunan ayakkabıları hariçtir. Ancak zata mahsus ve kullanılmış küçük trikotaj makineleri muafiyetten istifade eder.)

Tüccardan ise; ötedenberi satagelmekte oldukları ticaret mallarından değeri 12.000 liraya kadar olan miktarı (Şeker, kahve, çay, benzin, petrol, koza, ipek ve ipekliler ve inhisara tâbi maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayii masnuatından olan ayakkabıları hariçtir.)

Bu üç sınıftan hariç ise; kendi menkul ve gayrimenkulleri bedeli veya mevcut paraları mukabili satın alacakları mallardan veya kendi menkullerinden getirecekleri 12.000 liralık miktarı (Şeker, kahve, çay, benzin, petrol, koza, ipek ve ipekliler ve inhisara tâbi maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayi masnuatından olan ayakkabıları hariçtir.)

2 — Bir cemaat için (bir köy ve mahalle veya cemaate ait kullanılmış eşya):

A) Bütün mektep eşyası;

B) Bütün cami eşyası;

C) Vakıflara ait eşya ve mahsuller:

Ç) Köy ve mahalle odası eşyası hatıralar ve cemaate yadigâr eşya;

D) Köyün ve mahallenin orta malı olan boğalar, aygırlar, tekeler, koçlar ve damızlık bütün hayvanlar;

E) Köy ve mahallenin harman ve orak makinesi ve traktör gibi ortak zirai makine ve aletleri, köy değirmeni ve un fabrikası müşterek sanat fabrikası ve makineleri.

3 — Yukarıdaki bendlerde yazılı gümrük muafiyetlerinin tatbik şekilleri Sıhhat ve İçtimaî Muavenet ve Gümrük ve İnhisarlar Vekilliklerince müştereken tâyin ve tesbit olunur.

Madde 32 — Muhacirler ve mülteciler 31 inci madde haricinde menkul ve gayrimenkul malların bedeli veya ellerinde bulunan nakitleri karşılığı Türkiye'de yapacakları sanat veya ticaret veya ziraat eşyası getirebilirler. Bu yolda getirilecek eşya gümrük ve sair resimlere tâbidir. Ancak bu eşyanın şeker, benzin, petrol, koza; ipek ve ipeklilerden ve Türkiye'de inhisara bağlı maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayii mahsullerinden olan ayakkabılardan olmaması şarttır.

Madde 33 — Hükümetçe memleket iktisadiyatını korumak üzere alınan ve alınacak olan tedbirler 31 ve 32 nci maddelere göre hariçten getirilebilecek eşya hakkında tatbik edilmez.

Madde 34 — 31 ve 32 nci maddelerdeki muafiyetleri kazanabilmek Türk vatandaşlığına girmek için beyanname verip karşılığında bir kâğıt almağa ve getirilen malların, muhacirlerin ve mültecilerin kendi malları olmasına vabestedir.

Sınırlarda belli kapılardan başka yollardan girmeğe mecbur kalmış olan muhacirler ve mülteciler getirecekleri mallar için bir beyanname verirler; aksi sabit oluncaya kadar bu beyannameler muafiyet için muteber olur. Kapılardan gelecek muhacirlerin ve mültecilerin nizamnamesinde şekil ve mahiyetleri gösterilelecek bir vesika göstermeleri yahut toplu bir beyanname vermeleri kâfidir.

Türk vatandaşlığına girmekten vazgeçen veya giremiyen ve getirdikleri malların kendi malları olmadığı anlaşılanlardan 31 inci maddeye göre affedilmiş olan teklif ve resimler tam olarak tahsil olunur. 32 nci maddeye göre geçirilmiş eşya için bu teklif ve resimler iki kat alınır.

Muhacirlere ve mültecilere ait olmadığı halde bu kanunun hükümlerinden istifade edilerek geçilecek gerek eşya ve hayvanlar ve gerek sahipleri 1918 numaralı Kaçakçılık Kanunu hükümlerine tâbi tutulur.

Madde 35 — Muhacirlerin ve mültecilerin gümrüksüz olarak sokacakları malların değeri gümrükten geçtiği yerin piyasasındaki toptan fiata göre tâyin olunur.

2 — Vergi ve resim muafiyeti

Madde 36 — (Değişik: 3683 - 5.7.1939) A) Hariçten gelecek muhacir ve mültecilerin pasaportları üzerine yapılacak vize muameleleri ile kendilerine verilecek eşya ve hayvan vesikaları her türlü resim ve harçlardan muaftır.

B) Muhacir ve mültecilerle bir yerde yurtlandırılan göçebeler ve bir mıntıkadan diğer mıntıkaya Hükümetçe naklolunanların bu kanun hükmü dairesinde yapılacak iskân yardımı, gümrük ve vergi muafiyeti, tabiiyet, nüfusa ve tapuya tescil ve nakil muameleleri dolayısiyle gerek kendileri tarafından verilecek; gerek alâkadar

dairelerce tanzim olunacak her türlü evrak ve bu hususta verecekleri arzuhalleri damga resmiyle sair bilûmum resim ve harçlardan muaftır.

Madde 37 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Muhacir ve mültecilerle Hükümetçe bu kanun hükümlerine göre yerleştirilenler aşağıdaki muafiyetlerden faydalanırlar:

1 — Vergi muafiyeti:

A) Yukarıdaki yazılı kimseler beş yıl arazi, bina, kazanç, buhran, muvazene, hava kuvvetlerine yardım ve yol vergilerinden muaf tutulurlar.

Bu muafiyet süresi hükümetçe iskân edilenlere bu kanun hükümlerine göre yapılacak iskân yardımlarından bina ve arazi vergileri gayrimenkullerin temlik edildikleri tarihi, kazanç, buhran, muvazene ve hava kuvvetlerine ve yol vergileri için bu kimselerin yurda geldikleri ve serbest iskâna tâbi olanlar da muhacir kâğıdının verildiği yılı takip eden yılda başlar.

Ancak, muhacirlerin huduttan girdiği, mültecilerin yerleşmek talebinde bulundukları, göçebelerin ve içerde bir yerden diğer bir yere yerleştirilenlerin iskânına başlandığı taihten muafiyet başlangıcına kadar geçecek zaman zarfında mezkûr vergileri de aranmaz.

Hükümetçe iskân yerleri değiştirilenler yeniden muafiyete mazhar olurlar. Şu kadar ki, nakil tarihinde eski muafiyeti hitama ermiş olanların naklin bittiği tarihten yeni mahallerinde iskân yardımlarının bittiği tarihe kadar geçen zamana ait vergileri de aranmaz.

Bu maddedeki yıl tarihi, taallûk ettiği vergi kanunlarında mükellefiyete esas tutulmuş olan yılı ifade eder.

Eski iskân mevzuatına göre iskân hakkında malik olup da İskân Kanunu hükümlerine göre yerleştirilmeleri icabedenler, hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır.

B) Bu kanun hükümlerine göre hükümetçe temlik edilen toprak ve yapılardan bu temlik dolayısiyle veraset ve intikal vergisi ve ferağ harcı ve resmi alınmaz.

C) Noterlerce yapılacak borçlanma senetleri pula, harca ve ücrete tâbi değildir.

2 — Tapu muafiyeti:

Bu kanuna göre gerek parasız ve gerek borçlu ve gerek peşin paralı olarak verilen bütün yapı ve topraklar harçsız, pulsuz tapuya bağlanarak senedi verilir.

Temlik ve teffiz, kıymet takdiri, borçlanma ve ipotek konup kaldırılma muameleleri hiçbir harca, masrafa ve pula tâbi tutulmaz.

3 — Askerlik muafiyeti

Madde 38 — A) Muhacirlerin askerlik çağlarının başlangıcı geldikleri yılda nüfus kütüklerine geçen yaşlarına ve bu esasa göre hesap olunur. Nüfus doğum kâğıtlarında doğumlarının ay ve günü yazılı olmıyanların doğum günleri yılın temmuzunun birinci günü sayılır.

B) Geldikleri yıl ikinci kanunun birinde 22 yaşını bitirmiş olanlar muvazzaf hizmete tâbi tutulmayıp yaşıtları efrat arasına ihtiyata geçirilirler. Bu gibilerin, her ne sebeplerle olursa olsun, nüfus kütüğüne yazılmalarının gecikmiş olması, geldikleri zaman ve yaşlarına göre başlıyacak olan askerlik çağlarını geciktirmez. Bunlar nüfus kütüğüne yazıldıkları tarihten başlıyarak iki yıl geçmedikçe talim, manevra ve başka iş için silâh altına çağırılmazlar.

Geldikleri yıl ikincikânunun birinde 22 yaşını bitirmemiş olanlar muvazzaf hizmetini yapmağa mecbur tutulurlar. Ancak bunlardan geldikleri tarihte (16: 22 dahil) yaşında olup da Hükümetçe iskân edilenlerin ve Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutanların muvazzaflık hizmetleri, nüfus kütüğüne kaydolundukları tarihten

başlıyarak iki geciktirilirler; bu hizmetleri en yakın piyade kıt'alarında yaptırılmak üzere, altı aya indirilir. Hükümetçe iskân edilmiyenler veya Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutmak istemiyenler yalnız iki yıllık geciktirme hakkından istifade ederler.

C) Memleketlerindeki tahsilleri ihtiyat subayı yetişecek derecede olup da, geldikleri tarihte 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik etmiş olanlar fakat 22yaşını bitirmemiş bulunanlardan ihtiyat subayı olmak istiyenler ve geldikleri tarihte 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik etmiş olanlar iki yıl geciktirme hizmetinden sonra 1076 numaralı kanun hükümlerine tâbi tutulurlar.

Ç) Muhacirler arasında önce tâbi oldukları Hükümet ordusunda ihtiyat veya muvazzaf subay olanlardan lâzım olan evsafı taşıyanlar, staja tâbi tutularak, ihtiyat subaylığına geçirilirler.

D) Umum seferberlikte muafiyet yoktur. Ancak nüfus kütüğüne kaydolundukları tarihten başlıyarak üç ay geçmemiş olanların silâh altına alınmaları üç ayın sonuna bırakılır.

E) Bir yıl içinde nüfus kütüğüne kayıtlarını yaptırmıyanlar yukarıki muafiyetten istifade edemezler.

F) Eski memleketlerinde askerlik ettiklerini veya bunun yerine bedel verdiklerini tevsik edenler tekrar muvazzaf hizmete tâbi tutulmayıp yaşıtları yerli efradiyle ihtiyata geçirilirler.

G) Türkiye içinde bir iskân mıntakasından diğer bir iskân mıntakasına Hükûmetçe naklolunarak yerleştirilen vatandaşlardan muvazzaf hizmete tâbi olup da bunu henüz yapmış olanların bu hizmetleri, yerleşecekleri yere vardıkları tarihten başlıyarak iki yıl geciktirilir. Ve en yakın piyade kıt'alarında yaptırılmak üzere altı aya indirilir.

H) Kanunen muhacir tanınmıyan mülteciler ve ecnebilerden Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar.

FASIL: VI

Malî hükümler

Madde 39 — (16 Haziran 1970 tarih ve 1306 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 40 — İskân ameliyat ve inşaatı için, her yılın tahakkuk edecek miktarı o yıl bütçesinden verilmek üzere, gelecek yıllara sâri taahhütler yapmağa hükûmet salâhiyetlidir.

Madde 41 — Her yıl, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti bütçesine ayrı bir fasıl halinde, bu kanunda yazılı işleri görmeğe kâfi miktarda tahsisat konulur.

FASIL: VII

İskân komisyonu

Madde 42 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında Bakanın veya tevkil edeceği zatın başkanlığı altında Sağlık ve Sosyal Yardım İçişleri, Millî Savunma, Dışişleri, Maliye, Millî Eğitim, Ekonomi, Tarım Bakanlıklarınca ve Ziraat Bankasınca seçilecek zatlardan ve vukuf ve ihtisaslarından istifade edilmek üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca hariçten alınacak ençok üç zattan müteşekkil Merkezi İskân Komisyonu bulunur.

Merkezi iskân komisyonu başlıca Türkiye'ye gelecek muhacirlerin veya bu kanuna göre içeride yerleştirilecek vatandaşların iktisadî, içtimaî, sıhhî vasıflara ve şartlara göre mürettep yerlerini tetkik etmek, iskân

programları hakkında tetkiklerde bulunmak, iskâna yarıyacak toprak ve yapıları araştırıp bulmak, muhacirlerin sevk şartlarını mütalâa eylemek iskân tahsisatının sarf yerleri hakkında mütalâada bulunmak hariçten ve dahilden yeni yurtlarına yerleşecek olanların sevkleri ve müstahsil hale girinceye kadar bakımlarıyla alâkadar olan Devlet daireleri şubelerinin muzaharetlerini ve çalışma birliğini yapmaya yarıyan tedbirleri düşünmek gibi görevlerle mükelleftir. Kararları istişari mahiyeti haizdir.

Merkezi iskân komisyonunun çalışma tarzı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca tanzim ve Bakanlar Kurulu tarafından onanacak bir yönetmelikle tesbit olunur.

FASIL: VIII

İcraî hükümler

Madde 43 — Muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolunanlara yerleşecekleri kazaya eriştikleri günden başlıyarak en çok üç ay içinde istihkakları olan eldeki yapıların veya yerlerin ve toprakların tam olarak dağıtılıp teslim ve tevzi defterlerinin tapuya tevdi edilmiş ve tapuca da tescilleri yapılarak tapuları kendilerine verilmiş olması mecburidir. Çok miktarda birden toplu muhacir gelen kazalarda Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili bu müddeti altı ay daha uzatabilir.

Tahsisat verilen yerlerde istihsal vasıtalarının veya bedellerinin tam olarak veya tahsisat miktarına göre kısmen üç ay içinde verilmiş bulunması mecburidir.

Muhacirlere ve naklolunanlara yapılacak yapıların veya yapı yardımlarının yurt yerine vasıl olduklarından itibaren bir yıl ve göçebelere üç yıl içinde yapılması mecburidir.

Zaruri hallerde idarei hususiyelerden, belediyelerden, köy sandıklarından ve imece suretiyle halktan yardımlar temin olunabilir.

Bütün hükümet memurları her şeyden önce bu madde hükümlerini yapmağa mecburdurlar.

Madde 44 — Muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve naklolunanların iskân edilmesinden istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılıp teslim olunmasından ve müstahsil hale getirilmesinden vali ve kaymakamlar mesuldürler.

Vilâyet ve kazada iskân teşkilâtı varsa, bunlar vali ve kaymakamın emrinde bu işleri görürler. İskân teşkilâtı olmıyan veya olup da yetmiyen yerlerde vali ve kaymakamlar kendi vilayet ve kazaları Devlet, idarei hususiye ve belediye memurlarından münasip gördükleri muhacirleri, mültecileri, göçebeleri ve naklolunanları yerleştirmek, bunlara verilecek yerleri ölçmek ve dağıtmak ve inşaata bakmak gibi muhacir ve iskân ve nakil işlerini memur etmeye salâhiyetlidirler. Bu memurlar her şeyden önce bu işleri yapmağa mecburdurlar.

(Ek fıkra: 2650 29.12.1934) 43 üncü madde ile bu maddenin iskân işlerinin memurlar tarafından yapılmasına dair olan hükümleri adliye memurlarına şamil değildir.

Madde 45 — Valiler, kaymakamlar bu kanun hükümlerini, İcra Vekilleri Heyetince veya Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince verilecek talimat ve emirleri dikkat ve ehemmiyetle tatbik ve takip etmeğe, nahiye müdürleri, emniyet memurları ve jandarma bu emir ve talimatlara istinaden vali ve kaymakamlardan verilecek emirleri dikkat ve ehemmiyetle ve azami süretle yapmağa mecburdurlar.

Yapmıyan veya yapamıyan veya yaptırmayan veya bunda dikkatsizlik ve gevşeklik gösterenler vazifeden çıkarılırlar.

Madde 46 — 43, 44 ve 45 inci maddelerdeki mecburiyetleri yapmıyan, bu maddelere muhalif hareket eden ve iskân işlerinde gevşeklik gösteren memurlar hakkında kaymakamlar on beş günlüğe ve valiler bir aylığa kadar para cezası kesmeğe selâhiyetlidirler.

Madde 47 — Umumi müfettişlik teşkilâtı olan mıntakalarda umumî müfettişler muhacirlerin, mültecilerin, naklolunanların ve göçebelerin muayyen müddetlerde iskân ettirilip müstahsil hale gelmelerinden birinci derecede mesuldürler*.

FASIL: IX

Müteferrik hükümler

Madde 48 — 18 Teşrinievvel 1912 tarihinden bu kanunun neşri tarihine kadar Trakya'da iskân edilip tapusu verilmiş olan gayrimenkul sahiplerinden boş kalmış yerlere yeniden Hükümetçe iskân edilmiş olanlar namına tapu senedi verilir ve bunların eski kayıtları terkin olunur.

Bu gayrimenkullerin sahipleri zuhur eder ve başka yere iskân edilmediği de anlaşılırsa kendilerine yeni muhacir gibi toprak ve yapı verilir.

Madde 49 — (Değişik: 5098 - 18.6.1947) Bu kanunun icra sureti tüzük ve yönetmelikler ile tâyin olunur. Hükümetçe iskân edilenlerle bütün muhacir ve mültecilerin

---

(*) Umumî Müfettişlikler, 21 Kasım 1952 tarihli 5990 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.

bu kanundaki muafiyetlerden istifade etmek üzere ne yolda hareket edecekleri bu tüzükte gösterilir*.

Madde 50 — 31 Mayıs 1926 tarih ve 885 numaralı, 3.4.1933 tarih ve 2263 numaralı mahallî iskânlarını bilâ mezuniyet tebdil eden muhacir ve mültecilerle aşair hakkında 28 İkinciteşrin 1341 tarih ve 675 numaralı kanunlar, 22 Mart 1934 tarih ve 2396 numaralı muhacir ve mültecilerin gümrük muafiyeti hakkındaki kanunun muvakkat maddesinden maadaki maddeleri, 2 Haziran 1929 tarih ve 1507 numaralı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun muaddel ikinci maddesinin bu kanunun 38 inci maddesine mugayir hükümleri ve kanuna muvafık olmıyan bütün hükümleri kaldırılmıştır.

Ek Madde — (5098 - 18.6.1947) (Değişik: 5826 - 3.8. 1951)

Kars ilinin Ilıca, Ağrı ilinin Tokatlı, Serdarbulak, Karnıyarık, Şehrigerden ve Yukarıniço köyleri dağlarından geçirilen hattın doğu kısmında kalan ve içinde Küçükağrı Dağında bulunan yasak bölgeye ordu ve zabıta kuvvetlerinden maada Bakanlar Kurulu kararı olmadıkça hiç bir kimse giremez.

Ek Madde 1 — (1306 - 16.6.1970) Hükümetçe vücuda getirilecek baraj, havaalanı, fabrika, ekonomik ve savunma ile ilgili diğer tesislerin inşası, tarih ve tabiat kıymetlerinin korunması gibi amaçlar için yapılacak kamulaştırmalar veya özel kanunların uygulanması sebebiyle taşınmaz mallarının kısmen veya tamamen ellerinden çıkması neticesi yerlerini terk etme zorunda kalanlardan;

a) Taşınmaz malları tamamen kamulaştırılanlar,

(*) Bk. Bakanlar Kurulunun 27 Aralık 1934 ve 2/1777 sayılı kararnamesiyle yürürlüğe konulan (İskân muafiyetleri tüzüğü), T.C. Tüzükleri c. 2 - s. 6

b) Taşınmaz malları kısmen kamulaştırılıp bu yerleri terk etmek zorunda kalanlar,

c) İskân plânlama etütlerinin başladığı bütçe yılı başlangıcından en az üç yıl önce kamulaştırma sahasında yerleşmiş olup da taşınmaz malı olmıyanlar.

Diledikleri takdirde Hükümetçe gösterilecek yerlerde 2510 sayılı Kanunla bu kanun hükümlerine göre iskân edilirler. Şu kadar ki zor durumda olmadan bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra taşınmaz mallarını ellerinden çıkaranlar bu kanundan faydalanamazlar. Zor durum hali yönetmelikle belirtilir.

İskân edilecek kimselerin taşınmaz malları için özel kanunları gereğince veya kamulaştırma neticesinde kendilerine ödenecek bedeller, ilgili idarelerce bu kanun hükümlerine göre kurulacak özel iskân fonuna yatırılır. Bu suretle yatırılan bedeller; ek 5 inci madde dışında kalan diğer iskân yardımları ve borçlandırma bedelleriyle, Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak esaslar dairesinde mahsup muamelesine tâbi tutulur.

Ek Madde 2 — (1306 - 16.6.1970) Köysel alanda iş iskânın düzenlenmesi ve köy gelişme merkezlerinin kurulması için;

A) Yerleşim yerinin elverişsizliği sebebiyle, kalkındırılmasına imkân olmayan veya yol, içme suyu, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin pahalıya mal olacağı tespit edilen köylerin, daha elverişli bir yerleşim yerine nakil veya mahalle, kom, mezraa ve benzeri dağınık yerleşim ünitelerinin mevcut yerleşim ünitelerinden birinde veya yeni bir yerleşim yerinde toplanması hususu, köy nüfusunun çoğunluğu tarafından istenildiği takdirde ek 8 inci madde gereğince Köy İşleri Bakanlığı emrine geçen araziden imar plânında öngörülen miktarda arsa tefrik edi-

lir. Ve özel fondan yeni yerleşim yerinin köy imar plânı yapılır, veya yaptırılır. Köy odası, çamaşırhane ve hamam gibi sosyal tesisleri yapılır ve ayrıca, konut, tarımsal yapılar ve tesisler için her aileye yönetmeliğinde belirtilen miktarda kredi açılır. Ve bu kanun hükümlerine göre borçlandırılır.

B) 1 inci madde dışında kalan köylerde köylünün konut, tarımsal işletme yapıları ve sosyal tesis ihtiyacını kendisinin çözmesindeki gücünü desteklemek üzere, masrafları özel iskân fonundan karşılanmak suretiyle hazırlanan tip projeler bedelsiz olarak istekli köylülere verilir.

Ayrıca, yönetmelikte belirtilen esaslara göre, her köyde belli sayıda çiftçi ailesine kendi evini yapana yardım metodu uygulaması olarak kredi verilir.

C) Onaylanmış köy imar plânlarına göre köylerin iskân gelişme sahaları, ek 8 inci madde uyarınca Köy İşleri Bakanlığı emrine geçen araziden ayrılır. Bu araziden ifraz olunan arsalar, bedelleri peşin veya en çok 5 yılda 5 eşit taksitle ödenmek ve bu kanun gereğince borçlandırılmak suretiyle ihtiyaç sahiplerine devredilir.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Ek Madde 3 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanun gereğince nakledilecekler ve iskân edilecekler içinde bir sanat ve meslek sahibi olanlar, sanatkâr olarak iskân edilirler. Tarımdaki fazla nüfus, topraklandırılamıyan çiftçiler, bir sanat ve mesleke sahip bulunmıyanlar, bir sanat ve meslek sahibi olup da başka bir sanat ve meslek kolunda çalışmak istiyenler ve yeni kurulacak sınai veya diğer tesislere ortak olmak istiyenler, duyulan ihtiyaca ve hazırlanacak projelere göre, Sanayi, Millî Eğitim, Çalışma ve Köy İşleri Bakanlıklarınca müştereken düzenlenecek eğitim programına göre ve işbirliği halinde

eğitimlerini müteakip, iskân programı gereğince sanatkâr olarak iskân edilirler.

Bu maksatla mevcut eğitim merkezlerinden faydalanılır. Eğitim merkezlerinin ihtiyaca yetmemesi halinde Köy İşleri Bakanlığına bağlı göçmen kabul ve yetiştirme merkezleri de bu maksat için kullanılabilir. Bunların da yetmemesi halinde mevcutlara eklemeler yapılabileceği gibi yeni eğitim merkezleri de kurulabilir.

Eğitim programlarının hazırlanması, nerede, ne zaman ve ne şekilde uygulanacağı ilgili bakanlıklarca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikle belirtilir.

Ek Madde 4 — (1306 - 16.6.1970) Nakil ve iskânları kararlaştırılanların nez alarak aile reisinden rızalarını bildiren bir taahhütname alınır.

İstekli çok olup da iskân programına göre bir yılda hepsinin yerleştirilmelerinin mümkün olmadığı hallerde öncelik sıraları ve esasları yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 5 — (1306 - 16.6.1970) İskân edilecek göçmen ve mülteciler;

a) Sınırlarımızdan yurt içinde gönderilecekleri yere kadar gümrükten muaf eşya ve hayvanları ile birlikte nakil,

b) Barındırma, yiyecek, yakacak ve tedavi.

c) Pek muhtaç durumda olanlar bir defaya mahsus olmak üzere giyecek, yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar. Bu yardımlar, nakil ile başlar, yerleştirildikleri yerlerde müstahsil hale gelinceye kadar devam eder.

Müstahsil hale gelmenin esasları ve yardım süreleri yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 6 — (1306 - 16.6.1970) Yurt içinde bir yerden başka bir yere göçürülenler de, kaldıkları yerden yerleştirilecekleri yerde müstahsil hale gelinceye kadar

geçecek süre içinde ek 5 inci maddede yazılı iskân yardımlarından karşılıksız olarak faydalanırlar.

Ek Madde 7 — (1306 - 16.6.1970) Dışardan gelecek göçmen ve mütecilerle, yurt içinde göçürülenlerden, işyeri gösterildiği halde çalışmak istemiyenlerin karşılıksız iskân yardımları kesilir.

Ek Madde 8 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanun hükümlerine göre tahsis, devir ve temlik edilecek arazi ile arsalar şunlardır:

a) Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan arazi,

b) Devletin özel mülkiyetinde bulunup da kamu hizmetinde kullanılmıyan arazi ve arsalar.

c) Bir veya birkaç köy, kasaba ve şehir orta malı olan ve ihtiyaçtan fazla olduğu belirtilmek suretiyle Hazine adına tescil ettirilen arazi,

d) Hazineden bedelsiz olarak belediyelere devredilmiş ve bir maksada tahsis edilmemiş olup, 775 sayılı Kanun amaçları dışında kalan yerler,

e) Göllerin kuruması veya Devletçe kurutulması ve nehirlerin doldurulması ile meydana gelen arazi,

f) Devletçe kurutulan sahipsiz bataklıklardan kazanılan arazi,

g) İşlenmeye elverişli olmıyan tuzlu, alkali, taşlık ve benzeri topraklardan Devletçe islâh suretiyle elde edilen arazi,

h) 6830 sayılı Kanun hükümlerine göre özel ve tüzel kişilerden kamulaştırılacak veya yönetmeliğe göre satın alınacak arazi ve arsalar;

Yukarda sayılan ve bu kanun hükümlerine göre tahsis ve temlik edilecek olan tarıma elverişli veya elverişsiz arazi ve arsalardan (a), (b) ve (d) bentlerinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle, (c) bendinde

yazılı arazi Köy İşleri Bakanlığınca ayrılmasiyle; (h) bendindeki arazi Hazine adına tapuya tescil edilmesiyle, (e), (f) ve (g) bentlerindeki arazi meydana gelmesiyle Köy İşleri Bakanlığı emrine geçer.

Şu kadar ki, özel kanunlardaki yazılı hükümler saklıdır.

Ek Madde 9 — (1307 - 16.6.1970) İskân işleri için lüzumlu olan,

a) Arazi ve arsa satın alma veya kamulaştırma bedelleri,

b) Borçlanmaya tâbi bilûmum tesis ve inşaat masrafları,

c) Motorsuz nakil vasıtaları ile her çeşit inşaat makinaları satın alma bedelleri ve bunlarla, motorlu nakil vasıtalarının işletme ve tamir masrafları,

d) İskân edileceklere verilecek alet ve vasıta bedelleri ile açılacak krediler, hayvan ve demirbaş eşya bedelleri,

e) İnşaat işlerinde çalıştırılacak usta ve işçi yevmiyeleri,

f) Özel iskân fonuna aktarılmış olan kamulaştırma bedellerinden borçlanmaya tâbi iskân masrafları çıktıktan sonra geri kalan paradan, iskân edilenin dileği üzerine ve istediği miktarda sınaî veya diğer tesise yatırılacak ortaklık hisseleri,

g) Ek 5 inci maddedeki karşılıksız iskân yardımları ile bu kanun gereğince yapılacak diğer iskân masrafları,

T.C. Ziraat Bankasında kurulacak Özel İskân Fonundan karşılanır. Özel İskân Fonunun idare, işletme, sarf ve murakabe usulleri ile ilgili hususlar Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 10 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanunda yazılı görevlerin gerektirdiği etüt, araştırma, plânlama ve pro-

jeleme işleri Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğünce yapılır veya yaptırılır.

İskân İşleri ile ilgili etüt, plân, proje, uygulama, teknik ve idari personel, yetiştirileceklerin eğitimi, yapılacak kamu yapı ve tesisleri giderleri genel bütçeye konulacak ödeneklerden karşılanır.

Ek Madde 11 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanun ile T.C. Ziraat Bankasına verilen işler. Bankanın asil görevlerindendir.

Ek Madde 12 — (1306 - 16.5.1970) Özel İskân Fonunun kaynakları şunlardır.

a) Ek 1 inci maddenin son fıkrası gereğince Özel İskân Fonuna yatırılacak paralar,

b) Eğitim maksadiyle yapılan kurs ve temrinler sonunda imâl ve istihsal edilen mahsul ve mamullerin satışından elde edilen meblâğlar,

c) Ek 13 üncü madde gereğince yapılacak her türlü tahsilât,

d) Resmi ve özel, yerli ve yabancı kurumlar ile şahıslar ve milletlerarası göçmen ve mülteci teşkilatları tarafından yapılacak nakdi yardımlarla nakde çevrilecek ayni yardımlar.

e) Yabancı memleketlerden iskânlı göçmenler için alınacak tazminatlar,

f) Ek 2 nci madde gereğince peşin olarak alınan veya borçlandırmalardan yapılacak tahsilât,

g) a, b, c, d, e ve f fıkralarındaki kaynaklar, yıllık programlarda öngörülen iskân proje giderlerini karşılayıncaya kadar, aradaki fark için her yıl bütçesine konacak ödenek.

Ek Madde 13 — (1306 - 16.6.1970) İskân edilenler veya nakledilenler kendilerine verilen taşınmaz mallardan dolayı, kamulaştırılan veya satın alınan taşınmaz

mallar için kamulaştırma veya satın alma bedelleri, yapı ve tesisler için maliyet bedelleri, Hazine arazisi için rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılırlar.

Tahakkuk edecek borçlandırma bedelleri ile faizleri borçlanmayı takip eden 5 inci yılın Ocak ayından başlamak üzere 20 yılda ve 20 eşit taksitle tahsil olunur.

Taşınmaz malların borçlandırma bedelleri faize tabi değildir. Kredi ve taşınır malların borçlandırma bedeli üzerinden Maliye, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarınca tespit edilecek hadler dahilinde yıllık faiz yürütülür.

Ek Madde 14 — (1306 - 16.6.1970) 3202 sayılı T.C. Ziraat Bankası Kanununun 47 nci maddesinde sayılan erteleme sebepleri dışında kalıp da vadesinde ödenmiyen borçlar, borçlunun tohumluk, istihsal alât, edevat ve vasıtaları dışında kalan emvalinden, umumi hükümlere göre T.C. Ziraat Bankasınca takip ve tahsil olunur.

Borçlunun haczi caiz menkul malı bulunmadığı veyahut borcuna yetmediği takdirde, borcun tamamı muacceliyet kesbeder ve bu kanuna göre verilen gayrimenkullerin tapu kayıtları mahkeme kararıyle Maliye Hazinesi adına tashihan tescil edilir.

Tapu Maliye Hazinesi adına tashihan tescil olunan taşınmaz malların mahsup işlemleri ek 18 inci madde hükümlerine göre yürütülür.

Ek Madde 15 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanuna göre iskân edilenlerin müstahsil hale gelebilmeleri ve yönetmelikte tespit edilecek hayat seviyesine kavuşabilmeleri için geliştirme, yan gelir temini gibi tedbirler, Köy İşleri Bakanlığı ile diğer ilgili Bakanlıklarca müştereken hazırlanacak plân ve projelere göre yürütülür. Bu projeler için lüzumlu kredi Özel İskân Fonundan karşılanır. Kredi vermede kooperatif kurulması halinde üyelerine öncelik tanınır.

Ek Madde 16 — (1306 - 16.6.1970) Temin edilen imkânlar ve yapılan tavsiyelere rağmen, geliştirme ve yan gelir temini için alınan tedbirlere uymayan ve ilgili Bakanlıklarca yapılan teknik tavsiyeleri tatbik etmiyenlere yapılmakta olan veya yapılacak karşılıksız yardımlar ve krediler kesilir. Borçlanmadan mütevellit fon alacakları muacceliyet kesbeder.

Ek Madde 17 — Kredi çeşit, had ve şartları, geliştirme ve yan gelir tedbirleriyle karşılıksız yardım ve kredilerin kesilmesi ve borcun muacceliyet kesbetmesi esasları yönetmelikte belirtilir.

Ek Madde 18 — (1306 - 16.6.1970) Verilen arazinin askerlik ve belgelendirilmiş uzun hastalık gibi makbul bir özür olmaksızın üst üste üç yıl işletilmediğinin tespiti halinde Köy İşleri Bakanlığınca, iskân edilene verilen taşınmaz malların geriye alınması mahkemeden istenir.

Mahkeme kararı ile taşınmaz malların geri alınması halinde, evvelce ödenen taksitler veya yapılan zaruri ve faydalı giderlerle, taşınmaz mallardan elde edilen intifaın bedelleri karşılıklı olarak hesap edilir. Değerlerdeki fazlalıklar taraflarca iade edilir. Bu işlemlerden mütevellit bakiye alacaklar, T.C. Ziraat Bankasınca umumi hükümlere göre takip ve tahsil olunur.

Ek Madde 19 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 2510 sayılı İskân Kanununa göre, iskân hakkını iktisap edeceklerle, bu kanunun şümulüne gireceklerin iskânları, bu ek kanun hükümlerine göre yapılır.

Bu kanundan önce iskân hakkı doğmuş olanların ise, önceki kanunlarla tanınan hak ve mükellefiyetleri saklıdır.

Ek Madde 20 — (1306 - 16.6.1970), Özel İskân Fonundan yapılacak sarfiyat 490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ile 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu hükümlerine tabi değildir.

Ek Madde 21 — (1306 - 16.6.1970) Özel İskân Fonunun hesap ve bilânçoları her yıl Başbakanlık Yüksek Murakabe Kurulu tarafından denetlenir.

Ek Madde 22 — (1306 - 16.6.1970) Bu kanun hükümlerine göre borçlanma suretiyle yapılan iskân yardımlarının tamamı için verilecek taşınmaz mallar üzerinde T.C. Ziraat Bankası lehine birinci derecede ipotek tesis edilir.

Ek Madde 23 — (1306 - 16.6.1970) Ek 5 inci maddedeki karşılıksız iskân yardımları ve diğer Özel İskân Fonu zararları ertesi yıl bütçesine konulacak ödeneklerle karşılanır.

Geçici Madde — (1306 - 16.6.1970) Bu kanunda yer alan hizmetler için 1970 yılı bütçesine konan ödeneklerle halen T.C. Ziraat Bankasında kendi evini yapana kredi yardımı hesabında bulunan ve bu hesaptan şimdiye kadar verilmiş olan kredilerden tahsil olunacak meblâğ Özel İskân Fonuna devrolunur.

Madde 51 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 52 — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

KANUN NO: 2641

AFGANİSTAN'DAN PAKİSTAN'A SIĞINAN TÜRK SOYLU GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'YE KABULÜ VE İSKÂNINA DAİR KANUN

17 Mart 1982

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 19 Mart 1982 — Sayı: 17638)

(5. t. Düstur, c. 21 — s. 275) (T.C. Kanunları c. 8 s. 9385)

Madde 1 — Afganistan'daki olaylar nedeniyle Pakistan İslâm Cumhuriyetine sığınmış Türk Soylu Afgan ailelerinden, Türkiye'ye yerleşmek isteyenler, bir defaya mahsus olmak üzere, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskânları, bu Kanun ile 2510 sayılı «İskân Kanunu» ve 1306 sayılı «2510 Sayılı İskân Kanununa Ek Kanun» hükümlerine göre yapılır.

Gayrimenkul verilerek yapılacak iskânda vali veya kaymakamlar temlike yetkilidir. Temlik cetvelinde ailenin bütün fertleri eşit hisselerle belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir.

Madde 2 — 3 ncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde,

Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel, Ulaştırma, Tarım ve Orman, İmar ve İskân, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlıkları, Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı yetkililerinden oluşan bir Üst Komisyon kurulur.

Üst Komisyona bağlı olarak, İçişleri Bakanlığınca belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında, konunun özelliği dikkate alınarak birinci fıkrada yazılı bakanlıkların ve kuruluşların o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulur.

Madde 3 — Üst Komisyonun görevleri şunlardır:

a) Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Türk Soylu Afganlıların kabul şartlarını, sayılarını, geçici ve kati iskân yerlerini belirlemek,

b) Yerleştirme ve iskân programlarını hazırlamak,

c) Göçmenleri üretici duruma getirmek için gereken tedbirleri almak,

d) Ön heyetin Pakistan'da yapacağı her türlü giderler ile göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskân masrafları için sağlanan ödeneğin ilgili bakanlıklar ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığına aktarılacak miktarını belirlemek,

e) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak.

Madde 4 — İllerdeki alt komisyonlar, üst komisyonun vereceği görevleri yapar.

Madde 5 — Üst Komisyonun aldığı kararlar İçişleri Bakanının onayı ile kesinleşir.

Üst ve alt komisyonların çalışma şekil ve şartları ile bu Kanunun uygulanmasına ilişkin konular ikinci maddede yer alan Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar ve

kuruluşların görüşleri alınarak, İçişleri Bakanlığınca çıkartılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Madde 6 — Bu göçmenlerin Türkiye'ye getirecekleri kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu, Üst Komisyonca belirlenecek şekilde belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada getirilmek koşuluyla gümrük vergi ve resimlerinden (damga vergisi dahil) muaftır.

Yukarda sözü edilen hükmün uygulanmasında, Kambiyo ve Dış Ticaret Rejimi tahdit ve takyitleri aranmaz.

Madde 7 — Bu göçmenlerin nakil ve iskân masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödenekler öncelikle sağlanır. Bu ihtiyaçları karşılamak için; ilgili Bakanlık ve kuruluşu bütçeleri içinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere Maliye Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerinden aktarma veya Kızılay'a ödeme yapmaya ve bunlarla ilgili diğer işlemleri yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Madde 8 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 9 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KANUN NO: 5683

YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMET VE SEYAHATLERİ HAKKINDA KANUN

15 Temmuz 1950

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 24 Temmuz 1950 — Sayı: 7564)

(3. t. Düstur, c. 31 - s. 2258) (T.C. Kanunları c. 4. s. 4512)

Umumi hükümler:

Madde 1 — Türkiye'ye girmesi kanunlarla memnu bulunmıyan ve Pasaport Kanununun hükümlerine uygun şekilde gelen yabancılar, kanunlarla tayin olunan kayıt ve şartlar dairesinde Türkiye'de ikamet ve seyahat etmek hakkını haizdirler.

Madde 2 — Yabancıların girmekten ve ikametten kanunla menedilmiş oldukları yerlerden başka, memleketin muayyen mıntakalarında münferit veya toplu bir halde ikamet veya seyahatleri Bakanlar Kurulu kararı ile menedilebilir.

Bakanlar Kurulu bu gibi tedbirlerin mukabelei bilmisil olmak üzere muayyen Devlet tebaalarına tatbikına da karar vermeye yetkilidir.

İkamet beyannamesi

Umumi hüküm:

Madde 3 — Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler. Bu beyanname hiç bir harç ve resme tabi değildir.

İş tutmak maksadiyle Türkiye'ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay zarfında ve her halde çalışmaya başlamazdan evvel ikamet tezkeresi almış bulunmalıdırlar.

Konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye'ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek şartiyle, bu kayıttan müstesnadır.

Müşterek pasaportla gelenlerin tabi olacakları hususi muamele

Madde 4 — Seyahat maksadiyle veya beşinci maddede yazılı maksatlarla Türkiye'ye müşterek pasaportla gelen yabancılar iki ay müddet içinde ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler. İcap eden hallerde bu müddet vilayetlerce iki ay daha uzatılabilir.

Müşterek pasaportla gelenlerden her birine kimliklerini gösterir resim ve harçtan muaf birer vesika verilir.

Müşterek pasaportla gelen yabancılardan grup gittikten sonra Türkiye'de kalacak olanlar hakkında bu kanunun ve Pasaport Kanununun hükümleri dairesinde muamele yapılır.

«Turist» damgalı vize ile veya kongre, konferans ve sair kültürel gösteriler için gelenlere hususi muamele

Madde 5 — Millî veya milletlerarası, tarih, kültür ve güzel sanatlar şenlikleri ve festival, spor müsabakaları, kongre ve konferanslar, sergi ve panayırlar münasebetiyle veya Bakanlar Kurulunca tayin olunacak yerlerde ziyaret, tedavi veya hava değiştirme maksadiyle «Turist» damgalı giriş vizeleriyle gelecek yabancılar bu vizelerinde ikamet bakımından tahdidi tazammun eden bir şerh mevcut değilse dört ay müddetle ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler.

Triptik vesikalariyle gelenler için hususi muamele

Madde 6 — Triptik vesikalariyle, Milletlerarası Turizm ve Otomobil Birliğinin gümrüklerden giriş karneleriyle gelen yabancı seyyahlar dört ay müddet için ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler.

İkamet tezkeresinin reddolunacağı haller

Madde 7 — A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan;

B) Türk kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemiyecek durumda olan veya faaliyette bulunan;

C) Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkanları meşru bir şekilde temin edemiyeceği sabit olan;

D) Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan;

E) Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayişi ihlal eden;

Yabancılara ikamet tezkeresi verilmez.

İkamet müsaadesinin süresi

Madde 8 — Yabancılara verilecek ikamet müsaadesinin süresi mevzuatın ve yabancı Devletlerle akdedilmiş bulunan anlaşmaların hükümleri dairesinde ve mümkün mertebe, müracaat sahibinin talebi nazarı itibara alınmak suretiyle tesbit olunur.

İkamet tezkerelerinin müddet ve harçları

Madde 9 — İkamet tezkerelerinin müddeti en fazla iki seneliktir. İkamet tezkereleri şahsi olmakla beraber karı koca ve bunların on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için, yahut çocukların baba veya analarınınkinin refakat hanesine kaydı suretiyle müşterek ikamet tezkeresi, verilmesi caizdir. Bunlardan iş sahibi olanların şahsi ikamet tezkeresi almaları mecburidir.

İkamet tezkerelerinin altı aya kadar olanları üç, bir seneye kadar olanları beş ve iki seneye kadar olanları da sekiz lira harca tabidir.

Onsekiz yaşını doldurmıyan ve müstakil bir iş sahibi bulunmıyan çocuklardan yukarıda yazılı harçların yarısı alınır.

Aşağıda yazılı yabancılara bir senelik ikamet tezkereleri harçsız olarak verilir.

A) Türk okullarında okuyan öğrenciler,

B) Sırf ilmi araştırma ve çalışmalarda bulunmak maksadiyle gelenler.

C) Türk soyundan olanlar,

D) Sırf gazete muhabirliği yapanlar.

E) Hükümet, İktisadî Devlet Teşekkülleri ve belediyeler tarafından istihdam edilecek uzmanlar,

F) Malî durumlarının bozuk olduğuna ikamet tezkeresini vermeğe yetkili makamlarca kanaat getirilen mülteciler,

Türkiye'de yabancı konsolosluk müstahdemleriyle bu konsoloslukların meslekten memurları yanlarında oturmak suretiyle hizmetlerinde bulunan yabancılara da mütekabiliyet şartiyle, harçsız ikamet tezkeresi verilir.

İkamet tezkerelerinin yenilenmesi

Madde 10 — Türkiye'de ikametlerini uzatmak isteyen yabancılar ikamet tezkerelerini yenilemek için bu tezkerelerde yazılı müddetin sona ermesinden itibaren on beş gün içinde üçüncü maddede yazılı makamlara bizzat veya bilvasıta müracaatla yenisini almağa ödevlidirler.

Tezkerelerde yazılı müddetin sona ermesinden evvel müracaat da caizdir.

Her iki halde de yeniden verilecek ikamet tezkeleri harç bakımından dokuzuncu madde hükümlerine tabidir.

Medeni hallerde ve Türkiye'de ikamet sebeplerinde değişiklik olmıyan yabancılar yenileme muamelesi için üçüncü maddede yazılı beyannameyi vermezler.

İkamet tezkerelerini kaybedenler

Madde 11 — İkamet tezkerelerini kaybedenler derhal ilgili makama müracaatla yenisini almaya mecburdurlar. Bunlara kaybettikleri ikamet tezkerelerinin müddeti süresince muteber olmak üzere yeniden ikamet tezkeresi verilir. Kaybolan tezkere harca tabi bulunuyorsa bunların yerine verilecek yeni ikamet tezkerelerinden dokuzuncu maddede yazılı harçların yarısı alınır.

Medeni hallerinde değişiklikler olanlar

Madde 12 — Yabancılar medeni hallerinde husule gelecek değişiklikleri bu değişikliğin husulünden itibaren 15 gün içinde bulundukları mıntaka zabıta makamla-

rına imzalı bir beyanname ile haber vermeye ve keyfiyeti ellerinde ikamet tezkerelerine kaydettirmeye mecburdurlar.

Bu beyannameler her türlü harç ve resimden muaftır.

Muvakkaten Türkiye'den ayrılanların ikamet tezkereleri

Madde 13 — İkamet tezkerelerinin müddeti dolmadan avdet etmek üzere Türkiye dışına giden yabancılardan bu tezkerelerini mahalli zabıta makamlarını bırakanlara dönüşlerinde ikamet tezkereleri müddeti bitmemiş ise iade olunur.

İkamet tezkerelerini bırakmamış olanlar yenisini almakla mükelleftirler.

Türkiye içinde ikamet ve seyahat şartları
İkamet değişimi

Madde 14 — İkamet tezkeresi hamili yabancılar ikametgâhlarını değiştirdiklerinde keyfiyeti 48 saat zarfında gerek çıktıkları, gerek naklettikleri yerdeki polis veya jandarma karakoluna bizzat veya bilvasıta veya taahhütlü mektupla haber vermeğe mecburdurlar.

Otel, pansiyon gibi yerlerde oturan yabancılar için bu ihbar mecburiyeti bu yerlerin sahibi, müsteciri veya idarecilerine aittir.

İş tutan yabancıların mükellefiyeti

Madde 15 — Yabancılar, Türkiye'de ancak kanunun kendilerine menetmediği işleri tutabilirler.

Türkiye'de serbest olarak veya memur, müstahdem ve işçi sıfatiyle çalışacak yabancılar keyfiyeti işe başladıklarından itibaren en çok 15 gün zarfında ikamet ettikleri yerin polis veya jandarma karakoluna bizzat veya

bilvasıta haber vermeğe ve ikamet tezkerelerine kaydettirmeğe mecburdurlar.

Yanlarında yabancı çalıştıranların mükellefiyeti

Madde 16 — Evlerinde veya idareleri altında bulunan yerlerde bir yabancıyı herhangi bir sıfatla çalıştıran hakiki veya hükmi her şahıs o yabancının adını ve soyadını, tabiiyetini, mesleğini, taşıdığı ikamet tezkeresinin tarih ve sayısını, ikametgâh adresini ve gördüğü işle aldığı maaş ve ücret miktarını gösterir imzalı bir beyannameyi yabancının işe başlamasını takip eden ve çok 15 gün içinde en yakın polis veya jandarma karakoluna vermeğe mecburdurlar.

Siyasi mülteciler

Madde 17 — Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler.

Yabancıların hüviyetlerini ispat mecburiyeti

Madde 18 — Yabancılar, hüviyet varakasını, ikamet tezkerelerini veya pasaport ve kontrol fişlerini her istenişte polis veya jandarmaya göstermeye mecburdurlar.

Yabancıların Türkiye'yi terke davet veya sınır dışı edilmeleri halleri Muzır şahıslar

Madde 19 — İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi veya idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmağa davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye'yi terk etmiyenler sınır dışı edilebilirler.

Pasaportlarını yenilemiyenler

Madde 20 — Usulüne uygun olarak Türkiye sınırlarına girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş olan

veya pasaportlarının hükmü kalmamış bulunan yabancılar, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar vukubulduğu tarihten itibaren 15 gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmühaberi almağa mecburdurlar.

Karar almağa yetkili makamlar

Madde 21 — Bu kanunda derpiş edilen sınır dışı kararını almaya İçişleri Bakanlığı yetkilidir.

İçişleri Bakanlığı, lüzum göreceği sınır ve sahil illerine memleketin umumi güvenlik ve nizamı noktasından derhal çıkarılmaları lazımgelen yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmek yetkisini verebilir. Bu iller bu yetkiye göre işlem yaptıkları takdirde keyfiyeti mucip sebepleriyle birlikte İçişleri Bakanlığına bildirmeğe mecburdurlar.

Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmıyan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı salahiyetlidir.

Madde 22 — Türkiye'den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye'ye dönemezler, bunlardan ağır hapis cezasını müstelzim bir cürümden dolayı Türkiye'de mahkum olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiyeye giremezler; ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle durmadan transit geçmeleri caizdir.

Sınır dışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir. Bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri Devletçe sağlanır.

Madde 23 — Memleket dışına çıkartılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terkedemiyenler İçişleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmağa mecburdurlar.

Madde 24 — 12 nci, 15 inci maddelerle 18 veya 19 uncu maddeler hükümlerine makbul bir sebebe müstenit olmaksızın riayet etmiyenler 5 liradan 100 liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılırlar.

Madde 25 — 17 nci ve 23 üncü maddeler gereğince oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar bir aydan iki seneye kadar hapis cezasiyle cezalandırılırlar.

Madde 26 — Sınır dışı edildikleri veya Türkiye'yi terke davet olundukları halde müsaadesiz gelmeye mütecasir olan yabancılar bir aydan altı aya kadar hapis ve 50 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasiyle veya bunlardan biriyle cezalandırılırlar. Bu suretle mahkum edilen yabancılar cezaları çektirildikten sonra sınır dışı edilirler.

Madde 27 — Bu kanunda yazılı cezalar sulh ceza mahkemelerince hükmolunur.

Çeşitli istisnai hükümler
Türkiye'de vazifeli diplomasi ve konsolosluk memurları aileleri ve bazı müstahdemler

Madde 28 — Türkiye'de vazifeli yabancı devletler siyasi veya konsolosluk resmi memurlariyle aileleri efradı 3 üncü, 8 inci, 12 nci ve 14 üncü maddelerle 15 inci ve 16 ncı maddeler hükümlerinden müstesnadırlar.

Bunlardan siyasi temsilcilik memurları ve aileleri efradına Dışişleri Bakanlığı konsolosluk memurları ve aileleri efradına da vilayetler tarafından hiçbir harç veya resme tabi olmaksızın birer hüviyet varakası verilir.

Bakanlar Kurulu, bu maddede yazılı ayrıcalıkların bazılarını veya hepsini misilleme tedbiri olarak kaldırmaya yetkilidir.

Siyasi temsilcilerde yanlarında oturmak suretiyle hizmetlerinde bulunan yabancılara mütekabiliyet şartiyle, Dışişleri Bakanlığının delaletiyle Emniyet Genel Mü-

dürlüğünce birer hüviyet varakası verilir ve bunlar 3 üncü maddede yazılı ikamet tezkerelerini alamazlar.

İstisnai sıfatları zail olanlar

Madde 29 — Bu kanunda derpiş olunan istisnai muamelelerden faydalanan yabancılar, haklarında o suretle muamele yapılmasını icap ettiren hal ve vaziyetlerin zail olmasından itibaren bir ay zarfında 3 üncü madde hükümlerine tabi olurlar.

Kanundaki müddetlerin değiştirilmesi

Madde 30 — Bu kanunun 3 üncü, 4 üncü, 5 inci, 6 ncı, 10 uncu, 12 nci, 14 üncü, 15 inci ve 16 ncı maddelerinde yazılı müddetler Bakanlar Kurulunca icabında değiştirilebilir.

Bakanlar Kurulu bu değişiklikleri, mütekabiliyet veya mukabelei bilmisil sebebiyle, muayyen Devletler tebaasına inhisar ettirebilir.

Uygulamaya dair hükümler

Madde 31 — Bu kanunda yazılı beyanname, hüviyet varakaları ve ikamet tezkerelerinin şekilleri ve muhteviyatı İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyle tesbit olunur.

Madde 32 — 3529 ve 3900 sayılı kanunlar kaldırılmıştır.

Madde 33 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 34 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KANUN NO: 2527

TÜRK SOYLU YABANCILARIN TÜRKİYE'DE MESLEK VE SANATLARINI SERBESTÇE YAPABİLMELERİNE, KAMU, ÖZEL KURULUŞ VEYA İŞYERLERİNDE ÇALIŞTIRILABİLMELERİNE İLİŞKİN KANUN

25 Eylül 1981

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 29 Eylül 1981 — Sayı: 17473)

(5. t. Düstur, c. 20 - s.) (T.C. Kanunları c. 8. s. 9215)

Amaç:

Madde 1 — Bu Kanunun amacı; Türkiye'de ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında çalıştırılabilmelerine olanak sağlamaktır.

Kapsam:

Madde 2 — Bu Kanun, Türk soylu yabancıların Türkiye'de çalışmalarına, kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde çalıştırılabilmelerine izin verilmesine, meslek kuruluş

ve sosyal güvenlik kurumları ile ilişkilerine, hak ve yükümlülüklerinin düzenlenmesine ilişkin hükümleri kapsar.

Çalışma İzni Verilmesi:

Madde 3 — Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışma ve çalıştırılabilmeleri için, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek usul ve esaslar çerçevesinde, Dışişleri ve ilgili bakanlıkların görüşleri alınarak İçişleri Bakanlığınca süreli olarak izin verilebilir. Bu izin süresi sona erdiğinde yenilenebileceği gibi, her zaman geri de alınabilir.

Meslek Kuruluşlarına Girme:

Madde 4 — Bu Kanunun 3 ncü maddesine göre çalışma veya çalıştırılabilmelerine izin verilenler, özel kanunlar uyarınca Türk vatandaşları gibi ilgili meslek kuruluşlarına kayıtlarını yaptırmakla yükümlüdürler. Bu kişiler girdikleri meslek kuruluşlarının; genel kurullarına katılma, seçme ve seçilme dışındaki bütün haklardan yararlanırlar.

Tabi Olacakları Mevzuat:

Madde 5 — Bu Kanunun kapsamına girenler, çalıştıkları kamu, özel kuruluş veya işyerinde uygulanan personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konulara ilişkin mevzuat hükümlerine tabidir.

Kişisel Hal Durumları ve Kayıtları:

Madde 6 — Türkiye'de çalışmalarına izin verilenlerin kayıt ve dosyaları Dışişleri, ilgili bakanlıklar ve İçişleri Bakanlığınca tutulur ve yürütülür.

Haklarında Uygulanmayacak Hükümler:

Madde 7 — Bu Kanuna göre kendilerine izin verilenler, izin süresince, ikamet ve çalışma ile ilgili kanunların öngördüğü Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler.

Bunlar siyasi haklardan yararlanamazlar.

Yönetmelik:

Madde 8 — Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin esaslar ve çalışma veya çalıştırılma şartları, İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlıkların görüşleri alınmak suretiyle Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Yürürlük:

Madde 9 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 10 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KANUN NO: 2860

YARDIM TOPLAMA KANUNU

23 Haziran 1983

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 25 Haziran 1983 — Sayı: 18088)

(5. t. Düstur, c. 22 - s. 438) (T.C. Kanunları c. 8. s. 8426)

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç

Madde 1 — Bu Kanunun amacı; yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşları ve bunların hangi amaçla yardım toplayabileceklerini belirlemek, yardımın toplanmasına, kullanılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Kanun; yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşların, amaçlarına ve kamu yararına uygun olarak, yardım toplama faaliyetlerine ait esasları kapsar.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kendi bünyesi içerisindeki yardım toplama faaliyetleri ile dernekler, sendikalar ve bunların üst kuruluşlarına, spor kulüplerine, mesleki kuruluşlara ve bağış kabulüne yetkili vakıflara kendi statülerine göre üyeleri ve diğer kişiler tarafından yapılacak bağış ve yardımlarla bunların öz kaynaklarından sağlayacakları gelirler, bu Kanunun kapsamı dışındadır.

Yardım toplayabilecek olanlar

Madde 3 — Kamu yararına uygun olarak, amaçlarını gerçekleştirmek, muhtaç kişilere yardım sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere gerçek kişiler, dernekler, kurumlar, vakıflar, spor kulüpleri, gazete ve dergiler yardım toplayabilirler.

Yardımın isteğe bağlı olması

Madde 4 — Yardım isteğe bağlıdır. Kişi ve kuruluşlar yardımda bulunmaya zorlanamaz.

Yardım toplama şekilleri

Madde 5 — Bu Kanuna göre; makbuzla, belirli yerlere kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler ve sergiler yoluyla, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemek suretiyle yardım toplanabilir.

Yardım toplama faaliyetlerinde, yardım toplama şekillerinden bir veya birkaçı kullanılabilir.

Yardım toplama işinde kullanılan makbuz ve biletlerde, yardımın hangi amaç için toplandığının belirtilmesi zorunludur.

Gerçek kişiler tarafından girişilecek yardım toplama faaliyetlerinde, bu iş için hazırlanacak özel makbuz veya biletler kullanılır.

Makbuz ve biletlerin biçimi, bastırılması, kullanılması ve dağıtılması hususlarına ait esaslar yönetmelikte belirtilir.

İKİNCİ BÖLÜM

İzin, İzin Vermeye Yetkili Makamlar ve Başvuru

İzin alma zorunluğu

Madde 6 — Kişiler ve kuruluşlar, yetkili makamdan izin almadan yardım toplayamazlar. Ancak, kamu yararına çalışan dernek, kurum ve vakıflardan hangilerinin izin almadan yardım toplayabilecekleri, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenip ilân edilir.

İzin alınmadan girişilen yardım toplama faaliyetleri güvenlik kuvvetlerince derhal menedilir ve sorumlular hakkında kovuşturma yapılır.

İzin vermeye yetkili makamlar

Madde 7 — Yardım toplama faaliyeti birden fazla ili kapsıyorsa İçişleri Bakanlığından, bir ilin birden fazla ilçesini kapsıyorsa o ilin valisinden, bir ilçenin sınırları içinde ise o ilçenin kaymakamından izin alınır.

Yardım toplama faaliyetleriyle ilgili işlemlerin yürütülmesinden, il ve ilçelerin emniyet kuruluşları ilçede emniyet kuruluşunun bulunmaması halinde jandarma kuruluşları görevlidir. İznin İçişleri Bakanlığınca verilmesi halinde ise bu görev, Emniyet Genel Müdürlüğünce yerine getirilir.

Başvuru

Madde 8 — Yardım toplayacak kişi ve kuruluşlar, isteklerini bir dilekçeyle izin vermeye yetkili makama bildirirler.

Gazete ve dergiler için dilekçeler sorumlu yazı işleri müdürlerince verilir.

Yardım toplama, öğrenim kurumları yararına veya kurum içinde yapılacak ise, başvuru dilekçesine kurum sorumlusunun yazılı izninin eklenmesi zorunludur.

Başvuru dilekçelerinde bulunması gereken hususlar ve eklenecek belgeler yönetmelikte gösterilir.

Başvurunun incelenmesi ve izin

Madde 9 — İzin vermeye yetkili makamlarca başvuru üzerine; işin önemi, yardım toplama faaliyetine girişeceklerin yeterlikleri, yapılacak hizmetin amaca ve kamu yararına uygunluğu, yardım toplama faaliyetinin başarıyla ulaşıp ulaşamayacağı ve gerekli görülen diğer konular üzerinde inceleme yapılır ve sonucu en geç iki ay içinde başvuranlara bildirilir.

Süre

Madde 10 — Yardım toplama süresinin takdiri, izin veren makama aittir. Bu süre bir yılı geçemez. Ancak, haklı sebeplerin bulunması halinde verilen süre, izin veren makamca bir yılı geçmemek üzere uzatılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çalışma Usul ve Esasları

Sorumlu Kurul

Madde 11 — Gerçek kişiler, yardım toplama faaliyeti için en az üç kişiden ibaret sorumlu kurul oluştur-

mak zorundadırlar. Tüzelkişilerin sorumlu kurulu, yönetim organlarıdır.

Sorumlu kurulda görev alanlar ile değişikliklerin, izin veren makama on gün içinde bildirilmesi gerekir.

Gazete ve dergilerin uyacağı hususlar

Madde 12 — Gazete ve dergiler tarafından toplanacak para yardımları, bankada açılacak özel bir hesaba yatırılır.

Yardıma katılan kişilerin adları ve yardım tutarı, yardımda bulunanın aksi yönde isteği olmadıkça, gazete ve dergide yayımlanır. Faaliyet sonunda toplanan yardımın miktarı, gazete ve dergi ile açıklanır.

Kamu görevlilerinin çalışabilmesi

Madde 13 — Kamu görevlileri, vali veya kaymakamdan izin almadıkça yardım toplama faaliyetlerinde çalışamazlar.

Çalışması için izin verilen kamu görevlilerine, her ne ad altında olursa olsun ücret verilemez. Ancak, Türk Hava Kurumu tarafından kurban derisi, bağırsak toplamak, fitre ve zekât zarfı dağıtmak suretiyle yardım toplama faaliyetlerinde görevlendirilen kamu personeline Kurumca ücret verilebilir.

Silâhlı Kuvvetler, adlî ve idarî yargıda görevli hâkim ve savcılar ile güvenlik kuvvetleri mensupları ve özel kolluk görevlileri, yardım toplama faaliyetlerinde çalışamazlar.

Sorumluluk

Madde 14 — Yardım toplama faaliyetine girişenler bu faaliyetin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesinden, süresi içinde sonuçlandırılmasından, toplanan

para ve eşyanın korunmasından ve amaca uygun şekilde kullanılmasından sorumludur.

İzin veren makamca yapılacak işler

Madde 15 — Yardım toplama iznini veren makamca, her yardım toplama faaliyeti için bir dosya tutulur.

Yardım toplama faaliyetinde görev alacaklara, faaliyetin konu ve süresini de belirten fotoğraflı bir kimlik belgesi verilir. Kimlik belgesi, faaliyetin sonunda geri alınıp, o işe ait dosyada saklanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denetim

Faaliyetlerin denetimi

Madde 16 — Yardım toplama faaliyetleri ile sağlanan net gelirin gerçekleştirilmek istenen amaç doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı izin veren makamın gözetim ve denetimine tabidir.

İzin veren makam, gerekli denetlemeyi yaptırmak üzere, memurlar arasından veya dışarıdan yeterli sayıda denetçi görevlendirir ve ilgililere bildirir.

İlgililer, denetçilerin isteği üzerine yardım toplama faaliyetleriyle ilgili her türlü bilgi ve belgeyi vermek zorundadırlar.

Eski eser ve anıtların onarılması için yardım toplamaya izin verilmiş olan hallerde, Vakıflar Genel Müdürlüğü veya Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ayrıca denetleme yapılabilir.

Kesinhesabın çıkarılması

Madde 17 — Sorumlu kurullar, yardım toplama süresinin bitiminden itibaren on gün içinde toplanan yardımın kesinhesabını çıkarmak ve bir örneğini izin veren makama vermekle yükümlüdürler. Zorunlu hallerde bu süre, izin veren makamca otuz güne kadar uzatılabilir.

İzin veren makam, kesinhesabını bir örneğini denetçilere gönderir.

Denetimin sonucu

Madde 18 — Denetçiler; yardım toplama faaliyetlerinin belgelerini ve kesin hesabını inceleyerek, sonucu bir rapor halinde ve belirlenen süre içinde, görevlendiren makama verirler.

Denetleme raporu

Madde 19 — Denetleme raporunun:

a) Yardım toplama faaliyetinin brüt gelirini,

b) Yardım toplama faaliyeti için yapılan gideri,

c) Yardım toplama faaliyeti sonunda sağlanan net geliri,

d) Bu gelirin amacı gerçekleştirmede yeterli olup olamayacağı konusundaki bilgiyi,

e) İzin veren makamca incelenmesi istenen hususlarla ilgili açıklamaları,

İçermesi gerekir.

Denetçiler, girmesinde yarar gördükleri hususları da rapora yazarlar.

Denetçilere verilecek ücret

Madde 20 — Denetçilere verilecek ücretin miktarı İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte tespit olunur

ve bu ücret İçişleri Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kurban Derisi, Bağırsak Toplama ve Fitre ve Zekât Zarfı Dağıtma

Yetkili Kuruluş:

Madde 21 — (29 Mayıs 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Gelirin Paylaşılması:

Madde 22 — (29 Mayıs 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Usul ve Esaslar:

Madde 23 — (29 Mayıs 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Yardım toplama faaliyetinin giderleri

Madde 24 — Makbuzla, belirli yerlere kutu koymak suretiyle, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak yardım toplama şekillerinde giderler, brüt gelirin yüzde onunu; eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler tertipleyerek, sergiler açarak, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenleyerek yardım toplama hallerinde ise giderler, brüt gelirin yüzde kırkını geçemez.

Giderlerin gösterilen oranları geçmesi halinde aradaki fark, haklı nedenler olmadıkça, sorumlu kurul üyelerine ödettirilir.

Kalan yardımın devri

Madde 25 — Toplanan yardımın, amacı gerçekleştirecek miktara ulaşamaması veya amacın gerçekleşmesinden sonra bir miktarının artması hallerinde; söz konusu yardımlar, izin veren makamlarca, yardım hangi amaç için toplanmış ise, o veya benzeri amacı gerçekleştirebilecek kuruluş veya kuruluşlara devrettirilir.

Basımevlerinin sorumluluğu

Madde 26 — Basımevleri, izin almak suretiyle yardım toplama faaliyetine girişen kişi ve kuruluşların bastıracağı makbuz, bilet ve yardım pullarının seri ve numaralarını bastıktan sonra durumu, yedi gün içinde izin veren makama bildirmek ve basılanların birer örneğini göndermek zorundadırlar.

Yabancı temsilciliklerce yardım toplama

Madde 27 — Türkiye'de yabancı temsilciliklerce yardım toplanması Dışişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancı temsilciliklerin yardım toplama faaliyetlerinde bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Yardımın Devlet malı sayılması

Madde 28 — Yardım toplama faaliyetinden elde edilen mal ve paralar Devlet malı sayılır. Bunlara karşı suç işleyenler, Devlet memuru gibi cezalandırılırlar.

Cezalar

Madde 29 — Bu Kanunun hükümlerine aykırı olarak izinsiz yardım toplayanlar, üç aydan altı aya kadar

hafif hapis ve ikibinbeşyüz liradan onbin liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler. İzin verilen yer dışında yardım toplayanlar ise, iki aydan dört aya kadar hafif hapis ve ikibin liradan yedibinbeşyüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler. Ayrıca, her iki halde de, izinsiz toplanan mal ve paranın müsaderesine hükmolunur.

(İkinci fıkra 29 Mayıs 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Bu Kanunun diğer hükümlerine aykırı davrananların fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde haklarında, bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezası hükmolunur.

Yönetmelik:

Madde 30 — Bu Kanunun 5, 8 ve 23 üncü maddelerinde öngörülen hususları ve Kanunun uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri belirleyen yönetmelik, İçişleri ve Maliye bakanlıklarınca Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içerisinde hazırlanarak Resmi Gazetede yayımlanır.

Saklı Tutulan Hükümler

Madde 31 — Mevzuat hükümlerine göre bazı derneklere vakıflara, meslek kuruluşlarına ve kamu kuruluşlarına tanınmış hak ve ayrıcalıklar saklıdır.

Kaldırılan hükümler

Madde 32 — 23 Teşrinisani 1331 tarihli Cem'i İanat Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde — Cem'i İanat Nizamnamesine göre yürütülmekte olan yardım toplama faaliyetleri, bu Kanunun 30 uncu maddesinde gösterilen yönetmeliğin yü-

rürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde, bu Kanunda belirtilen usullere uydurulur.

Yürürlük

Madde 33 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 34 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KANUN NO: 2932

TÜRKÇEDEN BAŞKA DİLLERDE YAPILACAK YAYINLAR HAKKINDA KANUN

19 Ekim 1983

(Resmi Gazeteile neşir ve ilânı: 22 Ekim 1983 — Sayı: 18199)

(5. t. Düstur, c. 22 - s. 810) (T.C. Kanunları c. 9 s. 10056)

Amaç ve Kapsam

Madde 1 — Bu Kanun; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması amacıyla düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında yasaklanan dillere ilişkin esas ve usulleri düzenler.

Düşüncelerin Açıklanması ve Yayılmasında Kullanılamayacak Diller:

Madde 2 — Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.

Türkiye Devletinin taraf olduğu milletlerarası andlaşma hükümleriyle eğitim, öğretim, bilimsel araştırma

ve kamu kurum ve kuruluşlarının yayınlarına ilişkin mevzuat hükümleri saklıdır.

Türk Vatandaşlarının Anadili:

Madde 3 — Türk vatandaşlarının anadili Türkçedir.

a) Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması,

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mahallin en büyük mülki amirinden izin alınmadıkça bu Kanunla yasaklanmamış olsa bile Türkçeden başka dille yazılmış afiş, pankart, döviz levha ve benzerlerinin taşınması, plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayım yapılması,

yasaktır.

Ceza Hükümleri:

Madde 4 — a) 2 nci madde ile 3 üncü maddenin (b) bendinde belirtilen yasaklara aykırı harekette bulunanlar hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca altı aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası hükmolunur.

b) 3 üncü maddenin (a) bendi ile yasaklanan hususlarda her ne suretle olursa olsun faaliyette bulunanlar hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yüzbin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası hükmolunur.

Mahkemece yapılacak kovuşturma sonunda, mahkûmiyet hükmüyle beraber her nevi elle yapılmış veya yazılmış veya basılmış kâğıt ve eserler, plaklar, ses ve görüntü bantları, afiş ve pankartlar ile diğer anlatım araç ve gereçlerinin müsaderesine de hükmolunur.

Bu Kanun kapsamına giren yayın araç ve gereçlerinin kaçırılmasını, değiştirilmesini, ziyaa uğramasını ve

tahribini önlemek için tahkikatın her aşamasında gerekli görülen tedbirler alınır.

Toplatma Kararı:

Madde 5 — Bu Kanundaki yasaklara aykırı olan her nevi elle yapılmış veya yazılmış veya basılmış kâğıt ve eserler, plaklar ses ve görüntü bantları, afiş ve pankartlar ile diğer anlatım araç ve gereçleri sulh ceza hâkiminin kararıyla gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amiri tarafından verilecek kararla toplattırılır. Toplatma kararını veren mülkî amir bu kararı yirmidört saat içinde mahallin sulh ceza hâkimine bildirir. Hâkim, en geç üç gün içinde kararın onaylanıp onaylanmaması hakkında karar verir. Onaylanmama halinde, mülki amirin kararı hükümsüz kalır. Mahkemece verilen toplatmaya ilişkin kararlar o yer Cumhuriyet savcılığı tarafından diğer yerlerdeki Cumhuriyet savcılıklarına en seri vasıtayla bildirilir.

Muhakeme Usulü:

Madde 6 — Bu Kanunda yazılı suçları işleyenler hakkındaki soruşturma ve kovuşturmalar yer ve zaman kayıtlarına bakılmaksızın 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu hükümlerine göre yapılır.

Yürürlük:

Madde 7 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 8 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Mehmet Ali Aslan

SOSYALİST PARTİ TARTIŞMASI

DEMOKRASİ YAYINLARI
Karanfil Sok. 39/9 Bakanlıklar/Ankara
Tlf. 117 78 51

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Madde 14 — Herkes zulüm karşısında başka ülkelerden mülteci olarak kabulünü istemek ve bu ülkeler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.

Madde 2 — Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, millî veya içtimaî menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden yararlanır.

Türkiye, "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme"yi de onaylamıştır. Sözleşme kanun hükmündedir. Fakat uygulanmıyor.

İktidar, Kürt Mültecilere, mültecilik statüsünü tanımamakta direniyor ve bu nedenle de mültecilere yapılmak istenen dış yardımlar engelleniyor. Mülteciler, uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılırken, yasaların zorunlu kıldığı Devlet yardımları da yapılmıyor.

Bu konuda kamuoyunu aydınlatacak bir çaba da yok. Merhamet edebiyatı, sığınmanın bir hak olduğu gerçeğini nerdeyse unutturacak.

Sığınma hakkını ve bu açıdan Kürt Mültecilerin durumunu siyasal ve hukuksal boyutlarıyla inceleyen kitap, kamuoyunu aydınlatmak ve sorunun çözümüne katkıda bulunmak için yayımlandı.

DEMOKRASİ YAYINLARI